**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ**
**ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА**

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

**КОСЕНКО НАЗАР СЕРГІЙОВИЧ**

УДК 94(477)"1912/1986":329.78:929

ДИСЕРТАЦІЯ

# ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ТА ДЕРЖАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯРОСЛАВА СТЕЦЬКА (1912–1986 рр.)

Спеціальність – 032 Історія та археологія

Подається на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертація містить результати власних наукових досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Н. С. Косенко

Науковий керівник
Романюк Михайло Васильович
кандидат історичних наук,
старший дослідник

Львів – 2026

# АНОТАЦІЯ

**Косенко Н. С. Громадсько-політична та державотворча діяльність Ярослава Стецька (1912–1986). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.**

**Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2026.**

Комплексно досліджено громадсько-політичний шлях Я. Стецька та його участь в боротьбі за українську державність. Актуальність роботи обумовлена потребою вивчення ролі одного з провідних теоретиків і практиків українського визвольного руху в новітній історії України, наявністю прогалини в історіографії по темі та необхідністю розвіяння міфів довкола постаті голови Українського державного правління (УДП). Встановлено відсутність глибокого дослідження політичної біографії діяча в українській та закордонній історіографії. Наявні роботи мають переважно науково-популярний характер або ж висвітлюють лише окремі фрагменти громадсько-політичної діяльності Я. Стецька. Констатовано значну міфологізованість особистості діяча унаслідок тривалого впливу радянської/російської пропаганди. Наявну широку джерельну базу умовно поділено на 5 категорій: 1) неопубліковані архівні документи та матеріали з державних архівів України, приватних та громадських сховищ; 2) опубліковані збірники документів 3) спогади та щоденники сучасників Я. Стецька; 4) творча спадщина Я. Стецька як публіциста та ідеолога українського націоналізму; 5) матеріали періодичних видань. Доведено безпідставність трактування так званого «життєпису» голови УДП як історичного джерела. Задля належного опрацювання та використання джерел та літератури у роботі використано комплексний методологічний підхід із застосуванням загальних і спеціальних наукових методів.

Проаналізовано становлення Я. Стецька як особистості, охарактеризовано умови, в яких зростав діяч. Особливу увагу приділено його навчанню в

Тернопільській державній українській гімназії, інтелектуальним здобуткам учня. Розкрито початковий етап громадсько-політичної роботи діяча. Проаналізовано його участь в гімназійний період в діяльності націоналістичного підпілля та легальних громадських об'єднань на Тернопільщині. Розкрито основні аспекти роботи Я. Стецька як ідеологічного референта підреферентури Юнацтва Організації Українських Націоналістів (ОУН). Розглянуто його діяльність на посаді керівника ідеологічної референтури крайової екзекутиви ОУН на західноукраїнських землях (1932– 1934 рр.). Проаналізовано зміст статей діяча в легальній та нелегальній пресі. Встановлено, що в означений період Я. Стецько відіграв важливу роль в пропагуванні ідеалів українського націоналізму та в формуванні концептуальних засад визвольної боротьби. Досліджено період перебування діяча в польському ув'язненні. Особливу увагу приділено його ролі як керівника групи українських націоналістів-політичних в'язнів та лідера акцій непокори в тюрмі Бригідки. Констатовано вагомий внесок Я. Стецька в популяризацію українського визвольного руху під час Львівського судового процесу 1936 р. Розглянуто діяльність ідеолога ОУН в 1937– 1939 рр. на еміграції в українському націоналістичному русі, окреслено основні аспекти його тогочасної громадсько-політичної роботи як уповноваженого з підготовки II Великого Збору українських націоналістів.

Проаналізовано роль Я. Стецька в становленні революційної ОУН (ОУН р). Особливу увагу приділено його роботі на пропагандивній та ідеологічній ниві, спрямованій на оформлення і розвиток нової політичної сили. Охарактеризовано участь Я. Стецька в теоретичній та практичній підготовці ОУН (р) до українського державотворення 1941 р. Проаналізовано державотворчу працю ідеолога українського визвольного руху влітку 1941 р. в якості голови Українського державного правління. Констатовано ключове значення рішень та заходів діяча для тогочасного українського державного будівництва. Відзначено формування головою УДП управлінського апарату за професійною ознакою. Стверджено масштабність державотворчого процесу під проводом Я. Стецька та його практичне значення. Висвітлено німецькі репресії проти голови УДП й обставини його ув'язнення гітлерівцями. Розкрито поведінку Я. Стецька під час перемовин з представниками III

Райху, позицію керівника українського тимчасового уряду щодо подальших кроків націоналістичного руху на теренах України. Розглянуто перебування діяча в концтаборі Заксенгхаузен та обставини його звільнення. Розкрито позицію Я. Стецька щодо перемовин Української повстанської армії (УПА) з ІІІ Райхом та стосовно консолідації поневолених народів для спільної боротьби проти СРСР. Викладено обставини поранення діяча в травні 1945 р.

Розкрито роль Я. Стецька в процесі становлення Закордонних Частин ОУН (ЗЧ ОУН) як функціонера українського націоналістичного руху. Викладено його позицію в конфлікті С. Бандери з лівою опозицією, спроби забезпечити примирення сторін. Висвітлено роботу Я. Стецька на посту очільника політичної ради ЗЧ ОУН. Розкрито основні аспекти його діяльності на посаді голови проводу найбільшої політсили українського визвольного руху на еміграції у 1951– 1953 рр. Охарактеризовано нововведення цього періоду в ЗЧ ОУН. Проаналізовано участь Я. Стецька в управлінні організацією та його внесок в її розвиток в період провідництва С. Бандери. Розглянуто характер та вплив постійних поїздок діяча різними державами проживання українців на зміцнення і розбудову українського націоналістичного руху в діаспорі. Охарактеризовано діяльність Я. Стецька після смерті С. Бандери 1959 р. його позицію та статус в проводі ЗЧ ОУН, особливості роботи у нових умовах. Розглянуто роль діяча в підготовці та проведенні IV Великого Збору організації (1968 р.).

Досліджено вплив Я. Стецька на створення, становлення та розвиток Антибільшовицького блоку народів (АБН). Проаналізовано основні напрямки діяльності організації, обставини її розбудови. Охарактеризовано спробу об’єднання АБН із антикомуністичними координаційними центрами «Прометей» та «Інтернаціонал Свободи» в Антибільшовицьку лігу освободження народів. Розглянуто найважливіші закордонні поїздки Я. Стецька, зустрічі та співпрацю з іноземними лідерами та представниками політичної еліти Британії, Іспанії, Китайської республіки, Японії, Канади, Італії, Філіппін, Таїланду, Південного В’єтнаму, Сполучених Штатів Америки. Охарактеризовано найбільш гучні публічні акції АБН, зокрема, за участі його голови. Розглянуто внесок Я. Стецька в створення

Всесвітньої антикомуністичної ліги (ВАКЛ) та Європейської ради свободи (ЄРС) та участь в роботі організацій. Констатовано вагомі успіхи діяча на міжнародних антикомуністичних конференціях та перемогу його визвольної концепції в ідейному протистоянні з російськими антирадянськими імперськими силами. Розкрито основні засади діяльності АБН та ЄРС, охарактеризовано перебіг найважливіших заходів означених інтернаціональних організацій, зокрема, спільних нарад та масових маніфестацій. Відзначено активну правозахисну діяльність Антибільшовицького блоку народів. Проаналізовано позицію Я. Стецька та АБН з приводу гострих міжнародних криз та конфліктів періоду Холодної війни: придушення Угорської революції (1956), В'єтнамської війни (1964–1973), радянської інтервенції в Чехословаччину (1968) та Афганістан (1979). Досліджено контакти АБН та ОУН (р) із єврейськими та польськими антикомуністичними середовищами, висвітлено окремі аспекти їхньої співпраці.

З'ясовано, що діяльність Я. Стецька на посаді голови проводу ОУН (р) впродовж 18 років була насиченою новими проєктами та ініціативами в зовнішній та внутрішній політиці організації. Проаналізовано обставини створення 1973 р. Світового Українського Визвольного Фронту як організаційної надбудови націоналістичного руху в діаспорі і роль в цьому процесі голови проводу ОУН (р). Розкрито обставини заснування та функції Фонду оборони України. Особливу увагу приділено правозахисному вектору роботи Я. Стецька, його ролі в організації протестних кампаній в діаспорі на підтримку українського дисидентського руху в СРСР. Проаналізовано основні внутрішньоорганізаційні зміни в період головування діяча в проводі ОУН (р), активізацію мілітарної та ідеологічно-виховної роботи серед молоді. Розкрито тогочасні внутрішні конфлікти в політсилі. Охарактеризовано заходи Я. Стецька, спрямовані на об'єднання самостійницьких сил української еміграції. Розглянуто взаємини ОУН (р) з Державним центром Української народної республіки (ДЦ УНР), Організацією українських націоналістів-мельниківців (ОУН м) та звільненими Радянським союзом українськими дисидентами. Проаналізовано погляд Я. Стецька на створення єдиного Українського державного центру на еміграції.

Стверджено активну діяльність Я. Стецька на підтримку реалізації ідеї патріархату Української греко-католицької церкви (УГКЦ) та його тісну співпрацю з верховним архієпископом Й. Сліпим. Досліджено спроби голови проводу ОУН (р) налагодити зв'язок з однодумцями на українських землях. Висвітлено обставини захоплення радянськими спецслужбами низки кур'єрів організації та наслідки цих подій. Розкрито місце фіктивних клітин ОУН (р) в Україні в комплексі заходів Комітету державної безпеки Союзу Радянських Соціалістичних Республік (КДБ СРСР) проти українського націоналістичного руху. Відзначено випадки успішного перевезення на Захід українськими націоналістами творів чільних представників дисидентського руху та їхнє подальше поширення політсилою Я. Стецька в діаспорі. Стверджено успіхи голови проводу ОУН (р) в зовнішній політиці, висвітлено його контакти з представниками британської і американської політичної еліти. Розкрито обставини смерті Я. Стецька, спростовано версію про вагомий вплив КДБ на погіршення стану здоров'я діяча.

Проаналізовано основні концептуальні ідеї Я. Стецька як ідеолога українського націоналізму в геополітичній, політичній, соціально-економічній та церковно-релігійній сферах в міжвоєнний, воєнний і повоєнний періоди діяльності. Показано спільні та відмінні позиції діяча та інших націоналістичних теоретиків щодо низки питань. Зауважено тяглість більшості політичних ідей Я. Стецька, продемонстровано його послідовність в їхньому пропагуванні впродовж трьох етапів участі у визвольній боротьбі. Показано еволюцію поглядів діяча на засади відродження та розбудови незалежної Української держави, державний лад та систему управління. Констатовано розвиток та певні трансформації окремих ідей Я. Стецька. Доведено визначальний вплив діяча на оновлення та конкретизацію політичної платформи ОУН (р) на IV Великому Зборі 1968 р.

**Ключові слова:** Ярослав Стецько, Організація українських націоналістів (ОУН), українські політичні в'язні, СРСР, Західна Україна, спротив, український дисидентський рух, репресії, радянський режим, Україна, Польща, геополітика, державність, політика, Львів.

# ABSTRACT

**Kosenko N. S. Socio-Political and State-Building Activity of Yaroslav Stetsko (1912–1986). – Qualifying scientific paper on the rights of a manuscript.**

**Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) in Specialty B9 "History and Archaeology" – I. Krypiakevich Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. Lviv, 2026.**

The socio-political path of Ya. Stetsko and his involvement in the struggle for Ukrainian statehood have been comprehensively investigated. The relevance of the study is driven by the need to examine the role of one of the leading theorists and practitioners of the Ukrainian liberation movement in contemporary Ukrainian history, the presence of a historiographical gap on the subject, and the necessity of dispelling myths surrounding the figure of the Head of the Ukrainian State Government (USG). It has been established that there is a lack of in-depth research on the political biography of this public figure within both Ukrainian and foreign historiography. Existing works are predominantly of a popular science nature or highlight only isolated fragments of Ya. Stetsko's socio-political activity. It is stated that the figure of the activist is significantly mythologized due to the prolonged influence of Soviet/Russian propaganda. The available broad source base has been conditionally divided into 5 categories: 1) unpublished archival documents and materials from state archives of Ukraine, private and public repositories; 2) published collections of documents; 3) memoirs and diaries of Ya. Stetsko's contemporaries; 4) the creative legacy of Ya. Stetsko as a publicist and ideologist of Ukrainian nationalism; 5) periodical materials. The groundlessness of interpreting the so-called "biography" of the Head of the USG as a historical source has been proven. To properly process and utilize the sources and literature, a comprehensive methodological approach utilizing general scientific and specialized methods was applied in the study.

The formation of Ya. Stetsko as a personality is analyzed, and the conditions in which the activist grew up are characterized. Special attention is paid to his education at the Ternopil State Ukrainian Gymnasium and the student's intellectual achievements. The initial stage of the public figure's socio-political work is revealed. His participation during the

gymnasium period in the activities of the nationalist underground and legal public associations in the Ternopil region is analyzed. The main aspects of Ya. Stetsko's work as the ideological referent of the Youth sub-referendure of the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN) are uncovered. His activities as the head of the ideological referendure of the Regional Executive of the OUN in the Western Ukrainian lands (1932–1934) are examined. The content of the activist's articles in the legal and illegal press is analyzed. It has been established that during the specified period, Ya. Stetsko played an important role in propagating the ideals of Ukrainian nationalism and shaping the conceptual foundations of the liberation struggle. The period of the activist's imprisonment by Poland is investigated. Special attention is devoted to his role as the leader of the group of Ukrainian nationalist political prisoners and the leader of acts of disobedience in the Brygidki prison. Ya. Stetsko's significant contribution to the popularization of the Ukrainian liberation movement during the 1936 Lviv trial is stated. The activities of the OUN ideologist in 1937–1939 in emigration within the Ukrainian nationalist movement are reviewed, outlining the main aspects of his socio-political work at that time as the plenipotentiary for the preparation of the Second Great Assembly of Ukrainian Nationalists.

The role of Ya. Stetsko in the formation of the Revolutionary OUN (OUN(r)) is analyzed. Special attention is paid to his work in the propaganda and ideological fields aimed at the formalization and development of the new political force. Ya. Stetsko's participation in the theoretical and practical preparation of the OUN(r) for Ukrainian state-building in 1941 is characterized. The state-building work of the ideologist of the Ukrainian liberation movement in the summer of 1941 as the Head of the Ukrainian State Government (USG) is analyzed. The key significance of the activist's decisions and measures for the contemporary Ukrainian state-building is stated. The formation of the management apparatus by the Head of the USG on a professional basis is noted. The scale of the state-building process under the leadership of Ya. Stetsko and its practical significance are affirmed. German repressions against the Head of the USG and the circumstances of his imprisonment by the Hitlerites are highlighted. The behavior of Ya. Stetsko during negotiations with representatives of the Third Reich, as well as the position of the head of the Ukrainian provisional government regarding the further steps of the nationalist

movement in the territory of Ukraine, is revealed. The activist's stay in the Sachsenhausen concentration camp and the circumstances of his release are examined. Ya. Stetsko's position regarding the negotiations of the Ukrainian Insurgent Army (UIA) with the Third Reich and concerning the consolidation of enslaved nations for a joint struggle against the USSR is uncovered. The circumstances of the activist's wounding in May 1945 are outlined.

The role of Ya. Stetsko in the process of formation of the Foreign Units of the OUN (FU OUN) as a functionary of the Ukrainian nationalist movement is revealed. His position in S. Bandera's conflict with the left-wing opposition and his attempts to ensure reconciliation between the parties are outlined. Ya. Stetsko's work as the head of the political council of the FU OUN is highlighted. The main aspects of his activity as the head of the leadership of the largest political force of the Ukrainian liberation movement in emigration in 1951–1953 are uncovered. The innovations of this period in the FU OUN are characterized. Ya. Stetsko's participation in the management of the organization and his contribution to its development during the leadership of S. Bandera are analyzed. The nature and impact of the activist's continuous trips to various countries of residence of Ukrainians on the strengthening and development of the Ukrainian nationalist movement in the diaspora are examined. Ya. Stetsko's activity after the death of S. Bandera in 1959, his position and status in the leadership of the FU OUN, and the specifics of his work under new conditions are characterized. The role of the activist in the preparation and holding of the Fourth Great Assembly of the organization (1968) is reviewed.

Ya. Stetsko's impact on the creation, establishment, and development of the Anti-Bolshevik Bloc of Nations (ABN) is investigated. The main directions of the organization's activity and the circumstances of its development are analyzed. The attempt to merge the ABN with the anti-communist coordination centers "Prometheus" and "Freedom International" into the Anti-Bolshevik League for the Liberation of Peoples is characterized. The most important foreign trips of Ya. Stetsko, meetings and cooperation with foreign leaders and representatives of the political elite of Britain, Spain, the Republic of China, Japan, Canada, Italy, the Philippines, Thailand, South Vietnam, and the United States of America are examined. The most high-profile public actions of the ABN, particularly with the participation of its head, are characterized. Ya. Stetsko's contribution to the creation of

the World Anti-Communist League (WACL) and the European Freedom Council (EFC) and his participation in the work of these organizations are reviewed. Significant successes of the public figure at international anti-communist conferences and the victory of his liberation concept in the ideological confrontation with Russian anti-Soviet imperial forces are stated. The fundamental principles of the activities of the ABN and the EFC are uncovered, and the course of the most important events of these international organizations, in particular joint meetings and mass demonstrations, is characterized. The active human rights activities of the Anti-Bolshevik Bloc of Nations are noted. The position of Ya. Stetsko and the ABN regarding acute international crises and conflicts of the Cold War period is analyzed: the suppression of the Hungarian Revolution (1956), the Vietnam War (1964–1973), the Soviet intervention in Czechoslovakia (1968), and Afghanistan (1979). The contacts of the ABN and the OUN(r) with Jewish and Polish anti-communist circles are investigated, and certain aspects of their cooperation are highlighted.

It has been ascertained that Ya. Stetsko's activity as the head of the leadership of the OUN(r) over the course of 18 years was rich in new projects and initiatives in the organization's foreign and domestic policy. The circumstances of the establishment in 1973 of the World Ukrainian Liberation Front as an organizational superstructure of the nationalist movement in the diaspora and the role of the head of the OUN(r) leadership in this process are analyzed. The circumstances of the foundation and functions of the Ukrainian Defense Fund are uncovered. Special attention is paid to the human rights vector of Ya. Stetsko's work and his role in organizing protest campaigns in the diaspora in support of the Ukrainian dissident movement in the USSR. The main intra-organizational changes during the period of the activist's chairmanship in the OUN(r) leadership, the intensification of military and ideological-educational work among the youth, are analyzed. The internal conflicts within the political force at that time are revealed. Ya. Stetsko's measures aimed at uniting the independence-seeking forces of the Ukrainian emigration are characterized. The relations of the OUN(r) with the State Center of the Ukrainian People's Republic (SC UPR), the Organization of Ukrainian Nationalists (Melnyk faction) (OUN(m)), and Ukrainian dissidents released from the Soviet Union are examined. Ya. Stetsko's view on the creation of a unified Ukrainian State Center in emigration is analyzed.

Ya. Stetsko's active efforts in support of the realization of the idea of the Patriarchate of the Ukrainian Greek Catholic Church and his close cooperation with Major Archbishop Y. Slipykh are affirmed. The attempts of the head of the OUN(r) leadership to establish communication with like-minded individuals in the Ukrainian lands are investigated. The circumstances of the capture of a number of the organization's couriers by Soviet special services and the consequences of these events are highlighted. The place of fictitious OUN(r) cells in Ukraine within the complex of measures implemented by the Committee for State Security of the Union of Soviet Socialist Republics against the Ukrainian nationalist movement is uncovered. Cases of the successful transportation of works by prominent representatives of the dissident movement to the West by Ukrainian nationalists and their subsequent dissemination by Ya. Stetsko's political force in the diaspora are noted. The successes of the head of the OUN(r) leadership in foreign policy are affirmed, and his contacts with representatives of the British and American political elite are highlighted. The circumstances of Ya. Stetsko's death are revealed, and the version regarding a significant impact of the KGB on the deterioration of the activist's health is refuted.

The main conceptual ideas of Ya. Stetsko as an ideologist of Ukrainian nationalism in the geopolitical, political, socio-economic, and ecclesiastical-religious spheres during the interwar, wartime, and postwar periods of his activity are analyzed. The common and divergent positions of the activist and other nationalist theorists on a number of issues are shown. The continuity of most of Ya. Stetsko's political ideas is noted, and his consistency in promoting them across the three stages of participation in the liberation struggle is demonstrated. The evolution of the activist's views on the foundations of the revival and development of an independent Ukrainian State, its governance system, and management structure is shown. The development and certain transformations of individual ideas of Ya. Stetsko are stated. The decisive influence of the activist on the renewal and specification of the political platform of the OUN(r) at the Fourth Great Assembly in 1968 is proven.

**Keywords:** Yaroslav Stetsko, Organization of Ukrainian Nationalists (OUN), Ukrainian political prisoners, USSR, Western Ukraine, resistance, Ukrainian dissident movement, repressions, Soviet regime, Ukraine, Poland, geopolitics, statehood, politics, Lviv.

# СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Статті, у наукових виданнях категорії «Б»,*
*в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:*

1. Косенко Н. Діяльність Ярослава Стецька в Крайовій екзекутиві ОУН на західноукраїнських землях (1932–1934). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2024. Вип. 39. С. 156–171.
   DOI: 10.33402/ukr.2024-39-156-171 .
2. Косенко Н. Становлення Ярослава Стецька як громадсько-політичного діяча. *Новітня доба*. 2024. Вип. 12. С. 282–296.
   DOI: 10.33402/nd.2024-12-282-296 .
3. Косенко Н. «Змислом мого життя була і є Україна вільна»: Ярослав Стецько на Львівському процесі 1936 року. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2024. Вип. 40. С. 193–204.
   DOI: 10.33402/ukr.2024-40-193-205 .
4. Косенко Н. «Боротьба з окупантом на терені тюрми»: Ярослав Стецько в польському ув'язненні (1934–1936). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2025. Вип. 42. С. 203–219.
   DOI: https://doi.org/10.33402/ukr.2025-42-203-219
5. Косенко Н. Перша спроба комплексного дослідження Антибільшовицького блоку народів [рец. на кн.]: Рій Г. «Нарис історії Антибольшевицького блоку народів». Київ: УВС, 2021. 236 с. *Новітня доба*, Львів, 2025. Вип. 13. С. 329 –335.
   DOI: https://doi.org/10.33402/nd.2025-13-329-335

*Розділ колективної монографії*

1. Косенко Н. Контури історичної політики українських націоналістів періоду державотворення 1941: теорія і практика. *Політика пам'яті в Україні: історичні наративи, стратегії впровадження в умовах війни та післявоєнного періоду* / відп. ред. Ігор Соляр, упоряд.: Олег Муравський, Михайло Романюк; НАН України,

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2025. С. 317 –334. DOI: https://doi.org/10.33402/pp.2025-317-334

*Публікації, що засвідчують апробацію результатів дисертаційного дослідження*

1. Косенко Н. Ярослав Стецько і спроба консолідації українських самостійницьких сил у 1941 р. *Збірник матеріалів наукової конференції студентів, аспірантів та молодих дослідників "Осінь Середньовіччя"* (6–7 листопада 2024, м. Львів). Модерні студії. Львів, 2024. С. 373–380.
2. Косенко Н. Основні ідеї ранньої підпільної публіцистики Ярослава Стецька. *Збірник матеріалів XV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Дні науки 2025 р.»* (16 травня 2025, м. Київ). Київ, 2025. С. 295–297
3. Косенко Н. Ярослав Стецько і Другий Конгрес українських націоналістів. *«Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених»: збірник тез учасників конференції молодих учених* (15 травня 2025 р., м. Київ). Київ, 2025. С.100– 104.

## ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АБН – Антибільшовицький блок народів

АЛОН – Антибільшовицька ліга освободження народів

АП АБН – Американські приятелі Антибільшовицького блоку народів

АПАКЛ – Азійська Народна Антикомуністична Ліга

ВАКЛ – Всесвітня антикомуністична ліга

ВЗУН – Великий збір українських націоналістів

ДУН – Дружини українських націоналістів

ДЦ УНР – Державний Центр Української Народної Республіки

ЄРС – Європейська Рада Свободи

ЗМІ – засіб масової інформації

ЗП УГВР – Закордонне представництво Української Головної Визвольної Ради

ЗЦ ОУН – Закордонний центр ОУН

ЗЧ ОУН – Закордонні частини ОУН

КДБ – Комітет Державної Безпеки

КЕ ОУН на ЗУЗ – крайова екзекутива Організації Українських Націоналістів на західноукраїнських землях

КНР – Китайська народна республіка

КПРС – Комуністична партія Радянського Союзу

МЗС – Міністерство закордонних справ

НБСЄ – Нарада з питань безпеки та співробітництва в Європі

НТС – Національно трудовий союз

ООЧСУ– Організація оборони чотирьох свобод України

ОУВФ – організації Українського Визвольного Фронту

ОУН – Організація Українських Націоналістів

ОУН (з) – Організація Українських Націоналістів за кордоном

ОУН (м) – Організація Українських Націоналістів (мельниківців)

ОУН (р) – Організація Українських Націоналістів (революційна)

ПУН – Провід Українських Націоналістів

РП ОУН – Революційний провід Організації Українських Націоналістів

СКВУ – Світовий Конгрес Вільних Українців

ССУД – Самостійна соборна Українська держава

СУНМ – Союз української націоналістичної молоді

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

СУВФ – Світовий Український Визвольний фронт

СУМ – Спілка Української Молоді

ТПО – Товариство прихильників освіти

УВО – Українська Військова Організація

УГВР – Українська Головна Визвольна Рада

УГГ – Українська Гельсінська група

УГКЦ –Українська греко-католицька церква

УД – Українська держава

УДП – Українське державне правління

УНДО – Українське національно-демократичне об’єднання

УНК – Український національний комітет

УНПВ – українські націоналісти-політичні в’язні

УНР – Українська Народна Республіка

УНРА – Українська національна революційна армія

УНРада – Українська Національна Рада

УПА – Українська Повстанська Армія

УПЦ – Українська православна церква

УРДП – Українська революційно-демократична партія

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

УССД – Українська самостійна соборна держава

ФРН – Федеративна республіка Німеччина

ЦК – Центральний комітет

# ЗМІСТ

**ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ** ..... 14
**ВСТУП** ..... 17
**РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА, МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ**
1.1. Стан наукової розробки теми ..... 22
1.2. Джерельна база ..... 33
1.3. Методологічні засади дослідження ..... 44
**РОЗДІЛ 2. ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД**
2.1. Становлення особистості та початок громадсько-політичного шляху ..... 50
2.2. Ідеологічно-політична робота в КЕ ОУН на ЗУЗ ..... 56
2.3. Арешт та ув'язнення ..... 63
2.4. Діяльність в ОУН на еміграції ..... 73
**РОЗДІЛ 3. РОЛЬ У ВИЗВОЛЬНІЙ БОРОТЬБІ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**
3.1. Роль в створенні революційної ОУН ..... 82
3.2. На чолі українського державотворення: від проєкту до реалізації .. ..... 90
3.3. В нацистському ув'язненні ..... 109
**РОЗДІЛ 4. ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД**
4.1. Роль в становленні та функціюванні ЗЧ ОУН (1945–1968 рр.) ..... 116
4.2. Діяльність на чолі АБН (1946–1968 рр.) ..... 134
4.3. Голова проводу революційної ОУН (1968–1986 рр.) ..... 147
**ВИСНОВКИ** ..... 185
**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ** ..... 191
**ДОДАТКИ** ..... 241

# ВСТУП

**Обґрунтування теми дослідження.** Постать голови Українського державного правління, президента Антибільшовицького блоку народів, чільного ідеолога та третього провідника революційної Організації Українських Націоналістів Я. Стецька належить до когорти ключових діячів національно-визвольного руху новітнього періоду. Актуальність дисертаційного дослідження обумовлена потребою наукової розробки біографії одного з лідерів боротьби за незалежність України у ХХ столітті. Слід підкреслити, що вивчення історії українського націоналістичного руху крізь призму аналізу діяльності конкретних чільних фігур ОУН дозволяє краще зрозуміти події та процеси змагань за державність, які стали важливими передумовами відновлення самостійності нашої Батьківщини в 1991 р., тому це пріоритетне завдання вітчизняної історичної науки. В період, коли українці знову ведуть війну за національну свободу, особливо важливим є аналіз діяльності особистостей, що присвятили життя справі здобуття незалежності для України. Дослідження участі Я. Стецька в українській визвольній боротьбі також обумовлене відсутністю ґрунтовних тематичних наукових праць в українській та іноземній історіографії. Досі не існує жодної академічної роботи з комплексним аналізом громадсько-політичної і державотворчої діяльності чільного ідеолога та практика українського націоналістичного руху. Така ситуація з огляду на вкрай важливу роль Я. Стецька в національній історії ХХ століття є неприпустимою, тож породжує потребу заповнити велику прогалину в українській історіографії щодо його внеску в боротьбу за незалежність України.

Водночас актуальність дослідження продиктована також необхідністю розвіяння дотепер існуючих міфів навколо персони Я. Стецька що досі використовуються Кремлем в пропагандистській війні проти нашої держави. Зокрема йдеться про подекуди досі поширені в історіографії та засобах масової інформації (ЗМІ) інтерпретації його діяльності в роки Другої світової війни як «колаборації» з нацистською Німеччиною, твердження про фанатичний антисемітизм та світоглядну близькість з гітлерівським націонал-соціалізмом. Подібні міфи активно

експлуатуються в антиукраїнській пропаганді, тож потребують належного наукового спростування.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами**. Дисертацію виконано в рамках науково-дослідної роботи відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України над темами «Місцеве самоврядування в Україні (XX – початок XXI ст.). Західні землі» (2022–2023; № держреєстрації: 0121U109806) та «Національний спротив в Україні: історичні традиції, сучасні виклики, міжнародна підтримка» (2024–2026; № держреєстрації: 0124U002577).

**Мета дисертаційної роботи** – всебічно дослідити роль Я. Стецька в українській політичній історії XX століття. Дослідження спрямоване на комплексний аналіз громадсько-політичної та державотворчої роботи діяча, його практичного і теоретичного внеску в розвиток українського визвольного руху. Для досягнення означеної мети визначено низку завдань, які полягають в потребі дослідити:

– початковий етап громадсько-політичної діяльності Я. Стецька;

– роль діяча в функціонуванні міжвоєнної ОУН на українських землях та на еміграції;

– вплив Я. Стецька на створення ОУН (р);

– державотворчу діяльність голови УДП в період Другої світової війни;

– роль Я. Стецька в становленні та розвитку Закордонних частин ОУН (ЗЧ ОУН);

– роботу діяча на чолі АБН на міжнародній арені;

– ключові аспекти політичної діяльності Я. Стецька як голови проводу ОУН (р);

– основні ідеї Я. Стецька як ідеолога українського націоналізму та еволюцію його політичних переконань в різні періоди громадсько-політичної діяльності.

*Об'єктом дослідження в дисертаційній роботі* виступають суспільно-політичні процеси в Україні та українській спільноті за кордоном крізь призму життєвого шляху Ярослава Стецька

*Предмет дослідження* – громадсько-політична й державотворча діяльність Ярослава Стецька в контексті новітньої історії України

**Хронологічні рамки дослідження** охоплюють період 1912–1986 рр. (нижня хронологічна межа – народження Я. Стецька, верхня – смерть діяча,).

**Територіальні рамки роботи** – територія України та Польщі, простір проживання української діаспори в Європі та Америці й сфера діяльності міжнародного антикомуністичного руху, активним учасником якого був Я. Стецько – Європа, Азія, Австралія, Північна та Південна Америка.

**Методологічну основу дослідження** становлять засади історизму, всебічності, об'єктивізму, послідовності, системності, науковості. Слід виділити серед використаних методологічних інструментів загальнонаукові та спеціально-наукові групи методів. До першої групи належать методи аналізу та синтезу, дедукції, індукції. Із спеціально-наукових методів, які використано у процесі дослідження, необхідно відзначити біографічний, просопографічний, антропонімічний, історико-генетичний, проблемно-хронологічний, компаративний аналіз, синхронний та комплексний, історико-системний, історико-герменевтичний, критичний методи, ретроспективний аналіз, метод зіставлення.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає в комплексному дослідженні ролі Ярослава Стецька в новітній історії України.

*Уперше в українській історіографії:*

– уведено в науковий обіг матеріали неопублікованих джерел (підпільні видання ОУН, документи з архівів визвольного руху, матеріали польської поліції та КДБ по темі, тощо);

– проаналізовано початок громадсько-політичної діяльності Я. Стецька;

– досліджено роль Я. Стецька в міжвоєнній діяльності ОУН на українських землях до арешту в 1934 р.;

– розкрито основні аспекти діяльності Я. Стецька в період польського ув'язнення як ідеолога та речника українського націоналістичного руху і провідника українських націоналістів–політичних в'язнів (УНПВ);

– проаналізовано особливості ключових ідеологічних концептів Я. Стецька, досліджено еволюцію його політичного світогляду;

– розкрито роль Я. Стецька в становленні та розвитку ЗЧ ОУН;

– досліджено діяльність Я. Стецька на посаді голови проводу ОУН (р) в 1968– 1986 рр.

*Уточнено:*

– обставини участі Я. Стецька в підготовці та проведенні ІІ Великого Збору українських націоналістів (ВЗУН);

– інформацію про склад УДП 1941 р.;

– обставини смерті Я. Стецька.

*Набули подальшого розвитку:*

– аналіз діяльності Я. Стецька в процесі національного державотворення літа 1941 р. як голови УДП;

– дослідження ролі Я. Стецька в створенні та становленні АБН;

– вивчення розвитку ідеологічно-програмових засад ОУН (р).

**Практичне значення дослідження** полягає в можливостях використання його результатів у науковій (для подальших досліджень українського націоналістичного руху та новітньої політичної історії України загалом), навчально-виховній (при написанні освітніх програм, підручників, розробці та викладанні курсів для студентів у вищих навчальних закладах, проведенні заходів націонал-патріотичного виховання), інформаційно-просвітницькій (в медійному просторі на тих чи інших ЗМІ) та політичній діяльності (при формуванні програм партій, визначенні змісту державної політики в сфері національної пам'яті, налагодженні співпраці українських інституцій та організацій з поневоленими Москвою народами для спільної протидії кремлівському імперіалізму).

**Апробація результатів дослідження.** Складові дисертації презентувались у вигляді доповідей під час міжнародних та всеукраїнських конференцій, обговорювалися на засіданні відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Зокрема, результати дослідження було представлено на всеукраїнській науковій конференції "Воля народам, воля людині!"

(2023, Острог), всеукраїнських наукових конференціях «Проблеми дослідження українського визвольного руху (Львів, 2024, 2025); міжнародній науковій конференції «Дні науки 2025» (Київ,2025); VIII всеукраїнській конференції молодих учених «Актуальні проблеми історії, філософії і права у дослідженнях молодих учених» (Київ, 2025).

**Публікації.** Положення дисертаційного дослідження викладено у п’яти наукових публікаціях у збірниках, віднесених ДАК МОН України до категорії «Б», розділі колективної монографії, а також 3 статтях апробаційного характеру.

**Структура дисертації** побудована за хронологічно-проблемним принципом. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури і додатків. Загальний обсяг дисертації – 247 сторінок, обсяг основної частини тексту – 190 сторінок, список використаних джерел нараховує 682 позиції.

# РОЗДІЛ 1
# ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА, МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

## 1.1.Стан наукової розробки теми

Проблематика громадсько-політичної діяльності провідних постатей українського визвольного руху XX століття закономірно є предметом уваги науковців як з України, так і з інших держав. Без дослідження сторінок життєписів конкретних особистостей, що відіграли важливу роль в боротьбі за незалежність нашої країни, неможливе належне розуміння природи змагань за національну свободу українців у минулому сторіччі. За таких умов природно, що сторінки громадсько-політичної біографії одного з лідерів націоналістичного руху Я. Стецька були предметом уваги як українських, так і закордонних істориків. Водночас доводиться констатувати відсутність цілісного наукового життєпису діяча в сучасній українській та закордонній історіографії. Здебільшого наявна наукова історіографія теми дослідження зводиться до узагальнюючих праць, в яких фрагментарно висвітлено окремі епізоди громадсько-політичної діяльності Я. Стецька на ширшому тлі. Методологічно роботи по темі варто розділити на кілька груп з характерними ознаками: історіографія української діаспори, радянська історіографія, історіографія доби незалежності, іноземна історіографія.

*Історіографія української діаспори* по темі представлена насамперед заполітизованими працями представників різних таборів українського визвольного руху на еміграції. Серед українських діаспорних істориків окремих аспектів діяльності Я. Стецька торкався член революційної ОУН Петро Мірчук в контексті загального викладу історії боротьби націоналістичної формації за незалежність України в міжвоєнний, воєнний та повоєнний періоди [580–583]. У низці ґрунтовних праць науковця, попри окремі неточності та заангажований стиль викладу, міститься багатий фактографічний матеріал, зокрема щодо організаційної діяльності ідеолога

українського націоналізму в 1930–1940-их роках. Фрагментарно роль Я. Стецька в функціюванні Закордонних частин ОУН висвітлив чільний діяч організації Степан Мудрик в двох роботах про історію ЗЧ ОУН [585–586]. Також заслуговують на увагу книги провідного націоналістичного «літописця» мельниківського спрямування Зиновія Книша, присвячені Варшавському процесу, проблематиці розколу ОУН та діяльності мельниківців на початку німецько-радянської війни [555–557]. Незважаючи на виразну заангажованість автора та зумисно негативну тональність викладу щодо політичних опонентів, згадані праці містять значний обсяг важливої інформації про діяльність Я. Стецька під час польського судилища над ним та організаційного оформлення ОУН (р). Фрагментарно проливає світло на роль діяча в подіях українського державотворення 1941 р. науково-популярна тематична робота автора з табору революційної ОУН історика, доктора філософії Анатолія Бедрія [516]. Останній в короткому нарисі також висвітлив історію АБН, приділяючи велику увагу діяльності особисто Я. Стецька [515]. Загалом закономірно, що автори з ОУН (р) позитивно оцінювали роботу голови УДП влітку 1941 р. [582, с. 200–206], натомість, їхні політичні опоненти з мельниківського та ліволіберального таборів критично писали про його державотворчу діяльність [601, с. 71; 571, с. 491–492].

Однією з перших діаспорних праць академічного характеру про події гітлерівської окупації України, в якій висвітлено державотворення 1941 р., а відтак і тогочасну діяльність Я. Стецька, стало доволі об’єктивне дослідження Ігоря Каменецького [654]. Помітно виділяється глибиною вивчення проблематики ґрунтовна робота професора Сорбонни Володимира Косика. Він фахово на широкій джерельній базі дослідив історію України в Другій світовій війні, особливу увагу приділяючи німецькій політиці щодо українців та українському визвольному руху, зокрема процесу державотворення 1941 р. на чолі з Я. Стецьком [559–560]. Також науковістю та об’єктивізмом характеризуються праці українського діаспорного історика із США Тараса Гунчака, який розкрив окремі аспекти діяльності голови УДП в контексті аналізу взаємин ОУН з Німеччиною [537–538]. Деяких аспектів роботи в ОУН Я. Стецька торкнувся в своїй синтетичній роботі про український націоналізм діаспорний дослідник з Канади Мирослав Шкандрій [659]. Окрему невелику розвідку

про державотворчу активність голови УДП в роки Другої світової війни та подальші німецькі репресії проти нього підготував український діаспорний історик з Німеччини Дмитро Злепко [547]. Саме в діаспорі з'явилась перша книга про життя Я. Стецька. Працю було опублікована іспанською мовою українським діаспорним політологом з Аргентини Миколою Шафовалом 1988 р. [661]. Книга носила виразно популяризаторський характер. Мінімальний фактографічний обсяг (загалом 67 сторінок роботи зайняло безпосередньо висвітлення біографії Я. Стецька як державного діяча, політика й ідеолога), базований насамперед на раніше виданій діаспорній літературі, не дозволяє вважати працю М. Шафовала глибоким дослідженням.

У *радянській історіографії* постать Я. Стецька згадували винятково в негативному ключі внаслідок тотального ідеологічного контролю над історичною наукою в СРСР. Жодних ґрунтовних досліджень його біографії не проводилось. Натомість, в низці псевдонаукових монографій пропагандистського характеру про ОУН Я. Стецька поряд з іншими лідерами українського визвольного руху з огляду на його ворожість окупаційному режиму зображено максимально негативно. До прикладу, співробітник КДБ Євстахій Гальський (псевдонім «Клим Дмитрук») йменував голову АБН «гітлерівським колабораціоністом, агентом фашистського абверу, італійської ОВРИ та ще з півдюжини інших розвідувальних служб» [542, с. 206]. Подібні до цих абсурдних тверджень характеристики Я. Стецька в поєднанні із звинуваченнями в злочинах проти поляків та євреїв трапляються в працях таких радянських пропагандистів як полковник КДБ Віктор Чернявський, відомий під псевдонімом «історика» «Віталія Чередниченка» [638], Віталій Масловський [574] та інші. Результатом роботи штатних борців проти «українського буржуазного націоналізму» стало формування цілої низки міфів про Я. Стецька, зокрема щодо його «колабораціонізму» з нацистами, причетності до етнічних чисток й Голокосту.

У *сучасній українській історіографії* наявні поодинокі праці, предметом яких є біографія Я. Стецька, проте вони далекі від наукових стандартів. Натомість, в академічних роботах діяльність третього голови ОУН (р) розглядалася лише побіжно на ширшому тлі. У незалежній Україні увагу до життєвого шляху голови УДП

привернула проведена в 1996 р. з ініціативи Конгресу Українських Націоналістів тематична конференція. Збірник, випущений за підсумками заходу, став першою колективною працею, присвяченою життєпису Я. Стецька. У ній було висвітлено окремі аспекти його громадсько-політичної роботи. Зокрема, в рамках збірника матеріалів конференції дружина та соратниця ідеолога українського визвольного руху Слава Стецько опублікувала нарис про міжнародну діяльність Я. Стецька [631, с. 6–12], історик Олег Полянський проаналізував концепцію визвольної боротьби діяча [602, с. 13–18], українознавець Валерій Сніжко охарактеризував політичну філософію мислителя [628, с. 19–27], історик Григорій Дем'ян розкрив місце Романа Шухевича у творчій спадщині визначного націоналіста [540, с. 28–35]. Уже в XXI столітті світ побачила праця українського літературознавця й публіциста Олега Багана «Ідея і Чин Ярослава Стецька» [513]. Робота носить популяризаторський характер, а виклад зосереджений на характеристиці теоретичної спадщини ідеолога українського націоналізму, натомість, його практична діяльність та загальна біографія висвітлені побіжно з окремими неточностями, наприклад, щодо датування польського ув'язнення [513, с. 25].

Спробу написання цілісної праці про життєвий шлях Я. Стецька здійснила група тернопільських авторів: краєзнавець Мирон Сагайдак, письменник Богдан Мельничук та історик Віктор Уніят [576]. У виданій 2010 р. книзі було поверхнево описано ключові періоди життя ідеолога ОУН. Робота тернопільських популяризаторів містить чимало цінного фактажу і позитивно відрізняється від попередніх тематичних праць більшим обсягом інформаційного наповнення. Однак, оскільки книга побудована насамперед на опублікованих джерелах та навіть не містить покликів на використані документи та наукові розвідки, вона далека від наукового дослідження. Автори вкрай активно та некритично використовували записані вже в незалежній Україні спогади, але водночас не взяли до уваги не лише неопубліковані архівні документи, а й цілий пласт мемуарів соратників Я. Стецька та його власні свідчення. З огляду на такий підхід закономірно в книзі трапляються помилки й сумнівні твердження [576, с. 96, 64, 9, 13]. Тож, спільною рисою усіх на

сьогодні опублікованих українських розвідок про Я. Стецька є їхній популяризаторський характер та поверхневий рівень розкриття проблематики.

Існує суттєва диспропорція у висвітленні етапів участі Я. Стецька у визвольній боротьбі в літературі. Украй мало уваги приділено міжвоєнному періоду його діяльності. Окремих аспектів практичної участі ідеолога націоналізму в українському визвольному русі 1920–1930-х рр. торкались Ігор Саківський при дослідженні активності ОУН в Тернопільському воєводстві [619] та Святослав Липовецький на тлі висвітлення Львівського судового процесу 1936 р. в рамках студії про атентат на міністра внутрішніх справ Польщі Броніслава Пєрацького [570]. На увагу заслуговує посмертна публікація історика Миколи Гаєвого, присвячена ідеологічним позиціям Я. Стецька в першій половині 1930-х [667]. У контексті історії ОУН міжвоєнного періоду фрагментарно діяльність Я. Стецька розкрита в працях львівських істориків Миколи Посівнича [603–604] та Олександра Зайцева [546].

Переважна більшість наукових праць сучасних українських істориків, в яких приділено увагу Я. Стецьку, стосується подій Другої світової війни. У цих роботах автори фокусуються на висвітленні епізодів його біографії, пов'язаних з національним державотворенням 1941 р. Йдеться про загальні дослідження українського визвольного руху в рамках синтетичних праць, зокрема Анатолія Кентія [552–553], Юрія Киричука [554], Анатолія Русначенка [617], Івана Патриляка [594–595, 597], Ігора Гавриліва [528–529]. У згаданих монографіях в загальних рисах висвітлено державотворчу діяльність Я. Стецька, проте або без спроб окремого аналізу внеску особисто голови УДП в цей процес або з вкрай лаконічною характеристикою його ролі в цих доленосних подіях [наприклад, 554, с. 75]. А. Боляновський розкрив окремі факти з біографії Я. Стецька в рамках студій про відносини ІІІ Райху й українського визвольного руху під час Другої світової війни [518–519], Володимир Трофимович вивчав відображення державотворення 1941 р. в мемуарах учасників подій [635]. Володимир Дзьобак висвітлив деякі факти з діяльності Я. Стецька та подальші німецькі репресії як передумову внутрішніх конфліктів в ОУН (р) у контексті дослідження суперечностей всередині провідної сили українського визвольного руху [541].

Заслуговує на увагу праця Павла Гай-Нижника [532], де він в рамках характеристики ідеологічно-програмової еволюції ОУН (р) розкриває теоретичні погляди на засади національної державності Я. Стецька в 1940–1980-их рр. Робота містить багатий інформативний матеріал і є фактично єдиним науковим дослідженням, в якому цілісно схарактеризовано історію революційної ОУН від моменту виникнення до відновлення незалежності України. П. Гай-Нижник доволі ґрунтовно проаналізував українське державотворення літа 1941 р. Проте монографія стосується переважно ідеологічно-програмових аспектів, натомість, участь провідної націоналістичної сили загалом та Я. Стецька у політичних процесах за виключенням подій Другої світової війни висвітлені побіжно. Доволі ґрунтовно та об'єктивно, опираючись на матеріали періодичних видань, українське державотворення літа 1941 р. на чолі з головою УДП розглянув львівський історик, пресознавець Костянтин Курилишин в монографії про українське життя під німецькою окупацією [565].

Окрему роботу, присвячену подіям державотворення внаслідок Акту 30 червня 1941 р., видав відомий епатажністю український історик Данило Яневський [646]. Довільно оперуючи фактами та вибірково використовуючи джерела, автор претензійно намагається знецінити вагу ініційованого ОУН (р) державного будівництва та поставити під сумнів загальноприйняті в українській історіографії інтерпретації. Зокрема, Д. Яневський робить спекулятивні та подекуди відверто абсурдні висновки: про прагнення українських націоналістів під проводом С. Бандери в червні 1941 р. будувати Українську державу винятково на Наддніпрянщині [646, с. 38], Акт 30 червня як свідчення визнання еміграційного уряду Української Народної Республіки (УНР) з боку Я. Стецька та його побратимів [646, с. 243], відсутність спогадів українських націоналістів про ув'язнення провідних діячів націоналістичного руху в концтаборі Заксенгхаузен [646, с. 253]. Українське державотворення літа 1941 р. автор пояснює прагненням ОУН (р) випередити конкурентів з ОУН (м) та трактує як приречену за будь-якого результату війни ініціативу [646, с. 197]. Упередженість та нехтування елементарною науковістю поєднуються із слабкою обізнаністю із предметом роботи, про що свідчать численні фактографічні помилки історика. Автор демонструє низький рівень компетентності,

плутаючи між собою різних діячів, спотворюючи імена та факти з біографій провідних функціонерів ОУН, зокрема Я. Стецька [646, с. 118, с. 122, с. 234, с. 256].

В сучасній українській історіографії небагато оцінок діяльності Я. Стецька. Значне концептуальне осмислення отримав лише очолений ним державотворчий процес 1941 р., щоправда майже без аналізу ролі персонально голови УДП. Дослідники, які першими після відновлення незалежності України брались до вивчення історії українського визвольного руху, демонстрували неоднозначне ставлення до державного будівництва літа 1941 р. Так, А. Кентій, відзначаючи рішучість ОУН (р) в реалізації державотворчого задуму, завдяки якій політсила «вийшла на чільне місце в національно-визвольному русі» [552, с. 218], дорікає їй спробою союзу із так званою «фашистською Німеччиною» [552, с. 220]. Схожу позицію займав А. Русначенко [617, с. 19]. Станіслав Кульчицький, слушно спростовуючи тезу про «колабораціонізм» ОУН з ІІІ Райхом, водночас без чіткої аргументації відкидає можливість трактування Акту 30 червня як «форми державотворення українського народу» [564, с. 40]. Ю. Киричук неоднозначно інтерпретував державотворчі заходи під проводом Я. Стецька, звинувативши керівництво ОУН (р) у «вузькопартійному егоїзмі» та «обмані», проте водночас визнавав мужність та патріотизм очільників провідної сили українського визвольного руху [554, с. 75]. Д. Яневський, демонструючи упереджене негативне ставлення до державотворчої діяльності голови УДП, трактує його спробу залучити до співпраці очільника ДЦ УНР Андрія Лівицького як «пропозицію політичного хабаря» та демонструє некритичне ставлення до звинувачень на адресу діяча в діаспорній антибандерівській публіцистиці [646, с. 215, с. 244].

Значно більш об’єктивну та справедливу оцінку тодішнім подіям дав видатний український історик професор Ярослав Дашкевич. Ведучи мову про значення тогочасного державного будівництва, науковець високо його оцінював: «Акт 30 червня відновив тяглість незалежницької традиції нового часу – соборної і регіональної (Українська Народна Республіка 1917р., Західноукраїнська Народна Республіка 1918 р., Карпатська Україна 1939 р.), ще раз підкреслив і задемонстрував волю нації до державної незалежності.» [222, с. XXXIX]. На його думку, в тодішніх

умовах відновлення Української держави реалізовувалось єдино можливим методом. У подальших дослідженнях Акту 30 червня українські науковці переважно позитивно оцінювали тогочасне державотворення, відмовившись від радянських упереджень. Так, І. Патриляк, аналізуючи значення започаткованого під проводом Я. Стецька державного будівництва, справедливо відзначав: «Альтернативою проголошенню львівської декларації було лише пасивне спостереження за зміною окупаційного режиму на українських землях, повна дискредитація та маргіналізація національно-визвольного руху і, зрештою, перетворення його на «п'яте колесо» в нацистському окупаційному возі (що реально відбулося в сусідній Білорусі).» [597, с. 122–123]. Позитивно оцінює тогочасне відродження української державності також львівський дослідник І. Гаврилів, трактуючи його як історичний етап національного державотворення та джерело енергії для учасників визвольних змагань в подальшій боротьбі [528, с. 429]. Подібною є точка зору П. Гай-Нижник [531, с. 63].

Окрему категорію сучасної української історіографії діяльності Я. Стецька складають біографічні дослідження життя його сучасників, у яких побіжно розкрито певні аспекти діяльності ідеолога визвольного руху на тлі епохи. Ці монографії мають не лише інформативне, а й вагоме теоретико-методологічне значення. Насамперед, йдеться про роботи, присвячені соратникам чільного діяча українського націоналістичного руху. Зокрема, праці М. Посівнича про Степана Бандеру [605], Олександра Сича про Степана Ленкавського [620–622], Володимира Мороза та Василя Шпіцера про Володимира Тимчія [641], Олександра Кучерука про Ріко Ярого [568], дослідження Івана Хоми про Євгена Коновальця [636] та Володимира В'ятровича про Василя Кука [525]. Цінні дані про державотворчу діяльність Я. Стецька містить монографія Андрія Михалейка про митрополита Андрея Шептицького в 1941–1944 р. [579]. Увагу постаті голови УДП українські науковці приділяли також в рамках досліджень українсько-єврейських відносин. У низці праць розглядається ставлення діяча до юдейської меншини напередодні та в роки Другої світової війни в контексті вивчення ідеології та практики ОУН [526; 668]. Означена проблематика викликає дискусії, зокрема у зв'язку з так званим «життєписом» Я. Стецька буцімто написаним під час перебування під арештом в Берліні у серпні

1941 р. Більшість українських дослідників визвольного руху налаштовані скептично, аргументовано обстоюючи думку про фальшивість «автобіографії» голови УДП [526, с. 9–10; 537, с. 149–166 ; 599, с. 311–312; 618, с. 303].

Повоєнний період громадсько-політичної біографії Я. Стецька фрагментарно висвітлюється в низці досліджень українських істориків. Зокрема, монографія Григорія Роя про Антибільшовицький блок народів містить чимало цінних відомостей про міжнародну працю засновника і президента антикомуністичного об'єднання [609]. Також заслуговує уваги робота згаданого автора про закордонну діяльність українських націоналістичних сил в повоєнний період, де викладено чимало вагомого фактажу стосовно участі Я. Стецька в зовнішньополітичних заходах ЗЧ ОУН/ОУН (р) [612]. Юрій Недужко у дисертаційному дослідженні розглядав окремі епізоди діяльності голови АБН в широкому контексті боротьби української діаспори за незалежність України в другій половині XX століття [588]. В руслі аналізу активності Я. Стецька на міжнародній арені його еміграційна робота була предметом уваги Мирослави Гурик [539]. Окремі аспекти повоєнної діяльності голови АБН висвітлено українськими дослідниками історії спецслужб в рамках вивчення боротьби радянських органів безпеки та українського визвольного руху. Слід відзначити праці Дмитра Вєденєєва та Геннадія Биструхіна [522], Ярослава Антонюка [509–510] та Олександра Скрипника [626, 680–682] з цінними відомостями про активність ОУН (р) в умовах Холодної війни та заходи КДБ проти організації.

В *іноземній історіографії* постать Я. Стецька залишається малодослідженою та водночас міфологізованою. Серед закордонних науковців найбільше уваги проблематиці національно-визвольного руху присвятили польські дослідники. У польській історіографії окремих сторінок діяльності Я. Стецька в контексті історії українського націоналістичного руху міжвоєнної доби та періоду Другої світової війни торкались Ришард Тожецький [662–663] та Гжегож Мотика [584; 655]. Праці згаданих дослідників містять чимало важливого фактажу, проте при висвітленні означеної проблематики помітні певні упередження авторів щодо ОУН, які позначаються на об'єктивності викладу. Більш науковий та незаангажований підхід щодо історії українського визвольного руху продемонстрував історик Роман

Висоцький, який в контексті дослідження міжвоєнної діяльності українських націоналістів торкався поміж іншого питання ідеологічних візій Я. Стецька [666]. Значну увагу постаті голови УДП приділив польський історик Марек Войнар в контексті вивчення політичної думки українських націоналістів та аналізу їхніх ідей [664–665]. Поверхнево та фрагментарно проаналізувавши праці Я. Стецька, науковець тенденційно оцінює його політичні погляди, приписуючи діячеві «імперіалістичний націоналізм» та зараховуючи його до «фашистів Центральної і Східної Європи» [665, s. 110], ігноруючи значний пласт ідеологічної спадщини теоретика ОУН, що не вписується в цю характеристику.

Певну увагу до постаті Я. Стецька демонстрували німецькі історики. Зокрема, Кай Струве в праці, присвяченій злочинам проти єврейської меншини на Заході України влітку 1941 р., висвітлив окремі аспекти тогочасного державотворення ОУН (р) [632]. Дослідник намагався доволі виважено розкрити означену тематику. Однак, визнаючи ОУН (р) українською політсилою, що в той час «без сумніву, була в найбільшій політичній протилежності до німців», К. Струве приписує їй чільну відповідальність за антисемітські злочини, які тенденційно пов’язує саме з українським державним будівництвом [633, с. 252–254]. Ще більш виразну упередженість до українського визвольного руху демонструє німецька дослідниця Стефані Біркгольц в своїй праці про АБН, висвітлюючи окремі аспекти діяльності Я. Стецька на міжнародній арені [650]. Авторка оперує антинауковими твердженнями про «колабораціонізм» та «фашизм» українських націоналістів, демонструючи заангажованість. У подібному ключі з викривленням та упередженістю висвітлено діяльність ОУН, а зокрема і Я. Стецька, в роботі Франциски Брудер [651]. Провідний дослідник українського визвольного руху І. Патриляк гостро розкритикував працю за однобокість, відзначивши численні фактографічні та концептуальні помилки авторки [599, с. 318–319]. Серед робіт інших сучасних європейських дослідників заслуговує на увагу монографія чеського науковця Давида Свободи [658], що при висвітленні історії ОУН міжвоєнного періоду фрагментарно висвітлив деякі епізоди тогочасної діяльності Я. Стецька.

Першим в північноамериканській історіографії теми державотворчої діяльності Я. Стецька торкнувся ще у 1946 р. американський історик Вільям Генрі Чемберлин. Він справедливо трактував тогочасні дії українських націоналістів як «явний виклик» німецькій владі [652, p. 112]. Найбільш ґрунтовною працею про український визвольний рух в північноамериканській історіографії тривалий час залишається монографія Джона Армстронга «Український націоналізм» [648]. На загал об'єктивно автор розкрив окремі аспекти діяльності Я. Стецька під час розколу ОУН та спроби державотворення 1941 р. на тлі характеристики участі українського визвольного руху в подіях Другої світової війни. У подальшому голову УДП Д. Армстронг характеризував як «революційного національного пропагандиста», відзначаючи його неабияку рішучість під час державотворчої акції влітку 1941 р. На думку дослідника, Я. Стецько «добре підходив для небезпечної й невдячної праці фанатичного «пробивання» справи поневоленої нації» [230, с. 107]. Проблематики активності голови УДП торкався канадський дослідник Джон Пол Химка. Останній вкрай упереджено підійшов до висвітлення питання ідеологічної позиції ОУН та зокрема Я. Стецька щодо євреїв, приписуючи українським націоналістам в руслі радянської пропаганди відповідальність за масові вбивства юдейського населення Львова влітку 1941 р. [656]. Спекулятивні твердження Д. П. Химки ґрунтовно розглянув та аргументовано спростував український дослідник Сергій Рябенко [618].

В руслі негативного висвітлення боротьби українського визвольного руху в роки Другої світової війни шляхом звинувачень в антисемітизмі та колабораціонізмі ОУН загалом і зокрема Я. Стецька, написані праці канадського літературознавця Марка Царинника, нідерландського історика Кароля Беркгофа [649, p. 149–184], польсько-німецького історика Гжегожа Россолінського Лібе [614], шведського історика та учня Д. П. Химки Пера Андерса Рудлінга [657]. Цілком в дусі радянських пропагандистів український визвольний рух таврується як «антисемітський», «шовіністичний» чи «фашистський». Подібним чином характеризуються і його провідні діячі. Наприклад, П. А. Рудлінг, визнаючи Я. Стецька «мабуть, найрозумнішим із лідерів ОУН» [657, p. 77] йменує його «утіленням донцовського аморального, героїчного звіра» [679], демонструючи відверту неприязнь та

упередженість. Цілком закономірним є використання маніпулятивних висновків згаданих західних авторів щодо українського визвольного руху в антиукраїнській пропаганді, зокрема відомим українофобом Вадимом Колесніченком [673]. Натомість, об'єктивний підхід до вивчення постаті Я. Стецька продемонстрував канадський історик Алік Гомельський. Досліджуючи єврейсько-українські відносини, автор приділив увагу заходам радянських спецслужб щодо дискредитації голови УДП [535]. А. Гомельський обґрунтовано відкинув тезу про автентичність «життєпису» Я. Стецька з антисемітськими висловлюваннями, пов'язуючи появу фальшивого документа із діями КДБ [535, с. 216–217].

Отже, стан наукової розробки теми громадсько-політичної та державотворчої діяльності Я. Стецька є незадовільним. Немає жодного академічного дослідження, присвяченого комплексному висвітленню ролі діяча в боротьбі за незалежність України. Наявні поодинокі роботи біографічного характеру мають не науковий, а популяризаторський та виразно апологетичний характер і лише поверхнево розкривають основні аспекти політичної біографії одного з лідерів ОУН. У власне академічних працях українських та іноземних істориків висвітлення громадсько-політичної та державотворчої діяльності Я. Стецька є фрагментарним і переважно стосується періоду Другої світової війни. Левова частка наявних тематичних робіт про тогочасні події є заполітизованими та заідеологізованими й покликаними глорифікувати або ж дискредитувати одного з лідерів українського націоналістичного руху та загалом ОУН.

## 1.2.Джерельна база

Дослідження громадсько-політичної і державотворчої діяльності Я. Стецька ґрунтується на широкому комплексі джерел з огляду на тривалість і багатогранність участі діяча у визвольній боротьбі. Джерельну базу роботи можна поділити на такі основні категорії: 1) неопубліковані архівні документи та матеріали; 2) опубліковані тематичні збірники документів 3) творча спадщина Я. Стецька як публіциста та

ідеолога українського націоналізму; 4) матеріали періодичних видань; 5) спогади та щоденники сучасників Я. Стецька.

**1.Неопубліковані джерела**. Архівні документи та матеріали дозволяють висвітлити недосліджені раніше аспекти громадсько-політичної та державотворчої діяльності Я. Стецька. Цю групу джерел доцільно розподілити на наступні підгрупи: 1)Матеріали державних інституцій міжвоєнної Польщі; 2) Документи українських громадських організацій; 3) Матеріали українського визвольного руху; 4) Документи радянських спецслужб; 5) Документи Центрального розвідувального управління США.

*Матеріали державних інституцій міжвоєнної Польщі* по темі складаються з документів освітніх та правоохоронних установ держави-окупанта, що володіла територією Галичини в період становлення Я. Стецька. Ця категорія архівних джерел дозволяє розкрити особливості здобуття освіти діячем. У фонді 407 (Тернопільська державна українська гімназія, м. Тернопіль Тернопільського воєводства (1916–1930 рр.)) *Державного архіву Тернопільської області* зберігаються документи про навчання Я. Стецька у Тернопільській державній українській гімназії, що характеризують його як учня, дозволяють простежити динаміку навчальної успішності юнака [137–139]. У фонді 26 *Державного архіву Львівської області* (*ДАЛО*) (Університет ім. Яна Казимира у Львові) наявні матеріали про здобуття вищої освіти діячем на юридичному факультеті Львівського університету [125–126]. Велику цінність мають документи польських правоохоронних органів, які містять як загальні біографічні дані про Я. Стецька, так і конкретні дані про його участь в українській визвольній боротьбі. У *Центральному державному історичному архіві України у місті Львів (ЦДІАУ у Львові)* у фонді 371 (Степан Шухевич) зберігаються документи Львівського судового процесу над крайовою екзекутивою ОУН на західноукраїнських землях, які проливають світло на діяльність Я. Стецька у націоналістичному русі в 1930-х [160–163]. Значну цінність має документація, наявна у фонді 255 *ДАЛО* (Львівська кримінально-слідча в'язниця, м. Львів Львівського воєводства), яка стосується перебування діяча за ґратами в 1933–1934 рр. [129]. Окремі відомості щодо міжвоєнного життя ідеолога українського визвольного руху

викладено в Акті обвинувачення, зачитаному прокурором під час Львівського процесу (фонд 11 ДАЛО Львівський окружний суд, м. Львів Львівського воєводства) [124]

*Документи українських громадських організацій* містять важливі дані про участь Я. Стецька в легальному суспільному житті. Серед матеріалів фонду 294 ДАТО (Філіал українського товариства «Просвіта», м. Тернопіль (1901–1939 рр.) знаходиться статут товариства «Молода громада» у Тернополі, що розкриває засади діяльності легальної української організації, активним учасником роботи якого був діяч в юному віці [136]. У фонді 508 (Марійське товариство молоді, м. Львів) *ЦДІАУ у Львові* містяться дані про ранній період громадської діяльності Я. Стецька – його роль у гімназійні роки в християнському товаристві Марійська дружина [164]. Документи фонду 294 *ДАЛО* (Товариство прихильників освіти) висвітлюють студентські роки діяча під час навчання у Львівському університеті [131–135].

*Матеріали українського визвольного руху* представлені насамперед документами та виданнями ОУН та в подальшому ОУН (р). Інформативним джерелом щодо світоглядних позицій Я. Стецька та його практичних кроків у період ув'язнення польським окупаційним режимом є випуски підпільного націоналістичного журналу «Непоборні» (1935–1936), що зберігаються у фонді 307 (Наукове товариство імені Тараса Шевченка) *ЦДІАУ у Львові* [155–157]. Значну цінність мають документи архіву ОУН в Києві, які дозволяють проаналізувати міжвоєнну роботу діяча на еміграції над підготовкою II Конгресу ОУН [6–7]. Вартісний пласт матеріалів українського визвольного руху міститься у фонді 3833 (Крайовий провід Організації Українських Націоналістів (ОУН) на західноукраїнських землях) *Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України* (*ЦДАВОВУ*) у м. Києві. По-перше, серед них знаходяться публіцистичні праці, які проливають світло на обставини розколу ОУН в 1940 р. та роль Я. Стецька у цих подіях [149–150]. По-друге, в фонді 3833 *ЦДАВОВУ* міститься текст інструкції «Боротьба й діяльність ОУН під час війни», співавтором якої був діяч [148]. По-третє, в документації архіву багато інформації про українське державотворення літа 1941 р. Зокрема, слід згадати документи УДП, листи Я. Стецька до побратимів та очільників іноземних держав,

матеріали українських націоналістів з повідомленнями про реалізацію державотворчого проєкту ОУН (р) та відомостями про його сприйняття українською громадськістю [144–147]. У фонді 358 *ЦДІАУ у Львові* (митрополит Андрей Шептицький) наявні джерела, що проливають світло на державотворчий процес під проводом Я. Стецька, зокрема склад УДП [158].

Окремої джерелознавчої уваги заслуговує пов'язаний з періодом перебування Я. Стецька під домашнім арештом так званий «життєпис» голови УДП, що міститься в фонді 3833 *ЦДАВОВУ* та досі викликає суперечки серед науковців. У тексті «автобіографії» начебто очільника тимчасового українського уряду стверджується про його прихильність до авторитарного устрою та монопартійного націонал-солідаризму, «що стоїть близько до націонал-соціялістичної програми», а також про обстоювання діячем необхідності «винищення жидів» і доцільності перенесення в Україну «німецьких методів екстермінації жидівства» [649, p. 162]. На наше переконання, цей «життєпис» не можна трактувати як історичне джерело, позаяк ціла низка ознак змушують поставити під сумнів його автентичність. «Автобіографія» містить низку грубих фактографічних помилок. Зокрема, у ній стверджується про приналежність Я. Стецька в гімназійний період до не існуючої в цей час націоналістичної організації «Юнацтво», виконання ним після виходу з польського ув'язнення функцій крайового провідника ОУН [151, арк.1], що не відповідає дійсності, адже цю позицію від 1935 до лютого 1939 р. безперервно займав Лев Ребет [528, с. 90]. Привертають увагу також сумнівні відомості про організаційні конференції проводу українських націоналістів (ПУН) в Данцигу та хронологічно неправильний порядок згадок про подібні зібрання 1932–1933 рр. [617, с. 303].

Варто погодитись із думкою Тараса Гунчака про використання автором «життєпису» радянського правопису (без літери «ґ») та послуговування ним невластивими для лексикону українських націоналістів термінами на означення посад в організаційній структурі ОУН, зокрема «ідеологічно-політичний лейтер» замість «ідеологічно-політичний референт» [537, с. 161–162]. Також привертає увагу вживання в тексті русизмів на зразок «підпольний», що видається дивним для галичанина Я. Стецька. Водночас, «життєпис» рясніє друкарськими та граматичними

помилками на зразок «полтітичній» [151, арк.5], які не властиві тогочасним текстам голови УДП, а їхня поява в реальній автобіографії досвідченого публіциста виглядає малоймовірною. При цьому україномовний варіант тексту взагалі не містить жодного підпису Я. Стецька. Натомість, німецькомовна «автобіографія» завершується начебто автографом очільника УДП з латинськими літерами «Yaroslav Steciko» [151, арк. 15]. Однак, відомо, що Я. Стецько влітку 1941 р. навіть в німецькомовних документах, адресованих представникам ІІІ Райху, послуговувався кириличним підписом [напр., 151, арк. 29; 215, с. 239]. Слід наголосити, що в жодній з програмових робіт Я. Стецька напередодні державотворення 1941 р. не йшлось про необхідність геноциду євреїв. У праці «За зміст державного життя» навпаки було прямо заперечено можливість екстермінаційної політики щодо національних меншин [355, с. 41]. Також привертає увагу фундаментальна розбіжність між німецькомовним варіантом «життєпису» та україномовним. Якщо в першому йдеться про доцільність запозичення абстрактних «німецьких методів» щодо юдеїв[151, арк. 15], то в другому виразно наголошено на прихильності до «винищення» євреїв та потребі їхньої «екстермінації» (фізичної ліквідації) [151, арк. 6]. Така неузгодженість свідчить щонайменше про фальшивість україномовної версії «життєпису». Адже, якщо Я. Стецько справді писав автобіографію для німецьких можновладців, щоб переконати їх змінити ставлення до УДП, як вважають прибічники справжності документа [632, с. 343–344; 656, p. 223], то німецькомовний варіант точно не мав бути менш антисемітським за україномовний.

Поява «життєпису» в публічному просторі була інспірована радянськими спецслужбами. У рамках інформаційно-психологічної операції проти Я. Стецька КДБ використовував текст так званої «автобіографії» для зображення чільного ідеолога українського визвольного руху антисемітом. З 1966 р. радянські спецслужби провели низку компрометуючих заходів, безпідставно закидаючи голові АБН причетність до гітлерівських злочинів проти євреїв [191, с. 173]. Розповсюджувались провокативні листівки із закликом до юдеїв «помститись» Я. Стецьку за вигадані злочини. У ключі означеної кампанії варто розглядати також публікацію так званої «автобіографії» чільного ідеолога українського визвольного руху. Антисемітський фрагмент цього

тексту прямо використовувався в антиукраїнській пропаганді КДБ проти Я. Стецька [675]. У подальшому «життєписом» послуговувались для дискредитації голови проводу ОУН (р) в праці полковника КДБ В. Чернявського [638] та у виданих з ініціативи радянської спецслужби для зовнішньої аудиторії під прізвищем комуніста Майкла Ганусяка книгах з дезінформацією [649, p. 180; 527, с. 395–396]. Тож, факти вказують на сумнівність «автобіографії» ідеолога ОУН та необґрунтованість трактування цього тексту в якості історичного джерела.

Окремі ідеологічні праці та листи Я. Стецька періоду Другої світової війни та перших повоєнних років містяться в Галузевому державному архіві СБУ (ГДА СБУ). Окрім захоплених радянськими спецслужбами програмових робіт, особливої уваги заслуговує звіт Я. Стецька про діяльність АБН на міжнародній арені, датований 1951 р. [113]. Серед джерел українського визвольного руху повоєнного періоду по темі найбільшу інформативну цінність мають документи проводу ЗЧ ОУН/ОУН (р), зокрема протоколи засідань керівного органу націоналістичної політсили за участі Я. Стецька. Йдеться про матеріали фондів 2 (архів Ярослава Стецька) та 10 (архів ОУН в Нью-Йорку) *архіву Центру досліджень визвольного руху* (*АЦДВР*), фонду 1 (провід ОУН) *архіву ОУН в Лондоні* та колекцію документів з *архіву музею Ярослава і Слави Стецьків у Києві (АМЯСС)*. Означені джерела характеризують роль Я. Стецька в розвитку та управлінні ЗЧ ОУН в 1946–1968 рр., ключові напрямки його роботи на посаді голови проводу ОУН (р). Значну цінність мають також наявні у вищезгаданих громадських архівах матеріали листування лідера політсили з різними українськими політиками і суспільними авторитетами, зокрема Йосипом Сліпим. Важливим джерелом є документи Великих Зборів й конференцій ОУН (р) з фонду 10 *АЦДВР*, провідним учасником яких був Я. Стецько. На особливу увагу заслуговує стенограма інтерв'ю діяча А. Бедрію 1985 р., що містить багато інформації про життя діяча, насамперед, в міжвоєнний та воєнний періоди [11]. Значною інформативністю виділяється також запис бесіди з останнім командиром українського збройного підпілля Василем Куком дослідника українського визвольного руху Михайла Романюка, що зберігається в приватному архіві науковця. Поміж іншого в ньому висвітлено окремі епізоди діяльності Я. Стецька [165].

Основний масив доступних *документів радянських спецслужб* по темі міститься в *ГДА СБУ*. Значною інформативністю виділяються протоколи допитів учасників українського визвольного руху. Зокрема, варто відзначити покази Олександра Луцького із справи 372 фонду 13 *ГДА СБУ* [114], Василя Охримовича із справи 445 [107–108] фонду 5 *ГДА СБУ* (Кримінальні справи на нереабілітованих осіб), Мирона Матвієйка із справи 56232 [112] Фонду 6 *ГДА СБУ* (Кримінальні справи на реабілітованих осіб), які характеризують передусім діяльність Я. Стецька у 1940-х роках. Чимало цінних відомостей про чільного ідеолога революційної ОУН міститься в справі С-9079 фонду 65 *ГДА СБУ* (Справи оперативного обліку КГБ УРСР), в якій нагромаджено багатий фактологічний матеріал про український визвольний рух. Серед згаданого масиву особливої уваги заслуговують протоколи допиту кур'єра ОУН (р) Василя Чижевського із характеристиками членів проводу організації й відомостями про їхню активність [121]. Роботу Я. Стецька як очільника центрального комітету АБН, а в 1968–1986 рр. голови проводу ОУН (р) відображають інформаційні повідомлення та спецповідомлення КДБ з фонду 16 *ГДА СБУ* (Секретаріат ГПУ–КГБ УРСР), що висвітлюють діяльність так званих «закордонних центрів українських націоналістів». В згаданих документах містяться відомості як з відкритих джерел (української преси), так із закритих (отримані шляхом використання агентури). Фрагментарні дані про українське державотворення 1941 р. на чолі з Я. Стецьком наявні в архіві СБУ у Львівській області (*АСБУ у Львівській області*). Йдеться про протоколи допиту члена УДП під проводом Я. Стецька Івана Грабара [12].

*Документи Центрального розвідувального управління США* представлені комплексом джерел з електронного архіву спецслужби, що розміщено на офіційному порталі відомства www.cia.gov/readingroom. Матеріали стосуються не лише еміграційного періоду діяльності Я. Стецька, а й загального життєпису діяча. Зокрема, високою інформативності вирізняється біографічне досьє на чільного націоналіста [174]. Водночас в документах Центрального розвідувального управління США щодо Я. Стецька трапляються окремі неточності та помилки через хибні дані інформаторів. Також в матеріалах американської спецслужби наявні комплексні

характеристики ситуації в українській політичній еміграції та конкретно в ЗЧ ОУН/ОУН (р), що дозволяють зрозуміти загальне політичне становище в діаспорі.

**2.Опубліковані збірники документи.** Світло на діяльність Я. Стецька проливає також низка збірників документів, опублікованих українськими науковцями в рамках дослідження українського визвольного руху. Окремі аспекти міжвоєнної активності діяча в ОУН висвітлено в підготовленому до друку істориком М. Посівничем документальному виданні Варшавського акту обвинувачення проти С. Бандери та товаришів [189]. Найбільш повно в опублікованих збірниках джерел характеризується роль Я. Стецька у подіях Другої світової війни. Чимало цінного фактажу міститься в тематичному документальному виданні про розкол ОУН, укладеному істориком В. Косиком [207]. Опубліковані матеріали висвітлюють участь Я. Стецька у створенні революційної ОУН, дають змогу проаналізувати його тогочасні політичні позиції. Варто відзначити велику інформативну цінність збірника документів, присвяченого державотворчій акції Я. Стецька під назвою «Українське державотворення. Акт 30 червня 1941» (упорядник Орест Дзюбан) [222]. Чимало відомостей про державотворчу діяльність голови УДП та заходи нацистів щодо нього міститься в першому та четвертому томах чотиритомника «Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів», укладеного знаним українським дослідником В. Косиком [215–216]. У праці «ОУН в 1941 році. Документи» (голова редколегії Станіслав Кульчицький) надруковано комплекс джерел, що розкриває основні аспекти підготовки українських націоналістів до державотворення перед німецько-радянською війною [201].

Окремі матеріали з інформацією про Я. Стецька містяться у збірниках джерел, присвячених його соратникам та сучасникам. Зокрема, варто відзначити укладені знаним українським істориком Володимиром Сергійчуком видання з радянськими документами щодо діяльності С. Бандери, Р. Шухевича та українського визвольного руху на Закерзонні [209–212; 223]. Згадані книги містять значний масив інформації про діяльність Я. Стецька в 1940–их рр. Також заслуговують уваги підготовлені істориком О. Сичем збірники документів та матеріалів, присвячені Степану Ленкавському [213–214]. Останні містять цінну інформацію про діяльність

Я. Стецька, зокрема на етапі становлення ЗЧ ОУН. Окремі відомості про громадсько-політичну роботу діяча наявні в збірниках документів і матеріалів, присвячених лідерам конкуруючих відламів ОУН С. Бандері [194] та А. Мельнику [188]. Діяльність Я. Стецька на міжнародній арені в повоєнний період впродовж 1946 – 1975 рр. ґрунтовно висвітлена в українському діаспорному чотиритомнику «АБН в світлі постанов конференцій та інших матеріялів з діяльности» [184–187]. У збірнику під редакцією історика Василя Даниленка «Влада УРСР і закордонні українці (1950–1980–ті рр.): Документи і матеріали» викладено цінний масив інформації радянських спецслужб щодо активності українського визвольного руху на еміграції, зокрема фрагментарно схарактеризовано дії третього голови проводу ОУН (р) [191]. Цінним джерелом для вивчення боротьби радянських спецслужб проти українських самостійницьких сил є збірник документів з архіву Служби зовнішньої розвідки, підготовлений відомством під назвою «Документи дпу-нквс-мдб-кдб урср стосовно ліквідації визначних діячів українського національно-визвольного руху» [192]. У книзі поміж іншого схарактеризовано заходи КДБ, спрямовані на заподіяння шкоди Я. Стецьку. Фрагментарні дані про діяльність голови АБН в українській діаспорі наявні у виданому СЗРУ в 2025 р. тритомнику документів радянських спецслужб «Українська еміграція 40–70-х років минулого століття в архівних документах радянських спецслужб», зокрема у першій та третій частинах [217–218].

3. **Творча спадщина Ярослава Стецька як публіциста та ідеолога українського націоналізму.** Одним з ключових напрямків громадсько-політичної діяльності чільного теоретика ОУН була підготовка концептуальних програмових та політичних праць. Його багату публіцистичну спадщину можна поділити на три групи за хронологічним принципом: 1) праці міжвоєнної доби; 2) роботи періоду Другої світової війни; 3) повоєнні брошури та статті. До першої категорії належать тексти, що вийшли упродовж 1932–1939 рр. в підпільних часописах («Юнак», «Бюлетень Крайової екзекутиви ОУН на західноукраїнських землях», «Непоборні») та легальних виданнях («Студентський шлях», «Студентський вісник», «Українське слово», «Новий шлях», «Наш клич» та ін.), а також окремих неперіодичних націоналістичних збірниках (Альманахи «На службі Нації» та «Ідея в наступі»). До

другої групи належать статті Я. Стецька в часописі «Ідея і Чин» (1940) та низка великих за обсягом ідеологічних праць діяча: «Наші шляхи», «За зміст державного життя» та інші, в яких було викладено його бачення засад визвольної боротьби та фундаментальних підстав державного будівництва в Україні. До третьої категорії належать повоєнні публіцистичні праці теоретика націоналізму на шпальтах періодичних видань «Визвольна політика», «За свободу народів», «Набат», «Шлях перемоги», «Визвольний шлях», «Гомін України», ABN Correspondence. Ідеолог українського визвольного руху в цей час приділяв більше уваги зовнішньополітичній тематиці, ніж в попередні періоди громадсько-політичної діяльності. Водночас він також висвітлював загальноідеологічну, церковну, соціальну та політичну проблематику. Після смерті Я. Стецька левова частка його творчої спадщина була оприлюднена в діаспорі у двотомнику «Українська визвольна концепція» під редакцією В. Косика [362–363] та в збірнику «Київ проти Москви» (упорядники Григорій Рій та Віктор Рог) [327] в сучасній Україні.

4. **Матеріали періодичних видань.** Преса є важливим джерелом інформації про діяльність будь-якого провідного учасника суспільно-політичних процесів. Я. Стецько не є винятком. Частину міжвоєнного періоду його діяльності фрагментарно охарактеризовано під час Львівського судового процесу 1936 р. часописами «Діло», «Новий час», «Наш прапор», «Українські вісти». Робота голови АБН та чільного функціонера ЗЧ ОУН/ОУН (р) в повоєнну добу закономірно детально висвітлювалась друкованими органами націоналістичного спрямування «Шлях перемоги», «Визвольний шлях», «Гомін України», ABN Correspondence. Особливо багато відомостей про публічну активність Я. Стецька в пресі організації припадає на період його головування в найбільшій силі українського визвольного руху в 1968–1986 рр. Не оминали своєю увагою діяльності провідного функціонера ОУН (р) видання його опонентів, зокрема «Українське слово» ОУН (м).

5. **Спогади та щоденники**. Інформацію про окремі аспекти діяльності Я. Стецька в міжвоєнний період знаходимо у мемуарах Осипа Губчака [222], Оксани Романишин [285], Дмитра Сусіка [292], Степана Шухевича [296], Миколи Климишина [248; 250], Володимира Пасіки [277], Романа Малащука [263], Михайла Михалевича

[265–266], Володимира Яніва [298], Володимира Лисого [249]. Значний масив спогадів по темі стосується державотворчої праці Я. Стецька в 1941 р. Слід відзначити мемуари учасників та очевидців тогочасних заходів з державного будівництва Лева Ребета [283], Романа Ільницького [244], Василя Кука [257], Олеся Гай-Головка [237], Костя Паньківського [276], Ярослава Гайваса [235–236], Володимира Горбового [178], Володимира Яшана [299] та інших. У низці спогадів висвітлено перебування Я. Стецька в ув'язненні в концтаборі Заксенгхаузен, зокрема в роботах Омеляна Антоновича [229], Дмитра Андрієвського [228], Євгена Онацького [274]. На особливу увагу заслуговують мемуари голови УДП, видані в праці «30 червня 1941 р. – проголошення відновлення державности України», в яких висвітлено його особисте бачення пережитого в роки Другої світової війни [290]. Відомості про повоєнний період діяльності Я. Стецька містять спогади його близьких соратників, зокрема Степана Галамая [238], Ганни Євгенії Музики (Слави Стецько) [289], Романа Малащука [263], Василя Гришка [241], Миколи Климишина [248–249], Степана Мудрика [267–271], Василя Шушка [297], Омеляна Коваля [252]. Серед щоденників слід відзначити нотатник Івана Лисяка-Рудницького [261]. Слід зауважити, що мемуари сповнені суб'єктивізму. Найбільш яскраво це помітно при зіставленні спогадів про державотворення 1941 р. учасників подій з лівого та ліберального таборів (К. Паньківський, В. Лисий) і націоналістичного руху (Л. Ребет, Я. Стецько). Проте критичний аналіз та порівняння з іншими джерелами дають змогу відрізнити інсинуації та політизоване спотворення дійсності від реального фактажу.

Отже, джерельна база дослідження характеризується багатогранністю та широтою. У рамках роботи опрацьовано широкий комплекс архівних матеріалів, важливі збірники документів, творчу спадщину Я. Стецька, матеріали періодичних видань та мемуари діяча, його соратників та опонентів. Проаналізований обсяг джерел дозволяє всебічно та об'єктивно дослідити громадсько-політичну і державотворчу діяльність провідного теоретика й практика українського націоналізму, голови УДП, президента АБН та третього голови проводу ОУН (р).

## 1.3.Методологічні засади дослідження

Дисертаційне дослідження базується на використанні широкого комплексу теоретико-методологічних інструментів. Загальними підставами роботи є засади історизму, всебічності, об'єктивізму, послідовності, системності, науковості, академічної доброчесності. *Принцип наукового історизму* передбачає розгляд суспільно-політичних процесів в рамках їхнього історичного розвитку, а також з врахуванням конкретних історичних умов їхнього існування, загального контексту, що відображаються на об'єкті дослідження. Саме тому в роботі громадсько-політичний шлях Я. Стецька показано не ізольовано, а з висвітленням загальних обставин та їхнього впливу на вектор активності діяча. *Принцип всебічності та комплексності* вимагає різнобічного аналізу означеної проблематики, розгляду різних її сторін для формування цілісної картини. У дослідженні розкрито різноманітні сторони громадсько-політичної і державотворчої роботи Я. Стецька: від публіцистики та підготовки ідеологічних концепцій до публічних виступів, організації політичних заходів, проведення перемовин із іноземцями та політичними опонентами.

*Принцип об'єктивізму* передбачає неупереджений розгляд тематики при дослідженні без пересудів. У роботі не ідеалізується та не демонізується жодної персони чи політичної сили. Застосування *принципу послідовності* дало змогу розкрити ключові аспекти діяльності Я. Стецька в хронологічному порядку. Це дозволяє показати його зростання та розвиток як політичного лідера й провідного ідеолога українського націоналізму. Завдяки *принципу системності* виокремлено три періоди громадсько-політичної діяльності Я. Стецька: міжвоєнний (1927–1939), воєнний (1939–1945) та повоєнний (1945–1986). Кожен зі згаданих етапів з огляду на специфічні загальні умови української визвольної боротьби мав свої унікальні риси, що визначали характер і зміст роботи діяча в конкретних обставинах. Показово, що найкоротший етап, що припав на Другу світову війну, став водночас найбільш насиченим через динамічність тогочасних процесів з огляду на карколомні зрушення політичного характеру, які український

націоналістичний рух прагнув використати для реалізації власної базової цілі – відновлення Української самостійної соборної держави. Дослідження проведено з опорою на *принцип науковості*. Останній диктує необхідність послуговування винятково достовірними, перевіреними даними, обґрунтованими тезами. *Принцип академічної доброчесності* забезпечив точність цитувань в роботі та коректне використання інтелектуальної власності науковців, результати досліджень яких наведено в дисертації.

Серед загальнонаукових методологічних інструментів варто відзначити методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції. Їхнє застосування дозволило обробити та коректно інтерпретувати відомості з широкого комплексу опрацьованих джерел і літератури. Поміж спеціальних методів дослідження використовуються: біографічний, метод компоративного аналізу, проблемно-хронологічний метод, просопографічний метод, критичний метод та інші. Дисертаційне дослідження проведено на двох рівнях – емпіричному (збір джерел та літератури) і теоретичному (опрацювання зібраного, його аналіз та формування наукової теоретичної конструкції). Методи *аналізу* та *синтезу* застосовано у всіх підрозділах роботи для належного розуміння інформації та її цілісного викладу. Важливе значення має метод *індукції,* що забезпечив узагальнення окремих фактів та відомостей щодо громадсько-політичної і державотворчої діяльності Я. Стецька. *Дедуктивний метод* дав змогу розкрити становлення чільного націоналіста як особистості та громадського діяча на тлі загальних умов життя бездержавної української нації. Також цей інструмент дозволив належно проаналізувати вплив обставин на діяльність Я. Стецька в роки Другої світової війни та під час ескалації Холодної війни після краху політики розрядки (детанту).

Центральне значення в роботі має використання *біографічного методу,* яким автор послуговувався для дослідження усіх етапів громадсько-політичної діяльності Я. Стецька шляхом аналізу його автобіографічних даних, біографічних продуктів активності, свідчень соратників та побратимів, викладених у різних формах. Поміж іншого застосування означеного інструментарію дозволило з’ясувати внесок діяча в розвиток українського націоналістичного руху та конкретні ініціативи ОУН/ОУН

(р)/АБН. *Просопографічний метод* застосовано при розгляді керівного складу інституцій, в створенні та функціюванні яких Я. Стецько відіграв важливу роль. Зокрема, Українського державного правління та Європейської ради свободи. *Антропонімічний метод* із спеціальної історичної дисципліни ономастика дозволив встановити псевдоніми та криптоніми діяча, ідентифікувавши підписані ними тексти з особою чільного ідеолога українського націоналізму. *Історико-герменевтичний метод* дав змогу забезпечити належне розуміння та тлумачення документів та матеріалів з архівів та інших джерел, які проливають світло на життєвий шлях Я. Стецька. *Критичний метод* дозволив при аналізі джерел та літератури виявити хибні відомості та неточності щодо голови проводу ОУН (р). З огляду на велику кількість міфів навколо постаті Я. Стецька (переважно антиукраїнського характеру, проте також і глорифікаційного спрямування) скрупульозне вивчення джерельного комплексу вкрай важливе для належного розгляду цієї проблематики. Встановлено, що, з одного боку, неправдиві дані про Я. Стецька нерідко траплялись в радянських документах. Хибні відомості випливали як з помилкової інформації від джерел радянських спецслужб так і подекуди були наслідком цілеспрямованого спотворення дійсності співробітниками карально-репресивних органів СРСР. З іншого боку, неправдиві дані щодо Я. Стецька трапляються також в українських джерелах, зокрема спогадах. Для верифікації відомостей з різних інформаційних комплексів застосовано *метод зіставлення* задля максимальної точності фактажу.

*Проблемно-хронологічний метод* використано для дослідження міжвоєнної діяльності Я. Стецька на громадсько-політичній ниві, простеження основних етапів його становлення як особистості та учасника українського націоналістичного руху. Також цей науковий інструмент дав змогу належно вивчити роль діяча в створенні та розбудові революційної ОУН, його шлях в період німецького ув’язнення і діяльність після виходу з концтабору Заксенгхаузен. Водночас *проблемно-хронологічний метод* застосовано для розкриття внеску Я. Стецька у розвиток ЗЦ/ЗЧ ОУН в 1945–1968 рр. *Синхронний метод* використано для дослідження реалізації державотворчого проєкту ОУН (р) під проводом голови УДП в 1941 р. За допомогою цього наукового інструмента комплексно висвітлено практичну реалізацію проєкту державного

будівництва українськими націоналістами. *Компаративний аналіз* застосовано при вивченні ідеологічного доробку Я. Стецька. Його праці та їхні конкретні положення в тих чи інших аспектах порівняно з ідеями Дмитра Донцова, Миколи Сціборського, Дмитра Мирона, Івана Мітрінги, виявлено спільні та відмінні риси. Водночас було також виділено особливості діяльності Я. Стецька. Також *компаративний аналіз* дозволив порівняти положення Великих Зборів ОУН (р), з'ясувавши еволюцію ідеологічної платформи провідної сили українського визвольного руху.

*Історико-генетичний метод* дав змогу дослідити еволюцію поглядів Я. Стецька шляхом зіставлення його позицій щодо засад української державності та інших важливих політичних питань, які декларувались в працях чільного теоретика українського націоналізму в різні періоди громадсько-політичної діяльності. Завдяки цьому констатовано тяглість ключових ідей діяча з міжвоєнної до повоєнної доби, відзначено окремі зміни в його переконаннях. Також *історико-генетичний метод* дозволив охарактеризувати кристалізацію та реалізацію концепції спільного фронту поневолених народів та розкрити розвиток АБН впродовж 1946–1986 рр. *Історико-системний метод* використано для дослідження діяльності Я. Стецька в рамках політичних формацій визвольного руху на тлі суспільно-політичних процесів епохи (єдина ОУН в 1929–1940 рр., революційна ОУН, АБН). *Ретроспективний аналіз* дав змогу довести сфабрикованість «життєпису» голови УДП з огляду на невідповідність викладених у тексті начебто автобіографічних фактів дійсності. Застосування для дослідження громадсько-політичної діяльності третього голови проводу ОУН (р) *комплексного методу* дозволило визначити зв'язок між окремими фактами, процесами й подіями. Означений науковий інструмент дав змогу систематизувати та більш точно інтерпретувати інформацію з розрізнених джерел.

Важливе значення для розуміння проблематики, висвітленої в рамках дисертаційного дослідження, має термінологічний апарат. Під *громадсько-політичною діяльністю* Я. Стецька ми розуміємо сукупність практик та дій провідного функціонера українського визвольного руху в суспільно-політичній царині, спрямованих на забезпечення реалізації загальних (суспільних та національних) інтересів. Чільний ідеолог та практик ОУН поводив політичну та

суспільну роботу в різних умовах: від цілком конспіративних заходів у націоналістичному підпіллі на теренах окупованої Польщею Галичини до публічної активності в Західній Європі та Північній Америці в другій половині XX століття в статусі голови АБН та лідера найбільшої націоналістичної політсили. *Державотворча діяльність* Я. Стецька – це комплекс заходів згаданої постаті у теоретичній та практичній площині, спрямованих на відновлення української державності, визначення засад її розбудови і розвитку. Одне з ключових понять роботи *український визвольний рух*. Під останнім ми розуміємо історичне явище, що передбачає змагання українців за національну емансипацію шляхом звільнення від панування зовнішніх політичних утворень. Слушною є думка українського історика Ю. Щура, що український визвольний рух 1920–1950-х слід трактувати як «органічне продовження» боротьби за національну свободу початку XX ст. [642, с. 38].

Існують різні теоретичні підходи до дефініції поняття «*український націоналізм*». На думку Г. Касьянова, йдеться про «світогляд, центральним елементом якого є визнання незаперечності, природності права на існування та легітимності націй загалом і української нації зокрема» [551, с. 307].. Василь Лісовий розуміє *український націоналізм* як «сукупність ідей та уявлень, в яких наголошено на цінності нації» [674]. На мою думку, вищезазначені дефініції в модерністському дусі відображають лише ідейно-теоретичну сторону феномена націоналізму, до того ж надто розпливчасто. Більш влучно ідеологічну спрямованість означеного політичного явища як такого (а відповідно й українського) окреслив британський вчений Ентоні Сміт, ведучи мову про націленість на «досягнення і збереження незалежності, єдності та ідентичності» [627, с. 35]. Ідеолог ОУН С. Ленкавський слушно вказував на два ключові виміри українського націоналізму як явища – ідеологічний (ідейна система) та практичний (політичний рух) [213, с. 19]. Тож, точна дефініція вимагає синтезу обох складових. Тому, під *українським націоналізмом* ми розуміємо політичний рух, що опирається на ідеологію пріоритетності національних інтересів, спрямований на реалізацію потенціалу української нації як суб'єкта історії в політичній площині, зокрема шляхом відновлення та розвитку власної національної держави. Відповідно, *український націоналістичний рух* – це політична течія, що

зосереджує свою практичну діяльність на реалізації ідеалів українського націоналізму, насамперед, на побудові Української самостійної соборної держави, яка забезпечить добробут, безпеку, розвиток та процвітання для української національної спільноти.

Зауважимо, що суто хронологічний підхід до висвітлення громадсько-політичної та державотворчої діяльності Я. Стецька є доцільним в періоди, коли вона носила більш однорідний характер – тобто на міжвоєнному та воєнному етапах його участі у визвольній боротьбі. Водночас в повоєнну добу з огляду на багатогранність роботи Я. Стецька для більш повного її висвітлення необхідно виокремити внутрішньоукраїнську (в ЗЧ ОУН) та зовнішньополітичну сторони праці діяча до 1968 р. У подальшому з огляду на його головування в проводі найпотужнішої сили українського визвольного руху та пряме поєднання цих функцій з міжнародною роботою провести чітку лінію розмежування між двома компонентами діяльності лідера ОУН (р) є вкрай проблематичним, тож виклад здійснено синтетично.

Отже, завдяки поєднанню широкого спектру методів у дослідженні вдалось сформувати цілісну картину громадсько-політичної і державотворчої діяльності Я. Стецька на тлі епоха, охарактеризувавши його роль у визвольній боротьбі. Такий підхід дозволив у рамках роботи розкрити широкий діапазон історичних подій, які дозволяють не лише оцінити внесок чільного діяча ОУН в справу боротьби за незалежність, а й краще зрозуміти феномен українського націоналізму ХХ століття.

# РОЗДІЛ 2
# ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

## 2.1. Становлення особистості та початок громадсько-політичного шляху

Я. Стецько народився 12 січня 1912 р. в родині священника Семена Стецька та його дружини Теодозії з роду Чубатих у Тернополі – тогочасному повітовому центрі Королівства Галичини та Володимирії Австро-Угорської імперії [137, арк. 259; 669]. Своє ім'я він отримав на честь князя Русі Ярослава Мудрого. Члени його родини відігравали вагому роль в суспільному житті українців Тернопільщини на локальному рівні. Зокрема, дід Я. Стецька з боку матері Лука Чубатий виконував функції війта (мужа довіри) української громади околиць Тернополя, опікуючись його передмістями Гаї Великі, Гаї Шляхтинецькі, Пасіки та іншими [589, с. 18]. Під час російської окупації Галичини в роки Першої світової війни діяча було вивезено до Сибіру. Активною патріотичною позицією вирізнявся батько Я Стецька С. Стецько (1881–1923), який з юності брав участь в діяльності товариств «Просвіта» та «Січ» і сприяв розбудові українських організацій на Тернопільщині [576, с. 9,11]. Він з 1913 р. був священником у селі Кам'янки Великі (нині село Кам'янки Підволочиської селищної громади Тернопільської області), посідаючи вагоме суспільне становище в місцевій громаді. В роки Першої світової війни С. Стецько активно докладав зусиль задля звільнення митрополита Андрея Шептицького із російського заслання. Після повернення останнього батько Я Стецька надсилав йому листи [159, арк. 3; 11, арк. 2].

Закономірно, що Я. Стецько виховувався в патріотичному дусі. У його домі панували самостійницькі й соборні настрої [11, арк. 1]. Я. Стецько відзначав вплив матері на формування свого світогляду. Т. Стецько (1880–1956) плекала серед дітей любов до української історії та літератури творами Тараса Шевченка, Василя Стефаника та Лесі Українки. На формування особистості Я. Стецька істотний вплив мали події перших визвольних змагань. Він згадував про сильне враження, яке

справило на нього усвідомлення існування «своєї армії» після візиту його стрийків – вояків Галицької Армії [11, арк. 4].

Я. Стецько розпочав отримувати освіту в народній школі села Кам'янки Великі, навчаючись переважно приватно, вдома. 1921 р. він вступив до Тернопільської державної української гімназії [13, арк. 1]. Спершу Я. Стецько здобував освіту в домашніх умовах, але у 1923 р. вже як третьокласник розпочав систематично відвідувати навчальний заклад. Саме Тернопільська державна українська гімназія, що виконувала функцію своєрідної кузні кадрів національної інтелігенції, стала місцем, де юнак формувався як особистість. Початок активного навчання Я. Стецька в престижному освітньому закладі збігся в часі із родинними негараздами. У жовтні 1923 р. пішов з життя його батько Семен, здоров'я якого суттєво погіршилось через знущання більшовиків у 1920 р. [534, с. 165]. Серед гімназійних викладачів найбільший вплив на кристалізацію світогляду осиротілого юнака справив ветеран легіону Українських січових стрільців, учитель природознавства та математики Іван Галущинський. Значну роль у становленні особистості діяча відіграли також такі гімназійні педагоги як теолог отець Микола Конрад, географ Клим Шанковський, філолог Дмитро Цибушник і математик Іван Боднар [11, арк 5]. Серед видань, які формували його націоналістичний погляд на світ, Я. Стецько згадував місячник Української військової організації (УВО) «Сурма», журнали «Розбудова Нації» та «Літопис Червоної Калини». Значний вплив на становлення світогляду діяча також мали книги про революційну визвольну боротьбу інших націй, зокрема, ірландців та поляків. Особливу роль в кристалізації світобачення націоналістичної молоді відіграв Дмитро Донцов, твори якого радо читав юний Я. Стецько [11, арк. 8].

Саме під час навчання у Тернопільській державній українській гімназії Я. Стецько долучився до лав націоналістичного руху. З ініціативи Володимира Конрада він став членом підпільної УВО. У подальшому Я. Стецько проявив себе у діяльності таємної гімназійної націоналістичної організації, що була частиною Союзу української націоналістичної молоді (СУНМ) [619, с. 56]. Остання виникла серед учнів Тернопільської державної української гімназії в 1927 р. і пройшла процес становлення до 1928 р. [242, с. 211–212]. Зростанню популярності націоналізму в

середовищі молодих українців Галичини сприяла відверто антиукраїнська політика польської влади. Зокрема, активна полонізація шкільництва та заборона слів «українець», «український» в навчальних закладах [615, с. 238] . Закономірно, що в таких реаліях пасіонарна українська молодь міжвоєнної Галичини нерідко ще в шкільному віці швидко політизувалась і, прагнучи захистити права свого народу, долучалась до націоналістичного руху.

У гімназійній підпільній формації Я. Стецько займав посаду заступника її провідника, свого однокласника Романа Паладійчука. Він брав участь в ключових нарадах, на одній з яких восени 1928 р. був присутній голова СУНМ Богдан Кравців. Структурно гімназійна націоналістична організація складалась із звен, що налічували 4–5 осіб. Діяльність формації була зосереджена на вишкільній і меморіальній роботі. Так, гімназисти-націоналісти організовано поглиблювали свої знання з історії України, ідеології націоналізму, дбали про чистоту розмовної української мови. На зібраннях вони займались вишколом в ідеологічній та розвідувально-конспіративній сферах, опановували практичні навички для революційної боротьби [11, арк. 9]. Також активісти доглядали за стрілецькими могилами та проводили меморіальні заходи. Націоналістична організація українських гімназистів бойкотувала польські святкові урочистості. Зокрема, 11 листопада 1928 р. з її ініціативи учні Тернопільської державної української гімназії демонстративно проігнорували парад до Дня незалежності II Речі Посполита. Також тернопільські гімназисти-націоналісти вдавались до акцій прямої дії. Наприклад, зривали польські урочистості в будівлі школи петардами. Вагомим напрямком діяльності товариства була також всебічна пропаганда українського націоналізму. Юні націоналісти придбали друкарську машинку, за допомогою якої видавали власний журнал «Листопад» [530, с. 252].

Окрім підпільної діяльності у гімназійні роки, Я. Стецько плідно працював у легальному громадському секторі. Зокрема, він був одним з найбільш активних членів товариства «Молода Громада» [589, с. 62]. Організація постала в Тернополі у 1927 р. За статутом метою «Молодої Громади» було поширювати «замилування до мистецтв, літератури і спорту та причинюватись до їх розвою» [136, арк. 2]. Організація об’єднувала пасіонарну інтелігентну молодь – переважно гімназистів.

Я. Стецько брав активну участь в роботі культурно-освітньої секції «Молодої громади», яка дбала про знайомство юного покоління з науково-громадським життям. Організовувались різноманітні бесіди, дискусії, зустрічі із поважними громадськими діячами. У товаристві молодий націоналіст виконував важливі функції ідеологічного референта культурно-освітньої секції. Також Я. Стецько належав до християнської організації «Марійська дружина» в Тернополі. Він був одним з провідних учасників діяльності філії товариства, що існувала навколо Тернопільської державної української гімназії: Уже в 15 років Я. Стецько належав до її керівного органу – виділу та виконував у ньому функції першого секретаря [164, арк. 33 зв, 37 зв. ]. Тож, в підлітковому віці юнак демонстрував різнобічну громадську активність та лідерські якості, а його світогляд формувався під сильним впливом християнських максим.

Я. Стецько мав повагу серед однолітків, вирізняючись інтелігентністю й патріотизмом. Сусідка діяча Стефанія Когут згадувала як він в юному віці спонукав інших дітей до вивчення молитов та гімну України [576, с. 18]. Я. Стецько брав активну участь у заходах «Просвіти» у селі Великий Глибочок, читаючи популярні лекції на історичну тематику. Він був старанним учнем гімназії, проявляючи під час навчання неабиякі інтелектуальні здібності. Однокласник Володимир Пасіка згадував його як «першуна школи» завдяки надзвичайним знанням давньогрецької мови, літератури й філософії [277, с. 22]. Схожу характеристику дав впливовий галицький політик-тернополянин Володимир Лисий, якому Я. Стецько запам‘ятався як начитаний «добрий учень гімназії» [260, с. 44]. Архівні документи підтверджують інформацію зі спогадів про навчальну успішність юнака. Завершивши перший клас із переважно посередніми оцінками [1], Я. Стецько вже в другому класі продемонстрував високий рівень знань із більшості дисциплін [2]. Після початку систематичного відвідування гімназії успішність учня ще більше зросла. У 1925 р. та 1926 р., завершуючи 4 та 5 класи, Я. Стецько отримав найвищу оцінку з усіх навчальних предметів [3; 137, арк. 259.]. Однак в старших класах йому дещо важче давались точні науки, аніж гуманітарні дисципліни. За підсумками навчання у 8- Б класі, Я. Стецько отримав оцінку «добрий» (поступ) з математики та фізики поряд з «дуже добрим» з решти предметів. Загалом за результатами останнього навчального

року в гімназії він став найкращим учнем в своєму класі [138, арк. 1–15]. Завершуючи навчання в освітньому закладі, Я. Стецько до 4 червня 1929 р. склав комплекс екзаменів («матуру»). Він отримав найвищі оцінки з усіх іспитових дисциплін: релігії, польської мови, української мови, латини, давньогрецької та математики [13].

У перший рік після успішного завершення гімназії Я. Стецько не зміг продовжити здобуття освіти через проблеми зі здоров'ям, викликані запаленням суглобів [250, с 47.]. Водночас для фінансової підтримки родини він читав лекції гімназистам, займався їхньою підготовкою до гімназійних іспитів. Я. Стецько записався на право у Краківський університет на триместр у 1930 р. На першому курсі відвідування занять на юридичному факультеті вишу не було обов'язковим, тому юнак навчався на відстані, опрацьовуючи з дому тематичну літературу [576, с. 25]. 1929 р. Я. Стецько вступив до лав ОУН. 17–літній юнак стрімко просувався по ієрархічній драбині українського націоналістичного руху. За лічені місяці після вступу до організації в 1930 р. Я. Стецько очолив окружну екзекутиву ОУН на Тернопільщині – керівний орган націоналістичного підпілля в окрузі [619, с. 112].

Керуючи окружною екзекутивою ОУН, він займався розбудовою організаційної мережі на етапі її становлення. У селі Великий Глибочок в будинку Стецьків в конспіративних умовах проводились збори націоналістичного активу [576, с. 28]. У період провідництва Я. Стецька на Тернопільщині ОУН розгорнула саботажну акцію проти окупаційного режиму, спрямовану на заподіяння збитків польським колонізаторам і державі. Саме в Тернопільському воєводстві з липня по листопад 1930 р. було зафіксовано найбільше серед інших адміністративних одиниць Польщі випадків «саботажних» атак на польське приватне і державне майно – 90 порівняно з 67 у Львівському та 34 у Станіславівському воєводствах [625, с. 38]. У рамках пацифікації, ініційованої окупантами під приводом «покарання» українців за спротив, було заарештовано чільних націоналістів Тернопільської округи, зокрема, і Я. Стецька. Проте поліція не зуміла отримати від нього зізнання, тому після кількох місяців утримання в ув'язненні його відпустили через брак доказів [11, арк. 10].

Знаковою подією для розвитку громадсько-політичної діяльності Я. Стецька став переїзд до Львова на початку 1931 р. у зв'язку з призначенням на посаду

ідеологічно-вишкільного референта Юнацтва ОУН. Останнє було молодіжним відгалуженням націоналістичного руху, виокремленим в спеціальну підреферентуру організаційної мережі, що охоплювала українців віком від 15 до 21 року [196, с. 291]. Після прибуття до Львова Я. Стецько став редактором підпільного націоналістичного часопису «Юнак» [581, с. 125]. Журнал призначався для української молоді гімназій та університетів. Я. Стецько готував публікації для розділу «Іполіт» (ідеологія й політика), а також редагував увесь комплекс статей «Юнака». Іншим його важливим завданням було проведення ідеологічних вишколів серед молодих націоналістів у Львові [11, арк. 13–14]. Після переїзду до найбільшого міста Східної Галичини Я. Стецько 19 січня 1931 р. записався на навчання на юридичний факультет Львівського університету Яна Казимира (тепер – Львівський національний університет ім. І. Франка) [125, арк.623], а 5 березня того ж року був зарахований до вишу [126, арк. 453].

Отже, становлення Я. Стецька як громадсько-політичного діяча розпочалось в умовах польської окупації міжвоєнного періоду під час навчання у Тернопільській державній українській гімназії (1921–1929 рр.). Саме в цей період життя юнак долучився до лав підпілля українського визвольного руху. Його світогляд формувався під впливом націоналістичних видань, патріотичного виховання з боку батьків та гімназійних викладачів, християнських настанов «Марійської дружини». Виявлені під час навчання у Тернопільській державній українській гімназії ерудованість та інтелектуалізм в поєднанні з досвідом підпільної боротьби і легальної громадської діяльності сприяли подальшому стрімкому підйому Я. Стецька ієрархічною драбиною націоналістичного руху. Завдяки цим якостям за короткий час він пройшов шлях до окружного провідника ОУН Тернопільщини, а згодом став ідеологічним референтом Юнацтва організації. Громадсько-політичне становлення Я. Стецька завершилось у Львові, де діяч набув цінного досвіду системної інтелектуальної політичної праці.

### 2.2. Ідеологічно-політична робота в КЕ ОУН на ЗУЗ

Після переїзду до Львова 1931 р. Я. Стецько активно працював у підреферентурі Юнацтва ОУН. Енергійною роботою він швидко здобув авторитет серед націоналістів. У 1932 р. Я. Стецько увійшов до складу КЕ ОУН на ЗУЗ – колегіального органу, що здійснював загальне управління націоналістичним підпіллям на Заході України. Здібного публіциста було призначено на посаду керівника ідеологічної референтури, яка в означений період мала особливо високий статус в організації [298, с. 459; 283, с. 19]. Ідеологічний референт виконував важливу функцію, відповідаючи за формування націоналістичної ідейної платформи й відповідного світогляду серед членства організації. Невдовзі після призначення на крайовому рівні діяча викликав голова ПУН Євген Коновалець для перевірки на відповідність посаді ідеологічного референта. Нелегальний перетин польсько-чехословацького кордону через р. Ользу учасник події М. Климишин назвав «першим іспитом революціонера» Я. Стецька [250, с. 46]. 20-річний ідеолог українського націоналізму став одним із крайових делегатів конференції ОУН у Празі, що відбувалася в липні–серпні 1932 р. Саме під час цього зібрання в столиці Чехословаччини Я. Стецька затвердили на посту очільника ідеологічної референтури КЕ ОУН на ЗУЗ [298, с. 459].Також на конференції схвалили ідею щодо активізації діяльності українського націоналістичного підпілля [127, арк. 31 зв. ].

У 1932 р. Я. Стецько розпочинає вивчати філософію на гуманітарному факультеті університету Яна Казимира. Показово, що в 1932–1934 рр. він підписував себе як «студент права та філософії» [134, арк. 168, 181]. Під час навчання діяч студіював такі дисципліни як метафізика, логіка, естетика, теорія і філософія права, римське право. Тривалий час Я. Стецько мешкав в Академічному домі у Львові на вул. Супінського 17 (тепер – Коцюбинського 21) – в українському центральному студентському гуртожитку. Окрім підпільної роботи, він брав участь в легальному громадському житті, зокрема, з 1931 р. належав до Товариства прихильників освіти (ТПО) при Науковому товаристві ім. Т. Шевченка [131, арк. 15зв. –16; 133, арк. 37]. Ця організація займалася управлінням Академічним домом, опікою над університетською молоддю, фінансовою підтримкою незаможних студентів та

захистом студентства від свавілля польського держапарату [517, с. 23–24]. Я. Стецько регулярно отримував від ТПО грошову допомогу як студент, зокрема, стипендії та позики [132 , арк. 6; 135, арк. 49].

Серед практичних обов'язків Я. Стецька як ідеологічного референта КЕ ОУН на ЗУЗ важливе місце займали контроль над змістом організаційних часописів і вишкільна робота з членством організації. У 1932 р. він став редактором провідного організаційного крайового видання – «Бюлетеня Крайової екзекутиви ОУН на ЗУЗ». Часопис виходив щомісяця, його наклад сягав 1 500 примірників [666, s. 219]. Слід зауважити, що в 1933 р. з огляду на обмеження силових акцій на перший план в діяльності ОУН висунулась освітньо-пропагандивна робота серед молоді [643, с. 398]. Тож, праця Я. Стецька мала першочергове значення для розвитку організації. Окрім головного друкованого органу ОУН в краю, він відповідав за тексти «Юнака», а також часопису «Юнацтво». Останній розпочав виходити з ініціативи Я. Стецька та І. Габрусевича та був призначений для ремісничої та робітничої молоді [629, с. 380]. Наклад «Юнацтва» доходив до 1 500–2 000 примірників, натомість «Юнака» – 500–1 000. Як головний редактор Я. Стецько визначав загальний зміст трьох підпільних місячників. Ключова мета підпільних крайових журналів націоналістичного руху, на його думку, полягала у психологічному переродженні українців із «рабської духовости в героїчну» [11, арк. 14]. Окрім редагування часописів ОУН, ідеологічний референт здійснював і загальний контроль за змістом неперіодичних видань: різноманітними листівками та зверненнями, що спрямовувалися на українське населення, зокрема, для спонукання до конкретних дій. Наприклад, під час шкільної протестної акції 1933 р. КЕ ОУН на ЗУЗ забезпечила друк 98 тис. листівок і відозв та 6 тис. брошур [605, с. 68]. При визначенні змісту неперіодичних видань ідеологічний референт консультувався із представниками активу, які бачили ситуацію на місцях [165]. Вагомим напрямом діяльності Я. Стецька як члена КЕ ОУН на ЗУЗ було проведення ідеологічних вишколів українських націоналістів. У Львові він систематично працював на цій ниві із представниками студентських ланок організації. Як ідеологічний референт Я. Стецько регулярно виголошував доповіді на

суспільно-політичні теми. Тексти цих рефератів згодом публікували окремими брошурами [556, с. 216].

У цей час Я. Стецько також займався активною публіцистичною діяльністю. Основними часописами, де він друкував свої роботи, були підпільний «Бюлетень КЕ ОУН на ЗУЗ» і молодіжний журнал «Студентський шлях», що виходив легально. У своїй публіцистиці Я. Стецько ділився думками щодо філософських, ціннісних та політичних питань. Він демонстрував прихильність до активно пропагованого в цей час Д. Донцовим волюнтаризму, підкреслюючи засадниче значення волі до життя для нації. Останню ідеолог ОУН розумів як спільноту мертвих, живих і ненароджених, яка стоїть вище переважно обмежених сучасним індивідів [329, с. 5]. Я. Стецько демонстрував позитивне ставлення до християнської етики та християнства загалом, яке трактував як релігію чину і боротьби, протиставляючи цю націоналістичну інтерпретацію баченню «хомишинівського видання». Під останнім ідеолог націоналізму мав на увазі тлумачення Христової віри в ключі покори владі частиною греко-католицького духовенства, зокрема, станіславівським єпископом Григорієм Хомишином, який закликав до лояльності перед Варшавою. На переконання Я. Стецька, активне служіння нації для забезпечення її інтересів – найкращий шлях для особистості не тільки до задоволення своїх людських потреб, а й до «осягнення найвищого ідеалу християнського життя». Загалом ідеологічний референт КЕ ОУН на ЗУЗ виступав за синтез християнства та націоналістичного світогляду. Позитивними прикладами в цьому контексті для нього були дії бельгійського кардинала Дезире Мерсьє і польського єпископа Владислава Бандурського [329, с. 6].

З огляду на свідчення на Львівському процесі Я. Стецька до його публіцистичної спадщини варто віднести статтю «За правильний принцип зовнішньо-політичного ставлення української справи», що вийшла в 1934 р. у «Бюлетені КЕ ОУН на ЗУЗ». У ній майже в дослівному вигляді вжита згадана ідеологом націоналізму при характеристиці змісту власних статей під час виступу в суді теза [581, с. 410] про Україну як «морально-культурний» центр змагань інших поневолених Москвою та Варшавою народів [123, арк. 12]. Ця ідея, на думку автора, випливала із українських національних інтересів і природної для країни провідної ролі на Сході Європи.

Торкаючись питання про засади спільної боротьби поневолених народів, Я. Стецько вказував на узгодження тактичних дій визвольних рухів при збереженні їхньої суверенності [123, арк. 13]. На противагу позиції про орієнтацію українців на закордонну підтримку конкретних держав обґрунтовувалась ідея ставки на власні сили та співробітництво з іншими уярмленими націями. Союзником українського визвольного руху, на думку Я. Стецька, можуть бути лише країни, які приймають соборницьку платформу вирішення «українського питання». При цьому він відкидав однобічну орієнтацію на Німеччину, вказуючи на потребу взаємодії з державами як ревізіоністського, так і антиревізіоністського таборів [123, арк. 15зв–16].

У легальній пресі Я. Стецько почав друкувати свої ідеологічні статті 1933 р. Для цього він обрав фактично підконтрольний ОУН популярний молодіжний журнал «Студентський шлях», який з лютого 1933 р. мав статус офіційного органу Центрального союзу українського студентства [647, с. 76]. У легальній публіцистиці Я. Стецько торкнувся проблеми ролі еліти в житті націй, підкресливши її відповідальність за долю спільноти. Він висловив думку, що саме деградація провідної верстви зазвичай стає причиною занепаду нації [302, с. 140]. Показово, що до еліти Я. Стецько відносив найкращих представників всіх прошарків соціуму народу, а не конкретної станової групи. Цікаві міркування ідеолог українського націоналізму висловив щодо суті націоналістичного «ордену», маючи на увазі ОУН [362, с. 18]. Фундаментальною засадою об’єднання людей у спільноту такого типу Я. Стецько вважав захоплення спільною великою ідеєю. Він підкреслював елітарність ордену, відмежовуючи його від політичних партій [302, с. 143]. Цей погляд свідчив про сильний вплив на молодого публіциста Д. Донцова. Водночас уявлення Я. Стецька про націоналістичний орден відрізнялись від бачення редактора «Вістника» у низці важливих аспектів. Так, ідеологічний референт КЕ ОУН на ЗУЗ критично поставився до думки про засадничу важливість аскетизму для членів «ордену», яку висловлював Д. Донцова [398, с. 123]. Натомість, Я. Стецько продемонстрував прихильність до індивідуалізму та свободи вибору, негативно оцінюючи можливість уніфікації способу життя націоналістів [302, с. 142]. Водночас

ідеолог ОУН на відміну від редактора «Вістника» писав про «орден» як про реальне політичне явище, а не бажане.

Ідеологічний референт КЕ ОУН на ЗУЗ також реагував у своїй легальній публіцистиці на закиди на адресу організації з боку опонентів з легального табору. Полемічна стаття під назвою «Небезпечні сугестії» Я. Стецька стала своєрідною відповіддю лідеру Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) Дмитру Левицькому, який напередодні приписав націоналістам відповідальність за удари польської влади по українських інституціях після збройних акцій підпілля [651]. Показово, що польські цензори намагалися не допустити поширення публікації, конфіскуючи з видання всі сторінки тексту [361, с. 2–6]. У тексті Я. Стецько спростовував звинувачення з боку поміркованого легального табору в боротьбі націоналістів проти українських інституцій, натомість, писав про необхідність опанування згаданих установ для реалізації ними націоналістичних засад. Засуджуючи мінімалізм українських «опортуністів», що зосереджувалися на збереженні існуючих суспільних надбань, він протиставив йому максималізм націоналістичного руху – скерування національної енергії на «якнайширшу площину», очевидно, маючи на увазі боротьбу за державну самостійність [362, с. 23].

Значну увагу в легальній публіцистиці Я. Стецько присвятив етично-ціннісній проблематиці. В окремій статті ідеологічний референт КЕ ОУН на ЗУЗ виклав свої міркування щодо правильного сприйняття боротьби. Останню він не трактував як цінність у собі, акцентуючи, що вона має вартість лише тоді, коли є змаганням за позитивні, зокрема національні, ідеали [335, с. 137; 561, с. 367]. Натомість, до звеличення самого процесу боротьби, незалежно від її ідейного забарвлення, Я. Стецько ставиться негативно, як і до «боротьби заради боротьби» без конкретних цілей. Зокрема, він засуджував глорифікацію протиборства, що ведеться з егоїстичних мотивів, указуючи на загрози такої практики для соціуму та її анархічну природу. На противагу анархічному індивідуалізму Я. Стецько висунув тезу про індивідуалістичний націоналізм. Останній, на його думку, «це збереження принципу індивідуального почину, щоби, проявившись, виходив він у користь національної спільноти» [335, с. 138]. Центральним елементом позитивної боротьби ідеологічний

референт КЕ ОУН на ЗУЗ вважав ідею національно-етичного самоздійснення. Також Я. Стецько в своїй публіцистиці обґрунтовував тезу про важливість гармонійного синтезу матеріальних та ідеалістичних цінностей [336, с. 229–231]. Особливе місце серед статей діяча першої половини 1930-х рр. займає есей «За творців нової дійсності», в якому осмислюється феномен героїзму та його джерела. Поміж останніх Я. Стецько надавав великого значення красі рідної землі та пов'язаній з нею любові до української природи. Серед якостей, що відрізняють героїв від звичайних людей, він виділив такі характеристики, як напруга волі, фанатична відданість ідеї, глибоке засвоєння етичних максим. Коріння героїзму Я. Стецько вбачав в ідеалізмі. Ідеолог ОУН вважав, що егоїстичне прагнення до задоволень має бути обмежено, натомість, праця на користь спільноти повинна стати загальним обов'язком. Водночас він констатував, що подолати егоїзм під силу не всім, а провідній меншості, яка й називається героями [337, с. 153].

Серед найближчих соратників із націоналістичного табору в цей період громадсько-політичної діяльності Я. Стецько згадував Зенона Коссака, Михайла Колодзінського та Степана Бандеру [11, арк 15]. Із останнім юнак близько познайомився в Академічному домі [162, арк. 164]. Вони співпрацювали на пропагандивній ниві – Я. Стецько спільно із С. Бандерою опікувався підпільною друкарнею, що з 1930 р. діяла в с. Завадів Стрийського повіту, передаючи кошти на її потреби [605, с. 59–60]. У 1932 р., побратими разом винаймали житло на вул. Львівських дітей (тепер – героїв УПА) у Львові. Пізніше під час допиту С. Бандера схарактеризував ідеологічного референта КЕ ОУН на ЗУЗ як «начитану, культурну людину» [161, арк. 29]. Після атентату на польського комісара поліції Еміля Чеховського в березні 1932 р. Я. Стецька затримали польські окупанти, проте за 24 години відпустили за браком доказів. Наступний арешт ідеологічного референта КЕ ОУН на ЗУЗ польською поліцією відбувся 1 листопада 1933 р. на тлі масових репресій щодо українських студентів після акції на підтримку месника за Голодомор Миколи Лемика [592, с. 82]. За підозрою у причетності до діяльності українського націоналістичного підпілля понад два місяці Я. Стецько провів за ґратами у львівській кримінально-слідчій в'язниці [129, арк. 1].

Я. Стецько як ідеологічний референт брав активну участь у засіданнях КЕ ОУН на ЗУЗ у Львові в Академічному домі, де ухвалювались рішення щодо важливих кроків підпілля. Зокрема, відомо, що він брав участь у нараді навесні 1934 р., на якій керівництво націоналістичного руху розглядало можливість створення власних партизанських відділів – «зелених кадрів» [495, с. 8]. Характеризуючи його роль у націоналістичному підпіллі, співробітник польської поліції Антоні Фіц, що займався боротьбою проти українського визвольного руху, назвав Я. Стецька «правою рукою» С. Бандери [163, арк. 123]. Ідеологічний референт КЕ ОУН на ЗУЗ неодноразово виїжджав за кордон в організаційних справах, зокрема, для участі в конференції у Берліні, що проходила в червні 1933 р. На зібранні в столиці Німеччини точилися жваві дискусії щодо подальшої тактики націоналістичного руху між крайовими представниками та значно обережнішими діячами ПУН [233, с. 476]. Активну діяльність в українському визвольному русі ідеологічний референт КЕ ОУН на ЗУЗ проводив, незважаючи на слабке здоров'я. За свідченням С. Бандери, Я. Стецько страждав на важке захворювання кісток [161, арк. 29]. Польська поліція докладала зусиль для виявлення складу КЕ ОУН на ЗУЗ. Я. Стецько вирішив змінити місце проживання через загрозу викриття [11, арк 22], переїхавши до Кракова, де він нелегально оселився в М. Климишина [163, арк. 11]. Проте в місті за діячем почали стежити співробітники польського репресивного апарату. Це змусило його виїхати з Кракова.

Два роки перебування молодого студента Я. Стецька на посаді ідеологічного референта КЕ ОУН на ЗУЗ характеризуються плідною різноплановою активністю. Під час насиченої праці головного редактора підпільних видань та чільного публіциста крайового підпілля юнак зробив вагомий внесок у справу розвитку українського націоналістичного руху. У практичній (пропагандивній) площині він відігравав важливу роль у популяризації ідей ОУН. У теоретичному вимірі Я. Стецько продемонстрував себе оригінальним політичним мислителем. На шпальтах підпільних та легальних видань він формулював концепцію християнського, етичного, індивідуалістичного та альтруїстичного націоналізму,

ділився своїми міркуваннями щодо зовнішньої політики українського визвольного руху та засад його діяльності в Україні.

### 2.3. Арешт та ув'язнення

У червні 1934 р. розпочались масштабні репресивні заходи польської поліції проти націоналістичного підпілля. Масові затримання провідного активу українського визвольного руху відбулись внаслідок потрапляння до рук польських силовиків у 1933 р. сотень організаційних документів ОУН з так званого архіву Сеника [605, с. 76]. В результаті 14 червня 1934 р. було заарештовано Я. Стецька, провідника КЕ ОУН на ЗУЗ С. Бандеру та інших. Ідеолога українського націоналізму відправили до слідчої в'язниці Кракова, а за короткий час перевели до судової тюрми міста. На першому допиті 15 червня 1934 р. Я. Стецько категорично заперечив приналежність до ОУН, виклавши слідству лише загальні біографічні факти про себе [162, арк. 163]. Невдовзі після арешту діяча відправили в одиночну камеру, де тривалий час намагалися змусити дати свідчення інтенсивними допитами і утриманням в антисанітарних умовах. Для отримання від Я. Стецька інформації про націоналістичне підпілля його піддавали тортурам. Зокрема, допитували упродовж понад восьми діб, тримаючи в сидячому положенні без сну [162, арк. 164–165; 570, с. 354–357.]. Процес супроводжувався психологічним та фізичним тиском та тривав близько 200 годин [362, с. 61–80]. Проте спроба через тортури змусити ідеолога українського націоналізму зізнатися завершилась невдачею. У краківській тюрмі Я. Стецька утримували до жовтня 1934 р., коли його транспортували у львівську в'язницю Бригідки. Під час подальших допитів він надалі послідовно дотримувався позиції заперечення будь-якого зв'язку з ОУН, незважаючи на компрометуючі покази одного з побратимів [162, арк. 163–165; 189, с. 126–128].

Невдовзі після доправлення до Львова ідеолог українського визвольного руху долучився до організованої групи українських політичних в'язнів-націоналістів. Він взяв участь в акції голодування заґратованих членів ОУН. Після невдачі страйку

Я. Стецько познайомився з провідником спільноти українських націоналістів-політв'язнів (УНПВ) Володимиром Нидзою, який невдовзі ввів його до складу проводу об'єднання. У ньому ідеолог українського визвольного руху відповідав за внутрішнє судочинство, виносячи вироки членам ОУН, що зламалися під час голодування, накладаючи на них покарання [362, с. 91]. З часом становище політв'язнів у Бригідках погіршувалось, вони потерпали від насильства польських службовців пенітенціарної системи. На такому тлі Я. Стецько не пізніше червня 1935 р став головою проводу УПНВ, очоливши боротьбу ув'язнених націоналістів проти свавілля адміністрації тюрми. Ключовими напрямками його діяльності на посаді керівника групи політв'язнів стали протистояння безчинствам польської пенітенціарної системи в Бригідках, виховна та просвітницька робота серед побратимів і протидія комуністам, зокрема, їхній пропаганді [157, арк. 38]. Першим нагальним завданням для Я. Стецька була підготовка масштабної акції непокори українців проти насильства з боку тюремників. З його ініціативи було налагоджено конспіративну лінію зв'язку між заґратованими членами ОУН в різних камерах. Я. Стецько в червні 1935 р. наказав націоналістам розпочати акцію непокори, що передбачала демонстративну відмову виходити з камер та давати будь-які свідчення до виконання їхніх вимог. Зокрема, провід УНПВ змагав за якісне покращення умов утримання, припинення побоїв і тортур, розмежування політичних та кримінальних в'язнів, дозвіл для політв'язнів послуговуватись українськими книгами, газетами та своєю рідною мовою, усунення з Бригідок садистів-вартових та відомого жорстокістю заступника начальника тюрми, надання політв'язням належної медичної допомоги. Окремою вимогою було визнання Я. Стецька провідником спільноти політв'язнів з правом відстоювання її інтересів перед тюремною адміністрацією [362, с. 96]. Остання відреагувала на виступ УНПВ посиленням терору. Я. Стецька відправили до темниці, з якої згодом – до карцера.

Попри старання керівництва Бригідок, українські націоналісти не лише продовжили виявляти непокору, а й зуміли залучити до протесту звичайних ув'язнених [157, арк. 38]. Їхньою основною спільною вимогою стало припинення терору в тюрмі. Свідчення в спогадах сучасників про форму масового тюремного

страйку різняться. Так, Я. Стецько писав, що в своєму наказі говорив про демонстративну відмову в'язнів Бригідок від гоління, прогулянки та отримання пакунків-передач, а після 6 днів такого протесту – перехід до часткового голодування. Останнє передбачало утримання одного дня від обіду, другого – від вечері, після чого переривалось дводенним повноцінним харчуванням, а далі продовжувалось [362, с. 100]. Натомість, учасник страйку проти свавілля польської адміністрації Дмитро Сусік вів мову про масове загальнотюремне голодування [292, с. 32]. Сестра провідника УНПВ О. Романишин також писала про. повну відмову в'язнів від їжі до задоволення їхніх вимог [285, с. 674]. Керівництво тюрми спробувало силою придушити спротив учасників страйку, вдавшись до масового побиття. Я. Стецько отримав серйозну травму голови, проте не припинив акцію непокори. Лідер УНПВ на знак протесту відмовлявся від будь-яких свідчень на допитах та підписування протоколів слідства [162, арк. 165–166]. Після понад 2 місяців протистояння внаслідок перемовин начальника тюрми з Я. Стецьком було задоволено основні вимоги ув'язнених в Бригідках націоналістів [362, с. 102]. З огляду на результат акції версія про масове голодування видається більш переконливою. Адже подібний спосіб протесту є значно ефективнішим за окремі демонстративні вияви непокори, які самі по собі не загрожували істотними негативними наслідками для польської адміністрації Бригідок. Саме масове голодування за спогадом О. Романишин тривало 11 днів [285, с. 674]. Тож, завдяки ініційованій Я. Стецьком акції протесту вдалося суттєво поліпшити становище ув'язнених в Бригідках, що сприяло підвищенню авторитету ідеолога українського націоналізму серед побратимів [292, с. 33]. Відомо, що подібна масштабна акція непокори на чолі з провідником УНПВ відбулась в грудні 1935 р. – січні 1936 р. Під час її проведення націоналістам також вдалось заручитися підтримкою «посполитих в'язнів» [157, арк. 38]. Попри спроби адміністрації Бригідок придушити спротив, члени УНПВ під проводом Я. Стецька домоглись бажаних поступок [362, с. 114].

В рамках ідеологічно-просвітницької й виховної роботи серед політв'язнів Я. Стецько підпільно готував спеціальні реферати на різноманітну тематику, які поширювались поміж заґратованих в Бригідках. Зокрема, він написав ідеологічні

праці про соціальне та релігійне питання [362, с. 107]. Також провід УНПВ на чолі з Я. Стецьком заохочував ув'язнених націоналістів читати тематичні тексти та викладати власні думки про важливі історичні події. Загалом лідер української націоналістичної спільноти активно комунікував з членами ОУН, допомагаючи їм зорієнтуватись у в'язничних реаліях. Так, новоприбулому Д. Сусіку він передав схему розміщення тюремних приміщень й інформацію про конкретні місця перебування інших націоналістів в Бригідках. Попри суворі обмеження, голова проводу УНПВ щодня обмінювався новинами із «сусідом», а також звіряв з ним свої свідчення [292, с. 32]. Під час ув'язнення в Бригідках Я. Стецько ініціював випуск націоналістичного часопису «Непоборні» [602, с. 26]. Видання виходило підпільно у рукописному форматі як офіційний орган проводу УНПВ, що містив ідеологічно-програмові, політичні та святкові статті, огляди преси і тюремні новини, а також офіційні накази керівництва ОУН в Бригідках. Націоналістам вдалось налагодити випуск та розповсюдження власного часопису в листопаді 1935 р. [147, арк. 4]. Закономірно, що досвідчений публіцист Я. Стецько став одним з провідних авторів видання «Непоборні», зосереджуючись у тюремній публіцистиці на світоглядній проблематиці та практичних політичних питаннях.

Статті Я. Стецька в «Непоборних» характеризують його як глибокого політичного мислителя та свідчать про подальший розвиток діяча в амплуа ідеолога українського націоналізму. Голова проводу УНПВ осмислював широке коло питань в своїй публіцистиці. Зокрема, в «Непоборних» Я. Стецько сформулював засади соціально орієнтованого націоналізму (соціал-націоналізму). Полемізуючи з редактором підпільного часопису «Зоряном» (ймовірно, Ярославом Пришляком), провідник УНПВ наголошував на потребі реалізації інтересів найширших верств «в ім'я суспільної справедливості». Остання мала втілюватись, зокрема, шляхом поділу земель великих землевласників серед загалу селян. При цьому Я. Стецько підкреслював, що соціальний націоналізм не означає соціалістичний, виключаючи поєднання націоналістичної ідеології з лівою доктриною. На відміну від марксистів провідник УНПВ вів мову про необхідність забезпечення не матеріальної рівності, а «рівності при старті», тобто однакових можливостей для самореалізації людей.

Власну соціальну концепцію він називав неосолідаризмом професій, протиставляючи її «солідаризму клас Муссоліні» [156, арк. 31]. В окремому тексті Я. Стецько коротко виклав своє бачення фундаментальних підвалин націоналістичного руху, виділивши такі засади як волюнтаризм, ідеалізм, безкомпромісність щодо окупантів, орієнтація на соборність та власні сили, неосолідаризм в соціальній площині, культивування національної гордості і «негація покори» [155, арк. 28зв.].

Ідеолог націоналізму торкався також історичної проблематики. Осмислюючи причини невдачі Української революції, він писав: «не було цієї свідомости своїх завдань і цілей, характерної, шляхетної, національно-суспільної революційної ініціативної меншости, не було проводу, а в парі з тим і народна гуща не стояла на висоті своїх завдань» [155, арк. 52]. Водночас Я. Стецько наголосив, що, попри поразку визвольних змагань, створена у 1918 р. Українська держава продовжує жити «в душах українців». Голова проводу УНПВ на противагу інтерпретації революційної активності ОУН як «бандитизму» лояльними до Варшави українськими елітами Галичини виклав власну оригінальну концепцію правомірності визвольної боротьби. Він обґрунтував силові дії націоналістів як з правової , так і з моральної точки зору. Я. Стецько зазначив, що суб'єктивно члени ОУН керуються українським правом, тому не визнають польських окупаційних законів [156, арк. 4зв.]. Існування українського правового кодексу в такому разі логічно реалізовувалося на практиці через рішення революційних судів, що втілюються в життя активом націоналістичного руху. «Коли отже українські опортуністи стають на становищі чужого польського права чи московського, то для них ми бандити і зрадники держави» – зауважував Я. Стецько [156, арк. 5]. У моральній площині ідеолог ОУН наголошував, що дії українських націоналістів є за своєю природою оборонними, тобто їх слід розглядати як реалізацію права на захист. Покликаючись на авторитет Біблії, він вів мову про припустимість відсічі нападнику для індивіда та обов'язковість оборони нації («друзів») від ворогів [156, арк. 5 зв.].

У в'язничній публіцистиці провідник УНПВ виклав також свої думки щодо взаємин українських націоналістів та національних меншин. Я. Стецько наголошував на потребі мобілізації до боротьби за незалежність України усіх «творчих сил»: не

лише українців, а й представників інших народів. Зокрема, він пропонував ОУН піднімати на спротив окупаційній владі під соціальними гаслами робітників та селян польського і єврейського походження поряд з українськими працівниками. Щодо питання про становище національних меншин після відновлення незалежності України провідник УНПВ писав: «В Укр. державі буде справедливий розподіл дібр без шовінізму, хто лиш стоятиме на ґрунті української державності – буде мати всі права нац. політичні» [155, арк. 3]. На думку Я. Стецька, тактика націоналістичного руху в боротьбі за реалізацію своїх цілей мала поєднувати різні елементи: від історично-виховних меморіальних заходів та масової протестної кампанії за українську школу до організації соціально-економічних виступів (страйків), масових маніфестацій проти окупантів і здійснення революційних актів [156, арк. 2зв.]. Як далекоглядний інтелектуал з аналітичним мисленням провідник УНПВ стверджував про швидке наближення війни. Одним з ключових завдань українського визвольного руху за таких умов він вважав організацію власних військових сил на найширшій політичній платформі. Також Я. Стецько висунув комплекс ідей, реалізація яких мала б створити міцний фундамент для відродження української держави. В цьому контексті він вів мову про мережу громадських організацій і товариств культурного та економічного спрямування, громадське національне судочинство під контролем професійних українських правників та окремий національний банк за кордоном як фінансову базу [156, арк. 18–19].

Із перебуванням Я. Стецька на посту провідника УНПВ у Бригідках пов’язана також історична для націоналістичного руху подія – зміна тексту Декалогу українського націоналіста. Первинна версія останнього містила контроверсійні формулювання низки пунктів на зразок заклику до «підступу й ненависті» щодо ворогів чи тези щодо прийнятності «найбільшого злочину» заради справи [620, с. 223–227]. Через це Я. Стецько як провідник УНПВ ініціював внесення змін до тексту Декалогу українського націоналіста [323, с. 390]. Навесні 1936 р. нова версія десяти заповідей українського націоналіста вийшла у часописі «Непоборні» під назвою «обов’язуючий текст Декальогу». Цей варіант морально-ідеологічного кодексу націоналіста містив низку відмінностей від початкової версії. По-перше,

замість неоднозначної побудови «не заввагаєшся виконати найбільший злочин, якщо цього вимагатиме добро справи» було обрано формулювання «не заввагаєшся виконати найнебезпечнішого чину, коли того вимагатиме добро твоєї Нації». По-друге, різко емоційне «ненавистю і підступом прийматимеш ворогів твоєї Нації» замінено на «безоглядною боротьбою прийматимеш ворогів твоєї Нації». По-третє, замість експансіоністського «змагатимеш до поширення сили, простору й багатства Української держави навіть шляхом поневолення чужинців» було обрано виваженішу конструкцію «змагатимеш до поширення добра, слави, багатства та простору Української держави» [157, арк. 29]. Як бачимо, з ініціативи Я. Стецька Декалог ОУН набув значно моральнішого та гуманістичнішого вигляду. У подальшому саме оформлений у Бригідках варіант десяти заповідей українського націоналіста (з незначними стилістичними змінами) утвердився в українському визвольному русі.

Історичне значення мав Львівський судовий процес над керівництвом націоналістичного руху на Заході України (25 травня–26 червня 1936 р.). Я. Стецько постав перед судом у Львові поряд з крайовим провідником С. Бандерою, політичним референтом В. Яневим та бойовим референтом Романом Шухевичем. Підсудним інкримінували державну зраду та участь у вбивствах – порушення 97 та 225 артикулів кримінального кодексу Польщі [378, с. 1]. В обвинувальному акті Я. Стецьку було приділено порівняно небагато уваги, зокрема, його звинуватили в участі в діяльності ОУН з 1933 р. по червень 1934 р. [130, арк. 14]. Адвокатом ідеолога українського націоналізму став Володимир Старосольський – знаний галицький правник, політик та громадський діяч. Польська влада вжила неординарних заходів безпеки для унеможливлення небажаних подій під час Львівського процесу [604, с. 40]. Оскільки на Львівському процесі на відміну від Варшавського 1935–1936 рр. підсудні отримали змогу висловлюватись рідною мовою, керівництво українського націоналістичного підпілля вирішило не заперечувати своєї причетності до визвольної боротьби, а навпаки в повній мірі реалізувати нагоду донести свої ідеї до загалу під час судових засідань. Рішення про вибір тактики публічних зізнань спільно ухвалили С. Бандера, Я. Стецько й інші провідні діячі ОУН [296, с. 526].

Я. Стецько як провідник УНПВ у тюрмі Бригідки відіграв важливу роль у реалізації демонстративних акцій підсудними націоналістами. Уже в перший день процесу на поданий ідеологом ОУН знак інші підсудні привітали С. Бандеру, вставши з місць і вигукнувши «Слава Україні!» [285, с. 674]. За ними підвелася вся зала, зокрема, адвокати, глядачі та навіть присяжні й поліцейські функціонери. У перший день Львівського процесу Я. Стецько та С. Бандера заявили про українську державну приналежність і вимагали перекласти Акт обвинувачення на українську мову [160, арк. 3]. На запитання про відношення до військової служби вони повідомили про членство в УВО. 27 травня 1936 р. Я. Стецько добровільно визнав свою приналежність до ОУН та виконання функцій ідеологічного референта крайової екзекутиви організації на ЗУЗ. Кардинальну зміну свідчень порівняно з періодом досудового слідства теоретик українського націоналізму пояснив тим, що під час допитів до нього застосовувались тортури і він не бажав зізнаватись під впливом терористичних методів [160, арк. 19]. У виступі Я. Стецько наголосив, що вважає змагання до відбудови самостійної української держави обов'язком кожного українця. Після низки сміливих висловлювань суд відправив націоналіста до темниці на 24 години. Підсудний О. Мащак демонстративно відмовився від послуг адвоката на знак протесту проти репресивних дій щодо Я. Стецька [637, с. 114]. Виступ на суді ідеологічного референта КЕ ОУН на ЗУЗ викликав значний резонанс в українській пресі Галичини. Його детальний опис опублікували найпопулярніші українські часописи «Діло», «Наш прапор», «Українські вісти», «Новий час». Щоправда окремі висловлювання ідеолога українського визвольного руху було вирізано польською цензурою [напр., 444, с 5; 457, с. 3].

У період проведення Львівського процесу під час перерв провідник УНПВ передавав через сестру Оксану таємні записки – «грипси», призначені підпільникам ОУН на свободі [285, с. 673]. В цей час різко погіршився стан здоров'я Я. Стецька внаслідок розладу шлунку. Причиною останнього за версією львівської газети «Українські Вісти» стали дії тюремної сторожі Бригідок, що замінила дієтичну їжу, яку регулярно споживав через захворювання голова УНПВ, на звичайну [473, с. 1]. Проблеми з органами травлення, ймовірно, стали наслідком досудового ув'язнення

діяча . Ще в 1935 р. сестра Я. Стецька Оксана була стурбована станом його здоров'я, а за посередництва адвоката він отримував спеціальні медикаменти [128, арк. 7–7зв.]. З дозволу голови трибуналу ідеолога ОУН оглянув у в'язниці відомий український лікар Мар'ян Панчишин, що прописав йому належне лікування. 17 червня 1936 р. Я. Стецько вдруге виступив на Львівському процесі. Він детально схарактеризував свою діяльність на посаді ідеологічного референта КЕ ОУН на ЗУЗ. Очевидець Львівського процесу журналіст Зенон Тарнавський зауважував, що Я. Стецько поряд із С. Бандерою та В. Янівим виділявся під час судових засідань гідною поведінкою та «вагою виконуваних завдань» [293 , с. 3].

24 червня 1936 р. прокурор Юліуш Прахтель-Моравянський під час 8-годинної обвинувальної промови охарактеризував статті Я. Стецька та В. Яніва як «отруєння душ». Обох публіцистів було звинувачено у перетворенні української молоді на злочинців [160, арк .184]. Адвокат голови УНПВ В. Старосольський в своїй оборонній промові наголошував на тому, що його підзахисний добровільно зізнався в приналежності до націоналістичного підпілля та акцентував увагу на конструктивному та інтелектуальному характері роботи діяча [556, с. 257]. 26 червня 1936 р. в своєму останньому слові на суді Я. Стецько виступив з розлогою промовою ідеологічного характеру. Теоретик ОУН стисло схарактеризував суть ідей, які він пропагував в своїх статтях. Зокрема, він заявив що національно-суспільний ідеал має бути змістом життя людини, натомість, егоїзм в соціальній сфері повинен стати «негативним ухилом» [381, с 3]. Подібним чином Я. Стецько повторив у залі суду інші ключові міркування, які раніше були викладені в його публікаціях: про необхідність соціальних реформ для покращення становища широких мас селянства та робітництва, важливість однакових можливостей при життєвому старті українців, Україну як лідера визвольних змагань поневолених Москвою і Варшавою народів, існування самодостатнього українського права навіть в реаліях бездержавності. Завершуючи промову, ідеолог ОУН наголосив, що метою його життя є вільна Україна і зі шляху боротьби за її незалежність він не зійде навіть під впливом тортур [160, арк .174].

Останнє слово Я. Стецька на Львівському процесі було змістовним концентрованим викладом ідей українського визвольного руху, що передбачали встановлення національної та соціальної справедливості в Україні. Його поширювали разом із текстами виступів С. Бандери, В. Янева й інших підсудних в провідних українських часописах Заходу України та західної української діаспори. 27 червня 1936 р. суд оголосив вироки за результатами Львівського процесу. Я. Стецько очікував тривалого ув'язнення, проте отримав 5-річний термін позбавлення волі [124, арк .13]. На підставі урядової амністії тривалість перебування за ґратами для всіх засуджених до 5 років відбування покарання зменшили на половину. Порівняно м'який вердикт Я. Стецьку і політичному референту КЕ ОУН на ЗУЗ В. Яніву було обумовлено їхньою роботою винятково на ідейній ниві та непричетністю до силових акцій підпілля [160, арк .216]. Львівський процес завдяки сміливим виступам керівників КЕ ОУН на ЗУЗ сприяв підвищенню популярності націоналістичного руху серед українців. Свій термін голова УНПВ відбував у Бригідках. Перебування в тюрмі погіршило фізичний стан Я. Стецька. Ще до арешту він мав серйозні проблеми через захворювання легенів та кісток [162, арк. 164]. Подальшому розвитку недуг запобігло швидке звільнення діяча. Ідеолог націоналізму вийшов на свободу 14 грудня 1936 р. [11, арк. 31; 385, с. 1].

Отже, в період ув'язнення у 1934–1936 рр. Я. Стецько продовжив свою участь у визвольній боротьбі, засвідчивши у важких умовах відданість ідеалу Української самостійної соборної держави (УССД). Цінним досвідом для молодого ідеолога українського націоналізму стало виконання функцій провідника УНПВ у Бригідках. Дві масштабні протестні акції в'язнів під керівництвом Я. Стецька засвідчили непересічні організаторські та лідерські якості діяча. У в'язничній публіцистиці на сторінках журналу «Непоборні» провідник УНПВ показав себе оригінальним політичним мислителем. Управління спільнотою політв'язнів у тюрмі Бригідка та успішна боротьба проти свавілля польської адміністрації в'язниці сприяли зростанню авторитету Я. Стецька. Провідник УНПВ зробив вагомий внесок в популяризацію українського визвольного руху та донесення ідей ОУН до загалу під час Львівського судового процесу.

## 2.4. Діяльність в ОУН на еміграції

Після виходу з в'язниці Бригідки 14 грудня 1936 р. Я. Стецько повертається до рідного Тернополя. Опинившись на свободі, він швидко включився у підпільну роботу [273, с. 340]. Між Я. Стецьком та провідником КЕ ОУН на ЗУЗ Л. Ребетом виникла суперечка ідеологічного характеру щодо трьох пунктів, які пропагувалися у зв'язку зі спробами поширити націоналістичний рух на окуповані СРСР терени України. Зокрема, йшлося про прийнятність колгоспної системи господарювання, байдужість до релігійної проблематики та шанобливе ставлення до націонал-комуністів, зокрема, колишнього народного комісара освіти УСРР Миколи Скрипника [11, арк 32]. Я. Стецько опонував цій концепції, трактуючи її як «фальшивий шлях». Водночас Л. Ребет вбачав в опоненті потенційного претендента на власну посаду, приписуючи йому амбіції бути «чоловою постаттю краю» [557, с. 118]. Через цей конфлікт Я. Стецька викликали за кордон на розмови з керівництвом ПУН.

У 1937 р. Я. Стецько нелегально залишив територію Польщі через Карпати. Після виїзду він зустрівся у Братиславі з головою ПУН Є. Коновальцем, з яким дискутував щодо вищезазначених лівих ідеологічних постулатів. Теоретик українського націоналізму переконував керівництво ОУН в хибності програмових позицій, які нав'язував, зокрема, радянський агент Кіндрат Полуведько [636, с. 419]. За кордоном Я. Стецько деякий час виконував функцію уповноваженого КЕ ОУН на ЗУЗ при голові ПУН Є. Коновальцю. Згодом він ненадовго повернувся на західноукраїнські землі. Восени 1937 р. Є. Коновалець призначив Я. Стецька уповноваженим з підготовки ІІ Великого Збору українських націоналістів. Рішення було ухвалено з огляду на хворобу І. Габрусевича, який з 1936 р. відповідав за справу скликання Конгресу ОУН [575, с. 71]. У зв'язку з цим Я. Стецько виїхав за кордон. Роль уповноваженого з підготовки ІІ Конгресу передбачала виконання координаційної, ідеологічно-програмової, наглядової та пропагандивно-інформативної функцій [7, арк. 4–5]. Таке призначення 25-річного Я. Стецька було

виявом непересічної довіри до молодого націоналіста з боку Є. Коновальця. Уже 17 грудня 1937 р. уповноважений з підготовки II ВЗУН в листі виклав підготовлений ним проєкт програми зібрання. Засадниче значення він надавав доповіді про українську національну революція на Конгресі, зокрема, її теорію, практику та перспективи. Також ідеолог націоналізму відзначав важливість соціально-економічної проблематики, ідеї праці як критерію вартості особи, роботи з українцями, що потерпали від соціального визиску окупантів. Зокрема, він наголошував на потребі залучення українського робітництва до визвольної боротьби [6, арк. 27–28, 32]. Основоположне значення в аграрному секторі відводилось середньому індивідуальному господарству [6, арк. 34]. Щодо інших царин економіки Я. Стецько вказував на необхідність розбудови промисловості, розвитку торгівлі й прагнення до автаркії – господарської самодостатності.

Вагоме місце в пропонованій Я. Стецько програмі займали культурна, релігійно-церковна, історико-ідеологічна та геополітична тематика. Ідеолог націоналізму наголошував на важливості співпраці держави та церкви, вказуючи як негативний приклад нацистський III Райх, де мали місце конфлікти між церковними ієрархами й владою [6, арк. 37]. Також в цьому контексті висувалася ідея створення українського православного патріархату. Я. Стецько як і в своїй тематичній статті періоду роботи в КЕ ОУН на ЗУЗ позитивно оцінював християнську етику, декларуючи при цьому толерантність до нехристиян. У проєкті програми II ВЗУН він виклав ідею організації поневолених Москвою і Варшавою народів під проводом України. Серед уярмлених країн-потенційних союзниць українців у визвольній боротьбі Я. Стецько називав Азербайджан, Білорусь та Грузію. Щодо їхнього політичного майбутнього у разі відновлення української державності ідеолог націоналізму зауважував: «в тіні України й у згоді з нею зможуть жити вільно» [6, арк. 40]. Також Я. Стецько вказував на наявність в українських націоналістів вибору між різними потенційними партнерами серед існуючих держав. Він зазначав відсутність будь-якого політичного зв’язку ОУН з табором «держав націоналістичного типу» (очевидно III Райхом та фашистською Італією). Пріоритетним фактором вибору союзників для українського визвольного руху

Я. Стецько вважав збіжність з ними інтересів України, а не схожість ідейної платформи [6, арк. 53].Торкаючись питання становища національних меншин, ідеолог ОУН узалежнював їхній статус в українській державі від ставлення до боротьби українців за незалежність. Він писав: «льояльним меншинам перед, в часі і після зриву УД дасть усі можливости розвою» [6, арк. 50]. Прикладом такої спільноти діяч вважав кримських татар. Окрім формулювання ідеологічно-політичної програми ІІ ВЗУН, Я. Стецько дбав також про інші аспекти проведення заходу. Зокрема, він висунув ідею про символічну урочисту презентацію із частинками української землі, які привезуть учасники із різних окупованих територій України: Наддніпрянщини, контрольованих Польщею західних територій, а також Буковини й Закарпаття. Є. Коновальцю ця пропозиція неабияк сподобалась [567, с. 110]. У рамках координаційної роботи, пов'язаної із запланованим ІІ ВЗУН, ідеолог ОУН, зокрема, розподіляв між чільними діячами націоналістичного руху тематику доповідей на Конгресі. Приміром, Миколі Капустянському запропонував підготувати текст про «Стратегічний план зриву й оборони України», Олегу Ольжичу – про українську національну культуру. Сам Я. Стецько планував спільно з М. Колодзінським написати доповідь про ідею праці як етичну засаду [639, с. 113].

За кордоном Я. Стецько продовжував активну публіцистичну діяльність як теоретик націоналізму. Центральною темою тогочасних статей діяча була соціальна проблематика – засади нового суспільного ладу після відновлення незалежності України. Низку статей Я. Стецько присвятив розвитку та обґрунтуванню концепції соціально орієнтованого націоналізму. Ідеолог визвольного руху стверджував, що українська національна революція неможлива без соціальної та навпаки соціальна немає перспектив без національної. Вирішення актуальних суспільних проблем ідеолог націоналізму узалежнював від здобуття українськими силами влади шляхом політичної революції та реалізації етичних ціннісних максим. Серед останніх він згадував постулат праці, соціальну справедливість, відмову від деструктивної класової боротьби та об'єднання всіх українців навколо великої ідеї [362, с. 134]. Проблематика соціального характеру, на його переконання, мала вагу в боротьбі з огляду на свою мобілізуючу силу. Українська революція, на думку Я. Стецька, не

завершиться відновленням незалежності держави. Він вважав, що вона триватиме і в подальшому шляхом забезпечення належних соціальних перетворень. Націоналістичною ідеолог націоналізму називав саме таку політичну революцію, яка органічно поєднуватиме національний та соціальний компоненти [362, с. 140]. У контексті суспільного життя Я. Стецько високо підносив родину як «другу після нації органічну клітину».

Ідеолог ОУН підкреслював прихильність до приватної ініціативи та індивідуальної власності в економічній сфері на противагу комунізму, але водночас відмежовувався від капіталізму, де право особи на приватне майно є необмеженим. Він вказував на підлеглість потреб одиниці інтересам нації та національну власність як найвищу. Загалом, на думку Я. Стецька, право власності, вільної праці та індивідуальної ініціативи в незалежній Україні мало бути поєднано з активною участю держави в економічних процесах й засадою «органічно-плянового господарства» [352, с. 121]. Пропонована модель передбачала розподіл майна колгоспів на індивідуально-трудовому принципі, державну власність на велике промислове виробництво, кооперативну та індивідуальну власність в легкій промисловості (окрім монополій), можливість створення нових приватних підприємств бізнесом, приватну, державну та кооперативну торгівлю. Аграрне питання на Заході України мало бути вирішено шляхом експропріації земель поміщиків і колоністів та їхнього розподілу серед українського селянства [362, с. 140– 141]. Як бачимо, ідеолог націоналізму пропонував третій шлях між крайнощами капіталізму та лівого етатизму. Я. Стецько підкреслював, що метою націоналізму є забезпечення однакових умов для творчості українців незалежно від їхньої соціальної приналежності. При цьому засаду рівності в здобутках і матеріальному добробуті ідеолог ОУН ґрунтовно розкритикував, указавши на її утопічність та засадничу суперечність із принципом справедливості. В цьому аспекті він дотримувався ідеї меритократії, яка поширилась Європою після Французької революції, передбачаючи однакові можливості в самореалізації для індивідів без застарілих привілеїв та штучних обмежень [524, с. 18–21, 137].

Я. Стецько стверджував, що націоналістичний рух є водночас революційним та консервативним [362, с. 135]. Адже, домагаючись змін, він прихильно ставиться до збереження позитивних вартостей з минулого, зокрема, історичних традицій державності і визвольної боротьби. Я. Стецько писав: «ми революціонери, але ми й традиціоналісти», ведучи мову про органічний зв'язок історії, сьогодення та прийдешнього. Це засвідчує сутнісно виразно правий вектор ідеологічної орієнтації уповноваженого з підготовки II ВЗУН. Я. Стецько наголошував на важливості солідарності та взаємної співпраці представників різних верств і професій. Усіх їх: від робітників до підприємців він розглядав як працівників, що реалізовують волю нації [362, с. 139]. З концептом національного солідаризму пов'язане особливе ставлення до праці, яку Я. Стецько трактував як етичну засаду, імператив, що передбачає виконання особою своїх обов'язків перед нацією. Фундаментальною особливістю пропонованої ідеологом ОУН моделі організації суспільного ладу були нові світоглядні підстави життя соціуму, що передбачали домінування національно-суспільних мотивів над егоїстичними. При цьому Я. Стецько висловлював розуміння вкоріненості в українському менталітеті волелюбності та індивідуалізму, прагнучи поєднати їх з відданістю загальним інтересам. Він наголошував: «Не невільника власної держави хочемо творити, але вільного громадянина, що в праці для нації знаходить себе, розвиває свою особовість» [362, с. 127].

У своїй публіцистиці Я. Стецько акцентував увагу на патріотизмі як неодмінній рисі людини. Приналежність до української нації він визначав не самим фактом етнічного походження особи, а її активною патріотичною позицією [328, с. 3]. Я. Стецько також чітко пов'язував українську визвольну справу з боротьбою за незалежність решти поневолених Кремлем країн. На його думку, змагання українців проти московського імперіалізму мали вирішальне значення для долі інших уярмлених націй [328, с. 3]. Як теоретик націоналізму Я. Стецько вважав державу найвищою формою об'єктивації волі нації. Передумовою постання державності, на його думку, було формування певної етично-культурної єдності із сильним зв'язком із конкретною землею та готовністю її захищати. Водночас ця спільнота ставала нацією лише з виникненням у неї прагнень до окремого політичного буття. «Немає

нації без держави або без змагань за свою державу» – стверджував Я. Стецько [342, с 6]. Ідеолог націоналізму в своїй публіцистиці друкував і мемуарні тексти. У серпні 1938 р. він почав публікувати під псевдонімом «Аскольд» в газеті «Українське слово» спогади про своє ув'язнення в польських тюрмах [231, с 4]. Написаний у напівхудожньому стилі твір про події 1934–1936 рр. справив глибоке враження не лише на членів ОУН, а й на представників української самостійницької еліти поза організацією, зокрема, генерал-полковника УНР Віктора Зелінського [150, арк 50]. У поглядах Я. Стецька в кінці 1930-их на місце України в світі після відновлення незалежності певне місце належало великодержавній концепції. Ідеолог українського націоналізму писав про можливість української збройної експансії як такої, щоб «посунути гряниці» в сторону Москви [341, с 22]. Думку про імперський потенціал української держави Я. Стецько висловив у відгуку на працю М. Колодзінського про військову доктрину українських націоналістів [664, s 108]. Відсутність достатньої конкретизації та подальшого теоретичного розвитку цієї максималістської ідеї схиляє до висновку, що йшлося про один з можливих варіантів розбудови державності у перспективі, а не стрижневий політичний постулат. Варто зазначити, що Я. Стецько мав істотний вплив на написання відомої експансіоністськими акцентами «Воєнної доктрини українських націоналістів» М. Колодзінського. Саме він дав поштовх до появи остаточної версії означеної праці [545, с 248].

Існує чимало спекуляцій довкола «антисемітизму» Я. Стецька в міжвоєнну добу [наприклад, 659, p. 53–54]. Варто відзначити, що в тогочасній публіцистиці ідеолога українського націоналізму євреям було приділено небагато уваги – загалом дві публікації [317; 345]. До прикладу, стільки ж статей Я. Стецько присвятив проблематиці педагогіки [320–321]. В обох текстах, попри неприязні фрази щодо євреїв, наголошується на небажаності їхнього змішання з українцями, а не на завданні шкоди цій спільноті. Я. Стецько підкреслював, що головним ворогом є московський імперіалізм [345, с. 95]. Водночас він відкидав антисемітську думку начебто євреї несуть відповідальність за більшовизм, трактуючи це явище як «продукт московського духу» [345, с. 92]. Публіцист чітко наголошував, що в жоден міжнародний блок расистів українські націоналісти себе не включають. Також

Я. Стецько торкався у публіцистиці актуальних політичних тем, зокрема, присвятив низку статей боротьбі за незалежність Карпатської України. Він дуже високо оцінював героїзм бійців Карпатської Січі, порівнюючи їх з оборонцями станції Крути 1918 р. [315, с 1]. Ідеолог визвольного руху констатував «недостойну» поведінку керівництва ІІІ Райху в цій ситуації. «Сподіватися, щоб Гітлер був іншим ніж Клемансо було наївним» – відзначав Я. Стецько [324, с 1].

Після вбивства Є. Коновальця Я. Стецько переїхав до Італії. Там він продовжував координувати підготовку ІІ ВЗУН. Також на теренах Італії Я. Стецько розгорнув широку пропагандивну діяльність, видаючи політичний бюлетень італійською мовою та публікуючи статті в місцевій пресі [150, арк 48]. Після смерті Є. Коновальця на підставі сумнівного «усного заповіту» полковника новим головою ПУН став Андрій Мельник. Останній своїм рішенням звузив повноваження Я. Стецька як уповноваженого з підготовки ІІ ВЗУН, створивши окрему комісію для редагування матеріалів, покликаних стати постановами планованого політичного зібрання, яку очолив М. Сціборський. Таке рішення могло бути викликано діями Ярослава Барановського, що упереджено ставився до критично налаштованого до нього середовища «крайовиків» [11, арк 41]. Відомо, що раніше Я. Стецько висловлював Є. Коновальцю підозри щодо можливої співпраці секретаря ПУН із Варшавою. Натомість, Я. Барановський штучно обмежував контакти ідеолога націоналізму з іншими «крайовиками» [150, арк 48].

Напередодні початку ІІ ВЗУН під проводом Я. Стецька велася робота з формулювання ідеологічно-політичних постанов зібрання. Уповноважений з підготовки Конгресу входив до складу 4 з 5 комісій (окрім військової): ідеологічно-політичної, економічної, організаційної та резолюційної [581, с 575]. Останню, що мала ключове значення, позаяк узгоджувала напрацювання інших груп, безпосередньо очолював Я. Стецько. Перед початком ІІ ВЗУН ідеолог українського націоналізму переконував голову ПУН провести кадрову чистку в організації, усунувши з чільних позицій скомпрометованих в очах «крайовиків» впливових функціонерів – Омеляна Сеника та Я. Барановського, проте бажаного результату не досяг. 27 серпня 1939 р. в Римі розпочалось пленарне засідання в рамках ІІ Конгресу

ОУН. Президію II ВЗУН очолив О. Сеник, натомість, уповноваженому ПУН з підготовки зібрання Я. Стецьку дісталась функція першого з двох секретарів. Проте фактично він самотужки виконував секретарську роль, оскільки робота другого секретаря на Конгресі художника Михайла Михалевича, за його власним зізнанням, зводилась до підписування протоколів [265, с 106]. Саме Я. Стецько зачитав перед делегатами новий проєкт устрою ОУН та зміст ключових ідеологічно-політичних постанов, що затверджувались делегатами [207, с 17–18]. Під час зібрання він активно докладав зусиль для належного проведення II ВЗУН, проявивши енергійність, спритність та обізнаність в цій справі [265, с 106; 266, с 181]. Я. Стецько запропонував текст відозви від імені II Конгресу українських націоналістів, яка була одностайно схвалена присутніми. Достеменно невідомо наскільки в ідеологічно-політичних рішеннях II ВЗУН було відображено погляди особисто уповноваженого з підготовки зібрання. Його ідея спільного фронту поневолених народів знайшла віддзеркалення у виданому за результатами II ВЗУН від імені А. Мельника маніфесті [220, с. 419]. Водночас відомо про зміни редакційною комісією під проводом М. Сціборського пропонованих Я. Стецьком проєктів перед затвердженням [11, арк 44; 557, с. 114–115], проте ступінь їхнього коректування важко з'ясувати. Є підстави вважати, що схвалений на II ВЗУН вкрай авторитарний устрій організації суперечив переконанням уповноваженого з підготовки Конгресу [11, арк 44, 64]. Нова модель внутрішньоорганізаційного врядування фактично абсолютизувала владу «вождя» [550, с 37], зводячи роль членів проводу до виконавців його волі. За підсумками II ВЗУН Я. Стецько обійняв посаду ідеологічного референта ПУН, закріпивши за собою статус провідного ідеолога ОУН.

Отже, основними напрямками діяльності Я. Стецька в ОУН після виїзду за кордон 1937 р. стали теоретична, пропагандивна та координаційна підготовка II ВЗУН і пов'язана з нею ідеологічно-публіцистична робота. У рамках останньої він займався розробкою засад соціальної політики українських націоналістів на шпальтах періодичних видань. В нових умовах ідеолог українського визвольного руху розвинув раніше висунуті концептуальні побудови. Він завершив оформлення концепції соціал-націоналізму, яка стала українською альтернативою крайнощам комунізму та

капіталізму. Багатогранна публіцистика Я. Стецька і його праця над скликанням ІІ ВЗУН сприяли зростанню авторитету діяча. Він зробив вагомий внесок в підготовку та змістове наповнення Римського Конгресу ОУН.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що в міжвоєнний період громадсько-політичної діяльності Я. Стецько за 11 років пройшов шлях від заступника провідника невеликого гімназійного націоналістичного гуртка до чільного ідеолога найбільш потужної української революційної політичної сили. Такий різкий підйом відбувся завдяки особистим якостям діяча, що проявилися ще на ранньому етапі його життєвого шляху: інтелектуалізму, активності, вмінню знаходити спільну мову з іншими, сміливості й відданості власним ідеалам, лідерським навичкам і публіцистичному хисту. Основною ділянкою громадсько-політичної діяльності Я. Стецька в міжвоєнний період була ідеологія українського націоналізму, яку він співтворив та пропагував у пресі. Здібний публіцист проявив себе оригінальним політичним мислителем та став одним з провідних теоретиків ОУН. Важливе значення для зростання його особистого авторитету мала гідна та смілива поведінка діяча під час ув'язнення і Львівського судового процесу 1936 р. Виїзд за кордон, особиста довіра Є. Коновальця та продуктивна робота в статусі уповноваженого з підготовки ІІ ВЗУН забезпечили подальший підйом Я. Стецька ієрархічною драбиною націоналістичного руху.

# РОЗДІЛ 3
# РОЛЬ У ВИЗВОЛЬНІЙ БОРОТЬБІ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

## 3.1. Роль в створенні революційної ОУН

Початок Другої світової війни 1 вересня 1939 року став відправною точкою формування принципово нової геополітичної обстановки в Європі. Ці кардинальні зміни означали руйнацію Версальської системи міжнародних відносин, яка абсолютно не враховували права української нації на власну державність. Саме тому з Другою світовою війною і супутніми трансформаціями геополітичної архітектури ОУН пов'язувала сподівання на відновлення незалежності України. Проте основним результатом початкового етапу нового масштабного збройного конфлікту для українців стала окупація СРСР Галичини і Волині за сприяння Німеччини, яку українські націоналісти спершу вважали союзником. На такому тлі в націоналістичному середовищі загострюються суперечності між керівництвом ПУН на чолі з А. Мельником та представниками молодої генерації «крайовиків». У центрі цих подій опинився 28-річний ідеологічний референт ОУН Я. Стецько. Після Римського Великого Збору українських націоналістів він продовжував працювати в Італії, фокусуючи свою увагу на публіцистиці. З його ініціативи в січні 1940 р на Апеннінах розпочав виходити друком часопис ідеологічної референтури ОУН «Ідея і Чин». Редактором та основним автором видання був сам Я. Стецько [601, с. 28]. У першому випуску журналу побачило світ 6 статей ідеолога націоналістичного руху, які висвітлювали тематику завдань часопису, програми та устрою ОУН, філософії спільноти українського націоналізму [106]. Також в Італії Я. Стецько контактував з тамтешніми інтелектуальними та урядовими колами, просуваючи українські інтереси [11, арк. 51].

Достеменно невідомо, коли Я. Стецько зайняв опозиційну позицію щодо керівництва ПУН. За однією з версій ідеолог ОУН спільно з Р. Шухевичем ще в 1938– 1939 рр. готував підґрунтя для розриву із тогочасним проводом [662, s. 196]. Відомо, що уже наприкінці 1938 р. існувала опозиційна група в організації за кордоном за участі Я. Стецька, В. Стахіва та інших діячів. Вона мала підтримку націоналістичного активу в Галичині [288, с. 42, 45–46]. Напередодні II ВЗУН Я. Стецько переконував голову ПУН провести кадрову чистку в організації, прибравши з чільних позицій двох скомпрометованих в очах більшості націоналістів у краю функціонерів – О. Сеника та Я. Барановського [11, арк. 42–43]. Також він рекомендував А. Мельнику виїхати з Італії до нейтральної Португалії, а не йти «в мішок німецький». Обидві пропозиції Я. Стецька в підсумку було відкинуто. Так само А. Мельник відхилив його ідею щодо переїзду ідеологічного референта ПУН до Лондона для проведення ОУН більш збалансованої, багатовекторної міжнародної політики [290, с. 31]. Третьою спробою Я. Стецька встановити зв'язок із західними демократіями для забезпечення альтернативності націоналістичному руху в зовнішніх справах стала ініціатива з відправки соратників С. Бандери Миколи Лебедя та Дарії Гнатківської за океан до США [11, арк. 45–46; 290, с. 31]. Проте втілити в життя цей задум не вдалось. Зауважимо, що прагнення Я. Стецька в 1940 р. домогтись тіснішого зв'язку із західними демократіями, аби мати альтернативу співпраці з III Райхом засвідчують також його опоненти з мельниківського табору. Так, в своїй пропагандистській праці «Біла книга ОУН» референт пропаганди ПУН М. Сціборський дорікав ідеологічному референту РП за те, що він: «цілком поважно чувся в силі бути партнером Черчиля» [149, арк. 28зв. ]. На думку американського дослідника Д. Армстронга, Я. Стецько до початку 1940 р. почав висловлювати невдоволення політикою керівництва організації з огляду на провал пронімецької орієнтації [648, p. 55]. Очевидно, саме ці два чинники – персональний та зовнішньополітичний в поєднанні з амбітністю молодого ідеологічного референта ПУН відіграли ключову роль в його подальшій підтримці С. Бандери.

Відомо, що невдовзі після виходу С. Бандери на свободу, Я. Стецько розпочав листування зі старим побратимом. Ідеологічний референт ПУН поділився з ним

своїми думками щодо А. Мельника [194, с. 266]. У січні 1940 р. в Італії відбулась зустріч С. Бандери і крайового провідника організації на західноукраїнських землях Володимира Тимчія з головою ПУН. А. Мельнику було запропоновано реалізувати програму революційних змін в політиці організації. Йшлося про: активізацію спротиву націоналістичного підпілля на окупованих Москвою українських територіях незалежно від відносин ІІІ Райху з СРСР, відмову від односторонньої орієнтації на Берлін, багатовекторну міжнародну політику, переміщення центру управління ОУН до нейтральної держави, створення українського легіону для участі у захисті Фінляндії від більшовицької агресії, кадрові зміни в ПУН, зокрема, усунення дискредитованих Я. Барановського та О. Сеника [213, с. 256–257; 557, с. 331–334]. Відомо, що в цей час домагання С. Бандери та В. Тимчія підтримав Я. Стецько. Також ідеологічний референт ПУН організував репрезентантам краю зустріч з італійськими можновладцями, в рамках якої вдалось досягти домовленостей про співпрацю з Італією у військовому вишколі кадрів для української визвольної боротьби [641, с. 125]. Попри позицію Я. Стецька, А. Мельник відхилив ключові ідеї «крайовиків».

Наслідком рішення голови ПУН стало проведення наради провідних діячів опозиції у Кракові 10 лютого 1940 р., на якій було прийнято рішення створити революційний провід ОУН (РП ОУН) на чолі із С. Бандерою. Новий керівний орган мав координувати визвольну боротьбу проти окупантів на українських землях та сприяти оздоровленню організації. Усупереч розповсюдженій думці, створюючи революційний провід, С. Бандера і його соратники надалі визнавали верховну владу А. Мельника як лідера українського націоналістичного руху [594, с. 49]. Я. Стецько не брав участі в доленосній краківській нараді через проблеми з виїздом з Італії. Проте він увійшов до складу революційного проводу ОУН як ідеологічний референт. Датований 10 лютого 1940 р. лист Я. Стецька до А. Мельника свідчить, що ідеолог українського націоналізму діяв синхронно з прихильниками С. Бандери в Кракові й був одним з ініціаторів створення РП. Він повідомив голову ПУН про вихід зі складу цього керівного органу націоналістичного руху, що, на його думку, виявився не спроможним належно виконувати свої завдання. Водночас Я. Стецько висловлював побажання, щоб А. Мельник підтримав започатковане в Кракові оновлення ОУН

[568, с. 142]. Зауважимо, ідеологічний референт організації виділявся серед співзасновників РП своїм високим становищем в ПУН. Він став єдиною людиною зі складу затвердженого на II ВЗУН керівництва націоналістичного руху, яка одразу обрала сторону С. Бандери у внутрішньому конфлікті. Цей факт, а також інтелектуальні здібності та авторитет Я. Стецька зробили його однією з провідних постатей серед творців революційної ОУН.

У спогадах Я. Стецько стверджував, що невдовзі після початку внутрішнього конфлікту в ОУН у 1940 р. він написав працю «За правильність генеральної лінії політики ОУН», в якій виклав власну концепцію міжнародної політики українських націоналістів. Зокрема, ідеолог визвольного руху зазначав, що в роботі декларувалась готовність до протистояння Німеччині у випадку негативного ставлення Берліна до незалежності України [290, с. 36]. В ГДА СБУ наявна праця подібного змісту, щоправда з дещо іншою назвою: «За правильну постановку й чистоту генеральної лінії політики Організації Українських Націоналістів» [115, арк. 96–114]. Стиль викладу, концептуальна збіжність роботи із описаною Я. Стецьком в спогадах, а також приблизне датування періодом радянсько-нацистської співпраці дають підстави припустити, що саме її мав на увазі перший заступник провідника ОУН (р) у мемуарах. У праці автор висвітлив основні засади ідеології революційного націоналізму: опора на власні сили в боротьбі з ворогом, безкомпромісність, неприпустимість узалежнення від зовнішніх гравців та обставин. Характеризуючи свою міжнародну концепцію, ідеолог визвольного руху підкреслював, що союзниками для українських націоналістів можуть бути лише ті суб'єкти, що чітко визнають право українців на власну державність [115, арк. 113]. З огляду на відсутність таких, він вважав, що варто працювати з усіма великими державами, не вступаючи до того чи іншого протиборчого блоку. Щодо Німеччини Я. Стецько в період дії пакту Ріббентропа-Молотова наводив цитату із статті 1933 р. в редагованому ним офіціозі КЕ ОУН на ЗУЗ в якій стверджувалось, що шляхи українських націоналістів та Берліна «розійшлися б» в разі його співпраці з Москвою [115, арк. 112]. Зазначимо, що про написання перед початком німецько-радянської війни Я. Стецьком текстів, в яких він застерігав III Райх від антиукраїнських кроків,

згадував також його політичний опонент соціаліст Борис Левицький [258, с. 10]. Відомо, що праця «За правильну постановку й чистоту генеральної лінії політики Організації Українських Націоналістів» поширювалась націоналістичним підпіллям на західноукраїнських землях [536, с. 108]. Також Я. Стецько проводив активну практичну діяльність для пошуку українським визвольним рухом нових союзників. Зокрема, відомо, що в Італії разом з М. Лебедем він відвідував фінляндське та японське посольства [607, с. 230].

22 березня 1940 р. Я. Стецько написав листа до голови ПУН А. Мельника як речник керівництва націоналістичного руху на українських та підконтрольних Німеччині землях – «уповноважений краєвими провідниками і краєвими екзекутивами ОУН під німецькою та московською займанщинами і провідним активом ОУН на німецькому терені». Він вказав на шкідливість діяльності Я. Барановського та її прикриття О. Сеником, вимагаючи судового розгляду справи двох вищезгаданих функціонерів націоналістичного руху [188, с. 415–416 ]. Також ідеолог ОУН наголосив на необхідності розпуску існуючого ПУН та заміни його новим проводом. Уже в квітні 1940 р. внутрішній конфлікт призвів до початку протистояння між прихильниками революційного курсу С. Бандери та прибічниками лінії А. Мельника. Голова ПУН відмовився йти на компроміси з опозицією, поставивши очільника РП ОУН та Я. Стецька під організаційний суд. У відповідь представники революційного крила націоналістичного руху 8 квітня 1940 р. опублікували спеціальний комунікат, в якому ствердили, що А. Мельник остаточно перестав бути для них легітимним керівником організації. Його було звинувачено в зраді «генеральної принципової лінії революції у внутрішній та зовнішній політиці» [207, с. 36]. Показово, що заяву від імені революційного крила націоналістичного руху підписали дві особи – провідник С. Бандера і Я. Стецько. Це вказує на вкрай високий статус ідеологічного референта вже на початку формування революційної ОУН. За деякими даними саме він був автором комунікату [150, арк. 47зв.].

Після початку протистояння мали місце намагання компромісного врегулювання конфлікту. Центральну роль в примиренні між двома таборами націоналістів повинна була відіграти внутрішньо-організаційна комісія. Остання 16

червня 1940 р. ухвалила рішення про виконання кадрових вимог революційного табору С. Бандери, зокрема, вихід зі складу ПУН О. Сеника та Я. Барановського, натомість, інтеграцію до загального проводу українських націоналістів РП ОУН [620, с. 314]. Проте під впливом Зиновія Книша А. Мельник відкинув поступки революціонерам, обравши конфронтацію. 13 серпня 1940 р. відбувся напад мельниківських бойовиків на будинок канцелярії РП ОУН в Кракові. Після цього С. Бандера ще двічі підписував заяви про підпорядкування А. Мельнику задля примирення, проте вони не давали бажаного результату [594, с. 50]. Остаточне організаційне розмежування відбулось 30 серпня 1940 р., коли у спеціальній постанові керівництво революційного табору оголосило неправомірними рішення II ВЗУН у Римі [150, арк. 17зв. –18]. Закономірно, що переважна більшість українського націоналістичного активу в Європі стала на бік РП ОУН. Представник мельниківської групи письменник Улас Самчук зауважував у спогадах, що серед бандерівців опинились «всі основні динамічно-активні сили організації» [286, с. 34].

Як досвідчений публіцист та інтелектуал, добре обізнаний з «внутрішньою кухнею» ПУН, Я. Стецько відіграв важливу роль в обґрунтуванні створення революційної ОУН. Щодо цього його опонент З. Книш відзначав: «на долю Стецька припало ідеологічне підмурування всієї акції» [557, с. 111– 112]. Окрім поширення небажаної для групи А. Мельника інформації про «залаштунки» ПУН, як-от про спробу відставки його очільника навесні 1939 р. через невдоволення оточенням, ідеологічний референт РП брав участь у формуванні ключових тез для пояснення громадськості дій націоналістів-революціонерів. Він став автором роботи «Чому була потрібна чистка в ОУН?» [261, с. 138; 523, с. 156], у трьох частинах якої комплексно викладено аргументацію «бандерівців» щодо причин конфлікту з А. Мельником. У праці автор доводив узурпацію влади в ПУН «клікою» на чолі з О. Сеником та Я. Барановським, обґрунтовуючи звинувачення згаданих діячів у зраді [179, арк. 20– 26]. Було коротко викладено хронологію внутрішнього протистояння з точки зору революційного табору націоналістів. А. Мельник трактувався як випадкова особа на чолі ОУН, яка зайняла провідне становище через інтриги О. Сеника та Я. Барановського із фальшуванням «усного заповіту» Є. Коновальця [150,

арк. 9– 9зв.]. При цьому стверджувалось, що від початку виступ опозиції був спрямований не проти голови ПУН, а проти «шкідливих елементів» у його оточенні. У брошурі наголошувалось, що С. Бандера до останнього намагався залагодити конфлікт. Створений 10 лютого1940 р. РП ОУН, за словами автора, мав виконати тимчасове завдання із «заведення ладу» в ПУН, але через неможливість компромісу закріпив свою владу як єдиного легітимного органу управління українським націоналістичним рухом [150, арк. 17зв. –18].

Невдовзі опісля початку організаційного оформлення революційної ОУН Я. Стецько залишив Італію, вирушивши до Кракова, де діяв РП. У проводі він як ідеологічний референт відповідав за «ідеологічно-політичний комплекс» та формування революційної стратегії [11, арк. 52]. Поміж іншого виконання цих функцій передбачало підготовку вказівок для вишколу націоналістичного підпілля на окупованих СРСР українських землях. Організований за розпорядженням А. Мельника так званий «революційний трибунал ОУН» виніс С. Бандері та Я. Стецьку смертний вирок. При цьому голова ПУН помилував провідника РП, на відміну від ідеологічного референта керівного органу революційних націоналістів. У зв’язку із загрозою власному життю Я. Стецько переїхав із Кракова до Варшави. Відомо, що політичні опоненти з табору А. Мельника здійснили невдалу спробу отруїти ідеологічного референта РП [582, с. 147]. У подальшому Я. Стецько оцінював розкол ОУН як «історичну закономірність», вбачаючи в його причинах конфлікт концепцій, а не поколінь [290, с. 35]. Початкова роль ідеолога українського визвольного руху в діяльності ОУН (р) виходила за межі роботи на ідеологічно-програмовій та пропагандивній ниві. Відомо, що йому поряд із С. Бандерою доповідали представники керівництва націоналістичного підпілля про стан справ на окупованих СРСР територіях та перспективи боротьби. Зокрема, очільник націоналістичного підпілля Станіславівщини Олександр Луцький узгоджував свою позицію щодо повстання на західноукраїнських землях не лише з провідником революційної ОУН, а й з Я. Стецьком, С. Ленкавським та Михайлом Турчмановичем. Колегіально було вирішено відкласти збройний виступ [114, арк. 152]. Також Я. Стецько як ідеологічний референт РП опікувався політичним вихованням активу.

Він поряд з Р. Шухевичем як член проводу був присутній під час іспитів слухачів організованих для вишколу молодих націоналістів курсів у Кракові, виступаючи в амплуа екзаменатора з ідеологічно-політичної освіти [269, с. 87; 596, с. 156].

Я. Стецько брав активну участь в підготовці ІІ Великого Збору революційної ОУН, працюючи в спеціально створеній для організації заходу комісії з 4 осіб [209, с. 512]. Зібрання провідного активу табору «бандерівців» мало остаточно утвердити існування нової націоналістичної сили та визначити програмові засади її діяльності. Поряд із Дмитром Мироном, Я. Старухом та І. Мітрінгою Я. Стецько готував проєкти ідеологічно-політичних рішень Великого Збору [198, с. 79]. Пленарні засідання зібрання тривали з 31 березня по 3 квітня 1941 р. в Кракові за участі 16 представників краю та 52 діячів ОУН (р) на еміграції під головуванням ветерана УГА й УВО Михайла Кравціва. Цьому передувала робота шести окремих груп учасників. За даними П. Мірчука під час ІІ Великого Збору ОУН (р) Я. Стецько очолював політичну комісію (складалась із загальнополітичної та зовнішньополітичної секцій) та був членом ідеологічно-програмової комісії під проводом Д. Мирона [43, арк. 544]. Натомість, за твердженням О. Луцького ідеолог націоналізму керував ідеологічно-програмовою секцією [114, арк. 154]. Більш вірогідною видається друга версія, що належала безпосередньому учаснику подій. Під час Великого Збору Я. Стецько брав активну участь у формулюванні ідеологічних засад ОУН (р). Відомо про його дискусію з лівим націоналістом І. Мітрінгою, який виступав проти швидкої ліквідації колгоспів в українській державі, розглядаючи їх як потрібну для економіку «перехідну форму» в аграрній сфері. Натомість, Я. Стецько вважав за доцільне якнайскоріше знищення нав'язаного більшовиками типу сільськогосподарських підприємств задля стимулювання індивідуальної ініціативи українців [11, арк. 58]. В результаті дискусії на Краківському Великому Зборі було ухвалено компромісне рішення: констатовано потребу ліквідації колгоспів, але водночас вказано на неприпустимість їхньої руйнації під час «революційного зриву» [201, с. 41–42]. Характеризуючи роль Я. Стецька в формуванні політичної платформи ОУН (р), його тодішня соратниця Д. Ребет відзначала, що він відповідав «в цілому» за програму організації [282, с. 101–102]. Опісля ІІ Великого Збору ОУН (р) діяч посилив свій

вплив в організації. Я. Стецько став першим (з трьох) заступником провідника С. Бандери [543, с. 102; 622, с. 75]. Паралельно він обіймав посаду ідеологічно-політичного референта політсили [223, с. 33]. Невдовзі Я. Стецько ще більше зміцнив своє становище, отримавши статус очільника політичного штабу ОУН (р) з повноваженням здійснювати загальний нагляд за іншими членами проводу організації, які перебували в діловому підпорядкуванні щодо нього [11, арк. 62 ].

Отже, Я. Стецько відіграв украй важливу роль в становленні революційної ОУН як нової визвольної політичної сили. Він був однією з ключових фігур в обґрунтуванні в інформаційному просторі відокремлення революційно налаштованої молоді від прихильників А. Мельника. Також Я. Стецько як авторитетний ідеолог та інтелектуал в значній мірі визначив зміст політичної платформи ОУН (р). Водночас він брав активну участь в управлінні організацією та прийнятті ключових рішень. Закономірно, що навесні 1941 р. Я. Стецько утвердився на позиції другого за впливом члена проводу найбільшої української націоналістичної політсили.

### 3.2.На чолі українського державотворення 1941 р.: від проєкту до реалізації

Керівництво ОУН (р) вбачало в подіях Другої світової війни шанс для відродження української державності. У зв’язку з активізацією підпільної революційної боротьби проти радянських окупантів було розпочато ідейно-теоретичну підготовку до державного будівництва. Чільну роль в цьому процесі відігравав Я. Стецько як провідний ідеолог ОУН (р). Період напередодні німецько-радянської війни став одним з найпліднішихетапів його роботи в якості теоретика українського визвольного руху. У цей час Я. Стецько пише концептуальні праці «Наші шляхи», «У чому сила народу», «За новий суспільний лад», «За зміст державного життя». У роботах порушувалась проблематика ідеологічно-філософського характеру та водночас пропонувались конкретні засади визвольної боротьби та державної політики націоналістів. У праці «У чому сила народу» Я. Стецько у формі загальних міркувань виклав свій погляд на характер української

національної революції. Останню він бачив як процес змагання до «основної зміни», що відбуватиметься в органічному зв'язку революційної ідеї з конкретними сферами українського життя. Я. Стецько наголошував на потребі надання революційній боротьбі «суспільного сенсу», вкотре просуваючи ідею соціал-націоналізму [325, с. 1– 3]. Водночас він поділився загальним баченням майбутнього України, ведучи мову про потребу економічної самодостатності і прагнення до повної незалежності в усіх аспектах. В ширшій роботі «Наші шляхи» перший заступник провідника ОУН (р) виклав основні завдання активу організації. Я. Стецько підкреслював необхідність виховання нації, боротьби із запроданством та зрадництвом. На його думку, перш ніж шукати місце України в світі, українці мають пізнати себе, власну історію та культуру [357, с. 5]. Серед ключових завдань ОУН (р) він виділяв: підготовку до організації збройного зриву проти окупантів, виховання нової національної еліти й формування власної військової сили. Саме останні два фактори – провідна верства та своя збройна потуга були ключовими, на думку ідеолога націоналізму, для успіху національної революції. При цьому відзначалось, що лише з опорою на власні сили українці можуть здобути великодержавність [357, с. 14].

Окрему роботу Я. Стецько присвятив питанню інтересів українського робітничого прошарку та його місцю в національному житті. У праці «Українське робітництво. Його роля в новому суспільному ладі» він розвінчав ліві міфологеми щодо робітничої соціальної групи, зокрема, спростував тезу про обстоювання інтересів цієї верстви комуністами. На противагу марксистській класовій доктрині ідеолог ОУН (р) в солідаристському дусі наголошував на національній єдності підприємців і робітників [351, с. 13]. Українське робітництво він розглядав як суспільну верству, що поряд з іншими формуватиме нову національну еліту. Я. Стецько підкреслював, що лише національна революція, яка приведе до відновлення незалежності України, дозволить робітникам поряд з іншими українцям стати господарями своєї землі та її багатств [351, с. 35]. Безпосередньо із підготовкою до відродження політичної самостійності України була пов'язана праця Я. Стецька «За новий суспільний лад». У ній він узагальнено виклав розвинуту наприкінці 1930-их доктрину соціально орієнтованого націоналізму. На сьогодні дослідникам

доступна лише перша частина фундаментальної ідеологічної роботи, у якій Я. Стецько розкрив свою позицію щодо проблематики праці та власності. Власні ідеали суспільної справедливості ідеолог ОУН (р) пов'язував із «духом української лицарської старовини» князівської і козацької доби [350, с.5–6]. Ідеалізація національних традицій і звичаїв вказує на вагому консервативну компоненту в політичному світогляді Я. Стецька. З цієї позиції він відзначав історично вкорінену важливість для українців індивідуалізму, приватної власності, свободи, шанобливого ставлення до жінок, які протиставляв протилежним за змістом традиційним московським цінностям.

Я. Стецько наголошував на важливості будь-якої праці, вважаючи останню етичною цінністю та обов'язком індивіда щодо нації [350, с.8]. Критерієм оцінки особистості в українській державі, на думку ідеолога ОУН (р), буде користь від дій людини для національного розвитку. Серед засадничих принципів націоналістичної соціальної політики він називав : 1) трактування нації як найвищої цінності; 2) повага до людей та їхньої праці; 3) рівність всіх українців перед законом й однакові для кожного можливості самореалізації [350, с.9]. Водночас зазначалось, що нерівність у результатах праці є нормальною і справедливою з огляду на нееквівалентність особистих якостей індивідів. Дотримуючись позиції щодо неприйнятності крайностей капіталізму й соціалізму, ідеолог ОУН (р) в солідаристському дусі наголошував на необхідності злагоди між різними суспільними прошарками в майбутній державі. Особливе значення Я. Стецько надавав інституту родини: від морального здоров'я і захищеності сімей та їхньої спроможності виконувати свою виховну функцію, на його переконання, залежали сила нації і міць держави [350, с. 20]. Серед конкретних положень праці «За новий суспільний лад» більшість стосуються аграрної проблематики. Я. Стецько пропонував справедливий поділ великої земельної приватної власності та колгоспів поміж українськими селянами без викупу [350, с. 44– 45]. Він навів доволі розлогу аргументацію на користь ліквідації радянських колективних господарств. Імовірно, такий крок випливав із дискусій всередині ОУН (р) з лівою групою І. Мітрінги. Я. Стецько наголошував на неприродності колгоспів, їхньому негативному впливі на ментальність селянина, що

«з діда-прадіда власник» [350, с. 48]. Окрім аналізу соціальної проблематики в історично-правовому, філософському та аграрному вимірах, ідеолог українського націоналізму в своїй роботі висунув ідею загальної модернізації України шляхом урбанізації, індустріалізації, розвитку торгівлі, які мали б в кінцевому підсумку призвести до досягнення державою господарської самодостатності [350, с. 57–59].

Після ІІ Краківського збору ОУН (р) в травні 1941 р. керівництво організації підготувало конкретні інструкції для націоналістичного активу на випадок німецько-радянської війни під загальною назвою «Боротьба й діяльність ОУН під час війни». С. Бандера опрацював комплекс революційної стратегії, Р. Шухевич відповідав за розробку військових вказівок, С. Ленкавський – пропагандивних, а Я. Стецько – стратегічних (спільно з провідником ОУН р) та державотворчих [11, арк. 59]. Тож, першому заступнику провідника організації випала вкрай важлива роль в процесі підготовки інструкцій. Ймовірно, він став автором блоку вказівок щодо перших днів державного будівництва. Відповідно до викладеного в інструкції задуму початково передбачалось встановлення політично-мілітарної диктатури ОУН (р) з допущенням після очищення певних територій від ворога «громадського чинника в дорадчій формі» [201, с. 95]. Планувалось сформувати органи місцевого самоврядування – народні комітети. Поряд з проголошенням відданості принципу індивідуальної власності українців на землю, у вказівках водночас стверджувалось про необхідність тимчасового збереження окремих елементів колгоспного ладу для запобігання голоду та господарській дезорганізації.

Державне будівництво пропонувалось водночас розгортати знизу та «згори». Очистивши певну територію від окупанта, актив ОУН (р) мав без спеціальних команд розпочинати заходи реконструкції держави. Було передбачено також можливість окупації українських земель силами, що вороже ставляться до права українців на самостійне життя. У такому разі пропонувались залежно від обставин різні варіанти дій: від підготовки до спротиву до безпосереднього збройного опору новому окупанту. Вказувалось на необхідність призначення на державні посади «усіх чесних українців» за критерієм професійної компетенції [148, арк. 41]. Водночас керівні пости мали обійняти члени ОУН (р) та українські патріоти, що діятимуть відповідно

до програми організації. Наголошувалось на важливості простору для ініціативи чиновників та відсутності нагляду «комісарського» штибу над посадовцями, що не належали до націоналістичного руху. Документ також містив тексти Акту проголошення Української держави і присяги на вірність Україні для українців, що прийдуть до влади в рамках національної революції [148, арк. 38зв., 43зв.].

Як ідеологічно-політичний референт ОУН (р) Я. Стецько, ймовірно, також мав стосунок до підготовки політичних вказівок в рамках загальної інструкції «Боротьба й діяльність ОУН під час війни». В цій частині напрямних детально описувалась стратегія національної революції. Остання мала розпочатись в час, коли ворожа армія та окупаційний режим будуть ослаблені. Передбачалося, що український збройний виступ стане відправною точкою формування національної армії. До лав останньої пропонувалось залучати представників поневолених народів, мотивуючи їх ідеєю загальної визвольної революції на теренах СРСР [201, с. 79]. Відповідно до політичних вказівок формування сталого державного управління передбачалось провести шляхом «загального вибору» голови держави, тобто через народне волевиявлення. Необхідною передумовою виборів мало стати звільнення більшої частини української території і стабілізація державного життя [201, с. 80]. Загалом викладені в інструкціях «Боротьба й діяльність ОУН під час війни» стратегічні задуми націоналістів передбачали негайне розгортання українського державного будівництва після вибуху національної революції без узгодження з нацистами, яких планували поставити перед доконаним фактом українського врядування на в Україні. Такий підхід ОУН (р) випливав із усвідомлення неможливості відновлення української держави винятково за допомогою ІІІ Райху і думки про необхідність власної ініціативи. Співпраця з Берліном трактувалась лише як один із засобів на шляху до української самостійності. З цього приводу провідник польського антигітлерівського підпілля комендант Союзу збройної боротьби Стефан Ровецький зауважував, що «група молодих безкомпромісних незалежників» під проводом С. Бандера розглядала співробітництво з Німеччиною як «тимчасову необхідність на шляху здобуття великої незалежної України» [195, с. 33].

Найбільш чітко й конкретно Я. Стецько виклав своє бачення української держави в роботі «За зміст державного життя», написаній навесні 1941 р. як своєрідний конституційний проєкт [611, с. 219]. У першому розділі висвітлено основні засади соціальної політики, на яких він концентрував увагу в праці «За новий суспільний лад»: соціальна справедливість, поєднання індивідуалізму з комунітаризмом, однакові права й можливості самореалізації для всіх українців. Я. Стецько конкретизував свої ідеї щодо організації громадянського суспільства в українській державі на засадах національного солідаризму. Пропонувалось запровадити синдикалістський лад, де громадяни взаємодіятимуть з владою як представники конкретних галузевих спільнот, сформованих професійними групами. Найбільшими такими товариствами мали стати об'єднання працівників у хліборобській, промисловій, торговій та інтелектуальній царинах, що ділитимуться на менші спілки за спеціалізацією [355, с. 8]. Окремо виділялись як соціальні категорії церква і армія. Висловлюючи своє бачення державної політики щодо відродження хліборобської верстви після радянської окупації, Я. Стецько надавав засадничого значення відновленню аграрного середнього класу шляхом поділу колгоспних земель на індивідуально-родинному принципі [355, с. 11]. Для забезпечення соціальної справедливості передбачалось визначити мінімальний і максимальний розмір сільського господарства, площа якого мала гарантовано дозволити прогодувати родину та забезпечити здійснення експортних операцій. Пріоритетне право на набуття землі у власність, на думку Я. Стецька, повинно належати українцям, однак, стати власниками земельних ділянок могли і представники нацменшин, що активно співпрацюватимуть з державою. Остання мала всіляко сприяти розвитку сільського господарства шляхом його інтенсифікації та стимулювання кооперації між хліборобами [355, с. 14].

В промисловій сфері Я. Стецько обстоював вирішальну роль держави у виробничих процесах на початку становлення національної економіки. При цьому він віддавав належне приватній ініціативі, відводячи бізнесменам-підприємцям вагоме місце в розвитку України. Водночас приватна і кооперативна власність в промисловості, на думку ідеолога ОУН (р), повинна була поширюватись на предмети

виробництва, «яких якість є необмежено можлива» [355, с. 17]. Розпливчастість формулювання не дозволяє точно зрозуміти позицію Я. Стецька. Під контролем держави з його погляду мали перебувати гірнича, металургійна, кам'яновугільна та важка транспортна індустрії, окремі складові хімічної, машинобудівної, електричної та харчової промисловості, більшість деревообробної галузі. Тож, можна припустити, що приватна й кооперативна ініціатива допускались в усіх царинах економіки, окрім повністю удержавлених. Загалом пропонована Я. Стецьком економічна система мала поєднувати ринкові та етатистські елементи. Держава допускала «творчу конкуренцію» підприємств, проте стежила за належним дотриманням бізнесом соціальних стандартів та загальних засад «плановости господарки». Водночас як і на селі державна політика в промисловому секторі мала спиратись на середній клас [355, с. 19]. Передбачались спеціальні заходи для стимулювання до роботи працівників заводів. Робітники після певного часу праці на приватному підприємстві мали стати його співвласниками. Стратегічною метою економічної політики проголошувалось досягнення Україною господарської самодостатності. Для реалізації цієї цілі передбачалось поглиблення індустріалізації та машинізації, підготовка відповідних технічних фахівців, зміцнення зв'язку науки з економікою.

В сфері соціального забезпечення Я. Стецько пропонував державну опіку над інвалідами, пенсіонерами (старше 60), важко хворими та каліками. Нормальний робочий день мав тривати 8 годин, для гірників з огляду на важкі умови роботи – 6 годин. Для матерів держава гарантувала оплачувану декретну відпустку. Для працюючих у важких умовах планувалось забезпечити оплачувану відпустку тривалістю від одного тижня до одного місяця [355, с. 29]. Також передбачалась безкоштовна медицина для всіх, хто працює. Українська держава мала забезпечити можливість загального безплатного навчання у школах для дітей, а також доступ до вищої освіти для всіх здібних українців. Для незаможних талановитих вступників передбачались студії у вишах за рахунок держбюджету [355, с. 37]. Як бачимо, Я. Стецько прагнув до побудови соціальної держави з гідними стандартами життя для громадян. У гуманітарній царині ідеолог ОУН (р) декларував толерантність до всіх релігій, що не загрожують державі. Водночас особливо високо Я. Стецько оцінював

християнство греко-католицького та православного обрядів і вказував на доцільність існування незалежного київського патріархату [355, с. 31]. В царині судівництва передбачалась можливість функціювання окремих громадських судів, сформованих представниками професійних спільнот для розгляду справ, що стосуються винятково інтересів таких груп [355, с. 35]. Суд мав бути незалежним від політичної влади і стояти на сторожі закону. Характеризуючи підхід до національних меншин, Я. Стецько відкидав можливість «екстермінаційної» (винищувальної) політики української влади стосовно неукраїнських національних груп [355, с. 441]. Натомість, передбачалась підтримка державою культурного і економічного розвитку означених спільнот. Загальна позиція УССД щодо окремих національних меншин узалежнювалась від їхньої поведінки у період національної революції та державотворення.

Найбільш вагомою частиною праці «За зміст державного життя» є розділ, в якому Я. Стецько вперше чітко виклав свої міркування щодо державного ладу та форми правління в Україні. На початковому етапі державотворення, зважаючи на умови військового часу, доцільним було запровадження національної диктатури для ефективної боротьби з ворогом. У подальшому пропонувався поступовий перехід до представницького врядування. Система репрезентації громадян в законодавчій владі мала базуватись на засадах синдикалізму. Професійні спілки делегували своїх представників до нижньої палати парламенту – Державної ради праці [355, с.43–44]. Вища палата законодавчого органу під назвою Рада визначаючих мала формуватись змішаним способом. Третину її складу призначав глава держави, ще третину – Державна рада праці, а решту визначали вже обрані представники. Депутати Ради визначаючих мали виконувати свої обов’язки тривалий час – до втрати працездатності. Серед прерогатив двох палат парламенту – міжнародні відносини та обрання глави держави [355, с. 44]. Останній мав очолювати виконавчу владу та збройні сили, символізуючи «суверенність і єдність нації». Таким чином, пропонувалась своєрідна президентсько-парламентська модель врядування на засадах синдикалістського представництва професійних груп. В адміністративно-територіальній площині передбачалась широка децентралізація: поділ держави на

землі, кожна з яких матиме свій представницький орган та повноваження для вирішення локальних питань [355, с. 45]. В цілому погляд Я. Стецька на систему державного управління базувався на концепції націократії, яку сформулював ідеолог ОУН М. Сціборський в однойменній праці 1935 р. Саме в ній було викладено ідею представницького народовладдя через організовані професійні групи, які замість партій формуватимуть законодавчу владу [634, с. 97–100]. Водночас бачення парламентської системи з двома палатами у праці Я. Стецько відрізнялось від візії М. Сціборського і свідчило про вплив на діяча книги «Ідея і Чин України» (1940) чільного ідеолога революційної ОУН Д. Мирона, де пропагувалась подібна концепція, відсутня у «Націократії» 1935 р. [578, с. 219–220].

Окремо Я. Стецько зупинився на ролі ОУН (р) в державному життя незалежної України. Організацію він розглядав як «політично-світоглядову», що формуватиме нову українську еліту, виховуватиме націю та дбатиме в законодавчому органі про національний інтерес. Водночас в тексті праці не йдеться про безпосереднє управління ОУН (р) державою. Навпаки, Я. Стецько зауважував, що постанови організаційних зборів не можуть мати «санкційного значення» для державної адміністрації [355, с. 44 ]. Як бачимо, провідний націоналістичний ідеолог негативно ставився до властивого тоталітарним режимам зрощення держапарату з партійним та його прямого підпорядкування політичним силам. Отже, Я. Стецько бачив незалежну Україну як соціально справедливу національну державу із побудованою на засадах професійного представництва громадян системою влади та змішаною моделлю економіки. Закономірно, що ідеолога націоналізму високо оцінювали соратники, сприймаючи його як начитану, інтелектуально розвинуту особистість і хорошого теоретика [199, с. 180; 209, с. 485].

Напередодні німецько-радянської війни Я. Стецько став одним із ініціаторів консолідації українських самостійницьких середовищ навколо ідеї відродження національної державності. У квітні 1941 р. він заявив про необхідність формування «одностайного українського внутрішнього фронту», яке мало слугувати двом цілям: впливу на німецьку політику з метою обумовити її прихильність до відновлення незалежності України, а також підготовці власних рішучих дій з відбудови держави.

Я. Стецько запропонував створити Український національний комітет (УНК) [244, с. 102]. Для реалізації ініціативи провідного ідеолога ОУН (р) націоналісти провели перемовини з політичними опонентами з гетьманського та УНРівського таборів, а також з діячами західноукраїнського «легального сектора», ветеранами перших визвольних змагань. Для консолідації активної частини патріотичного середовища навколо справи відновлення незалежності України Я. Стецько особисто вів переговори із представниками впливових організацій, зокрема із «Пластом» щодо підтримки відомою формацією державотворчих ініціатив ОУН (р) [208, с. 415]. У Пряшеві 14 червня 1941 р. пройшла підготовча нарада діячів самостійницького спрямування щодо оформлення спільної платформи, а 22 червня 1941 р. в Кракові відбувся установчий з'їзд УНК, в якому взяло участь понад 80 представників різних українських політичних середовищ. До комітету долучились репрезентанти всіх ключових політичних сил еміграції, окрім мельниківців та соціалістів [195, с. 123–124]. Головою УНК було заочно обрано генерала армії УНР Всеволода Петріва, проте фактичним очільником інституції став його формальний перший заступник – головний суддя ОУН (р), відомий правник Володимир Горбовий. Комітет закликав усі патріотичні сили консолідуватися для відновлення української державності. Я. Стецько під час наради членів УНК 22 червня 1941 р. задекларував рішучість ОУН (р) здійснювати «політику доконаних фактів» [290, с. 148].

Провідний ідеолог українського визвольного руху долучився до підготовки похідних груп націоналістів, які мали вирушити на окуповану СРСР українську територію для відродження державності. Я. Стецько роз'яснював організаційному активу зміст інструкцій щодо боротьби в нових умовах, роздаючи конкретні політичні вказівки. Зокрема, він акцентував на необхідності спільно з іншими українськими патріотами організовувати владу на місцях, застеріг від деструктивних дій щодо національних меншин та попередив про можливість німецьких репресій, давши зрозуміти, що державотворчий задум не відповідає нацистським намірам [275, с. 162; 288, с. 88]. У рамках підготовки до відновлення незалежності України керівництво ОУН (р) розробило спеціальний меморандум до німецької влади, в якому доводило важливість української державності не лише для українців, а й для Берліна.

Я. Стецько брав участь у формуванні тексту цього сміливого звернення, датованого 15 червня 1941 р. У меморандумі відверто вказувалось на негативні для Берліна наслідки неприхильного ставлення ІІІ Райху до відновлення незалежності України: «хоч населення України вітатиме німецьке військо як визволителів, ця прихильна настанова може незабаром змінитись, якщо Німеччина не прийде з метою відновлення Української держави» [221, с. 29]. 23 червня 1941 р. документ в Берліні В. Стахів передав німецькому уряду.

Уже в перший день німецько-радянської війни 22 червня 1941 р. Я. Стецько нелегально перетнув кордон для реалізації державотворчого задуму на чолі спеціальної керівної (львівської) похідної групи революційної ОУН. Напередодні провід організації одностайно уповноважив його очолити крайове державне правління на Заході України та призначив керувати діями націоналістичного активу в революційних умовах на українських землях з правом прийняття надзвичайних рішень [290, с. 157]. Передбачаючи можливість німецьких репресій, Я. Стецька розглядали як варту найвищої довіри людину через випробування, які він свого часу гідно пройшов в міжвоєнну добу [248, с. 319]. Відповідно до положень інструкції «Боротьба й діяльність ОУН під час війни», початок бойових дій став каталізатором масового українського антибільшовицького повстання. Тисячі озброєних націоналістів уже з 22 червня 1941 р. активно вступали в бої з окупаційними силами, встановлюючи свою владу в окремих селах, містах і районах Заходу України [613, с. 726–727; 598, с. 98].

Львівська похідна група провідних діячів ОУН (р), до складу якої крім Я. Стецька входили також Л. Ребет, В. Кук та Я. Старух, рухаючись за лінією фронту, керувала створенням української влади в містечках, звідки було вигнано більшовицьких окупантів, зокрема у Краковці та Яворові [222, с. 85, 94]. Уже в 20-их числах червня 1941 р. в окремих звільнених від влади Кремля населених пунктах Львівщини націоналісти ініціювали проголошення незалежності України [190, с. 48; 617, с. 16–17 ]. Я. Стецько та його похідна група брали активну участь в цьому процесі [283, с. 16]. Саме перший заступник провідника ОУН (р) заприсяжував на вірність Україні посадовців новостворених органів національної влади. У ніч з 29 на 30 червня

1941 р. підрозділи північного відділу Дружин українських націоналістів (ДУН) взяли під контроль стратегічні об'єкти Львова [597, с. 190– 191]. До міста увійшла керівна похідна група ОУН (р) на чолі з Я. Стецьком. Того ж дня перший заступник С. Бандери ініціював негайне розгортання центральної державотворчої акції у столиці української Галичини [290, с. 180]. Реалізовуючи висунутий Я. Стецьком план, націоналісти негайно подбали про формування української міліції, створення міської української влади та скликання Національних зборів у будинку Просвіти на площі Ринок 10. Важливе значення мало взяття під контроль львівської радіостанції, тимчасовим керівником якої перший заступник провідника ОУН (р) призначив З. Тарнавського [294, с. 243]. Я. Стецько провів зустрічі з чільними українськими громадськими діячами Львова, зокрема митрополитом А. Шептицьким, В. Лисим та Костем Левицьким, переконавши їх в доцільності негайного проголошення державності [108, арк. 7–9; 257, с. 14].

Заручившись підтримкою найавторитетніших представників української громадськості у Львові, Я. Стецько особисто підготував остаточний текст історичного Акту про відродження української державності. Показово, що у фінальному варіанті документа він замінив слово «проголошення» на «відновлення» держави, а також викреслив найменування «вождя» щодо Адольфа Гітлера [141, арк. 3]. Загалом Акт мав лаконічний характер, складаючись з трьох пунктів: 1) оголошення про відновлення Української держави від імені ОУН під проводом Степана Бандери; 2) повідомлення про створення української влади на Заході України, що в подальшому підпорядкується центральному київському уряду; 3) декларації про тісну співпрацю Української держави з Німеччиною в боротьбі проти Москви. Останнє положення, ймовірно, було вимушеним дипломатичним реверансом з боку Я. Стецька, обумовленим присутністю великої кількості німецьких військ у Львові [597, с. 191– 192].

Напередодні проголошення Акту відновлення Української держави перший заступник провідника ОУН (р) прийняв присягу на вірність Україні у новопризначеного міського голови Львова професора географії Ю. Полянського. Увечері 30 червня 1941 р. в будинку «Просвіти» за різними даними від 60 до 100

авторитетних українців міста прийшли на Національні збори [633, с. 246; 635, с. 39]. Перший заступник провідника ОУН (р) відкрив зібрання, виступивши з програмною промовою. Я. Стецько закликав до участі в державному будівництві усіх громадян. Він наголосив, що в тогочасних історичних подіях український народ повинен бути активним і самостійним учасником, а не мовчазним спостерігачем [525, с. 240]. Я. Стецько зачитав текст Акту відновлення Української держави, викликавши бурхливі оплески присутніх [237, с. 95]. Уже під час Національних зборів проявилось негативне ставлення ІІІ Райху до перспективи незалежності України. Так, представник Верховного командування вермахту капітан Ганс Кох, що став непроханим гостем заходу спільно з майором Ернстом фон Айкерном, демонстративно відмовився від рукостискання з Я. Стецьком. У своєму виступі він закликав присутніх чекати схвалення усіх політичних планів «фюрером», засвідчивши відсутність згоди німецької влади з відновленням Української держави [276, с. 32]. Під час Національних зборів В. Кук озвучив декрет С. Бандери про призначення Я. Стецька «головою правління». Ішлось про раніше ухвалене рішення щодо посади очільника крайового врядування на Заході України для першого заступника провідника ОУН (р) [681]. Національні збори підтримали це призначення.

Існують свідчення, що з огляду на продемонстроване Г. Кохом 30 червня 1941 р. негативне ставлення до українського державотворення Я. Стецько наказав передати по радіо текст Акту відновлення Української держави без пункту про співпрацю з ІІІ Райхом [245, с. 432–433]. Проте документально зафіксовано лише закреслення діячем в протоколі Національних зборів слів про тепле привітання німецьких офіцерів присутніми й словосполучення про співпрацю «під проводом великого вождя німецького народу Адольфа Гітлера» [140, арк. 2], що, ймовірно, відображало напругу між німецькою та українською сторонами. У подальшому в тогочасній націоналістичній пресі публікувались варіанти Акту відновлення Української держави не лише з третім пунктом, а й без нього [555, с. 281–282]. Текст історичного державотворчого документа було озвучено в радіоефірі вже 30 червня 1941 р. тричі, а також наступного дня [294, с. 244]. Завдяки цьому українці за межами Львова, зокрема в Кракові, довідались про початок національного державного

будівництва. Створення української влади на чолі з Я. Стецьком визнали та привітали очільник Українського центрального комітету – головної громадської інституції української спільноти Генеральної губернії Володимир Кубійович [256, с. 97] і керівництво УНК [178]. Серед української громадськості як в Україні, так і Кракові, Празі та інших європейських містах незалежно від партійної приналежності панував ентузіазм у зв'язку з початком процесу державного будівництва [264, с. 135; 580, с. 37]. Важливу роль в легітимізації державотворчої ініціативи ОУН (р) в очах українського загалу відіграв пастирський лист митрополита А. Шептицького від 1 липня 1941 р. У ньому Я. Стецька було відповідно до рішення Національних зборів визнано головою крайового правління західних областей України [222, с. 126]. В Українській державі швидко було розпочато процес військового будівництва. 1 липня 1941 р. крайовий провідник ОУН (р) Іван Климів видав наказ про формування Української національної революційної армії (УНРА).

Первинно очоливши крайову владу з повноваженням управляти західними областями України, Я. Стецько з огляду на обставини, зокрема загрозу від гітлерівців, вважав за доцільне презентувати очолене ним правління як національний орган врядування не локального, а центрального рівня [290, с. 212]. Кілька днів пішло на узгодження рішення із провідником ОУН (р) та іншими чільними діячами організації. 3 липня 1941 р. Я. Стецько видав постанову про створення на основі крайового державного правління Українського державного правління (УДП) – тимчасового уряду України. У подальшому передбачалося затвердження головного виконавчого органу національної влади на всенародних зборах міст і сіл [222, с. 134–135]. 3 липня 1941 р. вийшла також Декларація УДП. У ній вказувалось на тисячолітню традицію української державності, зокрема її міжнародне визнання Німеччиною за Берестейською угодою 1918 р. Саме до цього документа автор декларації (ймовірно, Я. Стецько) апелював, пропонуючи українсько-німецьку співпрацю задля подолання спільного ворога – СРСР [222, с. 136].

Упродовж 2–5 липня 1941 р. відбулось формування складу УДП [532, с. 97]. Приймаючи кадрові рішення, Я. Стецько керувався індивідуально-фаховим принципом вибору посадовців. Голова УДП свідомо прагнув залучити до відбудови

української державності якнайбільше професіоналів, що не належали до ОУН (р). Подекуди це було доволі складною справою, адже чимало представників галицького «легального сектора» неохоче йшли на співпрацю з націоналістами в державному будівництві з огляду на власні упередження, непевну позицію німецької влади та прагнення триматись осторонь політики. Маловідомість персони голови УДП в середовищі інтелігенції також давалася взнаки [12, арк. 27]. Показовою є ситуація із посадою голови міністерства освіти, яку Я. Стецько безуспішно пропонував Василю Сімовичу [290, с. 227], Петрові Мечнику [232, с. 84], Івану Крип'якевичу [158, арк. 16], допоки зрештою пост не обійняв педагог та літературознавець Володимир Радзикевич. Уже 4 липня 1941 р. відбулась нарада членів ОУН (р) і представників фахових кіл громадськості, яку голова УДП вважав першим неофіційним засіданням уряду. Обговорювались питання зовнішньої, фінансової, церковної та освітньої політики [290, с. 234–235].

Серед 13 окремих міністерств («ресортів») УДП члени ОУН (р) мали керувати лише двома: закордонних справ та безпеки [143, арк. 1–3]. Водночас першим заступником голови уряду став Л. Ребет, другим – відомий безпартійний лікар М. Панчишин, що мав не лише великий авторитет, а й статус депутата Народних зборів Західної України і Верховної Ради СРСР. Також до складу УДП увійшов командир УНРА, крайовий провідник ОУН (р) І. Климів. Загалом з 33 урядових посад (в керівництві ресортів та канцелярії) Українського державного правління, згаданих в спеціальному «відписі з декрету йменувань», члени ОУН (р) зайняли 12 [158, арк. 16–18]. Більшість чільних можновладців УДП складали безпартійні, серед яких були члени легальних політсил Заходу України міжвоєнного періоду. Зокрема, до складу тимчасового національного уряду увійшло принаймні 3 раніше приналежних до правоцентристського УНДО, 2 діячів лівоцентристської Української соціалістично-радикальної партії, 1 функціонер правого Фронту національної єдності [471, с. 584; 610, с. 225]. У подальшому це дало підстави Я. Стецьку називати УДП «коаліційним» [290, с. 145, 201]. Проте важливо розуміти, що західноукраїнські партії легального штибу, що діяли у міжвоєнній Польщі, де-факто не існували в умовах німецько-радянської війни. Тож, уряд Я. Стецька формувався як коаліція окремих

політичних діячів з різних за ідейним забарвленням середовищ, але не партій. 6 липня 1941 р. з ініціативи ОУН (р) у Львові скликано нараду представників національно орієнтованої еліти, де було засновано «Раду сеньйорів», що складалась з авторитетних українських громадсько-політичних діячів [12, арк. 65; 579, с. 142]. Її очолив колишній голова Державного секретаріату (уряду) Західноукраїнської народної республіки К. Левицький за почесного головування А. Шептицького. На установчому засіданні представницького органу присутні схвалили декларацію про визнання українського уряду та підпорядкування йому [158, арк. 9, 12; 579, с. 150]. За задумом Я. Стецька Рада сеньйорів мала стати своєрідним сенатом, репрезентативним передпарламентом при УДП [290, с. 230].

Я. Стецько також реалізував заходи для встановлення Українською державою дипломатичних зв'язків з іноземними урядами. 4–5 липня 1941 р. він призначив представників УДП за кордоном, зокрема в Словаччині, Хорватії, Німеччині, Японії, Румунії [222, с. 147–148]. Водночас Я. Стецько не бажав обмежувати українські міжнародні зв'язки табором держав осі. Від імені голови УДП його секретарем Р. Ільницьким було також підготовлено листи, адресовані урядам західних демократій. Передбачалось передати їх до Швейцарії, звідки за планом вони мали надійти до Євгена Ляховича – діяча української діаспори в США, колишнього представника ОУН в Британії. Проте листи було доправлено лише на швейцарську територію [244, с. 119]. Голова дипломатичного відомства УДП В. Стахів в Берліні 3 липня 1941 р. відправив повідомлення про відновлення Української держави в амбасади держав осі (Фінляндії, Угорщини, Румунії, Болгарії, Словаччини, Японії) та нейтральних держав (США, Туреччини, Іспанії, Швеції, Швейцарії) [630, с. 270].

У внутрішній політиці Я. Стецько докладав великих зусиль для консолідації українських самостійницьких сил навколо будівництва Української держави. Він надіслав листи до гетьмана П. Скоропадського та голови державного центру УНР А. Лівицького, переконуючи їх підтримати державотворчий проєкт ОУН (р) і запрошуючи до співпраці з УДП. Я. Стецько писав про символічну передачу «нитки державності» доби перших визвольних змагань його уряду, закликаючи спільно будувати «ні від кого незалежну Українську державу» [105, арк. 1–2; 219, с. 692].

Також здійснювались спроби залучити до співпраці опонентів з ОУН (м). Представники останньої Іван Рогач, Онуфрій Максимів і Теофіл Бак-Бойчук на початку липня 1941 р. під час візиту до Я. Стецька заявили про визнання відновленої Української держави та УДП і готовність співпрацювати з урядом [236, с. 1070; 290, с. 254]. Зміст їхньої заяви схвалив А. Мельник [198, с. 91]. Я. Стецько запропонував ОУН (м) 2 посади в УДП, зокрема пост міністра інформації [290, с. 254].

Зауважимо, що авторитет національної влади на чолі з Я. Стецьком у липні 1941 р. було підкріплено листами станіславського єпископа УГКЦ Григорія (Хомишина) та православних ієрархів: єпископа Полікарпа (Сікорського) й архієпископа Алексія (Громадського). Українське населення схвально сприйняло започатковане 30 червня 1941 р. державне будівництво [235, с. 39; 246, с. 218; 280, с. 20]. Загальнонародну підтримку УДП засвідчили масові маніфестації в містах Заходу України, учасники яких радо вітали відновлення державності та декларували довіру до уряду. Зокрема, подібні демонстрації відбулись 6 липня 1941 р. у Дрогобичі (20 тисяч учасників) та Бережанах (10 тисяч учасників), 20 липня у Стрию (20 тисяч учасників) та 27 липня 1941 р. у Теребовлі (12 тисяч учасників) [565, с. 44]. Аналогічні віче проходили в сільській місцевості. До прикладу загальне зібрання громад Новосільського району Тернопільської області 27 липня 1941 за участі 15 тисяч осіб схвалило резолюцію з висловленням довіри та послуху щодо Я. Стецька як голови уряду [147, арк.51–51зв.]. Задокументовано масову підтримку УДП мешканцями Станіславівської, Львівської, Тернопільської, Волинської, Житомирської, Кам’янець-Подільської та Київської областей. Загальна кількість учасників цих акцій сягала сотень тисяч осіб [632, с. 319], що переконливо вказувало на загальнонародне схвалення державотворчого процесу. Керівник коломийської окружної української адміністрації ветеран УСС Антін Княжинський відзначав: «За ініціативою наших людей ми поповнювали наш державний скарб скоріше, заки вспіли перевести розпис податків. Селяни самочинно накладали на себе податки і до нашого Скарбового уряду приносили більше грошей, як ми думали дістати» [251, с. 864].

Після проголошення відновлення Української держави у Львові на територіях, звільнених від влади Москви, на рівні населених пунктів (міст і сіл), районів, округ та областей створювались українські органи самоврядування. Окрім Галичини та Волині, державотворчий процес швидко охопив Буковину [577; с. 92]. Акт відновлення Української держави урочисто проголошували також на Закерзонні, зокрема в Криниці на Лемківщині [569; с. 724–725]. 7 липня 1941 р. Я. Стецько офіційно уповноважив призначати членів УДП з-поміж українців територій Центру та Сходу України перед їхнім від'їздом на Наддніпрянщину В. Кука та Я. Старуха [143, арк. 13]. Вони очолили похідну групу ОУН (р), що вирушила до Києва з наказом проголосити в історичній столиці Акт відновлення Української держави [566, с. 45]. Сформовані з ініціативи українських націоналістів органи влади зосереджували свою увагу на широкому спектрі важливих завдань – гарантуванні безпеки населення, налагодженні соціально-економічного, культурного й громадського життя [290, с. 222; 528, с. 401; 569, с. 16]. Формувались підрозділи української народної міліції для забезпечення порядку. У соціально-економічній площині органи влади докладали зусиль для функціонування сільськогосподарського сектора, відроджували українську кооперацію. Практикувалось повернення колективізованих більшовиками земель власникам та надання ділянок, що належали депортованим окупантами, їхнім родинам, відновлювалась приватна торгівля, відкривались банки та крамниці, що сприяло налагодженню господарського життя в екстремальних умовах війни. В гуманітарній сфері відкривались читальні «Просвіти», створювались умови для освітньо-культурного розвитку українців. Органи влади на місцях також дбали про забезпечення роботи системи медичних послуг та відновлення інфраструктури, соціальну підтримку постраждалих від війни та українців зі східних земель [145, арк.62–64; 532, с. 129–133]. Паралельно проводились заходи зі створення національних збройних сил, формувались підрозділи УНРА, покликані охороняти життя українців та обороняти кордони держави. Засновувались старшинські та підстаршинські військові школи для підготовки командних кадрів української армії [613, с. 728].

Я. Стецько продовжував державотворчу діяльність, незважаючи на засвідчене вже 30 червня 1941 р. неприхильне ставлення гітлерівців до неї. 4 липня 1941 р. на нараді з громадськістю у Львові голова УДП наголосив, що німців варто ставити перед доконаними фактами, «не чекаючи на їх дозвіл чи згоду» [276, с. 39]. Невдовзі негативне ставлення нацистів до відновлення Української держави вилилось в активну протидію українським націоналістам. Репресії проти революційної ОУН розпочались вже 5 липня 1941 р. з арешту в Кракові С. Бандери. Того ж дня німецький державний підсекретар Е. Кундт заявив про невизнання уряду Української держави. Г. Кох як представник німецької влади вимагав у Я. Стецька відкласти справу державотворення та формування української армії до здобуття німцями Києва. Голова УДП відмовився прийняти ці умови [222, с. 159]. Передбачаючи арешт найближчим часом, 8 липня 1941 р. Я. Стецько у будинку товариства «Дністер» провів нараду із провідним складом ОУН (р). Він наголосив на неминучості німецьких репресій та порадив готуватись до переходу в підпілля, призначивши своїм наступником в організації М. Лебедя, а уряді – Л. Ребета. Присутні погодились з його рішеннями [653, p. 193]. 8 липня 1941 р. на Я. Стецька невідомий здійснив невдалий замах поблизу домівки його сестри Оксани у Львові. На її думку, це було справою рук радянської агентура [284, с. 87]. За іншою версією спробу вбивства очільника українського тимчасового уряду здійснив агент гестапо [108, арк. 19; 520, с. 13]. Під час замаху постраждав водій Я. Стецька, сам голова УДП залишився неушкодженим. 9 липня 1941 р. нацистська служба безпеки (СД) заарештувала прем’єра українського уряду та його секретаря Р. Ільницького. На той момент відбулось лише кілька засідань УДП [237, с. 95–96].

10 днів державотворчої роботи у Львові Я. Стецька дозволили розпочати на всіх рівнях повноцінний процес українського державного будівництва з опорою на власні сили. Акт 30 червня 1941 р. та подальші події стали яскравим свідченням волі українців до самостійного життя, продемонструвавши суб’єктність українського визвольного руху на історичній арені. Державотворча ініціатива націоналістів закріпила за ОУН (р) статус провідного гравця серед українських політсил та викликала масову підтримку як серед загалу, так і поміж представників національно

орієнтованої еліти різного політичного забарвлення. Також було досягнуто іншої важливої мети – з'ясовано справжнє ставлення Берліна до українських самостійницьких прагнень. Українське державотворення та німецькі репресії літа 1941 р. стали прямою передумовою двофронтової збройної боротьби ОУН (р) проти двох тоталітарних імперій водночас.

### 3.3. В нацистському ув'язненні

Невдовзі після арешту Я. Стецька було відправлено у Краків, а в подальшому до столиці ІІІ Райху – Берліна. Голова УДП під німецьким тиском відмовився скласти повноваження та перекреслити ініційований ним державотворчий процес. У Берліні Р. Ільницького та Я. Стецька перевели під домашній арешт, очікуючи від них зміни позиції. Репресії щодо голови УДП та провідника ОУН (р) викликали обурення серед націоналістів та тривогу поміж українського загалу. Зокрема, північний підрозділ ДУН «Нахтігаль» відмовився від подальшої участі в бойових діях проти СРСР, протестуючи проти антиукраїнських дій гітлерівців. Інформація про арешт ініціаторів державотворення швидко поширювалась серед українського населення, сприяючи усвідомленню загарбницької, а не визвольної природи німецької війни на Сході [146, арк. 23зв.; 234, с. 25]. Під час перебування під вартою в Берліні Я. Стецько мав змогу контактувати з побратимами з ОУН (р). До його тимчасового помешкання доправили документи плебісцитної акції – кампанії зі збору підписів на підтримку Акту 30 червня серед населення, що засвідчувала масову підтримку УДП українцями. Передбачалось використати їх як аргумент для визнання ІІІ Райхом Української держави [240, с. 708–709].

Я. Стецько 21 липня 1941 р. підготував проєкт вирішення німецько-українського конфлікту під назвою «Розв'язка ситуації у Львові на найближчий час» [558, с. 182]. Підкреслюючи масову підтримку УДП, він застерігав, що репресії проти уряду будуть ворожим актом проти ідеї української самостійності. Я. Стецько наголошував: «якщо Німеччина потребує чесних і відданих союзників, то таким

союзником стане Україна, але лише як незалежна держава» [215, с. 215]. В практичній площині пропонувався тимчасовий українсько-німецький компроміс: УДП функціонує, нехай і без визнання Берліном – «для української громадськості», а для взаємодії з ІІІ Райхом формується Українська Крайова Рада, в якій працюватимуть провідні фахівці, зокрема міністри з уряду Я. Стецько. Ця установа мала бути підзвітною голові уряду. Фактично йшлося про спробу перехитрити німецьку владу та уникнути репресій, не йдучи на жодні принципові поступки. Проте Берлін не демонстрував інтересу до компромісу. 21 липня 1941 р. Міністерство закордонних справ (МЗС) ІІІ Райху прийняло рішення, що Акт 30 червня «немає жодного конституційного значення» [559, с. 127]. Подальше приєднання Галичини до німецької Генеральної губернії, що складалась здебільшого з польських земель, викликало обурення українців. З цього приводу Я. Стецько 3 серпня 1941 р. адресував листа з протестом А. Гітлеру [215, с. 215].

Під час перебування Я. Стецька під домашнім арештом започаткований з його ініціативи державотворчий процес тривав. У рамках розбудови Української держави станом на кінець липня 1941 р. було проголошено незалежність і встановлено національну владу в 213 районах України, сформовано українські обласні органи управління у Львівській, Станіславівській, Рівненській, Волинській та Тернопільській областях [222, с. 213]. Українські управи на місцях продовжували функціонувати, попри арешт Я. Стецька, впорядковуючи суспільне життя. Так, Станіславівська обласна влада активно працювала над уніфікацією адміністративної роботи в регіоні, започаткувавши 29 липня 1941 р. видання власного офіційного вісника з розпорядженнями, що мали імперативну правову силу [299, с. 40–56]. Однак, частина залучених до державного будівництва з-поза націоналістичного середовища представників громадсько-політичної еліти Галичини у цей час змінила позицію. Характерно, що вже 9 липня 1941 р. з огляду на точку зору німецької влади створена з ініціативи ОУН (р) Рада сеньйорів викреслила «заднім числом» з тексту схваленої на установчих зборах резолюції слова про підтримку УДП [103, арк. 3]. Перебуваючи під домашнім арештом, Я. Стецько продовжував виконувати функції голови тимчасового уряду України. Завдяки підпільним зв’язковим він надалі передавав на

українські землі власні правові рішення, зокрема про призначення посадовців місцевих адміністрацій – обласних та окружних управ на теренах Волинської, Рівненської і Житомирської областей [532, с. 126–127].

Я. Стецько усно через кур'єрів та письмово давав різноманітні вказівки активу ОУН (р). Зокрема, в листі 23 липня 1941 р. він відзначав необхідність зберегти створені після проголошення відновлення незалежності України органи влади, попри тиск нацистів, та наголошував на важливості конспірації провідних націоналістів [146, арк. 7]. Функції виконувача обов'язків голови УДП у Львові в цей час відповідно до прийнятого на нараді ОУН (р) 8 липня 1941 р. рішення виконував Л. Ребет. Останній отримував підпільною поштою спеціальні вказівки від Я. Стецька стосовно подальших дій. Зокрема, голова УДП писав про потребу переходу уряду в підпілля та необхідність видання від його імені спеціального звернення до українців. Проте Л. Ребет не встиг до свого арешту втілити в життя означені рішення [283, с. 105]. У комунікаті 4 серпня 1941 р. Я. Стецько відзначив, що УДП через німецькі репресії позбавлене практичної змоги виконувати свої функції, проте залишається виразником прагнень українського народу до незалежності. Він закликав українців продовжувати інтенсивно працювати для «закріплення української сили» [142, арк. 3–4]. У листі від 6 серпня 1941 р. Я. Стецько наголошував на важливості взяття під контроль теренів Центру й Сходу України [146, арк. 11]. Завдяки діям похідних груп ОУН (р) цю вказівку голови УДП вдалось частково виконати. У рамках реалізації Акту відновлення Української держави створення українських органів влади мало місце на обласному рівні в Житомирській, Кам'янець-Подільській та Дніпропетровській областях [283, с. 101–102; 642, с. 84–85; 595, с. 427]. Водночас формування національних органів самоврядування під час державотворчого процесу також відбулось у частинах Вінницької, Київської [516, с. 20], Кіровоградської [204, с. 148,180], Черкаської, Миколаївської, Херсонської та Одеської областей [287, с. 159, с. 186–199; 295, с. 47–49]. Похідну групу під проводом В. Кука, що планувала оголосити Акт відновлення Української держави в Києві, 31 серпня 1941 р. було заарештовано нацистами у Василькові.

Останній раунд переговорів гітлерівців з провідниками ОУН (р) відбувся 12 вересня 1941 р. під час розмови Г. Коха та професора Герхарда фон Менде із С. Бандерою, Я. Стецьком та В. Стахівим [663, s. 127–128]. Німецькі представники вимагали негайного відкликання Акту 30 червня та розпуску уряду, погрожуючи репресіями. Усі троє присутніх лідерів ОУН (р) категорично відмовились. Відтак 15 вересня 1941 р. нацисти відправили їх до берлінської в'язниці, а проти націоналістичного активу провідної сили українського визвольного руху в Україні розгорнулись масштабні репресії [559, с. 142; 554, с. 83]. Спершу голова УДП разом з іншими лідерами ОУН (р) опинився в берлінській тюрмі на Александерпляц. 25 січня 1942 р. Я. Стецька відправили до концентраційного табору Заксенгхаузен. Там нацисти розмістили його в спеціальному блоці № 9 (Целленбау). В останньому перебували особливо важливі в'язні. Умови утримання у блоці № 9 Заксенгхаузену передбачали суворий тюремний режим: постійний нагляд, повсякчасне підганяння співробітниками адміністрації під час задоволення базових потреб, погане харчування, короткі прогулянки раз на тиждень та максимальну ізоляцію в'язнів [229, с. 279]. У концтаборі Заксенгхаузен нацисти продовжували тиск на Я. Стецька. До його камери періодично заходили гауптштурмфюрер СС Вільгельм Вірзінг та шеф гестапо Генріх Мюллер. Останній постійно дорікав йому за «впертість» [290, с. 321]. Інтерес до перемовин з головою УДП під час його перебування в Заксенгхаузені проявляв також Абвер [547, с. 33]. Незважаючи на суворі умови утримання, завдяки підпільному хисту Я. Стецько встановив контакти з низкою в'язнів інших національностей, зокрема з діячем польського визвольного руху Єжи Кунцевичем та латвійським ексміністром культури Альфредом Берзіншем [289, с. 90]. У нього склались хороші взаємини з групою ув'язнених у Целленбау британських офіцерів. Контакти голови УДП з військовополоненими із Сполученого королівства стали предметом спеціального розслідування адміністрації концтабору [228, с. 172]. В Заксенгхаузені Я. Стецька запам'ятався українським політв'язням своєю доброзичливістю та товариськістю. Так, його опонент з мельниківського табору Є. Онацький згадував про пакунки з харчами, отримані від голови УДП [274, с. 101 – 102]. В умовах ув'язнення в концентраційному таборі в Я. Стецька

загострились проблеми зі здоров'ям, зокрема захворювання очей, шлунка, жовчного міхура та суглобів [250, с. 49; 290, с.321]

Український визвольний рух послідовно домагався звільнення Я. Стецька, С. Бандери та інших ув'язнених членів ОУН (р). Так в жовтні 1941 р. пункт про вихід на волю ініціаторів національного державотворення був одним з ключових положень меморандуму ДУН до німецького військового і політичного керівництва [597, с. 195]. У 1944 р. унаслідок кардинальної зміни військово-політичної ситуації керівництво III Райху мусило переглянути свою антиукраїнську позицію та розпочати перемовини з українським визвольним рухом, прагнучи використати його потенціал в своїх інтересах. На переговорах представники Української Головної Визвольної Ради (УГВР) на чолі з Іваном Гриньохом, що репрезентували повстанську армію без держави, домагались звільнення активу та лідерів ОУН (р) з німецьких концтаборів. Нацистам довелось виконати цю вимогу. 27 вересня 1944 р. Я. Стецька та С. Бандеру випустили із концтабору Заксенгхаузен [216, с. 215]. Спершу голова УДП опинився у військових бараках в Південних Судетах [518, с. 153], а згодом під Берліном. В подальшому його привезли в німецьку столицю, де утримували під домашнім арештом, намагаючись спонукати до співпраці. Очільник УДП та провідник ОУН (р) зумисно тягнули час тривалими перемовинами [290, с. 324]. Нацисти хотіли залучити їх до створення пронімецького Українського національного комітету. Я. Стецько та С. Бандера відмовились від входження до згаданої установи [183; 254, с. 268]. У цей період голова УДП висловлювався категорично проти перемовин Української повстанської армії (УПА) з нацистами і наказав донести його позицію до повстанського командування [121, арк. 57].

Наприкінці 1944 р. деякий час Я. Стецько разом з іншими звільненими з німецьких концтаборів лідерами ОУН (р) перебував у Кракові під наглядом гестапо. Спільно із С. Бандерою голова УДП активно спілкувався з представниками місії УГВР. За свідченням учасника місії УГВР останньої Я. Стецько та провідник ОУН (р) в цей час справляли враження «виснажених, утомлених, але бадьорих» [279, с. 225]. Голова УДП підкреслював важливість консолідації українським визвольним рухом поневолених Москвою народів на спільній платформі, наголошуючи на потребі

контактів між підрозділами УПА та підпіллям інших націй, зокрема польським спротивом. Ці міркування були через зв'язкового передані Р. Шухевичу [42]. Потерпаючи від проблем зі здоров'ям внаслідок утримання в Заксенгхаузені, Я. Стецько зумів невдовзі після виходу з концтабору виїхати на лікування на Піщанський курорт в Словаччині. Через хворобу він був звільнений від організаційної роботи [121, арк. 57]. На початку 1945 р. Я. Стецько переїхав у Відень, де зосередилось керівництво ОУН (р) [278, с. 113]. У місті він став учасником підпільних нарад чільних діячів організації на чолі з С. Бандерою наприкінці лютого – на початку березня 1945 – Віденської конференції. За підсумками останньої провідні націоналісти прийняли рішення створити Закордонний центр ОУН (ЗЦ ОУН). В керівництві нової структурної побудови Я. Стецько одержав посаду організаційного референта [177, арк. 7]. В подальшому він перебрався у Прагу, де контактував з українською інтелігенцією з УНРівського табору [243, с. 272]. Під час виїзду із міста Я. Стецько потрапив під американський авіаудар, зазнавши серйозних ушкоджень лівої руки та всього тіла від розривних куль.

Тож, Я. Стецько під час Другої світової понад 3 роки перебував у німецькому ув'язненні. У складних умовах, попри тиск, він не зрікся власних переконань. Ідеолог ОУН (р) категорично відкидав явно несумісні з українськими інтересами вимоги німецьких посадовців, продемонструвавши принциповість. Ув'язнення суттєво погіршило стан здоров'я Я. Стецька. Його звільнення з концтабору у 1944 р. стало наслідком дипломатичних заходів місії УГВР. Наприкінці Другої світової війни Я. Стецько категорично відмовився від співпраці з гітлерівцями. Він взяв участь в організаційному оформленні Закордонного центру ОУН у Відні.

Отже, в роки Другої світової війни громадсько-політична діяльність Я. Стецька вийшла на новий рівень. Він відіграв вкрай важливу роль в становленні революційної ОУН в 1940 –1941 рр., зробивши першорядний внесок в формування ідейно-політичної платформи політсили. Як ідеолог націоналізму діяч сформулював основні концептуальні засади відновлення Української держави. Я. Стецько очолив ініційоване ОУН (р) державотворення літа 1941 р. Як голова тимчасового національного уряду він керував формуванням органів влади на засадах консолідації,

національного солідаризму та фахового добору посадовців. В УДП члени ОУН (р) перебували в абсолютній меншості. Негативна позиція ІІІ Райху не змусила Я. Стецька припинити національне державне будівництво. Державотворення під проводом голови УДП охопило левову частку території України – на теренах західних, центральних та окремих південно-східних областей сформовано українські органи влади на різних рівнях. Незважаючи на тиск гітлерівців, Я. Стецько відмовився поступатись українськими інтересами. Унаслідок німецьких репресій понад 3 роки голова УДП перебував в ув’язненні, зберігши відданість своїм ідеалам.

# РОЗДІЛ 4
# ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

## 4.1. Роль в становленні та функціюванні ЗЧ ОУН в 1945 – 1968 рр.

Завершення Другої світової війни 1945 р. призвело до формування нової геополітичної дійсності на європейському континенті. СРСР збройною силою окупував не лише Україну, а й майже всі країни Центрально-Східної Європи. Комуністична імперія досягла безпрецедентного рівня геополітичної могутності. За цих вкрай несприятливих обставин український визвольний рух продовжував збройну боротьбу за незалежність України. Паралельно із спротивом на рідних землях, нових обертів набрала діяльність ОУН (р) на еміграції. Організація українців поза залізною завісою для підтримки визвольних змагань та пропаганди ідеї української самостійності поряд із пошуком союзників на Заході стали першорядними завданнями для керівництва націоналістичного руху. Одна з ключових ролей в процесі розбудови ОУН (р) на еміграції належала Я. Стецьку. Він зустрів закінчення бойових дій в Європі у шпиталі. Унаслідок обстрілу з літака союзників голова УДП втратив багато крові, зазнавши інфікування. Зусиллями націоналістичного активу Я. Стецька було доправлено з вже підконтрольної Червоній армії Чехословаччини до Мюнхена, де український хірург Борис Андрієвський в червні 1945 р. прооперував ідеолога ОУН (р) [249, с. 256] Обстріл з літака призвів до незворотніх пошкоджень лівої руки та статевих органів голови УДП [180, p. 2]. У період тривалого лікування в Мюнхені Я. Стецько зблизився зі зв’язковою УГВР Ганною Євгенією Музикою, що доглядала за ним, виконуючи функції його помічниці. Відтоді між ними виникли романтичні відносини, що призвели до їхнього одруження в 1948 р. [263, с. 31].

Я. Стецько надавав великого значення реалізації концепції об’єднання на антикомуністичній платформі політичних сил позбавлених Москвою суверенітету

націй. Ще в період лікування він висловив намір після одужання активізувати «фронт поневолених народів», організувавши зібрання представників визвольних рухів низки націй [121, арк. 57 ]. Тож, після завершення госпіталізації Я. Стецько зосередився на формуванні Антибільшовицького блоку народів. Ідеолог ОУН (р) координував підготовчу роботу до створення об'єднання як голова ініціативного комітету. Я. Стецько прагнув залучити до міжнародного антикомуністичного альянсу якнайбільше іноземних сил, зокрема мав намір долучити до АБН польську еміграцію, незважаючи на окремі суперечності та тривалу історію ворожнечі поляків з ОУН [122, арк. 94 –104]. Це свідчить про прагматизм ініціатора формування Антибільшовицького блоку народів. Я. Стецько проводив як практичну підготовчу працю до створення АБН, так і теоретично-пропагандивну. В україномовному виданні «Визвольна політика» та багатомовному «За свободу народів» він опублікував низку програмових статей, обґрунтовуючи необхідність консолідації визвольних рухів. Зокрема, Я. Стецько наголошував на важливості спільної боротьби поневолених націй для перемоги над Москвою та побудови незалежних держав. Він підкреслював, що тільки об'єднаними силами уярмлені народи досягнуть своїх цілей, пропонуючи активну співпрацю між визвольними рухами не лише в зовнішньополітичній сфері, а в усіх площинах [311, с. 116 ]. Після перемоги над Кремлем і визволення окупованих СРСР країн Я. Стецько вважав за доцільне створення довготривалого військово-політичного союзу «держав вільних народів» на Сході Європи [318, с. 30 ].

Я. Стецько обґрунтовував за допомогою історичної аргументації провідну роль українського визвольного руху в протистоянні московському імперіалізму, вказуючи зокрема на наднаціональне значення боротьби козацтва та УПА [313, с. 3 –7]. Доводячи доцільність широкого протикомуністичного формату альянсу поневолених націй на противагу більш вузькому та суперечливому Інтермаріуму, він наголошував: «конечним є створити таку міждержавну чи міжнаціональну конструкцію, яка забезпечувала б перед імперіалістами у майбутньому, а найголовніше – допомогла б сьогодні малим народам визволитись» [306, с. 12]. Шляхом до свободи поневолених націй теоретик українського націоналізму вважав спільно проведену «Велику

революцію народів», що зруйнує СРСР та дозволить сформувати національні держави. Ідея створення антикомуністичного міжнародного блоку була підтримана не лише українськими націоналістами, а й представниками консервативного гетьманського руху, зокрема його ідеологом Осипом Губчаком [533, с. 49]. Її реалізація та роль в цьому процесі Я. Стецька розкриті в наступному розділі.

Під час третіх ширших нарад ЗЦ ОУН в Мюнхені у лютому 1946 р. ухвалено рішення про створення Закордонних Частин ОУН – нової політичної формації, покликаної координувати націоналістичну роботу на еміграції. Я. Стецьку було надано особливе становище в керівництві організації з огляду на мандат довіри, який засвідчила широка народна підтримка його уряду в 1941 р. Він отримав право виступати як «речник українських державницьких змагань» [214, с. 105 –106]. Також в лютому 1946 р голову УДП було кооптовано до складу закордонного представництва Української Головної Визвольної Ради (ЗП УГВР), Я. Стецько брав участь в нарадах представників на еміграції політичного органу визвольного руху [107, арк. 15 ]. У зв’язку із зацікавленням міжнародною ділянкою роботи діяч обійняв посаду референта зовнішньої політики в проводі ЗЧ ОУН [249, с. 265]. У 1946 р. до Закордонних частин ОУН через зв’язкову Ірину Козак-Савицьку було передано лист Р. Шухевича. Останній повідомляв, що під час голосування в лютому 1945 р. на підпільній нараді в краю найбільшу підтримку отримав варіант, який передбачав вибір нового бюро проводу ОУН (р) в складі: «Тур» (головний командир УПА), «Баба» (С. Бандера) та «Карбович» (Я. Стецько) [210, с. 515 –516; 621, с. 75 –77]. Це засвідчило високий авторитет голови УДП, який фактично був другою людиною в організаційній ієрархії ЗЧ ОУН після провідника С. Бандери [241, с. 374] та виконував функції його заступника [210, с. 570; 212, с. 138]. Перехід до діяльності за кордоном в принципово нових умовах закономірно призвів до певних кризових явищ в організації. Я. Стецько для вирішення проблеми запропонував провести реорганізацію ОУН (р) шляхом чистки рядів і формування двох об’єднань з різними завданнями – більш численної легальної політичної сили партійного типу та меншої, але з якіснішим кадровим складом революційної організації орденського штибу [73, арк. 1 –3]. Передбачалось, що обидві формації будуть представлені в УГВР. Як

чільний ідеолог ОУН під проводом С. Бандери Я. Стецько очолив політичну колегію, а в подальшому – політичну раду ЗЧ ОУН [43, арк. 684 –685; 46; 253, с. 367 ]. Остання була створена як дорадчий орган в лютому 1947 р. [606, с. 212]. Політична рада виконувала функції форуму для дискусій щодо ідеологічно-програмової проблематики [202, с. 233]. Під час засідань політради під головуванням Я. Стецька велися активні обговорення соціально-економічного та політичного ладу майбутньої української держави.

Центральною проблемою внутрішнього життя ЗЧ ОУН на початковому етапі діяльності стали гострі ідейно-політичні дискусії, що підривали єдність організації, між прихильниками традиційного націоналізму під проводом С. Бандери та лівою опозицією. Представники останньої домагались утвердження за кордоном соціал-демократичних принципів як нового стрижня ідеології націоналістичного руху. Опозиція обстоювала ліву доктрину «безкласового суспільства», демонструвала прихильність до комуністичної моделі колективних господарств і ворожість до ідеалістичної основи українського націоналізму [563, с. 34 –35, 37 –39; 624, с. 126 – 127]. Слушною є думка Я. Стецька, що конфлікт мав не лише ідеологічні, а й персональні причини [621, с. 126]. Важливу роль в розвитку протистояння відіграла боротьба за владу, на яку накладались особисті амбіції. Опозиція прагнула усунути С. Бандеру з провідного становища, позиціонуючи себе виразником волі підпілля на українських землях [210, с. 258; 583, с. 157 –158]. Перші ознаки конфлікту були помітні ще в 1945 р., а в 1946 р. загострення відносин всередині організації призвело до відвертого протистояння. Я. Стецько спершу тримався осторонь протиборчих груп [288, с.219], проте ідеологічно та персонально закономірно тяжів до табору С. Бандери. Підтримка голови УДП та інших авторитетних націоналістів відіграла важливу роль в зміцненні позицій провідника ЗЧ ОУН [210, с. 258]. Водночас в 1946 р. Я. Стецько вживав заходів для досягнення порозуміння між опозицією та прибічниками С. Бандери [605, с. 161 –162].

Ідеологічні статті Я. Стецька означеного періоду чітко засвідчували його світоглядну спорідненість з консервативним табором ЗЧ ОУН. Він продовжував негативно ставитись до матеріалізму, підкреслював важливість християнського

світосприйняття для націоналістів та загалом українців, критикував ліберальну демократію. Закономірно, що публікації такого змісту таврувались лівою опозицією як «ретроградні» [104, арк. 2 –3 ]. На противагу опонентам консервативного крила ЗЧ ОУН Я. Стецько в своїй публіцистиці доводив, що ліві матеріалістичні, марксистські та секуляристські ідеї чужі визвольному руху на українських землях [303, с. 11 –13]. Додатковим каменем спотикання між діячем та опозицією стала його робота в ЗП УГВР. На початку 1947 р. він офіційно отримав призначення очолити фракцію ОУН (р) у представницькому органі воюючої України за кордоном, що передбачало перетворення установи на широку платформу з партійно-політичним принципом комплектування, яка б стала центром консолідації українських сил за кордоном. Ця ідея наразилась на спротив лівої опозиції, члени якої прагнули довічно зберігати статус «виразників волі краю», не змінюючи складу ЗП УГВР. Я. Стецько намагався дійти згоди із опозиціонерами, стримуючи їхній вихід із ЗЧ ОУН. У березні 1947 р. він ініціював перемовини із опонентами для подолання конфлікту. Представники опозиції вимагали фактичної ліквідації проводу ЗЧ ОУН й «повернення до ситуації», що існувала перед виходом С. Бандери та соратників із концтаборів [549, с. 70 –71]. Я. Стецько запропонував їм відновити роботу в організації з поновленням на попередніх посадах, проте опоненти відкинули цю пропозицію [549, с. 71].

Я. Стецько був серед 30 делегатів Альпійської конференції ЗЧ ОУН, що відбулась у вересні 1947 р. У своєму виступі він акцентував увагу на важливості ідеологічного виховання активу організації та дисципліни всередині політсили [211, с. 76]. Під час конференції було затверджено новий склад бюро проводу ОУН (р) відповідно до висловлених в листі Р. Шухевича результатів голосування в краю. 1947 р. після прориву за залізну завісу підрозділів УПА із Закерзоння Я. Стецька рішенням проводу ЗЧ ОУН призначено керувати кампанією на підтримку повстанців, що передбачала обстоювання їхніх інтересів перед американською окупаційною адміністрацією [74, арк. 5]. У подальшому він опікувався допомогою воякам Української повстанської армії на Заході, вживаючи заходів для їхньої гуманітарної та дипломатичної підтримки [8, арк. 1].

ЗЧ ОУН закономірно зайняли чільне місце серед українських політичних організацій на еміграції, маючи найбільш численний актив [554, с. 346]. Водночас керівництво політсили вбачало нагальну потребу в консолідації українців в еміграції навколо національних інтересів. Я. Стецько був серед ініціаторів процесу зближення різних течій самостійницького спрямування. Саме його провід ЗЧ ОУН неодноразово уповноважував вести переговори з авторитетними українськими діячами, зокрема А. Лівицьким, Б. Андрієвським [75, арк. 4; 76, арк. 4]. Я. Стецько був прибічником відновлення єдності ОУН та мав доброзичливу розмову щодо цього з членом ПУН М. Капустянським [239, с. 164 –166]. 23 січня 1948 р. відбулись перемовини лідерів ЗЧ ОУН з представниками ОУН (м). Я. Стецько та С. Бандера закликали опонентів до припинення взаємопоборювання і співпраці в боротьбі проти Москви, пропонуючи мельниківцям вступ до УГВР [585, с. 13–14; 644, с. 134]. Однак, через суперечки щодо взаємних кривд в минулому налагодження відносин між двома найбільшими політсилами українського визвольного руху не відбулось [181, p.97]. 1948 р. Я. Стецько виступив ініціатором зближення ЗЧ ОУН із Українською революційно-демократичною партією (УРДП) на чолі з відомим письменником Іваном Багряним [241, с. 350–352]. У цей час українські сили різного спрямування здійснювали кроки для створення надпартійного еміграційного передпарламенту – Української Національної Ради (УНРади). Я. Стецько як один з лідерів ЗЧ ОУН підтримав ініціативу [241, с. 365, с.374]. Він очолив делегацію організації, яка з травня 1948 р. працювала в міжпартійній комісії з підготовки створення українського еміграційного передпарламенту [255, с. 276], вів перемовини з керівником ініціативного комітету УНРади Ісааком Мазепою [270, с. 124]. Сформований завдяки консолідації політичний орган розпочав роботу 16 липня 1948 в Аугсбурзі. До складу УНРади увійшли: ЗЧ ОУН, ОУН (м), старі західноукраїнські політсили та ліві партії із наддніпрянським корінням.

У 1947–1948 рр. всередині ЗЧ ОУН напруга між лівим крилом націоналістичного руху та табором С. Бандери зберігалась та поступово наростала. У 1948 р. після відставки М. Лебедя з посади голови проводу організації, Я. Стецько тимчасово обійняв цей пост [606, с. 216]. При цьому С. Бандера залишався

провідником усієї ОУН (р). Для остаточного вирішення внутрішніх ідеологічних проблем було скликано ІІ надзвичайну конференції ЗЧ ОУН, що відбулась у Міттенвальді 28–31 серпня 1948 р. Одну з ключових ролей в ідейній дискусії на заході відіграв Я. Стецько. Як один з двох (поряд із С. Ленкавським) доповідачів від проводу ЗЧ ОУН щодо справи конфлікту він гостро розкритикував представників лівої опозиції за ідеологічне відступництво [621, с.149]. Під час полеміки опоненти традиційного націоналізму (В. Охримович, І. Гриньох, Д. Ребет та М. Лебедь) зазнали поразки. Більшість присутніх підтримали позицію С. Бандери [585, с. 18; 591, с. 70]. Після цього лідери опозиції здали мандати членів проводу ЗЧ ОУН та функціонерів ЗП УГВР. До складу останнього замість них мало увійти 9 соратників С. Бандери на чолі з Я. Стецьком. Згодом опозиціонери відмовились від свого рішення про відставку із ЗП УГВР під впливом пропозиції про співпрацю від американських спецслужб [660, с. 154]. На Міттенвальдській конференції Я. Стецька було знову обрано заступником провідника ЗЧ ОУН С. Бандери [212, с. 139 ].

Важливе значення для успіху діяльності українських націоналістів мала наявність союзників серед впливових держав. Я. Стецько проявив себе в налагодженні співпраці організації із Британією. За його участі було в 1948 р. встановлено зв'язок із британською розвідкою, а в подальшому – досягнуто домовленості про співробітництво з Лондоном. ЗЧ ОУН надавали інформацію британцям про стан справ в СРСР, натомість, отримуючи фінансову, технічну та вишкільну підтримку [212, с. 40, с. 111–112]. Попри очевидну перевагу прихильників класичного націоналізму над лівою течією – близько 80% організаційного активу підтримали С. Бандеру [532, с. 321], розбрат в українському націоналістичному русі за кордоном після Міттенвальдської конференції продовжував залишатись джерелом напруги. Розрив ЗЧ ОУН із ЗП УГВР призвів до виходу із цього репрезентативного органу Я. Стецька в 1949 р. [205, с. 296 ]. У 1951 р. С. Бандера ініціював перемовини із лідерами опозиції. Під час переговорів ЗЧ ОУН представляв Я. Стецько, що запропонував створити Закордонний центр проводу організації. Останній мав очолити С. Бандера, а до його складу передбачалось ввести однакову кількість

опозиціонерів та «консерваторів» [532, с. 317]. Представники лівої течії відкинули цю ідею.

Зауважимо, що поряд із С. Бандерою в повоєнний період Я. Стецько найбільш послідовно серед лідерів ОУН (р) розробляв засади визвольної боротьби на шпальтах преси [562, с. 291–292]. Як ідеолог націоналізму він регулярно публікував статті в організаційних виданнях ЗЧ ОУН та АБН. Найбільш узагальнено Я. Стецько виклав свої погляди на ідейні підвалини визвольної боротьби та національної державності в праці «Зміст нашої визвольної концепції і пов'язаність її з нашою програмою-змістом ССУД» (1949 р.). Його тогочасні роботи свідчать про збереження тяглості більшості концепцій ідеолога націоналізму з попередніх етапів діяльності. Зокрема, Я. Стецько активно оперував висунутими в 1930-х рр. ідеями: про необхідність перебудови економіки в Україні на засадах поєднання приватної, кооперативної і державної власності, солідаризму професій на противагу класовим антагонізмам, синтезу національної і соціальної революції [362, с. 171, 191, 192; 314, с. 4 –5]. Відкидаючи ліберальну «вільну гру» та крайній етатизм і колективізм комунізму, ідеолог ОУН (р) протиставляв їм «національний, суспільний персоналізм», підкреслюючи цією назвою орієнтованість своєї соціальної концепції на потреби людини [79, арк. 15]. Суттєві зміни відбулись у ставленні Я. Стецька до системи врядування в майбутній державі. На відміну від періоду до німецько-радянської війни, ідеолог націоналізму стверджував не лише про потребу абстрактного народовладдя, а й вів мову про конкуренцію різних політичних сил в незалежній Україні, відкидаючи монопартійність [362, с. 193; 319, с. 6]. Відповідно до його візії законодавча влада повинна здійснюватись нацією через дві палати. Представництво професійних організацій з різних соціально-економічних сфер і громадських інституцій мало забезпечуватись синдикалістською палатою праці (Великий збір народу). Поряд з нею обиралась палата з репрезентантами політичних сил (Велика Рада Держави) [362, с. 193]. Демократизація моделі державного врядування у публіцистиці Я. Стецька, очевидно, була пов'язана із засадами затвердженої III надзвичайним Великим Збором ОУН (р) в 1943 р. нової політичної платформи організації, що передбачала політичний плюралізм.

Також новим у програмових працях Я. Стецька стало використання серед центральних понять публіцистики термінів свобода та справедливість як універсальних цінностей українського націоналізму, нерозривно поєднаних між собою. Важливе місце в поглядах ідеолога ОУН (р) зайняла ідея надання громадянам поряд із національним звільненням широких політичних і економічних прав та можливостей. Зокрема, в соціальній площині постулювалася концепція «умасовлення власності» через наділення широких верств активами або частками капіталу підприємств, де вони працюють [79, арк. 12, 15, 22; 362, с. 229–230]. Саме володіння власністю цілком справедливо Я. Стецько розглядав як реальну гарантію народовладдя [362, с. 158]. Також ідеолог українського націоналізму наголошував на необхідності забезпечення широкого самоврядування в незалежній Україні. «Самоуправління – основна ідея організації держави» – відзначав Я. Стецько [362, с. 225]. Ідеолог ОУН (р) підкреслював важливість радикального демонтажу породженого більшовизмом колективістсько-етатистського ладу. Українська революція мала бути антисоціалістичною, спрямованою на відродження приватної власності та індивідуальних прав у всіх площинах. Я. Стецько наголошував: «праві, націоналісти, будуть валити рабство і неволю , даючи свободу всякої творчости, отже й господарської» [312, с. 15].

Знаковою стала програмова праця Я. Стецька «Дві революції». У ній ідеолог українського визвольного руху на конкретних прикладах з історії доводив важливість поєднання в боротьбі за державність ідеалів національної та соціальної справедливості. Він слушно зауважував, що в козацьку добу саме соціальна демагогія Москви в поєднанні з недостатньою увагою визначних гетьманів до інтересів широких мас ставала на заваді реалізації самостійницьких намірів. Натомість, позитивним прикладом в цьому контексті ідеолог ОУН (р) вважав революцію Богдана Хмельницького, яка зуміла поєднати боротьбу за національні й соціальні вартості в очах загалу [353, с. 7, 12]. Саме продовжувачем традицій Хмельниччини, на думку Я. Стецька, була УПА та Р. Шухевича. В своїй публіцистиці ідеолог визвольного руху торкався також і питання ключових завдань ОУН (р) в Україні та на еміграції. На українських землях, на його думку, націоналісти мали насамперед дбати про

створення передумов для успішної національної революції: будувати підпільну армію, озброювати українців, розгортати активність у всіх ключових сферах, розвивати власну мережу та формувати надійні провідні кадри, перевиховуючи народний загал відповідно до засад націоналістичної ідеології [305, с. 5–6; 362, с. 306 –307]. Натомість, ЗЧ ОУН повинні зосередитись на двох головних завданнях: протидії московському імперіалізму усіх варіацій та здобутті підтримки західного світу для українського визвольного руху. Українську діаспору він закликав активно брати участь в політичних процесах в західних демократіях, зокрема США, підтримуючи політиків та партії, які позитивно ставляться до незалежності України [362, с. 395 ].

У квітні 1951 р. на ІІІ конференції ЗЧ ОУН в Мюнхені Я. Стецько виступив із доповіддю, присвяченою поточному міжнародному становищу з точки зору перспектив розвитку визвольної боротьби. Він наголосив на важливості діяльності АБН та значенні для України звільнення давно поневолених Москвою народів Азії [46, арк. 15]. За підсумками ІІІ конференції ЗЧ ОУН в Мюнхені Я. Стецька було обрано головою проводу організації [622, с. 107–108]. У травні 1951 р. він презентував свої пропозиції щодо змін в діяльності політсили. Зокрема, висловив думку про потребу створення делегатури проводу ЗЧ ОУН за океаном, заснування окремих структурних підрозділів (референтур або підреферентур) професійних справ та радянської армії, налагодження радіомовлення, ідейної мобілізації активу. Також Я. Стецько вважав за необхідне активізацію роботи політичної ради організації, щомісячні засідання проводу (раз на три місяці за участі представників теренових осередків), оголошення рішень проводу всій організації, зобов’язання членів проводу регулярно писати статті та читати обрані видання [71, арк.1].

Як голова проводу ЗЧ ОУН Я. Стецько зосередив свою діяльність на подальшій розбудові організаційної мережі та роботі на міжнародній арені. Було здійснено підготовку до запуску підпільної радіостанції організації. У Британії, де перебував найчисленніший осередок організації, набрала обертів видавнича робота [621, с. 265]. Справі пропаганди визвольної боротьби та залучення кадрів до лав ЗЧ ОУН також слугували масові українські маніфестації в різних куточках світу, спрямовані

водночас проти «червоного» та «білого» варіантів московського імперіалізму [45, арк. 18]. Я. Стецько в пресі порушив питання створення українського православного патріархату. Патріарший статус української православної церкви, на думку голови проводу ЗЧ ОУН, важливий не лише для відновлення історичної справедливості, а й для культурно-релігійного розмежування з Москвою. Він відзначав також і геополітичний аспект створення українського православного патріархату – можливість згуртування навколо нього православних церков інших поневолених Кремлем народів, зокрема грузинів та білорусів [308, с.16–17]. Започаткувати надання українській православній церкві патріаршого статусу Я. Стецько пропонував ще на еміграції – через переконання царгородських ієрархів, адже такий крок сприятиме зміцненню християнства для протидії «безбожницькій Москві» [308, с.18]. Також в період провідництва Я. Стецька на гуманітарній ниві проводом ЗЧ ОУН було прийнято рішення про заснування фонду української культури [45, арк. 18–19; 70, арк.3–4] (невдовзі названий на честь Сергія Єфремова), започаткування на еміграції спеціального українського наукового інституту для протидії московському імперіалізму в гуманітарній площині та доведення західному світу хибності тези про «неділимість Росію» [72, арк.2]. Водночас керівництво політсили ініціювало створення в складі теренових проводів організації спеціальних референтур краєвих справ для зміцнення зв'язку з українськими землями, запровадило інститут уповноваженого на заокеанські терени для налагодження матеріальної допомоги борцям за волю України та їхнім родинам [45, арк. 13]. Значних успіхів в період провідництва Я. Стецька ЗЧ ОУН досягли у фінансовій сфері [45, арк. 32 ].Тривали спроби порозуміння із лівою опозицією. Я. Стецько пропонував для примирення створити комітет допомоги УГВР, який би об'єднав представників ЗЧ ОУН та їхніх опонентів із закордонного представництва підпільного парламенту українського збройного спротиву [52, арк.21]. Провідник ЗЧ ОУН також намагався підтримувати контакт із лідерами націоналістичного підпілля на теренах України. Зокрема, відомо про його лист чільному крайовому ідеологу українського націоналізму – Петру Федуну, з яким він ділився власними теоретичними напрацюваннями [224, с. 295 – 297]. Я. Стецько та С. Бандера, звертаючись до керівництва українського

підпілля в СРСР, наголошували на важливості збереження ОУН (р) в Україні та просили інформувати про ситуацію в краю [102, арк. 96–97].

У документах Центрального розвідувального управління США означеного періоду Я. Стецька характеризували як інтелектуала, архітектора та планувальника, готового перенести будь-які труднощі для досягнення мети – відновлення української державності [214, с. 469 ].З метою налагодження сталого зв'язку із «краєм» та з'ясування позиції керівництва підпілля на українських землях щодо внутрішнього конфлікту на еміграції в травні 1951 р. відбулась висадка в Україні з британського літака представників ЗЧ ОУН під керівництвом Мирона Матвієйка й делегатів опозиції на чолі з В. Охримовичем. Я. Стецько як голова проводу організації брав особисту участь в підготовці цієї ризикованої місії [212, с. 27–28 ]. Він доручив шефу СБ ЗЧ ОУН М. Матвієйку створити в межах структур українського визвольного руху в Україні осередок АБН для налагодження співпраці з іншими поневоленими народами [112, арк. 21]. Через дії радянської агентури операція повністю провалилась. Представники ЗЧ ОУН та опозиції потрапили до рук радянських каральних органів, які використали їх в агентурній грі проти українського визвольного руху. Закономірно, що в подальшому Я. Стецько, попри позицію С. Бандери, виступав проти відправки нових кур'єрів на терени України [297, с. 167; 554, с. 390 ]. Діяльність голови проводу ЗЧ ОУН високо оцінювало крайове підпілля. Свідченням особливо шанобливого ставлення до Я. Стецька стало рішення про його нагородження Золотим хрестом заслуги – найвищою відзнакою УПА від 20 жовтня 1951 р. [573, с. 282–283].

Знаковим став візит Я. Стецька до Канади в статусі провідника ЗЧ ОУН, що розпочався 23 березня 1952 р. Це була перша поїздка керівника українського націоналістичного руху такого рівня за океан в повоєнний період [263, с. 84 ]. В Торонто Я. Стецько став головним промовцем на масовому антирадянському мітингу 13 квітня 1952 р. [182, р. 1] Упродовж травня–червня 1952 р. провідник ЗЧ ОУН здійснив поїздку по Канаді, зосередившись на проведенні зустрічей з українською громадою, активом АБН та виступах на велелюдних маніфестаціях. 27 червня 1952 р. Я. Стецько виголосив промову на масштабному віче в Торонто. На акції, приуроченій

до конвенції Міжнародного Червоного хреста, учасники вимагали допуску до роботи в організації представників визвольних рухів окупованих країн та визнання УПА й інших армій поневолених народів відповідно до Гаазької конференції воюючими арміями, а також розслідування злочинів більшовицького режиму, [184, с. 223 –224; 587, с. 254]. Під час перебування в Канаді Я. Стецько налагоджував роботу організаційної мережі ЗЧ ОУН в державі, прагнучи підвищити її ефективність [214, с.199]. Він став головним промовцем на третій зустрічі українців Канади та Америки в Торонто, виступивши перед 8-тисячним натовпом [587, с. 160].

Дії Я. Стецька на посаді провідника ЗЧ ОУН наразились на несприйняття частини націоналістів, зокрема опозицію С. Ленкавського [621, с. 246 –249]. Гостро критикували очільника організації також представники лівої опозиції. З її представниками Я. Стецько дискутував на IV конференції ЗЧ ОУН в Лондоні (22 –28 червня 1953 р.) [268, с.193]. Конфлікт із двома групами опонентів, зрештою, призвів до відставки голови проводу під час вищезгаданого зібрання. ЗЧ ОУН за підсумками Лондонської конференції очолив С. Бандера. Натомість, Я. Стецька разом із С. Ленкавським було обрано двома членами проводу організації, які поряд із провідником спільно визначали повний склад керівного органу найбільшої української політсили на еміграції [43, арк. 684]. У 1953 р. тривали перемовини із лівою опозицією в ЗЧ ОУН задля припинення розбрату в організації. У цьому процесі брав участь і Я. Стецько. Подальший зміст переговорів було визначено продемонстрованим опонентами С. Бандери начебто «листом» від лідера українського визвольного руху в Україні В. Кука з вказівками щодо реорганізації системи управління найбільшої націоналістичної політсили за кордоном. Передбачалось створення колегії уповноважених, яка б перебрала керівництво ОУН (р) за кордоном. До її складу мав увійти С. Бандера та двоє лідерів лівої опозиції – Л. Ребет та З. Матла. Подібний формат репрезентації фактично надавав опонентам традиційного націоналізму перевагу, попри те, що серед загалу членства ЗЧ ОУН вони становили незначну меншість [514, с.100]. Згодом В. Кук заперечував відправку листів подібного змісту за кордон, пояснюючи появу озвученої опозицією ідеї спецоперацією радянських спецслужб [621, с. 324–326]. Я. Стецько брав участь в

кількох засіданнях проводу організації та колегії уповноважених на початку 1954 р., дискутуючи із З. Матлою та Л. Ребетом [63, арк. 3 –4]. У подальшому зміст вимог лідерів опозиції, зокрема прагнення змусити С. Бандеру прилюдно визнати «помилки» та намір без будь-яких передумов досягти контролю колегії уповноважених над мережею ОУН (р) на еміграції, зробив порозуміння неможливим [583, с.164; 621, с. 293]. Л. Ребет та З. Матла 12 лютого 1954 р. самовільно оголосили себе вдвох керівництвом ЗЧ ОУН. Вони фактично виключили з колегії уповноважених С. Бандеру [563, с.107–108]. Їхні спроби опанувати організацію завершились невдачею, ознаменувавши остаточний розкол ЗЧ ОУН. Л. Ребет та З. Матла ініціювали створення лівої Організації Українських Націоналістів за кордоном (ОУН з), що остаточно оформилась 25 грудня 1956 р. [532, с.355–356].

Навесні 1955 р. Я. Стецько тимчасово виконував обов'язки провідника ЗЧ ОУН, що вкотре засвідчило його високий статус в організаційній ієрархії [66, арк.1]. На V конференції ЗЧ ОУН в травні 1955 р. усталилась традиція з визначення через голосування трьох осіб до президії проводу, члени якої спільно приймають кадрові рішення щодо складу керівництва організації. Я. Стецько одноголосно був обраний до цієї трійки, зберігши свій високий статус в найбільшій українській самостійницькій політсилі. Президія проводу в подальшому спільно здійснювала управління ЗЧ ОУН [263, с.119 ]. Проте уже в грудні 1955 р. Я. Стецько написав листа про відставку з посади в керівному органі організації й прагнення сфокусуватись винятково на зовнішньополітичній праці [69, арк.1]. Свою позицію він обґрунтовував перевантаженням роботою на міжнародній арені, що не дає змоги брати участь в управлінні ЗЧ ОУН, а також недооцінкою керівництвом політсили зовнішньої політики, зокрема недофінансуванням свого напрямку роботи та відсутністю належного впливу на організаційну діяльність [77, арк.1 –4]. С. Бандера критично поставився до рішення референта зовнішньої політики, не бажаючи приймати його відставку [78, арк. 1]. Попри непорозуміння з провідником організації, Я. Стецько продовжував роботу в ЗЧ ОУН поза міжнародною ареною. Зокрема, він брав участь в 1956 р. в перемовинах з чільним діячем ОУН (м) Я. Гайвасом щодо співпраці двох політсил українського визвольного руху [612, с. 107]. У своїх частих

зовнішньополітичних поїздках до різних держав Я. Стецько виконував також важливу внутрішньоорганізаційну роль. Так, під час візиту до Австралії в 1957 р. він вивчав стан тамтешньої мережі ЗЧ ОУН, наявні проблеми, про які доповідав на засіданні проводу, ділячись своїм баченням подальшого розвитку терену [50, арк.1 – 3]. Аналогічну інспекційно-спрямовуючу роботу Я. Стецько проводив в рамках поїздки до США в 1958 р. [53, арк. 1]. Окрім регулярних візитів в різні терени ЗЧ ОУН, він викладав на спеціальних курсах для українських націоналістів, що готувались до підпільної роботи в СРСР [271, с. 17].

Закономірно, що керівництво СРСР вбачало у Я. Стецьку небезпечного ворога, тож докладало зусиль для його нейтралізації. Від західних союзників одразу після завершення Другої світової війни Москва домагалась видачі лідерів ОУН (р). У зв'язку з цим після виходу зі шпиталю в Мюнхені Я. Стецько вів фактично підпільне життя, користуючись документами на прізвище «Данків». Провідного ідеолога ОУН (р) та С. Бандеру переховували в різних місцях на території Німеччини [289, с. 90]. Відомо про спроби організації вбивства Я. Стецька. Зокрема, наказ про його фізичне знищення отримав завербований радянськими спецслужбами кур'єр ОУН (р) Ярослав Теодор Мороз [522, с. 226]. Проте Служба безпеки ЗЧ ОУН зуміла вчасно викрити ворожого шпигуна. 15 жовтня 1959 р. агент КДБ Б. Сташинський у Мюнхені здійснив убивство С. Бандери. Відомо, що вбивця також збирав інформацію про помешкання Я. Стецька та стежив за ним [271, с. 139]. Це, ймовірно, свідчило про підготовку КДБ фізичного знищення діяча, який був третім у списку Б. Сташинського після Л. Ребета й С. Бандери [600, с. 408]. У подальшому вбивця стверджував, що Я. Стецько викликав занепокоєння радянської спецслужби результативною роботою на міжнародній арені [271, с. 186]. Унаслідок загибелі С. Бандери функції голови проводу ЗЧ ОУН перебрав його заступник С. Ленкавський. Водночас слід зауважити, що статус Я. Стецька після смерті близького побратима залишався вкрай високим. Показово, що саме він виголосив головну промову на похоронах С. Бандери 20 жовтня 1959 р від імені ЗЧ ОУН , підкресливши марність сподівань Москви на припинення української боротьби за незалежність унаслідок загибелі провідника чільної сили визвольного руху [200, с. 474]. Після суду над Б. Сташинським

Я. Стецько став головною особою міжнародної кампанії українських націоналістів, спрямованої на справедливе покарання СРСР за вбивство С. Бандери [600, с. 408].

Під керівництвом С. Ленкавського Я. Стецько продовжував керувати зовнішньополітичною роботою в ЗЧ ОУН. Водночас на нарадах проводу він брав участь в обговоренні широкого спектру внутрішніх питань, впливаючи на їхнє вирішення: від фінансової проблематики до справи участі організації в підготовці Світового конгресу українців [48, арк. 4; 49, арк. 7]. Великого значення Я. Стецько надавав націоналістичному вихованню молоді, наголошуючи на потребі ідеологічного змагання за свідомість підростаючого покоління та необхідності створення окремого координаційного центру для українських молодіжних організацій [168, арк. 4]. Також він брав участь в ідеологічно-політичних вишколах членства ЗЧ ОУН [271, с. 90]. Я. Стецько долучався до відсічі радянській пропаганді в інформаційній площині. Зокрема, для створеної в 1959 р. міжнародної комісії «Лемберг 1941» він особисто знаходив свідків та збирав докази для спростування звинувачень проти вояків ДУН, яким приписували військові злочини [271, с. 79]. Особливості стилю управління С. Ленкавського як провідника спричинили невдоволення Я. Стецька. 14 грудня 1962 р. він написав листа до проводу ЗЧ ОУН із заявою про вихід з його складу, вказуючи на відсутність нормальної діяльності керівного органу та належного розпорядження бюджетом, нехтування компетенціями референта зовнішньої політики [58, арк. 1]. Важливим завданням після смерті С. Бандери стало конституювання нового постійного проводу ЗЧ ОУН. Істотним аспектом проблеми легітимації управління найбільшою політсилою визвольного руху був інспірований КДБ лист останнього керівника ОУН (р) в Україні В. Кука 1960 р. із закликом до побратимів за кордоном припинити визвольну боротьбу. З огляду на це, особливої політичної ваги набув Я. Стецько як єдиний серед живих член обраного за участі активу націоналістичного підпілля на рідних землях бюро проводу організації. Провід ЗЧ ОУН підтримав думку діяча щодо створення спеціальної комісії для скликання IV Великого Збору політсили [167, арк. 14–15].

VI конференція ЗЧ ОУН у жовтні–листопаді 1963 р. конституювала новий провід організації. Його головою обрано С. Ленкавського. Натомість, Я. Стецько за

одностайним рішенням делегатів став заступником провідника. Він увійшов до президії проводу разом із Романом Малащуком [116, арк. 34]. Під час VI конференції ЗЧ ОУН було також затверджено спільний проєкт С. Ленкавського і Я. Стецька щодо скликання IV Великого Збору організації. В документі було констатовано неможливість участі крайових націоналістів у зібранні та необхідність його проведення винятково активом визвольного руху за кордоном. Підкреслювалась особлива роль Я. Стецька як єдиного живого члена Бюро проводу ОУН (р), що зберіг «легальний мандат» як від еміграційної, так і від крайової частини Організації [173, арк. 6]. У подальшому саме він координував роботу з підготовки IV Великого Збору ОУН (р) як керівник спеціальної комісії [47, арк. 1].

Я. Стецько продовжував регулярні поїздки різними континентами для зміцнення українського визвольного руху й та реалізації його інтересів на міжнародній арені. Наприкінці 1964 р. він відвідав Австралію, де виступив у низці міст перед українськими націоналістами та молоддю [217, с. 13]. Я. Стецько прийняв рішення про формування організації під назвою Українська антибільшовицька ліга на Австралію та Нову Зеландію [217, с. 18]. Нова формація українського визвольного руху постала в березні 1965 р. Також візит Я. Стецька, ймовірно, спричинив проведення навесні того ж року першого в Австралії з'їзду активу Спілки Української Молоді (СУМ) [217, с. 19]. Референт зовнішньої політики ЗЧ ОУН продовжував пошуки союзників для українського визвольного руху на міжнародній арені. Зокрема, 1964 р. він провів зустрічі та перемовини з членами уряду Федеративної республіки Німеччина (ФРН), архікнязем Отто фон Габсбургом, князями Любомирськими [88, арк. 1–3], французькими урядовцями, іспанськими високопосадовцями, а також представниками болгарської, чеської, словацької та румунської еміграцій в Іспанії [87, арк. 1–4]. Я. Стецько приділяв велику увагу українській діаспорі Північної Америки. Зокрема, в 1961, 1963, 1964, 1965 р. він брав участь в регулярній велелюдній зустрічі українців Америки і Канади. Природньо, що Я. Стецько був одним з головних промовців на цих зібраннях [587, с. 164 –166]. Як запрошений спікер він долучався також до інших заходів націоналістичних організацій США та Канада, зокрема XIII з'їзду Організації оборони чотирьох свобод України (ООЧСУ) в 1963 р.

У 1964 р. Я. Стецько взяв участь в історичному відкритті пам'ятника Тарасу Шевченку у Вашингтоні поряд з десятками тисяч українців. На бенкеті з нагоди урочистості він виступив з промовою [548, с. 102]. 1966 р. Я. Стецько здійснив візит до Канади. Він зустрівся з чільними діячами української діаспори, зокрема митрополитом Іларіоном, а також виступив на низці публічних заходів [185, с. 351–356]. Візити референта зовнішньої політики ЗЧ ОУН сприяли розвитку українського націоналістичного руху на місцях, стаючи поштовхом до створення нових осередків [548, с. 285].

Після звільнення митрополита Йосифа Сліпого з радянського ув'язнення у 1963 р. Я. Стецько стає одним з лідерів руху за надання УГКЦ статусу окремого патріархату. Ідеолог ОУН (р) в 1964 –1965 р. в двох циклах статей у «Гомоні України» доводив важливість реалізації цієї ідеї, аргументуючи свою позицію як суто церковними, так і національними інтересами [511, с. 143]. У 1964 р. Я. Стецько скерував спеціальне звернення на підтримку створення патріархату під проводом Й. Сліпого до Папи Римського. Ватикан не схвалив цієї ініціативи, проте ідеолог ОУН (р) продовжував активно пропагувати її [512, с. 96]. У 1965 р. він зустрівся в Римі з низкою ієрархів УГКЦ, зокрема архиєпископом Іваном Бучком, обговоривши актуальні проблеми церковного життя. Питання патріархату для Я. Стецька було нерозривно пов'язане із збереженням української ідентичності церкви в мовній та культурній площинах, тож він домагався активної позиції ЗЧ ОУН в справі підтримки україноцентричної течії всередині церкви [81, арк. 1–4]. Паралельно із внутрішньоорганізаційною роботою та діяльністю на міжнародній арені Я. Стецько знайшов час для написання мемуарів про державотворення періоду Другої світової війни, що побачили світ в 1967 р. під назвою «30 червня 1941». Того ж року він взяв участь в історичному І Світовому Конгресі вільних українців (СКВУ). Ця подія ознаменувала собою завершення тривалого процесу консолідації української діаспори. У рамках першого СКВУ в Нью-Йорку Я. Стецько взяв участь в світовій конференції громадських об'єднань, близьких до ЗЧ ОУН – організацій Українського визвольного фронту, виголосивши доповідь «Наше місце в світі» у Нью-Йорку 12 листопада 1967 р. [117, арк. 275; 205, с. 349].

Отже, Я. Стецько відіграв важливу роль в становленні та розбудові ЗЧ ОУН. Він зосереджував свою працю, насамперед, на зовнішньополітичній, ідеологічній та публіцистичній нивах, а також брав активну участь у вирішенні загальних питань політики організації, зокрема спробах врегулювати непорозумінь між С. Бандерою та лівою опозицією. Великий вплив і авторитет Я. Стецька в політсилі були в значній мірі обумовлені його статусом голови УДП та іншими заслугами у визвольній боротьбі. У 1951 –1953 рр. він набув цінного управлінського досвіду, обіймаючи посаду голови проводу ЗЧ ОУН в умовах розростання кризових явищ всередині політсили. З 1953 р. Я. Стецько належав до президії проводу організації в складі трьох осіб, відіграючи чільну роль в керуванні найбільшою українською націоналістичною мережею. Після смерті С. Бандери 1959 р. він увійшов до складу нового керівництва ЗЧ ОУН, відповідаючи за питання зовнішньої політики.

### 4.2. Діяльність на чолі АБН (1946 – 1968 рр.)

Установчий конгрес АБН відбувся в передмісті Мюнхена Пазінгу 16 квітня 1946 р. під керівництвом Я. Стецька. Відомо, що, окрім делегатів українського визвольного руху, в історичному зібранні брали участь представники грузинських та латвійських самостійницьких сил, зокрема князь Ніко Накашідзе, Реваз Габашвілі, Альфред Берзіньш [289, с. 73], а також окремі політичні діячі із словацьких, хорватських, сербських та інших середовищ [241, с. 239 ]. Учасники схвалили Декларацію АБН, текст якої підготував Я. Стецько. У цьому документі окреслювались основні засади об’єднання: антиімперіалізм, ідеї вільного самовизначення, суверенітету та рівноправності народів, принципи соціальної справедливості, народовладдя і незалежності соборних національних держав. Шляхом до реалізації цих ідеалів проголошувалась визвольна революція народів, яку активно пропагував Я. Стецько в своїх статтях [184, с. 35 –36]. В результаті роботи І Конгресу було сформовано комітет АБН як верховний орган управління блоку. Його очолив Я. Стецько [43, арк. 696]. Голова комітету АБН зайнявся комплексною

розбудовою інституцій об'єднання. Він докладав зусиль для розширення складу блоку. Зокрема, доручив Василю Гришку провести перемовини з Іваном Багряним щодо приєднання до АБН УРДП [241, с. 240], прагнучи створити широке українське представництво в об'єднанні – український визвольний антибільшовицький блок за участі ОУН (р), гетьманців та «революційних демократів» [73, арк. 3]. Також Я. Стецько надавав великого значення безпековому фактору, ініціювавши створення спеціального розвідувального органу АБН – служби політичної інформації та призначивши в 1946 р. її керівником молодого розвідника ОУН (р) Євгена Гливу [239, с. 153 –155; 510, с. 177].

АБН на чолі з Я. Стецьком, насамперед, проявив себе на дипломатичній ниві. Зокрема, 1946 р. блок підготував меморандум на Паризьку мирну конференцію. В адресованому урядам західних демократій документі було викладено ключові ідеї АБН: реалізація поневоленими народами СРСР права на національну свободу, самовизначення, демократичний вибір політичного й соціально-економічного ладу [184, с. 42 ]. Натомість, від західних держав вимагалась підтримка в досягненні блоком означених програмових цілей, визнання урядами поневолених країн їхніх визвольних центрів на еміграції, виключення Радянського союзу з ООН, офіційного статусу воюючих армій для партизанських національно-визвольних формувань на окупованій Кремлем території, розгляду міжнародним трибуналом злочинів високопоставлених радянських злочинців [612, с. 86–87]. Я. Стецько прагнув консолідації антирадянських визвольних сил. У зв'язку з цим велися перемовини про об'єднання із іншими ворожими Москві міжнародними організаціями емігрантів – керованим за участі УНРівської еміграції «Прометеєм» і створеним ОУН (м) «Інтернаціоналом Свободи». Переговори завершились успішно: 23 листопада 1947 р. постала Антибільшовицька ліга освободження народів (АЛОН), куди увійшли 3 альянси. Передбачалася спільна репрезентація і захист інтересів визвольних рухів на міжнародній арені, консолідація та координація для протистояння більшовизму, проведення акцій для підтримки повстанської боротьби проти окупантів, зокрема масових заходів на еміграції [153, арк. 2]. Розпочалася спільна дипломатична робота. Зокрема, було відправлено меморіал від АЛОН на пан'європейську конференцію в

Гаазі, затверджено звернення до голів церков у зв'язку з 15-річчям Голодомору 1932 –1933 рр., заплановано акції проти радянських концтаборів [152, арк. 21]. Через внутрішні суперечки Антибільшовицька ліга освободження народів проіснувала менше року, тож вже у 1948 р. АБН під проводом Я. Стецька діяв окремо.

В АБН на етапі становлення Я. Стецько водночас виконував роль керівника та ключового ідеолога об'єднання, формуючи програмові статті та документи. Він послідовно розробляв концепцію великої революції народів проти московського імперіалізму. Ідеолог українського визвольного руху був переконаний, що тісна співпраця та спільна боротьба з іншими поневоленими народами є єдиним шляхом до визволення України [362, с. 267]. Масовий виступ уярмлених Кремлем націй під проводом українців мав зруйнувати радянську імперію. На думку ідеолога ОУН (р), запорукою успіху в протистоянні з ворогом буде реалізація поневоленими Москвою народами спільного плану і стратегії звільнення від окупації [309, с. 31]. Я. Стецько розумів необхідність підтримки такої революції державами Заходу, але вважав, що участь українського визвольного руху у війні проти СРСР на боці західних демократій можлива лише за умови визнання ними права на державність окупованих більшовиками країн [362, с. 218, 258]. АБН мав активно використовувати в своїх інтересах всі ворожі до комунізму сили в світі, формуючи антибільшовицький фронт народів, проте водночас зберігаючи суверенність [309, с. 30]. Україні Я. Стецько відводив роль лідера великої революції поневолених націй. Завданням українського визвольного руху було включити до боротьби проти Москви всі позбавлені національної свободи народи, а також налаштувати на спротив владі росіян [362, с. 266]. Синхронізація збройного виступу поневолених націй із військовими діями західних демократій мала б швидко покласти край радянській диктатурі. Я. Стецько відзначав: «Малий Давид переможе Голіята тільки об'єднаним зусиллям малих Давидів, тобто спільними силами всіх поневолених Росією народів у співпраці з вільним західним світом» [339, с. 13]. Ідеологічні тексти голови АБН друкувались не лише в україномовних виданнях ЗЧ ОУН, а й в перекладі у часописах очолюваного діячем міжнародного блоку «За свободу народів», «Набат» (1946 –1949), в місячниках ABN-Correspondence, що виходили з 1949 р англійською та німецькою мовами.

На ІІ Конгресі АБН в Мюнхені 18 –19 травня 1948 р. присутні ухвалили статут блоку, що регламентував його роботу. Було сформовано центральний комітет (ЦК) організації на чолі з Я. Стецьком та президію Ради народів блоку під проводом А. Берзінша. На той час до об'єднання входили представники самостійницьких сил української, угорської, латвійської, литовської, білоруської, туркестанської, вірменської, азербайджанської, словацької, сербської, грузинської, словенської, румунської, хорватської, козацької, північнокавказької та ідель-уральської політичних еміграцій [184, с. 105, с. 123 –124]. Знаковою подією стала хвиля перших масових маніфестацій АБН у зв'язку з відкриттям сесії ООН [211, с. 454]. Найбільша демонстрація блоку відбулась в Мюнхені 10 квітня 1949 р., зібравши від 4 до 10 тисяч учасників та перерісши у сутички із місцевою поліцією і американськими військовими, що викликало значний резонанс у західній пресі [677]. Значним успіхом в рамках розбудови антикомуністичного альянсу стало долучення до цього процесу Союзу гетьманців-державників під проводом Данила Скоропадського. Останній сприяв діяльності АБН на теренах Британії [533, с. 106 ]. Блок стрімко розвивався. Станом на 1951 р. мережа АБН діяла в Британії, Бельгії, Австрії, Німеччині, Італії, Нідерландах, Швеції, Канаді, Австралії, США [113, арк. 168–169]. У провідній державі західного блоку 1951 р. було створено об'єднання Американські приятелі АБН [609, с. 93]. Я. Стецько дбав про пропаганду української визвольної справи на міжнародній арені. У рамках означених заходів на теренах Бельгії у вересні 1950 р. було підпільно введено в дію радіостанцію АБН імені Тараса Чупринки [281, с. 47]. Завдяки ній транслювались програми кількома мовами, зокрема українською, російською, словацькою, польською [113, арк. 179 –180]. Через нелегальний статус радіостанції в лютому 1951 р. її роботу було припинено бельгійськими державними органами, відбулись арешти причетних до ЗМІ членів ЗЧ ОУН. Завдяки візиту до Бельгії Я. Стецька, що провів низку зустрічей з бельгійськими високопосадовцями, українських націоналістів було звільнено з тюрми [262, с. 463; 252, с.142 –143].

За перші 5 років функціонування АБН для налагодження контактів із впливовими колами європейських держав Я. Стецько здійснив візити до Британії, Франції, Австрії, Бельгії, Швейцарії та Нідерландів [113, арк. 181 ]. Подібні поїздки

слугували не лише для встановлення співпраці з іноземними силами, а й сприяли розширенню мережі альянсу. Приміром, наслідком візиту до Лондона в 1949 стало започаткування в Британії роботи представництва блоку – центральної делегатури [609, с. 133 ]. На першому етапі діяльності АБН Я. Стецьку вдалося налагодити тісну співпрацю із антикомуністичною Шотландською лігою боротьби за свободу Європи та британською розвідкою. Аналогічні спроби започаткувати співробітництво із США успіху не мали [609, с. 133 –134]. Важливо, що Шотландська ліга боротьби за свободу виступила посередником в налагодженні співпраці АБН з іншими антикомуністичними силами на Заході. Голова її виконавчого органу Джон Стюарт особисто лобіював українські інтереси на міжнародній арені [175, арк. 1 –2]. Велике значення для формування АБН привабливої репутації на Заході мала конференція в Единбурзі 12 –14 червня 1950 р. Подія стала першим подібним заходом за межами Німеччини [609, с. 77]. Конференція на відміну від попередніх зібрань керівництва АБН мала публічний характер, тож викликала значний позитивний резонанс в ЗМІ. Я. Стецько виступив із доповіддю про позиції визвольного фронту очолюваного ним блоку [184, с. 174]. На заході було близько 400 гостей, зокрема британські політики та журналісти, представник бразильського уряду. Серед українських учасників конференції АБН в Единбурзі виділялись провідник гетьманського руху, почесний голова Союзу українців Британії Д. Скоропадський та колишній керівник міністерства закордонних справ УНР, досвідчений дипломат Іван Токаржевський-Карашевич, що очолював делегатуру блоку у Великій Британії [187, с. 112].У подальшому голова центрального комітету АБН активно брав участь в різноманітних міжнародних зібраннях антикомуністичного спрямування, зміцнюючи авторитет свого альянсу. Я. Стецьку від початку 1950-их довелося відмовитись від повністю конспіративного способу життя та стати публічною особою для донесення своїх ідей до якнайширшого загалу. Регулярно влаштовувались заходи для спілкування із західною пресою. Так, 3 вересня 1950 р. у Франкфурті Я. Стецько брав участь у пресконференції ЦК АБН в присутності десятків журналістів [462, с. 7 –8]. Очільник антикомуністичного об’єднання висловив думку, що потенційна третя світова війна

буде локалізованою, а її тривалість – обмеженою у разі кооперації західних демократій із визвольними рухами окупованих Москвою країн [462, с. 7].

Голова ЦК АБН в 1954 р. відвідав скликаний італійським монархістами з'їзд поневолених народів. Я. Стецька було обрано до президії зібрання, йому вдалось налагодити контакт з італійськими консервативними колами [64, арк. 1–2]. В лютому 1954 р. внутрішню кризу в АБН викликали виступи представників окремих груп латвійської та козацької еміграції. Лідер однієї з політсил останньої Василь Глазков звинуватив Я. Стецька у «деспотизмі» та спричинився до виходу з блоку низки організацій козаків, хорватів, латвійців, латвійців, чехів, білорусів та естонців [609, с. 135]. Цей крок, на думку українських функціонерів АБН, було інспіровано США, що вороже ставились до ЗЧ ОУН. Паралельно підтримані американськими спецслужбами представники лівої опозиції на чолі з Л. Ребетом та З. Матлою намагались усунути Я. Стецька від керівництва блоком шляхом зміни складу делегації українських націоналістів всередині альянсу [297, с. 140–141; 621, с. 314]. Проте вихід низки окремих емігрантських політсил не призвів до зменшення кількості національних груп в АБН, їх було заміщено альтернативними [297, с. 140; 609, с. 136], а намагання двійкарів змістити голову центрального комітету об'єднання провалились. Остаточно інституційне становлення АБН завершилось на ІІІ Конгресі, що відбувся 27–29 березня 1954 р. в Мюнхені. Було закінчено формування управлінських органів блоку: Ради народів, Президії Ради, Арбітражного суду та Центрального комітету [609, с. 93]. Останній незмінно очолював Я. Стецько.

Тісну співпрацю АБН під проводом Я. Стецько на початковому етапі діяльності зумів налагодити з Іспанією. 1951 р. голова ЦК блоку через українця Олександра Білика ініціював встановлення контакту з урядом в Мадриді. Я. Стецька цікавила передусім можливість здійснення українських радіотрансляцій з Іспанії та перспектива навчання українців у військовій академії держави [612, с. 82] . У 1951 р. на перемовини до Мадрида вирушив представник АБН І. Токаржевський-Карашевич. Він домовився з іспанською стороною про радіомовлення українською мовою зі столиці держави та про мілітарну підготовку українських кадрів у тамтешній військовій академії [212, с. 128–129; 612, с. 84]. Знаковим став візит до Іспанії в січні

1955 р. Я. Стецька. Його було прийнято з офіційними почестями як керівника українського уряду. Спершу голова ЦК АБН зустрівся з іспанським міністром закордонних справ Мартіном Артахо [428, с. 2 ], а 26 січня 1955 він отримав аудієнцію в лідера Іспанії генералісімуса Франциско Франко. Останній під час 45-хвилинної розмови продемонстрував інтерес та схвальне ставлення до української визвольної боротьби [184, с. 315; 297, с. 165]. Ф. Франко відзначив важливість звільнення України від більшовизму для перемоги над червоним імперіалізмом [68, арк. 1]. Також Я. Стецько провів бесіди із генеральним секретарем провідної в Іспанії правої партії «Фаланга», начальником Генерального штабу, міністром оборони. Іспанські високопосадовці, включно з Ф. Франко, отримали меморіали щодо співпраці з рук голови ЦК АБН. Знаково, що під час візиту на Піренеї Я. Стецько дав інтерв'ю офіційному виданню Іспанії «Arriba» та виступив на українській радіостанції в Мадриді. У рамках поїздки було досягнуто домовленостей про українсько-іспанське політичне співробітництво. Зокрема, Я. Стецьку вдалося дійти згоди із іспанськими посадовцями та політиками щодо позитивних матеріалів про Іспанію в українській пресі та про боротьбу поневолених народів проти Москви – в іспанській, про збільшення часу для пропаганди українського визвольного руху в ефірі мадридського радіо [68, арк. 1; 174, арк. 5], а також про отримання віз до Іспанії для членів проводу ЗЧ ОУН з перспективою подальшого переміщення на територію держави всього керівного центру організації [67, арк.2]. Вагомим здобутком стала домовленість голови ЦК АБН про співробітництво блоку із базованим на іспанській території антикомуністичним Європейським центром документування та інформації. Уже в травні 1955 р. Я. Стецько взяв участь в IV конгресі цієї консервативної організації в Іспанії [612, с. 87], а в подальшому регулярно підтримував з нею зв'язок.

У рамках візиту до Іспанії в 1955 р. Я. Стецько відвідав посольство Китайської республіки у Мадриді, досягнувши із послом держави домовленості про подальшу співпрацю. Завдяки встановленому на Піренеях контакту 8 жовтня 1955 р. розпочався візит голови ЦК АБН на Тайвань. На острові він отримав змогу поспілкуватись з українцями із команди захопленого китайськими урядовими силами радянського танкера [110, арк. 40]. Я. Стецько провів предметні розмови щодо співпраці з

міністром закордонних справ, прем'єр-міністром та головою парламенту Китайської республіки, а 18 жовтня 1955 р. був прийнятий президентом держави Чан Кайші. Під час зустрічі лідер антикомуністичного Китаю висловив сподівання на тісну співпрацю із АБН та побажав українському визвольному руху перемоги [184, с. 341]. 24 жовтня 1955 р. Я. Стецько підписав офіційний комунікат про співробітництво між Антибільшовицьким блоком народів та Азійською Народною Антикомуністичною Лігою (англомовна абревіатура АПАКЛ), заснованою урядами Республіки Корея та національного Китаю. У документі йшлося про координацію заходів сторонами у спільній боротьбі проти комунізму як в Європі, так і в Азії. [676]. Також передбачалось розгортання роботи спеціальної дипломатичної місії АБН на острові. Досягнуті на Тайвані під час 20-денного візиту Я. Стецька домовленості стали великою дипломатичною перемогою для українського визвольного руху. Знаково, що в 1956 р. голова ЦК АБН присвятив спеціальну працю Китайській республіці під назвою «Тайвань – острів свободи та надії» [678]. У подальшому місія блоку на Тайвані досягла вагомих успіхів, зокрема запустивши власну радіостанцію «Голос справедливості», що здійснювала мовлення на східні території СРСР [612, с. 89].

Надалі голова ЦК АБН продовжував встановлені в 1955 р. контакти з іноземними урядами. 1956 р. Я. Стецько здійснив поїздку до Риму, де спілкувався з державними посадовцями Італії, а також Турецької республіки, Китайської республіки й Іспанії [111, арк. 52]. В червні 1956 р. голова ЦК АБН провів зустріч з очільником іспанського МЗС М. Артахо, що заявив про солідаризацію з визвольною боротьбою поневолених народів [504, р. 8]. У 1956 р. Я. Стецько здійснив візит до Туреччини, де контактував з представниками двох провідних політсил. У розмовах, зокрема, він вказував на те, що в українській державі кримські татари матимуть змогу повернутись після депортації на півострів, отримавши право на політичне та економічне самоврядування [65, арк.2]. АБН реагував на актуальні події міжнародного значення в контрольованих Москвою країнах так званого соцтабору. Зокрема, під час Угорської революції восени 1956 р. було надруковано листівки на різних мовах, що поширювались серед вояків армії СРСР [238, с. 285]. Голова ЦК АБН звернувся до ООН з вимогою засудження радянського вторгнення в Угорщину

та кроків для виведення військ Москви з усіх окупованих ними країн [185, с. 23]. Також Я. Стецько взяв участь в багатотисячному антикомуністичному мітингу на підтримку угорських революційних сил в Мюнхені на чолі групи з кількох сотень українців 7 листопада 1956 р. [271, с. 15].

Після поїздки Я. Стецька на Тайвань розгортається активна співпраця АБН з АПАКЛ. Керівництво східноєвропейської антикомуністичної мережі запросили на ІІІ конференцію Азійської Народної Антикомуністичної Ліги в Сайгоні в 1957 р. Я. Стецько особисто взяв участь в заході. Делегація блоку запобігла спробі представників російського імперського Національно-трудового союзу (НТС) позиціонувати себе виразниками також українських інтересів. Під час конференції Я. Стецько підкреслив необхідність обміну досвідом та думками між антикомуністичними силами та вказав на потребу створення єдиного глобального антибільшовицького фронту [185, с. 35–36 ]. Навесні 1957 р. голова ЦК АБН здійснив візит до Австралії. Він перебував на теренах держави понад два місяці, активно налагоджуючи контакти з місцевою елітою та докладаючи зусиль для розбудови міжнародної антикомуністичної мережі. Я. Стецько збирав велелюдні віче українців та представників інших поневолених народів, зустрічався із австралійськими високопосадовцями, обговорюючи з представниками ліберальної та лейбористської партій співпрацю на антикомуністичних засадах [50, арк. 3; 185, с. 52]. Голова ЦК АБН виголосив 18 великих промов загалом перед 8 тисячами українців та представників інших народів, було проведено 5 пресконференцій. Усе це спонукало австралійський політикум приділити належну увагу раніше ігнорованому українському питанню [461, с. 2]. У червні того ж року Я. Стецько здійснив візит на Тайвань, провівши зустріч із президентом Китайської республіки Чан Кайші та його сином – очільником розвідки держави генералом Цзянь Цзінго [503, p. 11].

Розширюючи коло міжнародних партнерів, АБН під проводом Я. Стецька став впливовим суб’єктом глобального руху проти комунізму. Голова ЦК блоку 22 березня 1958 р. взяв участь у підготовчій конференції антикомуністичного конгресу в столиці Мексики Мехіко. Він очолив політичну комісію зібрання, формулюючи основні програмові засади міжнародного руху проти лівого тоталітаризму. За підсумками

конференції в Мехіко голова ЦК АБН увійшов до складу екзекутивного комітету з підготовки світового конгресу противників комунізму, що засвідчило його вагомий авторитет. Саме Я. Стецько став одним з головних ідейних натхненників створення антибільшовицького об'єднання глобального рівня. Яскравим свідченням великого впливу голови ЦК АБН в міжнародному середовищі противників лівого тоталітаризму стало обрання на посаду секретаря антикомуністичного конгресу його висуванця – американського правого політика Чарльза Керстена [612, с. 100]. Радянські спецслужби відзначали, що саме завдяки Я. Стецьку АБН встановив тісні зв'язки з антикомуністичними організаціями Азії та США [680]. Закономірно, що успішна діяльність на міжнародній арені сприяла зростанню його особистого авторитету серед активу ОУН (р).

Я. Стецько продовжував приділяти особливу увагу США в рамках зміцнення АБН та боротьби за реалізацію його цілей. Знаковим став візит діяча до Сполучених Штатів Америки у 1958 р., під час якого він виступив перед комісією закордонних справ Конгресу щодо комуністичної агресії та політики визволення поневолених народів. Я. Стецько гостро розкритикував офіційну лінію американського Державного департаменту, яка передбачала ставку, насамперед, на російські імперські сили та нехтувала потребою самостійності окупованих Москвою країн СРСР [185, с. 86]. Присутні конгресмени солідаризувались з думками голови ЦК АБН, зокрема щодо незалежності України [626, с. 575]. У рамках візиту до США він також зустрівся із відповідальним за східноєвропейський регіон посадовцем Державного департаменту [612, с. 70]. ІІ Конгрес американських прихильників АБН, проведений 20 –21 вересня 1958 р. під керівництвом Я. Стецька, засвідчив зростання впливу альянсу. У заході як гості взяли участь американські політики, представники офіційних дипломатичних установ Куби, Республіки Китай, Республіки В'єтнам і Республіки Корея, репрезентанти польського конгресового комітету США. Регулярна участь в міжнародних заходах антикомуністичного спрямування в різних куточках світу для налагодження співпраці з іноземними силами, просування українських інтересів та популяризації АБН стала одним з головних напрямків діяльності Я. Стецька на зовнішньополітичній ниві. Зокрема, він брав участь в IV

антикомуністичному континентальному конгресі в Антігуа (Гватемала) в жовтні 1958 р., конференціях АПАКЛ в Манілі (квітень 1961), Токіо (жовтень 1962), Тайбеї (листопад 1964) та Манілі (вересень 1965), Римській конференції щодо колоніалізму (листопад 1961), антикомуністичній конференції у Валлеті (Мальта) (жовтень 1962). Яскравим прикладом успішного використання зібрань АПАКЛ для розвитку двосторонніх відносин українського визвольного руху з державою-господарем заходу став візит Я. Стецька у Токіо в 1962 р. Голова ЦК АБН виступив в університеті японської столиці перед тисячами студентів і викладачів з доповіддю «Позиції Японії і України в світовій боротьбі проти московського імперіалізму в історичному та сучасному аспектах». Делегацію блоку на чолі з Я. Стецьком прийняли прем'єр міністр Японії Ікеда Хаято, голова парламенту Мосаґіро Ясуокі та низка інших високопосадовців [623, с. 391]. На міжнародних антикомуністичних конференціях, зокрема зібраннях АПАКЛ, відбувалися запеклі дискусії делегатів АБН з російськими імперіалістами з НТС [289, с. 113]. Здебільшого на цих заходах представникам міжнародного альянсу під проводом Я. Стецька вдавалось переконати учасників у необхідності підтримки визвольної боротьби за незалежність України та концепції розподілу СРСР на національні держави. Зокрема, рішення про схвалення ключових ідей платформи АБН були прийняті на конференціях в Антігуа 1958 р., Токіо 1962 р., Валлеті 1962 р., Тайбеї 1964 р. Російські імперські антикомуністичні сили у подальшому дистанціювались від міжнародного антикомуністичного руху через зростання впливу блоку під проводом Я. Стецька [413, с. 3]. Знаковим на тлі збільшення політичної ваги АБН стало приєднання до його складу Антикомуністичної Ліги Куби в 1961 р. [185, с. 184 –185].

Істотний медійний резонанс отримала низка антикомуністичних акцій, ініційованих АБН у співпраці з іншими європейськими антибільшовицькими силами в червні 1964 р. під час турне першого секретаря центрального комітету Комуністичної партії Радянського союзу (КПРС) Микити Хрущова державами Скандинавії. 18 червня 1964 р. Я. Стецько провів у Копенгагені гучну пресконференцію, на якій звинуватив очільника СРСР у вбивствах мільйонів українців у період перебування на посаді керівника окупаційної адміністрації в

Україні [675]. 22 червня 1964 р. делегація АБН на чолі з головою ЦК блоку спільно із скандинавськими партнерами влаштувала символічний протест проти московського імперіалізму, поклавши в Стокгольмі вінок до пам'ятника союзнику Івана Мазепи Карлу XII. Агресивна реакція М. Хрущова на вшанування шведського монарха та його особисті випади на адресу Я. Стецька спричинили сплеск уваги до української проблеми та антибільшовицької боротьби АБН загалом в західному медійному просторі [508, p. 52–62], а також змусили згадати про провідного ідеолога ОУН (р) центральні ЗМІ СРСР [436, с. 1].

Значну увагу Я. Стецько надалі приділяв Північній Америці, де мешкала велика кількість українців та представників інших поневолених народів. Так, голова ЦК АБН відвідав США у 1965 р, виступивши в період відзначення тижня поневолених народів із пресконференцією у Нью-Йорку. Він підкреслив важливість американської підтримки національно-визвольних революцій, які зруйнують СРСР [185, с. 309]. У Вашингтоні Я. Стецько контактував із впливовими політиками, зокрема республіканцем Евереттом Маккінлі Дірксеном, що «надзвичайно тепло» прийняв його [82, арк. 2]. АБН відреагував на хвилю репресій проти української інтелігенції 1965 р. активізацією правозахисної діяльності, привертаючи увагу до арешту І. Світличного та інших діячів культури у спеціальних зверненнях, на масових маніфестаціях та на міжнародних антикомуністичних конференціях [185, с. 326–335; 386]. У Канаді в 1966 р. Я. Стецько зустрівся з міністром закордонних справ держави Полом Мартіном, передавши йому меморіал блоку щодо засудження колоніалізму та імперіалізму Москви. Також поспілкувався із лідером Консервативної партії Канади Джоном Діфенбейкером, висловивши йому подяку за підтримку поневолених народів. 1966 р. Я. Стецько взяв участь в історичній конференції АПАКЛ в Сеулі, де було прийнято рішення про створення Всесвітньої антикомуністичної ліги [185, с. 356 –357]. Також на зібранні делегати з ініціативи АБН ухвалили резолюцію із осудом російського імперіалізму, політики змосковщення та репресій проти української інтелігенції. Після конференції в Сеулі Я. Стецько відвідав Токіо, де виголосив доповідь «Україна і Японія у світовій боротьбі за свободу». Слід зауважити, що голова ЦК АБН підтримував політику Ліндона Джонсона щодо

протидії комуністичній агресії проти Республіки В'єтнама. Водночас він критикував Вашингтон за обмежені цілі американської війни на території Індокитайського півострова і примирення з «двоподілом світу» [185, с. 367–368]. Я. Стецько пропонував створити міжнародну армію добровольців для боротьби проти комунізму у В'єтнамі та інших державах [217, с. 12]. Попри велику увагу до подій на Далекому Сході, основною ареною діяльності АБН залишалась Європа. З ініціативи Я. Стецька 30 червня –2 липня 1967 р. в Мюнхені пройшло установча конференція Європейської Ради Свободи. Нова організація виконувала функції координаційного центру для антикомуністичних сил Європи, об'єднавши представників різних політичних течій: від націоналістів та консерваторів до лейбористів і соціалістів [117, арк. 248]. ЄРС стала платформою для системного співробітництва на антикомуністичних засадах визвольних рухів поневолених народів та представників істеблішменту вільних європейських націй. Я. Стецько увійшов до керівного виконавчого органу Європейської Ради Свободи – екзекутиви, обійнявши пост співголови поряд з колишнім міністром міжнародної торгівлі Італії Іваном Маттео Льомбардо. Президентом ЄРС став колишній міністр закордонних справ Данії Оле Бйорн Крафт [186, с. 55 –56]. Закономірно, що Я. Стецько відігравав в Європейській Раді Свободи украй важливу роль, зокрема головував на засіданнях при відсутності президента О. Б. Крафта [401, с. 1]. У вересні 1967 р. голова ЦК АБН взяв участь в першій конференції Всесвітньої антикомуністичної ліги, яка проходила в Тайбеї за участі представників понад 60 країн та 170 організацій. Він виступив на масштабному заході з промовою, наголосивши на особливій ролі поневолених Москвою народів у боротьбі проти комунізму. Перша конференція ВАКЛ завершилась для АБН успіхом. З ініціативи Я. Стецька учасники схвалили резолюцію про поділ московської імперії на національні держави [117, арк. 250], а також задекларували підтримку визвольних рухів й осуд репресій проти інтелігенції поневолених Кремлем націй [186, с. 78 –81]. У жовтні 1967 р. голова ЦК АБН взяв участь в масштабній конференції блоку в Монреалі. Учасники ухвалили постанови щодо активізації протидії московському імперіалізму в інформаційній площині, неприпустимості економічної співпраці

вільного світу з СРСР, неприйнятності вступу Китайської народної республіки (КНР) до ООН [186, с. 87 –88].

Отже, Я. Стецько відіграв ключову роль в створенні, становленні та розвитку АБН впродовж 1946 –1968 рр. Він був водночас керівником центрального комітету та провідним ідеологом блоку, спрямовував діяльність альянсу на міжнародній арені й забезпечував її концептуальне підґрунтя. АБН під проводом Я. Стецька проводив активну роботу в інформаційно-пропагандивній та дипломатичній площинах, обстоюючи інтереси поневолених Москвою народів, послідовно домагаючись для них національної свободи і займаючись правозахисною роботою через виступи проти репресій щодо українських дисидентів. Участь блоку у створенні ЄРС та ВАКЛ засвідчила його авангардну роль в глобальному русі проти комуністичного імперіалізму. АБН досяг низки вагомих дипломатичних успіхів: від перемоги над московськими імперіалістами на конференціях ВАКЛ до зустрічей Я. Стецька з провідними політиками Китайської республіки, Іспанії, Японії, Канади та інших держав й практичної співпраці з ними на взаємовигідних умовах. Блок відіграв украй важливу роль у привернення уваги міжнародної спільноти до проблем поневолених народів, зокрема українців.

### 4.3 Голова проводу революційної ОУН (1968 – 1986 рр.)

Я. Стецько брав активну участь в підготовці IV Великого Збору ОУН (р) – першого з 1943 р. загального конгресу провідних діячів найбільшої політсили українського визвольного руху. Він очолив спеціальну підготовчу комісію. Напередодні IV Великого Збору ОУН (р) навесні 1968 р. відбулась VII конференція ЗЧ ОУН (в двох частинах: європейській 12 квітня 1968 та американській 17 травня 1968 р.). Я. Стецько виступив перед учасниками зібрання зі звітом про зовнішньополітичну діяльність організації впродовж 1963–1968 рр. Він наголосив, що міжнародна робота ЗЧ ОУН, зокрема через АБН, фінансується головним чином з українських джерел [44, арк. 4]. IV Великий Збір ОУН (р) проходив у двох частинах:

в Європі та Північній Америці. Європейська половина зібрання розпочалась в Бельгії всередині квітня 1968 р. Я. Стецько був однією з ключових фігур IV Великого Збору завдяки своєму авторитету, статусу останнього члена Бюро проводу ОУН (р) та ролі голови підготовчої комісії Конгресу. Саме він урочисто відкрив зібрання, підбивши підсумки діяльності організації за 25 років, а також виголосив програмову доповідь «Генеральні лінії програми і революційно-визвольної стратегії» [225, с. 30]. Водночас Я. Стецько керував головною комісією IV Великого Збору, яка мала визначальний вплив на зміст постанов зібрання. На її засіданнях обстоював антимосковські та екуменічні позиції в політичній і церковній площинах [172, арк. 1].

IV Великий Збір ОУН (р) прийняв низку важливих рішень ідеологічно-політичного та пропагандивного характеру. Підтвердивши актуальність гасла «Воля народам – воля людині», делегати також затвердили новий лозунг: «Київ проти Москви» [532, с. 374]. Істотних змін зазнала економічна частина програми ОУН (р). Затверджені під час III Надзвичайного Великого Збору організації в Україні 1943 р. положення мали виразно лівий характер: не було жодної згадки про приватних підприємців, індивідуальну власність на промислові об’єкти, натомість передбачалось поєднання державної та «громадсько-кооперативної» власності у виробничій сфері. Приватною мала бути суто дрібна торгівля [203, с. 205–206]. Я. Стецько впродовж тривалого критично ставився до подібних лівопопулістських позицій, зауважуючи необхідність максимального упривatнення та кооперативізації економіки [327, с. 344]. Відповідно до основних ідей його проєкту [10, арк. 11 – 12] на IV Великому Зборі ОУН (р) ухвалено концепцію, яка передбачала поєднання в економіці приватної, громадської, кооперативної та державної власності, право на приватну ініціативу й зиск. Було підкреслено, що основним регулятором соціально-економічного життя стануть ринкові відносини, а держава повинна сприяти розвитку особистої ініціативи та підприємливості громадян [225, с. 154 –155]. Також на IV Великому Зборі делегати затвердили висунуту Я. Стецьком ще в 1940-их рр. ідею масової приватної власності як основи нового справедливого соціального ладу. Позитивно виділялась фінансова складова затвердженої програми ОУН (р), в якій ішлось про організацію національної банківської системи, справедливу фіскальну

політику через впровадження прогресивного оподаткування і податкових пільг для низки підприємств [590, с. 107]. В цілому економічні постанови IV Великого Збору відображали основні ідеї програмового тексту «Як перетворити колоніяльну Україну в незалежну під економічним оглядом державу» Я. Стецька, що наголошував на потребі деетатизації української економіки [226, с. 101, 104 – 105].

Затверджена на IV Великому Зборі програма ОУН (р) на відміну від попередньої містила чіткий виклад засад державного врядування в УССД. Ухвалена делегатами концепція в цілому базувалась на раніше поданих пропозиціях Я. Стецька [10, арк. 9 зв. –10], передбачаючи «народоправний» характер влади, її поділ на три гілки: законодавчу, судову і виконавчу, децентралізацію шляхом наділення органів місцевого самоврядування широкими повноваженнями. Голова держави обирався на загальних прямих виборах, мав статус головнокомандувача збройних сил, призначав членів найвищого суду та керівника уряду. Нижня палата законодавчого органу мала формуватись через загальнонародне голосування українців, а верхня – шляхом делегування представників професійних організацій і залучення «заслужених діячів» з сфери державного управління, військової царини та громадського життя [225, с. 146]. На думку Я. Стецька, вибори в першу палату парламенту мали відбуватись за англо-саксонською системою, тобто через мажоритарні округи. До другої палати законодавчого органу, з його погляду, неодмінно повинні були увійти колишні високопосадовці з багатим досвідом та представники культурно-мистецького сектора і церков [327, с. 348]. Згідно з ухваленою на IV Великому Зборі програмою уряд формувався політичною силою, яка за результатами виборів отримувала більшість місць у першій палаті парламенту [225, с. 147]. Також вказувалось на фаховий, а не партійний критерій добору посадовців для роботи в держапараті. Загалом пропонувалась президентсько-парламентська система правління з народовладдям, професійною владою, свободою слова, політичною конкуренцією і плюралізмом.

IV Великий Збір ОУН (р) також схвалив концепцію української визвольної революції, яка мала відповідно до візії Я. Стецька поєднувати національний та соціальний компоненти. У світлі ідеологічних міркувань очільника головної комісії Конгресу було підкреслено важливість спільного фронту поневолених народів та

синхронізації розгортання їхнього збройного повстання для перемоги над Москвою [225, с. 125]. Декларувався намір включити до території Української держави всі етнографічні землі українців, які не належали до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР). Після вигнання окупантів та утвердження української влади передбачався поступовий перехід від революційного врядування до народовладдя через вільні вибори до Національної Конституанти, що мала опрацювати проєкт Конституції України з подальшим схваленням на загальнонаціональному референдумі [225, с. 143]. . IV Великий Збір ОУН (р) доповнив суто політичну програму українського націоналістичного руху світоглядно-ідеологічними елементами. Зокрема, було стверджено ідеалістичне спрямування організації, примат духу над матерією в її теорії та практиці. IV Великим Збором схвалені також положення консервативно-традиціоналістичного спрямування серед засад культурної та освітньої політики [225, с. 150–153]. Підкреслювався ідейний зв'язок між українським націоналізмом та християнством. Означені пункти також випливали із ідеологічних напрацювань Я. Стецька, що послідовно відзначав у своїй публіцистиці важливість опори на українські національні традиції та обстоював думку про вагоме значення християнства для українських націоналістів. Природно, що також в постановах IV Великого Збору ОУН (р) знайшла відображення ідея патріархату, яку тривалий час популяризував голова ЦК АБН [225, с. 148]. Водночас в зовнішньополітичній площині було відзначено важливість концепції АБН як основного аспекту міжнародної діяльності визвольного руху та основи співпраці поневолених та загрожених комунізмом націй.

За підсумками IV Великого Збору ОУН (р) сформовано нове керівництво організації. Я. Стецько замінив С. Ленкавського на посаді голови проводу. На Конгресі визначили склад нової президії проводу ОУН (р). До неї увійшли Я. Стецько, С. Ленкавський, Р. Малащук, Осип Тюшка та Лев Футала [622, с. 155]. На IV Великому Зборі прийнято рішення про припинення використання ОУН (р) назви «Закордонні частини ОУН» та її заміну початковим найменуванням «Організація українських націоналістів» [510, с. 183]. Після Конгресу Я. Стецько висунув на нараді проводу організації власний план дій, який схвалили присутні. Згаданий задум

передбачав посилення впливу на поневолену Україну через пропаганду, поступову підготовку в інформаційній площині національної революції українців синхронно з іншими поневоленими народами, мобілізацію національних сил до спротиву навколо гасла «Київ проти Москви» [346, с. 7 –9 ]. Серед ключових завдань діяльності активу ОУН (р) за кордоном Я. Стецько підкреслював важливість взаємодії з українцями по той бік залізної завіси шляхом створення власної радіостанції, ефективного використання мадридської, розбудови двосторонніх зв'язків, розвитку осередків у державах, що межують із СРСР, формулювання плану дій на випадок збройного конфлікту Радянського Союзу та західних демократій [346, с. 9 –10]. Водночас голова проводу ОУН (р) відзначив необхідність системної протидії радянським спецслужбам, створення спеціального військового штабу в рамках підготовки до збройної боротьби проти Кремля, заходів із заснування «центру психологічної війни» проти московського імперіалізму.

Я. Стецько поєднував діяльність на чолі проводу ОУН (р) з управлінням АБН. Він організовував пропагандивні заходи блоку під час Олімпіади в Греноблі [626, с. 576]. АБН засудив радянську інтервенцію в Чехословаччину влітку 1968 р. Я. Стецько відправив спеціальні телеграми до президента Франції Шарля де Голя та лідера США Ліндона Джонсона, закликаючи глав держав до збройної відповіді на агресію Кремля та підтримки визвольної боротьби поневолених народів [383, с. 1]. У Лондоні в жовтні 1968 р. під керівництвом очільника ЦК АБН відбулась конференція блоку. Паралельно у британській столиці проходили наради ЄРС за участі Я. Стецька. У рамках антикомуністичних заходів 20 жовтня 1968 р. відбулась масштабна багатотисячна маніфестація АБН у Лондоні. У своєму виступі на демонстрації голова проводу ОУН (р) наголосив на важливості визволення поневолених народів для інтересів вільної Європи [425, с. 5]. Я. Стецько та інші керівники АБН та ЄРС надіслали спільного листа британському прем'єр-міністру Гарольду Вільсону. У ньому вони клопотали про офіційне засудження московського імперіалізму перед ООН, вжиття всіх можливих заходів для забезпечення дотримання прав людини і засади національної суверенності за залізною завісою, запровадження в Британії тижня поневолених народів, радіомовлення за залізну завісу мовами уярмлених СРСР

націй [186, с. 250–253]. Після завершення конференцій АБН-ЄРС у Лондоні представників обох організацій було прийнято в Палаті громад британського парламенту 15 парламентарями Сполученого королівства за участі послів Естонії та Республіки В'єтнам [186, с. 216–217]. На тлі активної міжнародної діяльності голови проводу ОУН (р) КДБ розгорнув проти нього наклепницьку кампанію зі звинуваченням в антисемітизмі. Було випущено спеціальну листівку на ідиші 1969 р. із закликом до євреїв «помститись» Я. Стецьку за вигадані «злочини» [675]. Готувалися також силові заходи впливу на голову проводу ОУН (р). Зокрема, відомо про плани його викрадення радянським агентом у ФРН Гайнцом Герулем, що спеціально інфільтрувався в антикомуністичні середовища [186, с. 379].

Природньо, що Я. Стецько провів кадрові перестановки в органах управління ОУН (р). Подекуди це спричиняло конфлікти [267, с. 36]. Водночас окремі функціонери ОУН (р), що не сприймали схваленої на IV Великому Зборі програми, в перші місяці провідництва Я. Стецька цілеспрямовано намагались послабити його позиції. Зокрема, головний редактор офіціозу організації «Шлях перемоги» Мирослав Стиранка, всупереч рішенню проводу та особисто лідера політсили, у квітні 1969 р. розмістив у часописі критичну статтю П. Мірчука про Д. Донцова [90, арк. 1]. В такий спосіб він зумисно прагнув підірвати вплив Я. Стецька. Результатом грубого нехтування організаційною дисципліною закономірно стало виключення порушника з ОУН (р). Якщо в 1969 р. Я. Стецько зіткнувся з невдоволенням «зліва» від критиків платформи IV Великого Збору, то 1971 р. заявили про себе опоненти з правого крила ОУН (р). Брати Орест і Мирослав Руді та колишній редактор «Шляху перемоги» Борис Вітошинський почали видавати двомісячник «Клич нації», закидаючи голові проводу організації відхід від «чистоти» націоналістичної ідеології через пошук компромісів з опонентами та підтримку українських дисидентів [544, с. 166–168]. У часописі також дописував Д. Донцов, що спричинило непорозуміння між ним та керівництвом ОУН (р) [57, арк. 8–9]. Для розв'язання конфлікту Я. Стецько особисто зустрівся з ідеологом чинного націоналізму, проте через позицію останнього розмова не принесла результатів. Попри це, провід ОУН (р) вирішив надати Д. Донцову допомогу для операції на оці [56, арк. 2]. У подальшому права опозиція, згуртована

навколо «Кличу нації», припинила діяльність і повернулась до лав ОУН (р) [585, с. 131]. На початку 1970 рр. загострились відносини між Я. Стецьком та керівником організаційної служби безпеки Іваном Кашубою. Останній критично сприймав дії голови проводу ОУН (р) [120, арк. 278 –279], проте конфлікт вдалось врегулювати. У 1971 р. через порушення устрою організації зі складу її проводу було виключено критично налаштованого щодо Я. Стецька організаційно-кадрового референта О. Тюшку.

Варто зауважити, що рішення в проводі ОУН (р) в період головування Я. Стецька ухвалювались колегіально, тобто волевиявленням більшістю голосів. Відбувались вільні дискусії та обговорення різних думок [263, с. 350]. В 1969 р. було започатковано неперіодичне видання керівного органу організації– «Бюлетень проводу ОУН» для членства. Часопис друкував ключові рішення керівництва організації та програмові публікації, призначені винятково для її активу. Я. Стецько розпочав заходи зі створення Світового Українського Визвольного Фронту (СУВФ) як об'єднання прихильних до ОУН (р) товариств та спілок, що використовували з 1967 р. назву організації Українського Визвольного Фронту (ОУВФ) [96, арк. 6]. Рішення про формування СУВФ було ухвалено в січні 1971 р. [22, арк. 7]. На думку Я. Стецька, нова діаспорна надбудова була покликана, насамперед, маніфестувати єдність еміграції з Україною, а також стати платформою для обміну досвідом та координації роботи різних націоналістичних об'єднань діаспори [86, арк. 7]. Світовий Український Визвольний фронт остаточно оформився в Торонто 30–31 жовтня 1973 р. під час з'їзду репрезентантів українських організацій з 10 країн [493, с. 4]. Я. Стецько особисто взяв участь в цій події, виступивши з промовою «За скріплення визвольної акції». Було обрано президію СУВФ на чолі з головою канадської Ліги визволення України Р. Малащуком. Новий проєкт було реалізовано у царині матеріального забезпечення визвольної боротьби. У жовтні 1973 р. Я. Стецько оголосив про заснування Фонду оборони України, призначеного, зокрема для націоналістичної пропаганди, спрямованої на Україну, допомоги політичним в'язням і їхнім родинам, зовнішньополітичної діяльності [59, арк. 1].

Одним з ключових напрямків діяльності ОУН (р) за Я. Стецька стає правозахисний вектор роботи. На засіданні проводу організації вирішено вести боротьбу за релігійні та культурні права українців, зокрема схвалено інструкцію щодо організації протестів проти переслідування церкви в СРСР [91, арк. 1 –2]. З цього приводу Я. Стецько відправив телеграму на адресу президента США Річарда Ніксона. Навівши конкретні факти порушення національних, культурних та релігійних прав українського народу, він закликав американського лідера стати на захист українців [455, с. 1]. У подальшому в місцевостях проживання української діаспори українські націоналісти відповідно до рішення проводу ОУН (р) організовували масові зібрання проти переслідування української церкви в СРСР [389, с. 5; 405, с. 4]. 1971 р. Я. Стецько висунув план, що передбачав масові акції на еміграції проти змосковщення українців в СРСР та на підтримку українських політв'язнів радянського режиму [84, арк. 3]. Керівництво організації ухвалило рішення про забезпечення допомоги українським в'язням сумління і їхнім родинам [86, арк. 5]. 1971 р. опубліковано становище проводу ОУН (р) із закликом до українців регулярно проводити демонстрації на підтримку політичних в'язнів Кремля. Велелюдні мітинги української громади відбулись 1971 р. в різних куточках світу: від Британії до Канади та США, зібравши тисячі осіб [395, с. 1; 379, с. 1; 480, с. 1]. Я. Стецько виступив на подібній акції в Нью-Йорку. Він наголосив на топтанні людських та національних прав в СРСР, згадавши Л. Лук'яненка та інших політв'язнів окупаційного режиму [406, с. 1]. Очолювана Я. Стецьком екзекутива ЄРС неодноразово зверталась до громадськості та органів влади західного світу із закликом боротись за звільнення українських в'язнів сумління [186, с. 320 –321; 381 –382].

Я. Стецько вважав за необхідне встановлення прямого зв'язку між ОУН (р) та українськими опозиційними силами на теренах СРСР [83, арк. 1]. Було активізовано роботу спеціального сектора крайових справ в проводі організації, здійснювались заходу для його розбудови [85, арк. 1]. Для налагодження сталого контакту з краєм ОУН (р) відправляла кур'єрів за залізну завісу під виглядом туристів. Відвідуючи українські землі, вони мали надавати підтримку (зокрема фінансову) українським дисидентам та вивозити за кордон твори самвидаву [510, с. 268]. Подібні поїздки були

ризикованими. 4 січня 1972 р. КДБ затримав кур'єра СУМ Ярослава Добоша, який намагався вивезти за кордон мікроплівки з «Словником українських ритм» політв'язня-мовознавця Святослава Караванського [119, арк. 53–54]. Це стало приводом для раніше спланованих масових арештів опозиційно налаштованої інтелігенції. Провід ОУН (р) видав звернення в січні 1972 р. із закликом до активних протестів проти нової хвилі антиукраїнських репресій радянського режиму [171, арк. 3–4]. Я. Стецько ініціював масову кампанію в обороні нескорених – серію великих маніфестацій українців у вільному світі, спрямовану на підтримку заарештованих КДБ представників української інтелігенції. В спеціальній організаційній інструкції 1972 р. голова проводу ОУН (р) відзначав необхідність масових звернень до президента США Р. Ніксона, щоб спонукати його стати на захист репресованих українських діячів культури. Також передбачалось залучення до кампанії іноземних політичних та культурних діячів, осередків АБН [54, арк. 1–2]. Метою комплексу протестних акцій було запобігання жорстоким вирокам політичним в'язням з боку окупантів. У цей період правозахисний напрям стає основним вектором діяльності ОУН (р) [348, с. 7]. Відповідно до інструкції Я. Стецька актив та прихильники провідної сили українського визвольного руху збирали підписи на захист політв'язнів. 22 травня 1972 р. петицію на підтримку українських дисидентів було вручено Р. Ніксону [588, с. 191]. Окрему телеграму до американського президента відправив Я. Стецько [477, с. 1].

Масштабні протести діаспори з масовою участю активу ОУН (р) відбувались в Європі та Північній Америці. Так, в Лондоні на акцію на підтримку українських політичних в'язнів, організовану націоналістами, вийшло понад 3000 осіб [490, с. 1], приблизно стільки ж людей зібралось в Детройті [489, с. 1]. Унаслідок активної кампанії ОУН (р) та інших українських організацій Державний департамент США офіційно засудив репресії СРСР в Україні [487, с. 1]. На засіданнях проводу організації в листопаді 1972 р. та квітні 1973 р. вирішено ще більше активізувати діяльність українських націоналістів у рамках кампанії оборони нескорених [60, арк. 2]. Водночас вживались й інші заходи. У 1973 р. Я. Стецько в телеграмі до канцлера ФРН Віллі Брандта закликав його домагатись звільнення українських

політв’язнів під час перемовин з керманичами радянського режиму [475, с. 1].У вересні того ж року провід ОУН (р) вирішив вивести акції в обороні нескорених на новий рівень. В організаційній інструкції активу поміж іншого йшлося про використання радикальних методів протесту, зокрема взяття під контроль («окупацію») радянських закордонних установ, а також відправка до їхніх стін молодих добровольців, які для створення резонансу в ЗМІ пропонували б відбути терміни за Валентина Мороза та інших українських дисидентів [62, арк. 1–2]. Окремі акції на підтримку політв’язня-історика доручалось провести юнацькій мережі ОУН (р) з нагоди річниці бою під Крутами. У рамках реалізації цього задуму, зокрема, в Британії, у січні-лютому 1974 р. актив СУМу, «Пласту» та Української студентської громади організував низку маніфестацій та протестне голодування молоді на знак підтримки дисидентів в Україні [396, с. 1]. У цей час великий резонанс в світі викликало 145-денне голодування історика В. Мороза. Загальну кампанію на захист політв’язня координував СУВФ. З його ініціативи 20-тисячним накладом англійською мовою опубліковано «Репортаж із заповідника ім. Берії» авторства В. Мороза [93, арк. 1]. Регулярно проводились масові маніфестації на підтримку політичних в’язнів [93, арк. 1; 500, с. 1]. За рішенням проводу ОУН (р) постали комітети оборони українських політв’язнів. Також актив організації відігравав важливу роль в роботі комітетів оборони В. Мороза. Мету тогочасної протестної кампанії Я. Стецько бачив у систематичному захисті національних інтересів, що залучить до визвольної боротьби якнайширші кола українців [347, с. 20].

Важливим напрямком діяльності ОУН (р) після обрання Я. Стецька головою проводу стала кампанія на підтримку патріархату УГКЦ. Відповідні акції відбувались як в Північній Америці, так і в Західній Європі [390, с. 5; 433, с. 5]. Я. Стецько критикував Папу Римського за ігнорування інтересів українських греко-католиків на тлі загравань з московською «церквою» [338, с.1, 6]. Голова проводу ОУН (р) активно підтримував кардинала, верховного архієпископа Й. Сліпого, налагодивши з ним взаємини. Я. Стецько особисто зустрічав чільного ієрарха УГКЦ під час його візиту в Мюнхен 27 серпня 1969, а вже 29 вересня відвідав Рим, взявши участь у відкритті собору святої Софії [422, с. 1; 424, с. 6]. 1971 р. голова проводу ОУН (р) ініціював

посилення акції за патріархат. Від осередків пов'язаних з провідною силою українського визвольного руху громадських об'єднань до Папи Римського відправлено англомовні листи щодо надання патріаршого статусу УГКЦ [368, с. 1]. Водночас відбувались публічні маніфестації за патріархат в місцях проживання української діаспори [наприклад, 371, с.1]. Я. Стецько зустрівся 15 травня 1971 р. з папським представником у Вашингтоні архієпископом Луїджі Раймонді, обстоюючи інтереси УГКЦ та ідею патріархального статусу для церкви [499, с. 1]. Закономірно, що голова проводу ОУН (р) в листопаді 1971 р. повністю підтримав ініціативу Й. Сліпого щодо створення постійного греко-католицького синоду для оформлення патріархату [459, с. 1]. Неодноразово Я. Стецько надсилав протестні телеграми до Папи Римського у зв'язку з нехтуванням думкою очільника УГКЦ при призначенні українських церковних ієрархів у США [476, с. 1; 454, с.1]. У 1973 р. під час зустрічі з Й. Сліпим у Вінніпезі голова проводу ОУН (р) переконував його прийняти титул патріарха, поставивши Ватикан перед «доконаним фактом» [413, с. 12]. Глава УГКЦ в 1975 р. реалізував цю ідею, коли почав титулувати себе патріархом.

Знаковою подією стала ініційована кардиналом Й. Сліпим 1970 р. зустріч в Римі чільних діячів трьох націоналістичних організацій: Я. Стецька від ОУН (р), Олега Штуля від ОУН (м) та М. Лебедя від ЗП УГВР, які провели спільну нараду. Глава УГКЦ закликав їх до консолідації зусиль у визвольній боротьбі [118, арк. 236]. Я. Стецько відзначив можливість співпраці шляхом одностайних виступів перед зовнішнім світом проти СРСР, змосковщення і на захист українських культурних діячів через спільні заяви та декларації [238, с. 340]. Однак, після завершення зустрічі не відбувалось належної координації дій між трьома націоналістичними організаціями навіть на рівні публічних заяв [83, арк. 2]. Я. Стецько провів перемовини в Мюнхені в червні 1973 р. з представником ДЦ УНР відомим журналістом Іваном Кедрином-Рудницьким [247, с. 602]. Відбувались контакти з ОУН (м) та президентом УНР М. Лівицьким. Останній в жовтні 1973 р. підписав разом з Я. Стецьком текст «становища до подій в Україні і світі», сформульований українськими націоналістами, солідаризуючись із їхньою позицією щодо осуду антиукраїнської політики СРСР, потреби патріархату для української греко-

католицької та православної церкви, важливості системних акцій на підтримку політв'язнів у вільному світі [468, с. 1, 5; 469, с. 1 –3]. Спільна декларація керівників двох сил українського визвольного руху засвідчила визнання ДЦ УНР державного значення Акту 30 червня 1941 р. Кінцевим результатом розпочатого підписанням «Становища» процесу голова ОУН (р) вважав повну консолідацію українських державницьких сил та постання єдиного державного центру на еміграції [332, с. 9]. Також Я. Стецько регулярно проводив перемовини щодо співпраці з одним з очільників середовища ЗП УГВР, керівником науково-дослідницького центру «Пролог» М. Лебедем [263, с. 350], якого вважав своїм особистим приятелем [4, арк. 1].

У грудні 1973 р. Я. Стецько провів зустріч з М. Лівицьким. Результатом подальших перемовин стало нове спільне звернення президента ДЦ УНР та голови проводу ОУН (р), оприлюднене в липні 1974 р. У тексті заяви політичні лідери демонстрували одностайність в осуді радянських репресій, підтримці В. Мороза й інших політв'язнів, закликаючи українську спільноту до активної допомоги поневоленій Батьківщині «рішучим голосом протесту» за її незалежність та права людини [407, с. 1]. Для політичної консолідації ОУН (р) та УНРади влітку 1974 р. створено спеціальну консультативну комісію, яка відповідала за перемовини щодо подальшої співпраці Предметом переговорів були умови повернення націоналістичної політсили під проводом Я. Стецька до складу законодавчого представницького органу ДЦ УНР та загалом об'єднання українського самостійницького табору на еміграції задля спільної мети [440, с. 1]. Українські націоналісти домагались порозуміння на базі юридичного визнання УНРадою усіх державних формацій новітньої доби, включно з Українською державою під проводом уряду Я. Стецька 1941 р., а також прагнули отримати більшість в еміграційному передпарламенті через впровадження демократичного способу його обрання. Промовистим свідченням успіхів консолідаційних зусиль голови проводу ОУН (р) стала участь президента УНР М. Лівицького в заходах на честь С. Бандери в Мюнхені, приурочених до 15-ліття смерті провідника найбільшої сили українського

визвольного руху [482, с. 1]. Природньо, що саме Я. Стецька був чільним промовцем на меморіальному зібранні.

Вагомою частиною діяльності Я. Стецька на посаді голови проводу ОУН (р) були регулярні поїздки в різні держави задля розбудови організації та участь в публічних заходах українського визвольного руху. Так, у 1968 р. він побував в США, де спілкувався з представниками української спільноти. Зокрема, взяв участь у відзначенні місцевою громадою свята Героїв у Чикаго [452, с. 5]. Улітку 1969 р. Я. Стецько знову здійснив візит до Північної Америки. 13 липня 1969 р. він виступив на масштабній маніфестації АБН та інших антикомуністичних сил в Нью-Йорку, засудивши спроби Заходу знайти компроміси із Москвою. Під час промови Я. Стецька демонстранти спалили прапор СРСР, що стало кульмінаційною точкою акції [437, с. 2]. Під час перебування в Північній Америці голова проводу ОУН (р) був почесним гостем та спікером на XX зустрічі української громади Америки та Канади за участі 10 тисяч осіб в Торонто [380, с. 1, 5]. У своєму виступі він вимагав звільнення українських політичних в'язнів та розпуску радянських концтаборів.

13 липня 1969 р. Я. Стецько виголосив головну промову на масштабному антикомуністичному мітингу в Нью-Йорку, проведеному в рамках відзначення тижня поневолених народів. Акція зібрала більше 1000 учасників [464, с. 5]. Наприкінці 1969 р. Я. Стецько відвідав Австралію. У рамках свого візиту він призначив нове керівництво австралійського терену ОУН (р) та залучив до співпраці представників тамтешньої української інтелігенції [96, арк. 2]. Також лідер найбільшої сили українського визвольного руху активізував діяльність членства організації в Австралії, спричинився до заснування окремої жіночої мережі та відновлення Товариства української студіюючої молоді імені М. Міхновського [95, арк.1]. У 1971 р. голова проводу ОУН (р) здійснив візит у США, привернувши увагу американських медіа до української визвольної боротьби [392, с. 3; 497, с. 3]. У 1971 р. Я. Стецько брав активну участь в заходах з нагоди 30-ліття Акту відновлення Української держави. Зокрема, виступив перед 8 тисячним натовпом в Лестері [390, с. 2, 6], а також виголосив доповіді в Детройті та Пармі [498, с. 3; 447, с. 6]. 27 – 28 листопада 1971 р. Я. Стецько взяв участь у XVI з'їзді ООЧСУ у Нью-Йорку.

Він виголосив промову перед 130 делегатами [606, с. 358 –359]. Голова проводу ОУН (р) надавав належного значення Світовому Конгресу вільних українців. Я. Стецько взяв участь в заходах II Конгресу СКВУ восени 1973 р. Поряд з очільником ДЦ УНР М. Лівицьким він виступив на 15-тисячній маніфестації за волю України 4 листопада 1973 р. [193, с. 413]. Звертаючись до української діаспори, Я. Стецько закликав її поставити поневолену рідну країну в центр «всієї нашої уваги і щоденної дії», відкинувши теорії про «дві батьківщини» [354, с. 3].

На зовнішній арені в перші роки головування Я. Стецька в ОУН (р) спостерігалась активізація роботи найбільшої сили українського визвольного руху. Голова АБН дав вказівку українським націоналістам провести масштабну інформаційну акцію на літній Олімпіаді в Мехіко 1968 р., забезпечивши поширення націоналістичних листівок 4 мовами та англомовних перекладів праць українських дисидентів Івана Дзюби та В'ячеслава Чорновола [89, арк. 1]. У рамках реалізації цієї ідеї багатомовні матеріали про поневолення Москвою України розповсюджувались серед членів національних збірних держав та офіційних делегацій [367, с. 1]. Я. Стецько ініціював масштабну інформаційно-пропагандивну акцію під час літньої Олімпіади в Мюнхені 1972 р., особисто координуючи підготовку відповідних заходів [56, арк. 1–2]. Було створено Керівний осередок олімпійської акції на чолі із С. Ленкавським [622, с. 156]. Українським націоналістам вдалось використати Мюнхенську Олімпіаду для розповсюдження власних ідей серед іноземців й українців, поширивши понад 100 тисяч листівок різними мовами та інших матеріалів. Олімпійська акція викликала значний резонанс, перевершивши за розмахом усі попередні подібні інформаційні заходи ОУН (р) [55, арк. 1].

Спільні міжнародні заходи двох антикомуністичних проєктів Я. Стецька – АБН та ЄРС демонстрували єдність вільних та поневолених націй у боротьбі проти комуністичного тоталітаризму. 12 –15 листопада 1970 р. в Брюсселі відбулась конференція обох організацій. У заході взяли участь десятки осіб, зокрема представники визвольних рухів та громадсько-політичні діячі з ФРН, США, Франції, Данії, .Швеції. Окрім нарад та виступів, у рамках конференції 15 листопада 1970 р. відбулась масова публічна маніфестація-здвиг. Я. Стецько виступив на заході з

промовою, висунувши тезу про поневолені народи як першу лінію оборони вільного світу від більшовизму [186, с. 458]. На конференції в Брюсселі АБН та ЄРС вимагали звільнення Левка Лук'яненка, В. Мороза та інших українських політв'язнів [186, с. 479]. Я. Стецька переобрали співголовою виконавчого органу (екзекутиви) ЄРС. 24 –27 серпня 1973 р. конференція АБН-ЄРС відбулась в Лондоні. Учасники зібрання з Європейської Ради Свободи ухвалили резолюцію з осудом угод між СРСР та США і ФРН, стверджуючи, що головною передумовою будь-яких перемовин щодо роззброєння між західними демократіями і Москвою має бути усунення окупаційних радянських військ з територій поневолених країн поряд із реалізацією права народів на національну незалежність та припинення комуністичних провокацій [187, с. 161]. 26 серпня 1973 р. в Лондоні відбулось масштабне антибільшовицьке віче за участі 5 тисяч осіб. Головну промову виголосив Я. Стецько. Значну увагу під час виступу він приділив долі українських політичних в'язнів у СРСР, зокрема історика В. Мороза [593, с. 178].

ОУН (р) на чолі з Я. Стецьком активно протидіяла візитам в демократичні держави високопосадовців радянського режиму. Зокрема, в 1968 р. голова проводу організації ініціював акцію проти приїзду до ФРН колишнього очільника КДБ, відповідального за вбивство С. Бандери, на той час керівника радянських профспілок Олександра Шелепіна. З цього приводу Я. Стецько звернувся до представників німецької політичної та правничої еліти, а також висунув ідею протестної кампанії української спільноти [326, с. 1]. Актив ОУН (р) 1971 р. організував серію акцій діаспори проти приїзду радянського диктатора Леоніда Брежнєва до Франції та відвідин головою уряду СРСР Олексієм Косигіним Канади. Особливо масштабними були виступи проти останнього [492, с. 3; 376, с. 8; 427, с. 1, 4]. На початку 1975 р. ОУН (р) відреагувала активними протестами на візит до ФРН О. Шелепіна. Я. Стецько вимагав від німецького уряду арешту радянського посадовця за вбивство С. Бандери [409, с. 1]. Природно, що візит О. Шелепіна до Британії українські націоналісти також зустріли масовими протестами, які змусили колишнього голову КДБ скоротити період перебування в державі [364, с. 1].

Істотних успіхів Я. Стецько досягнув, продовжуючи системно працювати на форумі Всесвітньої антикомуністичної ліги. АБН під проводом голови ОУН (р) постійно брав участь в конференціях ВАКЛ, де привертав увагу до актуальних українських проблем. Зокрема, регулярні зібрання Всесвітньої антикомуністичної ліги стали майданчиком для правозахисної діяльності Я. Стецька, який активно привертав увагу до долі українських політичних в'язнів, обстоюючи їхні інтереси [238, с. 283; 593, с. 178]. Під впливом голови ЦК АБН учасники II конференції ВАКЛ в Сайгоні у грудні 1968 р. в своїй резолюції підтримали ідею про розподіл СРСР на національні держави та вимогу звільнити заґратованих інтелектуалів-дисидентів [186, с.268 –270]. Завдяки участі в регулярних зібраннях Всесвітньої антикомуністичної ліги Я. Стецько провів особисті зустрічі з лідерами низки держав: президентом республіки В'єтнам Нгуєном Ван Тіє, прем'єр-міністром Таїланду генералом Таном Кіттакачоном, президентом Філіппін Фердинадом Маркосом. Голова проводу ОУН (р) став одним з ініціаторів створення світової організації антикомуністичної молоді – Світового корпусу молоді, який розпочав діяти в грудні 1968 р. [446, с. 1]. Важливим здобутком АБН на конференції ВАКЛ у Токіо в 1970 р. стало внесення змін в хартію Всесвітньої антикомуністичної ліги щодо постійного представництва в її керівництві поневолених московським імперіалізмом народів, підтримку їхніх визвольних змагань та закріплення національного принципу політичного поділу світу на противагу імперіалістичному [186, с. 407]. Це рішення дозволило Я. Стецьку увійти до складу президії глобальної антибільшовицької організації в якості репрезентанта уярмлених СРСР націй та східноєвропейських держав-сателітів Москви. Загалом на конференціях ВАКЛ 1969, 1970, 1971 , 1972, 1974 р. учасники послідовно схвалювали резолюції в дусі ідей АБН: про підтримку визвольної боротьби українців та інших поневолених народів, потребу розподілу СРСР як імперії на національні держави, осуд змосковщення та репресій проти української інтелігенції. Також Я. Стецько використовував для просування українських інтересів міжнародні заходи християнсько-демократичного Європейського Центру документації та інформації. Зокрема, він долучився до XIX конференції організації в Мадриді в червні 1970 р. [186, с. 394, 396]. Зібрання як і аналогічні заходи на Далекому Сході Я. Стецько

використав як можливість налагодити контакти та співпрацю з представниками іноземних політичних еліт. Так, завдяки участі у вищезгаданій конференції голова АБН провів зустрічі з іспанськими урядовцями, а також політичними діячами Британії, Франції, Греції, ФРН, Бельгії та Італії. Опісля зібрання в Мадриді Я. Стецько відвідав Португалію, налагодивши контакт з місцевими антикомуністичними колами [456, с. 1].

Через розбіжності у поглядах на ставлення до комуністичного Китаю на початку 1970-х в керівництві АБН виник внутрішній конфлікт. З огляду на ворожнечу Москви та Пекіна частина членів Ради народів блоку виступала за перегляд негативної позиції щодо КНР, вбачаючи в ній потенційного союзника, з яким варто налагодити контакти [442, с. 1 ]. Натомість, Я. Стецько залишався відданим союзним відносинам з Китайською республікою на Тайвані, яка відігравала вкрай важливу роль у ВАКЛ. Тож, паралельно з антирадянськими акціями АБН продовжував протистояти комунізму загалом, зокрема виступаючи проти вступу КНР до ООН. Через критичне ставлення до такої політики 6 серпня 1971 р. у відставку подав голова Ради народів АБН словацький націоналіст Ф. Дюрчанський, який вбачав у КНР потенційного партнера в боротьбі проти Кремля. Водночас словацький антикомуністичний табір зберіг присутність в блоці [441, с. 3]. У відповідь на Нараду з безпеки та співробітництва в Європі, присвячену кооперації західних держав з СРСР, в Цюриху в жовтні 1974 р. з ініціативи ЄРС відбулась міжнародна конференція за свободу, національно-державну незалежність і деколонізацію. Я. Стецько у виступі вказав на значення боротьби поневолених народів для руйнації «останньої колоніальної імперії» [187, с. 288 –289]. Конференція схвалила комунікат із підкресленням важливості ліквідації СРСР для забезпечення тривалого миру і стабільності на міжнародній арені, апелюючи до західних урядів.

Я. Стецько брав участь в підготовці V Великого Збору ОУН (р). Він сформулював проєкт з визначенням тематичного змісту Конгресу, який був затверджений проводом організації [61, арк. 2]. Саме йому надсилались матеріали для розгляду V Великим Збором. Я. Стецько готував доповіді про сучасний стан революційно-визвольної боротьби, українську оборону в наступі та антимосковський

спротив в Україні [97, арк. 1]. V Великий Збір відбувся в двох частинах восени 1974 р. Я. Стецька майже одностайно було переобрано головою проводу ОУН (р). Під час зібрання він відігравав провідну роль. Саме Я. Стецько своєю промовою відкрив V Великий Збір. Головним завданням зібрання він назвав поглиблення «єдності борців» еміграції та краю [206, с. 11]. Також Я. Стецько виступив зі звітною доповіддю, розповівши про результати своєї роботи. Загалом ідеологічно та політично V Великий Збір ОУН (р) підтвердив постанови IV Великого Збору. Після Конгресу 1974 р. провід організації схвалив план подальшої роботи, запропонований Я. Стецьком. Було прийнято рішення видати збірник творів В. Мороза, підготувати у двох частинах до друку вибрані твори українських правозахисників (прозу та поезію) продовжувати роботу консультативної комісії з ДЦ УНР, посилювати зовнішньополітичну працю та узгодити з М. Лівицьким новий текст спільної заяви [28, арк. 2, 4].

Претензії ДЦ УНР на монопольний статус «легітимного уряду» завадили ОУН (р) досягти бажаного прогресу в перемовинах [29, арк. 2]. Попри це, очолений Я. Стецьком провід організації прийняв рішення продовжувати роботу консультативної комісії, перетворивши її на координаційний осередок для спільних дій українських націоналістів та УНРади [30, арк. 2 ]. У низці публікацій голова проводу ОУН (р) виклав своє бачення згуртування української політичної еміграції. Ідейними засадами консолідації, на його думку, мали стати концепції УССД, опори на власні сили та революційного шляху боротьби за національне визволення [333, с. 3 –4]. Я. Стецько виступав за створення Українського державного центру, який об’єднає усі патріотичні сили та репрезентуватиме державно-правові традиції національної самостійності усіх модерних українських держав. Зокрема, йшлося про офіційне визнання в Конституції державного центру не лише УНР як вагомої сторінки історії політичної самостійності України, а й гетьманської Української держави 1918 р., ЗУНР 1918 р., Карпатської України 1939 р., Української держави під проводом УДП 1941 р., справу якого продовжила УГВР 1944 р. [334, с. 3–4]. Практичний зміст діяльності Українського державного центру, на думку Я. Стецька, мав полягати у мобілізації національних сил для боротьби за визволення України. Згодом з огляду на труднощі в досягненні консолідації самостійницьких сил голова

проводу ОУН (р) пропонував спершу досягти координації в поточній роботі, зокрема, в обороні українських політв'язнів, протестах проти московського геноциду, протидії асиміляції українців на чужині [300, с. 3].

ОУН (р) під поводом Я. Стецька продовжувала активну роботу для встановлення зв'язку з українським визвольним рухом в окупованій СРСР Україні. Зокрема, з цією метою в 1976 р. голова проводу організації відправив до Тернополя Дмитра Фаріона. Проте КДБ взяв під контроль принаймні значну частину комунікацій кур'єрів ОУН (р) в Україні. Організації нав'язували контакти з легендованим націоналістичним рухом в країні. Фіктивні клітини ОУН (р) було створено комуністичними спецслужбами в Польщі на чолі з Тимішом Білинським та на території України під керівництвом Святослава Панчишина. До 1973 р. комуністична агентура під виглядом представників націоналістичного підпілля, що діяло за залізною завісою, встановила контакт із Я. Стецьком [572, с. 128–129]. Т. Білинський особисто зустрічався з головою проводу ОУН (р) [671]. Через обман комуністичних спецслужб кур'єри провідної сили українського визвольного руху неодноразово потрапляли до рук ворога. Зокрема, в 1977 р. радянські силовики заарештували відправленого за вказівкою Я. Стецька для контактів з українською опозицією студента Андрія Климчука [272, с. 230–231]. Внаслідок заходів спецслужб СРСР у 1983 р. на території Польщі було затримано кур'єрку ОУН (р) Ірину Зелену з листами від голови проводу організації та іншими матеріалами. [166, арк. 196–197]. Опісля цього КДБ провів інформаційну спецоперацію, спрямовану на дискредитацію Я. Стецька [166, арк. 198–199].

Після V Великого Збору Я. Стецько продовжував здійснювати регулярні візити в місця компактного проживання української спільноти для розвитку націоналістичного руху. У 1975 р. він відвідав Бразилію, провівши зустрічі з місцевою українською спільнотою в низці міст [373, с. 5–6]. Після поїздки до Південної Америки Я. Стецько ініціював збільшення матеріальної підтримки осередкам ОУН (р) у Бразилії та Аргентині. Провід організації ухвалив рішення про фінансову допомогу для потреб української молоді регіону [30, арк. 1]. 1975 р. Я. Стецько відвідав також Північну Америку. Він виголосив головну промову в

Торонто на 16-ій зустрічі українців Канади та США 15 червня 1975 р. Я. Стецько наголосив на єдності української нації по всьому світу та підкреслив важливість ідейної та чинної солідаризації діаспори з Батьківщиною [431, с. 5]. Під час візиту до Вашингтона у 1975 р. голова проводу ОУН (р) зустрівся зі співробітниками низки американських держустанов, зокрема Державного департаменту та Ради безпеки. Після цих розмов Я. Стецько відзначив прихильне ставлення американських посадовців до українського визвольного руху [30, арк. 4]. Голова проводу ОУН (р) сприяв гуманітарним починанням української діаспори. Зокрема, в 1976 р. він надав підтримку ініціативі щодо встановлення в Бад-Емсі (ФРН) меморіальної таблиці до 100-ліття антиукраїнського Емського указу 1876 р. з інформацією про злочинний характер цього рішення [267, с. 110, 113]. Я. Стецько відіграв ключову роль в збереженні офіційного статусу для Українського Вільного Університету у Мюнхені та сприяв отриманню фінансової підтримки вишем від УГКЦ [26, арк. 17]. Поїздки голови проводу ОУН (р) мали вагоме значення не лише для стимулювання політичної активності українців, а й також для наповнення Фонду оборони України. Зокрема, в Пассаїку (США) в 1976 р. завдяки його візиту вдалось зібрати 15 000 доларів пожертв. Тогочасна поїздка діяча була особливо насиченою. Так, у Нью-Йорку Я. Стецько виступив перед активом ПА АБН [465, с. 5], в Пармі як почесний гість взяв участь у з'їзді товариства колишніх вояків УПА [374, с. 5], а у Пассаїку виголосив доповідь перед активом ОУВФ [402, с. 1]. Під час перебування в США він отримав запрошення виступити в Гарварді [170, арк. 1].

Я. Стецько 1975 р. ініціював продовження акції на підтримку українських політичних в'язнів, прагнучи залучити до неї насамперед молодь [30, арк. 3]. Тривали мітинги українських націоналістів у різних західних державах, зокрема на захист В. Мороза. 1976 р. Я. Стецько спільно з дружиною займався підготовкою нової Олімпійської акції – інформаційної кампанії під час Олімпійських ігор в Монреалі [92, арк. 1]. Як і Мюнхенська Олімпіада 1972 р., масштабні міжнародні змагання в столиці канадського Квебеку вдалось використати як нагоду для пропаганди українського визвольного руху, привернувши увагу іноземних медіа до проблеми поневолення України [588, с. 232]. 1977 р. було оголошено ОУН (р) роком

українського політв'язня. На підтримку українських дисидентів, зокрема заарештованих діячів Української Гельсінської групи (УГГ), Я. Стецько запропонував провести окрему кампанію. Задум передбачав спільну заяву ОУН (р) та інших самостійницьких сил з осудом репресій, спільні меморандуми українських політичних течій та рухів до західних урядів, масові маніфестації перед радянськими представництвами, атрактивні заходи для привернення уваги міжнародної громадськості (заковування в кайдани, силові дії) [27, арк. 10 –11]. Українські націоналісти в 1977 р. організовували мітинги на різних континентах за участі тисяч учасників, протестуючи проти хвилі радянських репресій, спрямованої на діячів УГГ [430, с. 1, 6; 472, с. 1; 496, с. 1].

Я. Стецько підкреслював важливість ідеологічного вишколу молоді в націоналістичному дусі [169, арк. 7–8]. Приділяючи вагому увагу вихованню молодих кадрів ОУН (р), голова проводу організації брав участь в заходах молодіжних прибудов політсили. Наприклад, 12 липня 1975 р. Я. Стецько виголосив головну промову на зібранні Спілки української молоді перед 8 тисячами активістами об'єднання в Лестері (Британія) [408, с. 1]. Наступного року він також виступив перед активом СУМ на його здвизі [356, с. 3]. Для виховання молодих кадрів організації Я. Стецько пропонував різнобічний вишкіл тривалістю 2 роки з поділом на ідеологічно-політичну, розвідувально-конспіративну та мілітарну частини [27, арк. 2]. Водночас він наполягав на роботі з юним активом досвідчених провідних діячів організації – без зверхності, спілкуючись «як рівний з рівними» [19, арк. 1].

У рамках роботи на міжнародній арені Я. Стецько організував масштабну спільну конференцію АБН та ЄРС у Мюнхені 14 –16 листопада 1975 р. У своїй промові він висловив упевненість, що єдиною альтернативою сценарію ядерної війни є підтримка провідними державами Заходу визвольної боротьби поневолених народів [187, с. 371]. Під час конференції в Мюнхені голову АБН було обрано віцепрезидентом ЄРС. 15 листопада 1975 р. в рамках антикомуністичних заходів відбулось політичне віче, на якому Я. Стецько став головним промовцем. В схваленому за підсумками конференції комунікаті АБН було гостро засуджено політику Вашингтона, спрямовану на замирення з Москвою [187, с. 421]. На

противагу цьому хибному курсу від західних урядів вимагалось розірвати з Кремлем всі контакти, надати визвольним рухам поневолених СРСР народів представництво в ООН за зразком Палестини та докласти всіх зусиль для здобуття уярмленими націями свободи. Подібну резолюцію було схвалено на конференції АБН в Манчестері 15 – 17 жовтня 1976 р. [418, с. 1]. Під час традиційного віче Я. Стецько наголосив, що поневолені нації не просять Захід за них воювати, адже самі себе визволять, проте вимагають від демократичного світу припинити допомагати Москві [352, с. 6].

ОУН (р) продовжувала докладати зусиль для створення патріархату УГКЦ та церковної єдності. З цією метою було проведено перемовини з канадським владикою митрополитом Максимом Германюком, вислано телеграму до Папи Римського, вирішено активізувати роботу серед іноземного духовенства католицької церкви. На думку Я. Стецька, станом на 1976 р. патріархат УГКЦ де-факто уже існував. З його погляду, необхідно було лише на Синоді греко-католицьких ієрархів офіційно затвердити цю назву одностайним рішенням владик для отримання згоди Папи Римського [304, с.1, 6]. Також голова проводу ОУН (р) прагнув домогтись схвалення ідеї патріархату УГКЦ СКВУ [331, с. 31]. Підтримувались тісні контакти з Й. Сліпим. У листопаді 1976 р. під час візиту глави УГКЦ до ФРН Я. Стецько двічі мав окрему розмову з ним [423, с. 1, 6]. Слід зауважити, що голова АБН та Й. Сліпий регулярно обмінювались листами, які свідчать про близькі й доброзичливі відносини діячів та їхню співпрацю [15 –17]. 1978 р. на засіданні проводу ОУН (р) вирішено наростити активність націоналістичного руху на ниві боротьби за патріархат, домогтись посилення відповідних акцій на всіх теренах [20, арк. 11].

Голова проводу ОУН (р) виступав за активізацію роботи військової референтури, зокрема через проведення спеціальних вишколів, парамілітарних таборів, а також військових курсів для офіцерів та фахівців. [27, арк. 13 –14]. Означені пропозиції Я. Стецька було схвалено на засіданні проводу організації в квітні 1978 р. [20, арк. 6]. У рамках розбудови військової референтури проводу здійснювались практичні заходи для залучення до співпраці молодих людей, формувались списки українців з досвідом військової служби в іноземних арміях [25, арк. 7]. Проводом ОУН (р) було схвалено конкретний план дій на випадок війни [26, арк. 2]. Я. Стецько

наголошував на потребі подальшої мілітаризації організації, зокрема шляхом створення військових референтур у всіх теренах. Консультативна комісія ОУН (р) та ДЦ УНР продовжувала роботу. Я. Стецько поряд з І. Вовчуком та Омеляном Кушпетою вносив свої пропозиції та доповнення до напрацьованих в рамках перемовин між двома силами українського визвольного руху матеріалів [20, арк. 5]. Наприкінці серпня 1978 р. відбулась зустріч голови проводу ОУН (р) з М. Лівицьким. У вересні 1978 р. сторони узгодили проєкт «Принципи зовнішньої і внутрішньої політики» [22, арк. 2]. Показово, що Я. Стецько наполіг на доповненні тексту положенням про український патріархат і лише після цього схвалив зміст документа [23, арк. 1]. Узгоджені ОУН (р) та ДЦ УНР «Принципи зовнішньої і внутрішньої політики» передбачали декларацію відданості обох сторін таким засадам як опора на власні сили, суб'єктність, примат національної ідеї, захист загальноукраїнських інтересів, соборність. Також йшлося про спільну протидію московському імперіалізму і радянофільству, потребу співпраці з іншими поневоленими народами. Було узгоджено позицію стосовно доцільності усунення СРСР та його сателітів з ООН, осуду намагань трактувати так звану УРСР як українську державу [450, с. 1]. У внутрішній політиці сторони задекларували відданість концепції максимальної мобілізації закордонних українців на підтримку визвольної боротьби в Україні [450, с. 1, 6].

1979 р. перемовини з ДЦ УНР продовжились. ОУН (р) вислала своїх представників на сесію УНРади як спостерігачів. Я. Стецько запланував особисту зустріч з президентом УНР для узгодження нової спільної заяви з осудом політики змосковщення в СРСР. Однак, М. Лівицький продемонстрував незацікавленість у підписанні документа [24, арк. 4]. З огляду на труднощі в комунікації з керівництвом ДЦ УНР, Я. Стецько в 1979 р. висловив думку про потребу створення власного державного центру націоналістами через відродження УДП та УГВР в нових умовах, пропонуючи оголосити це рішення на VI Великому Зборі [24, арк. 7]. В окремій статті щодо проблеми об'єднання самостійницьких сил голова проводу ОУН (р) виклав 4 доцільні, на його думку, варіанти консолідації. Перший передбачав створення Українського державного центру, що об'єднає спадщину всіх українських державних

формацій новітньої доби, та очолюватиметься президентом. У рамках інституції мав функціонувати двопалатний передпарламент із виборної шляхом загального голосування УГВР та формованої професійними спілками, церквами й науково-культурними організаціями УНРади із заслужених діячів [327, с. 522]. Другий варіант передбачав створення Українського революційно-державного центру через реактивацію УГВР як виборного парламенту та відновлення УДП як уряду. Третій із пропонованих Я. Стецьком шляхів консолідації українських самостійницьких сил – формування Українського закордонного визвольного центру як політичної надбудови еміграції через проведення загальних виборів без прив'язки до конкретних державних формацій [327, с. 525]. Четвертим і найпростішим варіантом голова проводу ОУН (р) вважав створення Українського закордонного політичного координаційного центру, що мав забезпечувати співпрацю різних самостійницьких політсил [327, с. 529].

Наприкінці 1977 р. голова проводу ОУН (р) розпочав тривалу поїздку по США. 26 –27 листопада 1977 р. Я. Стецько в Нью-Йорку виступив на ювілейному з'їзді ООЧСУ [393, с. 1]. Особливе значення мав візит голови проводу ОУН (р) до Вашингтона, де він зустрівся з головою Палати представників США Томасом О'Нілом та низкою сенаторів [460, с. 6]. Я. Стецько послідовно закликав американську владу проголосити Велику Хартію вольностей націй, припинивши загравати з Кремлем. 25 січня 1978 р. голова проводу ОУН (р) виступив на урочистостях у Вашингтоні з нагоди 60-річчя IV Універсалу Української Центральної Ради [448, с. 1]. У подальшому Я. Стецько відвідав Лос-Анджелес, Фенікс, Чікаго, Детройт, Клівленд, Сіракузи, Нью-Йорк, провівши зустрічі з прихильниками серед українців. Він активно спілкувався з американськими ЗМІ, популяризуючи ідеї українського визвольного руху [386, с. 1;460, с. 1, 6]. Я. Стецько здійснював візити також до західноєвропейських держав, взаємодіючи з українською спільнотою. Наприклад, 7 червня 1980 р. він виголосив програмову промову на з'їзді українців Франції [366, с. 6]. 27–28 листопада 1980 того ж року голова проводу ОУН (р) виступив на з'їзді ООЧСУ в США, закликавши до збереження чистоти визвольної ідеї, пожвавлення боротьби та плекання культу героїв [432, с. 1]. Я. Стецько тісно взаємодіяв з організацією американських приятелів АБН (АП АБН), регулярно

відвідуючи їхні заходи. Зокрема, він взяв участь в низці конгресів організації в 1970 – 1980 рр. [187, с. 19, с. 304 –305; 404, с. 1].

Улітку 1979 р. в Римі Я. Стецько провів зустріч з чинним головою італійського уряду Джуліо Андреотті, передавши йому меморіал з низкою прохань. Зокрема, йшлось про захист українських політв'язнів, вплив на італійських кардиналів для підтримки ідеї патріархату УГКЦ, порушення питання про деколонізацію СРСР на конференції Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ) в Мадриді, допуск представників українського визвольного руху до Європейського парламенту та сприяння співпраці ОУН (р) з християнсько-демократичними політсилами [24, арк. 12]. Голова італійського уряду пообіцяв посприяти виконанню низки клопотань. В подальшому він докладав зусилля щодо допуску українського визвольного руху до Європарламенту [26, арк. 11, 13]. В Італії Я. Стецько також зустрівся з президентом ЄРС І. Льомбардо, представниками міжнародного центру християнсько-демократичних партій та діячами монархічного середовища [434, с. 1]. Голова проводу ОУН (р) докладав зусиль для єврейсько-українського співробітництва. У спеціальній інструкції він вів мову про два основні напрямки співпраці: взаємну допомогу політичним в'язням та боротьбу спільним фронтом проти московського імперіалізму на міжнародній арені [622, с. 159 –160]. У рамках співробітництва відбувались спільні маніфестації, інформаційні акції. С. Ленкавський, діючи за інструкцією Я. Стецька, налагодив контакти з єврейським громадським діячем Авраамом Шифріним, координуючи з ним дії обох антирадянських рухів усередині СРСР та на міжнародній арені [622, с. 159 –160]. Я. Стецько також виступав за фінансову підтримку проукраїнських єврейських кіл в обмін на збір ними інформації з СРСР [24, арк. 16]. У 1979 р. в Єрусалимі розпочав роботу комітет українсько-єврейської співпраці на чолі з колишніми радянськими політв'язнями Олександром Фельдманом (голова) та Яковом Сусленським (секретар) [399, с. 1]. Провід ОУН (р) на чолі з Я. Стецьком прийняв рішення про щомісячне фінансування інституції в обмін на відомості про ситуацію в Україні [31, арк. 2 ].

Я. Стецько приділяв вагому увагу гуманітарній проблематиці. У 1978 р. проводом ОУН (р) ухвалено рішення про заснування окремих референтур культури в

структурі теренових проводів організації та формування спеціальних ланок. Останні мали брати участь в роботі Наукового товариства імені Тараса Шевченка та інших українських наукових інституцій [21, арк. 3]. 1979 р. Я. Стецько ініціював створення в складі проводу ОУН (р) референтури науки, покликаної організувати в діаспорі українських науковців та спонукати їх до праці на користь визвольної боротьби [26, арк. 13]. Він вважав за потрібне сформувати науковий штаб в організації для опрацювання матеріалів, призначених для відправки на терени окупованої України. Водночас наукова референтура мала забезпечити підготовку досліджень до відзначення 1000-ліття хрещення Русі. 1979 р. відбулись масштабні маніфестації українських націоналістів, приурочені до 50-ліття ОУН. Я. Стецько взяв участь в їхньому плануванні та проведенні низки з них. Зокрема, в травні 1979 р. він виголосив промову перед 3-тисячним натовпом у Манчестері [491, с. 6], а в листопаді 1979 р. виступив на святковому мітингу в Детройті [377, с. 1, 5]. В Міннеаполісі 26 листопада 1979 р. Я. Стецько провів пресконференцію, доносячи до журналістів свої ідеї про визвольну революцію поневолених народів [466, с. 3]. Голова проводу ОУН (р) також відіграв вагому роль в кампанії на честь С. Бандери, приуроченій до 20-ліття його загибелі. 11 жовтня 1979 р. Я. Стецько виступив перед десятками іноземних журналістів на пресконференції у Мюнхені спільно з сином покійного лідера українського визвольного руху Андрієм. Він виголосив заяву «Ми обвинувачуємо Москву й перестерігаємо вільний світ!», висвітливши численні злочини Кремля. Я. Стецько закликав західні демократії до політичного контрнаступу проти СРСР [391, с. 1]. Голова проводу ОУН (р) особисто очолив меморіальну смолоскипну ходу націоналістів на честь С. Бандери [391, с. 6 ].

Вагомим фактором пожвавлення діяльності українського націоналістичного руху в 1979 р. стало звільнення радянським режимом історика В. Мороза, за свободу якого націоналісти боролися роками в різних країнах світу. Я. Стецько після прибуття колишнього політв'язня в США провів з ним телефонну розмову, а невдовзі в Нью-Йорку особисто зустрівся з діячем. Звільнений дисидент охоче пішов на співпрацю з ОУН (р). Зокрема, В. Мороз долучився до заходів до 50-ліття ОУН в Манчестері поряд з головою проводу політсили [491, с. 6]. Під час розмов з Я. Стецьком він

висунув ідею створення координаційного центру для консолідації зусиль ОУН (р), ОУН (м) та лівої ОУН (з). Голова проводу найбільшої сили українського визвольного руху підтримав цю думку, проте мельниківці відкинули таку перспективу [593, с. 226]. На початку 1980 р. Я. Стецько й В. Мороз здійснили спільну поїздку по державах Західної Європи, де провели зустрічі з активом націоналістичного руху. [593, с. 239].

Голова проводу ОУН (р) в 1979 р. ініціював у діаспорі протести проти змосковщення українців СРСР. Провід організації затвердив висунуту Я. Стецьком ідею про зміцнення акції проти зросійщення [26, арк. 20]. ОУН (р) та ДЦ УНР видали 8 листопада 1979 р. спільну заяву про осуд політики змосковщення та денаціоналізації щодо українців у СРСР [470, с.1]. Реагуючи на радянську агресію в Афганістані 1979 р., Я. Стецько надіслав меморіали до президента США Джиммі Картера, держсекретаря Сайроса Венса та радника господаря Білого дому з питань національної безпеки Збігнєва Бжезинського. Він наголошував, що вторгнення на територію суверенної держави є закономірним результатом імперіалістичної політики Кремля та підкреслював важливість відновлення української державності для усунення джерела порушень міжнародного порядку [467, с. 1]. АБН пропонував Д. Картеру розрив економічних відносин із СРСР та торгівельну блокаду комуністичної імперії [509, с. 111].

У 1979 р. загострились суперечності ОУН (р) з ОУН (м) через обрання 1979 р. головою ПУН Миколи Плав'юка, який обіймав посаду президента СКВУ, поєднавши два пости. Таке сумісництво суперечило рішенню першого Світового Конгресу вільних українців 1967 р. за яким лідери політсил не могли очолювати координаційну надбудову української діаспори [521, с. 151]. Закономірно, що Я. Стецько вимагав відставки голови ПУН з позиції президента СКВУ [31, арк. 6–7]. По-різному складались взаємини ОУН (р) із відправленими на Захід українськими дисидентами. Співпраця з В. Морозом уже в 1981 р. припинилась внаслідок амбітності діяча та погіршення його репутації [593, с. 250–251]. Натомість, ОУН (р) вдалось залучити до співробітництва іншого авторитетного учасника опозиційного руху в УРСР, звільненого з-за ґрат – мовознавця С Караванського [34, арк. 2]. Я. Стецько та його

соратники негативно сприйняли діяльність на еміграції радянського генерала-дисидента Петра Григоренка, що обстоював співпрацю з російськими антикомуністичними колами й ідею боротьби проти «партократії», а не московському імперіалізму. До того ж, він заперечував зросійщення українців та демонстрував непослідовність в національному питанні [272, с. 235–236; 593, с. 237]. В окремій статті Я. Стецько гостро розкритикував погляди П. Григоренка, зокрема ідею спільної з росіянами боротьби проти «партократії». Він зауважував, що хибне визначення ворога й нехтування виразно московським характером окупаційної влади в Україні руйнує єдиний фронт української політичної еміграції «проти московських загарбників» [301, с. 3]. Лідер ОУН (р) підготував проєкт внесення до СКВУ про відмежування від позиції очолюваного П. Григоренком Закордонного представництва УГГ [32, арк. 1].

На широкій нараді в травні 1980 р. провід ОУН (р) погодився з думкою Я. Стецька щодо пріоритетності мілітарної роботи, відзначивши першочергове значення доповнення та втілення плану на випадок війни [33, арк. 8]. У рамках мілітаризації діяльності організації реалізовувались конкретні заходи, зокрема облік українців з військовим досвідом та проведення військових вишколів для вивчення націоналістичною молодою базових засад використання вогнепальної зброї [35, арк. 3]. Водночас вагому увагу ОУН (р) приділяла правозахисній діяльності. 28 березня 1980 р. Я Стецько очолив в Мюнхені протестну ходу на підтримку Юрія Шухевича та інших українських в'язнів сумління. Знаково, що в акції взяв участь і президент УНР М. Лівицький [365, с. 1]. Аналогічні мітинги відбувались в Парижі, Брюсселі, Лондоні та супроводжувались протестним голодування українських націоналістів. Поблизу радянських дипустанов системно проводились пікети на підтримку політв'язнів [587, с. 317]. 28 лютого 1981 р. провід ОУН (р) затвердив новий стратегічний план діяльності, сформульований Я. Стецьком. Задум містив такі компоненти як мобілізація на визвольну боротьбу української діаспори, активізація пропагандистської та зовнішньополітичної роботи, співпраця з афганським визвольним рухом, сприяння розгортанню визвольної боротьби в СРСР загалом та

окупованій Україні зокрема, вплив на американську політику відповідно до українських інтересів [35, арк. 1 –2].

1981 р. провід ОУН (р) ініціював масштабну кампанію відзначення 40-ліття Акту відновлення Української держави, в якій вагома роль відводилась особисто голові УДП [34, арк. 3]. Було створено спеціальний світовий ювілейний комітет за участі Я. Стецька, голови уряду УНР в екзилі Ярослава Рудницького, очільника управи гетьманського руху Ярослава Савки, митрополита Української православної церкви (УПЦ) в Канаді Андрея, архієпископа УГКЦ Мирослава Любачівського, відомого мовознавця С. Караванського. Це засвідчило широке визнання серед української громадськості вагомості державного будівництва 1941 р. 1981 р. Я. Стецько взяв участь у масових заходах в різних країнах проживання українців з нагоди ювілею очоленого ним державотворення. Зокрема, в Мюнхені [412, с. 1], Брюсселі [502, с. 1, 5], Торонто [484 , с. 1,6], Монреалі [439, с. 3 ], Елленвілі [375, с. 1, 6]. Вагомим здобутком ОУН (р) та особисто голови її проводу стало відзначення 40-ліття Української держави в стінах британського парламенту та в будівлі конгресу США. Так, 23 червня 1981 у споруді законодавчого органу Сполученого королівства в Лондоні за участі 13 депутатів відбувся спеціальний прийом, присвячений Акту 30 червня. Член парламенту Британії Вільям Вітлок у своїй промові підкреслив значення українського державотворення літа 1941 р. Перед присутніми також виступив Я. Стецько, наголосивши на потенціалі поневолених народів у боротьбі проти Москви [478, с. 1]. Не менш знаковим було запрошення голови проводу ОУН (р) в приміщення Конгресу США. 15 липня 1981 р. в американській столиці відбувся урочистий захід, присвячений тижню поневолених народів та ювілею відродження української державності. Я. Стецько виступив перед десятками американських законодавців, представниками еміграційних урядів Естонії та Литви і чільними діячами української діаспори (загалом понад 250 осіб), розповівши про державотворення літа 1941 р. [445, с. 1, 4]. Того ж дня лідер ОУН (р) був прийнятий найвпливовішим американським учасником відзначення – головою Палати представників США Томасом О'Нілом [449, с. 1]. Під час зустрічей із сенаторами, конгресменами та чиновниками Сполучених Штатів Америки Я. Стецько вручив

власну працю з обґрунтуванням концепції політики визволення шляхом активної підтримки боротьби за свободу поневолених народів. Також він домагався зміни американської інформаційної стратегії – припинення ігнорування потреби національної державності України та інших окупованих СРСР країн в ефірах «Радіо Свобода» та «Голосу Америки», що транслювались за залізну завісу [403, с. 1].

На міжнародній арені Я. Стецько продовжував успішно використовувати зібрання ВАКЛ для привернення уваги до українського визвольного руху та здобуття ним підтримки. Зокрема, він виступив на VIII конференції Всесвітньої антикомуністичної ліги у Ріо-де-Женейро в квітні 1975 р., яка схвалила українські пропозиції. Про високий авторитет голови АБН в глобальному антикомуністичному русі свідчило його регулярне переобрання членом керівного виконавчого органу ВАКЛ – екзекутиви. Я Стецько активно брав участь в подальших конференціях Всесвітньої антикомуністичної ліги, зокрема в Сеулі 1976 р., Тайбеї 1977 р., Женеві 1980 р., під час яких було затверджено пропозицій щодо підтримки боротьби за відновлення незалежності України. Публічне схвалення ВАКЛ ідеї патріархату УГКЦ свідчила про великий вплив на лігу голови проводу ОУН (р) [501, с. 1]. У листопаді 1980 р. АБН під проводом Я. Стецька провів масштабну акцію в Іспанії, де відбувалась Мадридська конференція держав-учасниць НБСЄ. Блок вимагав від західних урядів розриву Гельсінської угоди 1975 р., що визнавала насильно створені СРСР кордони, а також закликав ухвалити Велику хартію незалежності поневолених націй. 10 листопада 1980 р. Я. Стецько виступив в іспанській столиці як головний спікер масштабної антикомуністичної пресконференції [435, с. 1]. На наступний день він очолив демонстрацію АБН в Мадриді за участі сотень осіб. Акція викликала значний позитивний резонанс в інформаційному просторі Іспанії та інших держав [382, с. 6].

Восени 1981 р. відбувся VI Великий Збір ОУН (р). Я. Стецька було переобрано головою проводу організації. Поряд з двома іншими членами президії політсили він сформував новий провід ОУН (р) [9, арк. 8–9]. Я. Стецько відіграв на зібранні центральну роль як ідеолог українського націоналізму. Його перу належало 6 з 9 програмових доповідей на VI Великому Зборі, що охоплювали широкий спектр тем:

від етосу праці та методів визвольної боротьби до зовнішньополітичної проблематики [227, с. 368–622]. Ухвалена на зібранні політична платформа принципово не відрізнялась від затвердженої на попередніх великих зборах. Водночас VI Великий Збір поклав початок реактивації УДП. В окремій постанові наголошувалось, що український уряд літа 1941 р. постав унаслідок волевиявлення нації та не був розпущений, тож стверджувалась його актуальність та рекомендувалась «планова, систематична розбудова» інституції [227, с. 129].

Дедалі частіше з кінця 1970-х рр. Я. Стецько через погіршення стану власного здоров'я делегував на міжнародні антикомуністичні з'їзди та зустрічі свою дружину С. Стецько. Остання виступала речницею АБН на конференціях ВАКЛ 1978 р., 1979 р., 1981 р., 1984 р., 1985 р., окремих засіданнях екзекутиви ліги [400, с. 1; 370, с. 2]. Подекуди наради проводу ОУН (р) замість Я. Стецька вели інші члени президії організації, зокрема Р. Малащук у вересні 1978 р. [22, арк. 1]. Проте, попри загальну зайнятість та проблеми зі здоров'ям, лідер найбільшої політсили українського визвольного руху продовжував активну роботу в АБН. Лише в 1979 р. в статусі голови блоку він відвідав США, Францію, Британію, Італію та Іспанію [507, p. 19]. Незважаючи на стан здоров'я, Я. Стецько регулярно писав статті на ідеологічну й політичну тематику [585, с. 131]. Загалом публіцистична діяльність була одним з ключових напрямків роботи голови проводу ОУН (р). Він регулярно писав ідеологічні, полемічні й аналітичні статті, що виходили насамперед на шпальтах часописів «Шлях Перемоги», «Бюлетень проводу ОУН», «Визвольний шлях», «ABN-Correspondence». У публіцистиці голова проводу ОУН (р) зосереджував увагу на зовнішньополітичній [наприклад, 363, с. 404–412, с. 451–459], внутрішньополітичній [наприклад, 349, с. 287–292], ідеологічно-програмовій проблематиці [наприклад, 363, с. 131–139] та осмисленні ситуації в СРСР загалом та на території окупованої України зокрема [наприклад, 344, с. 1–2]. Я. Стецько також видавав свої публіцистичні праці окремими брошурами українською та іноземними мовами, концентруючи увагу на проблематиці національного визволення поневолених народів [320; додаток Г ].

АБН в інформаційній площині активно підтримував спротив афганців радянській окупації. 1981 р. представники афганського визвольного руху увійшли в

мережу блоку, долучивши свого репрезентанта до АП АБН [421, с. 6]. Станом на 1983 р. ОУН (р) вдалось досягти постійного радіомовлення в Афганістані, спрямованого на червоноармійців [101, арк. 1]. У подальшому відбувались спільні наради лідерів афганських сил спротиву та АБН, зокрема в 1984 р. в Нью-Йорку. Відомо, що українські націоналісти передавали бійцям афганського опору листівки для радянських військових українського походження, які вже у 1980 р. фіксувались в окупованому СРСР Кабулі [509, с. 113.]. Радянські спецслужби вбачали в активності Я. Стецька серйозну загрозу, реалізовуючи проти нього комплекс заходів: від спроби дискредитації в очах однодумців до поширення закликів до його вбивства серед євреїв від імені сіоністів за вигадані антисемітські «злочини» [192, с. 220–221].

КДБ цілеспрямовано розпалювалась ворожнеча між ОУН (р) та ОУН (м) [191, с. 413–414]. 1982 р. взаємини між політсилами суттєво зіпсувались після публікації в мельниківському часописі «Самостійна Україна» статті зі звинуваченнями С. Бандери та Р. Шухевича у «колабораціонізмі» з гітлерівцями та «братовбивстві». У результаті було скасовано традиційне спільне вшанування Є. Коновальця на його могилі представниками ОУН (р) та ОУН (м) у Роттердамі [97, арк. 1]. Я. Стецько вимагав від ПУН на чолі з М. Плав'юком вибачень та спростування, проте безуспішно. 21 травня 1983 р. ОУН (р) окремо від опонентів відзначила 45-ліття загибелі Є. Коновальця спільно з громадськістю та іноземними членами АБН. Я. Стецько виступив перед понад 600 учасниками меморіального заходу. Знаково, що поряд з ним промову виголосив С. Караванський [481, с. 1]. Також у Роттердамі Я. Стецько провів прес-конференцію, привернувши увагу нідерландських ЗМІ до постаті Є. Коновальця та української визвольної боротьби [463, с. 1]. Конфлікт між ОУН (р) та ОУН (м) вилився у протистояння на майданчику СКВУ. Націоналістичний рух під проводом Я. Стецька вимагав офіційного осуду мельниківської публікації з очорненням історії визвольної боротьби [521, с. 152]. Натомість, ОУН (м) продовжила інформаційну кампанію з дискредитації УПА та державотворення 1941 р. [488, с. 1, 6]. Істотну увагу Я. Стецько приділяв виданням на історичну тематику. З його ініціативи СУВФ та Асоціація діячів української культури опублікували брошури до 40-ліття УПА, 1600-ліття Києва та 2000-річчя Української

державності [99, арк. 1]. Вагоме значення Я. Стецько надавав підготовці до відзначення 1000-ліття хрещення України. [36, арк. 2; 37, арк. 3].

АБН під проводом Я. Стецька прагнув налагодити сталу співпрацю з польським визвольним рухом на тлі масштабних антикомуністичних виступів «Солідарності» під проводом Леха Валенси. У зверненні 1981 р. блок закликав поляків до спільної боротьби проти Москви [369, с. 1]. Відомо, що в окремих державах представники польського визвольного руху долучались до акцій АБН [394, с. 1; 426, с. 1]. Я. Стецько взяв участь в конференції блоку в Торонто 7–8 листопада 1981 р., виступивши з доповіддю на тему «Поневолені народи як суперпотуга» [438, с. 1]. Істотне значення мала масштабна спільна конференція АБН та ЄРС у Лондоні 24 – 26 вересня 1982 р. за участі 222 делегатів та 300 гостей. Було обрано нове керівництво Європейської ради свободи. Її почесним президентом став депутат Європарламенту Отто фон Габсбург, а очільником виконавчого органу – британський політик Джон Вілкінсон [387, с. 1]. Я. Стецько увійшов до складу почесної президії ЄРС, натомість, С. Стецько стала заступницею голови екзекутиви ради. Голова АБН наголосив під час пресконференції на необхідності технологічної та економічної блокади СРСР й потребі підтримки боротьби поневолених націй за свободу з боку західного світу [372, с. 2]. Антикомуністична маніфестація у Лондоні 26 вересня 1982 р. зібрала близько 3 тисяч осіб [372, с. 6]. 1983 р. з огляду на 50-ліття Голодомору 1932 –1933 рр. ОУН (р) закликала конгрес США скликати міжнародний трибунал для засудження московського геноциду проти українців. Аналогічне звернення до західних держав було висловлено в Декларації ЄРС, оприлюдненій за підсумками засідання за участі Я. Стецька екзекутиви ради 13 –14 травня 1983 р. [191, с. 426-427]. Актив ОУН (р) масово надсилав листи американським конгресменам, привертаючи увагу до московського геноциду проти українців. Націоналісти були рушійною силою велелюдних протестно-меморіальних маніфестацій діаспори, приурочених до 50- ліття злочину Кремля [429, с. 1; 588, с. 308]. Український Конгресовий Комітет Америки, яким керував член ОУН (р) І. Білинський, зробив ключовий внесок в ухвалення Конгресом США історичної резолюції про засудження Голодомору як геноциду українців 17 листопада 1983 р. [417, с. 3].

1983 р. Я. Стецько здійснив черговий візит до США. Він дав інтерв'ю впливовій правоконсервативній газеті «Washington Times», розповівши про визвольну боротьбу українців проти Москви [384, с. 1]. У Сполучених штатах Я. Стецько взяв участь в низці масштабних заходів з нагоди 40-ліття початку створення АБН. З цього приводу під час традиційного тижня поневолених народів у липні він виступив на Капітолійському пагорбі перед американською аудиторією. В будівлі Конгресу Я. Стецько наголосив, що допомога Заходу поневоленим народам принесе користь демократичному світу [340, с. 4]. У Вашингтоні в рамках тижня поневолених народів голова проводу ОУН (р) взяв участь в урочистому бенкеті поряд із віцепрезидентом США Джорджем Бушом-старшим, з яким особисто познайомився та поспілкувався. Також він був запрошений до Білого дому на виступ лідера провідної західної демократії Рональда Рейгана 19 липня 1983 р. Промова останнього та особисте рукостискання з американським президентом під час заходу спонукали Я. Стецька до висновку про можливе визрівання на Заході розуміння важливості підтримки визвольної боротьби уярмлених Москвою націй [327, с. 1]. 6 листопада 1983 р. в Мюнхені відбулись масштабні урочистості з нагоди 40-ліття АБН. Під час святкової академії за участі 500 осіб Я. Стецько виголосив головну промову, солідаризуючись зі спротивом комуністичним окупантам польського та афганського визвольних рухів [483, с. 1]. В другій половині листопада 1983 р. він здійснив візити до Британії та США, виступивши на масових зібраннях з нагоди 40-ліття АБН в Лондоні [420, с. 1], Бредфорді [506, p. 32] і Детройті [494, с. 4].

Антикомуністичний курс Остання на конференції в Мюнхені 29 –30 вересня 1984 р. за участі Я. Стецька схвалила заяву, закликаючи Захід до рішучішого політичного наступу проти Москви та більш активної підтримки визвольної боротьби в Афганістані [505, p. 24 –26]. На зібранні голова АБН виступив з доповіддю про національно-визвольні процеси в російській імперії [419, с. 5]. У 1980-х Я. Стецько продовжував брати участь в діяльності ВАКЛ. Зокрема, виступив на конференціях ліги в Токіо 1982 р. та в Люксембурзі 1983 р, які завершились затвердженням пропозицій українського визвольного руху щодо підтримки боротьби за відновлення незалежності України. Показово, що окрему резолюцію Люксембурзька конференція

ВАКЛ присвятила самому АБН, відзначивши його як «тривалого чемпіона в боротьбі за свободу й справедливість» [486, с. 1]. Наприкінці 1983 р. голова проводу ОУН (р) відвідав Канаду, де взяв участь у світовому з'їзді ОУВФ, виступивши з промовою [415, с. 1]. Улітку 1984 р. Я. Стецько два місяці перебував у США. Голова проводу ОУН (р) відвідав Вашингтон, Клівленд, Детройт, Чікаго та інші міста, провівши зустрічі з українською громадою та американськими можновладцями. Поміж іншого він порушив справу щодо недопуску СРСР до олімпійських ігор [388, с. 1]. Я. Стецько в листі Р. Рейгану звертав увагу господаря Білого дому на долю українських політичних в'язнів у радянських концтаборах, зокрема Ю. Шухевича [443, с. 1]. Слід відзначити, що президент США невдовзі згадав сина головного командира УПА в своїй щорічній прокламації до тижня поневолених народів [453, с. 1, 4 ]. 1985 р. Я. Стецько продовжував докладати зусиль для впливу на американську владу та громадськість, здійснивши черговий візит до США. Голова проводу ОУН (р) закликав Р. Рейгана повністю припинити торгівлю з СРСР та змінити підхід до редакційної політики радіостанцій, призначених для слухачів за залізною завісою [451, с. 4]. Я. Стецько виступив на масштабному конгресі АП АБН у травні 1985 р. в Нью-Йорку, який зібрав 243 делегати [416, с. 1]. Варто констатувати суттєве зростання ваги АБН в 1980-х. Блок розширив свій склад, включивши представників афганського, в'єтнамського та нікарагуанського антикомуністичних рухів [41, арк. 12 –13]. Активно діяли осередку АБН в Північній Америці, представництва в Японії та Індії. На тлі зусиль Я. Стецька, спрямованих на зміну американської інформаційної політики щодо України, відбулись певні позитивні зрушення на «Радіо Свобода», де, зокрема було збільшено кількість працівників української секції, котру відокремили від російської. 21 –24 листопада 1985 р. в Лондоні відбулась конференція ЄРС та Конгрес АБН. Знаковою була присутність на зібранні представника польської націоналістичної партії Конфедерація Незалежної Польщі. Остання станом на 1985 р. була частиною Антибільшовицького блоку народів [36, арк. 3]. Я. Стецько взяв участь у пресконференції та виступив на відкритті спільних нарад та на спільному бенкеті АБН і ЄРС. Він розкритикував США за недостатню увагу до визвольної боротьби проти СРСР, зокрема афганців та українців [358, с. 6]. У рамках

антикомуністичних заходів у Лондоні відбулась масова маніфестація під посольством СРСР за участі понад 1000 осіб [414, с. 1].

У 1980-х рр. ОУН (р) продовжувала надавати великого значення реалізації українських інтересів у церковній сфері. Я. Стецько щороку відвідував Рим для вшанування Й. Сліпого, зокрема на день його народження в 1984 р. [458, с. 1]. Після смерті верховного архієпископа УГКЦ продовжувались заходи ОУН (р), спрямовані на надання церкві Ватиканом статусу патріархату – спеціальні звернення, збір підписів під відповідними петиціями [102, арк. 2; 41, арк. 2]. ОУН (р) здійснювались кроки для перезавантаження роботи консультативної комісії з ДЦ УНР [36, арк. 4]. На думку голови уряду УНР в екзилі Я. Рудницького, спроба консолідації з найбільшою націоналістичною силою діаспори провалилась через позицію партій УНРади, які розглядали можливість об'єднання не на базі державних формацій, а на основі суто партійної злуки [616, с. 37]. Я. Стецько всередині 1980-х приділяв значну увагу українському дисидентському руху. Він наголошував на необхідності популяризації творів Зеновія Красівського, Івана Геля, Олеся Бердника в офіціозі ОУН (р) «Шлях Перемоги» [38, арк. 2]. 1981 р. зусиллями українського націоналістичного руху під проводом Я. Стецька видано англійською мовою спогади української дисидентки Оксани Мешко, а в1984 р. програмову працю Івана Геля «Грані Культури». Знаково, що її автор написав особистого листа Я. Стецьку як голові УДП з проханням посприяти йому в отриманні американського громадянства [14, арк. 1–6]. Це свідчило про значний авторитет очільника ОУН (р) в очах дисидента.

У 1980-х український націоналістичний рух під проводом Я. Стецька був найбільшою українською політичною силою в діаспорі. За оцінкою КДБ 1985 р. чисельність його активу становила до 50 тисяч осіб (для порівняння членство ОУН м та її прибудов за тими ж даними налічувало близько 14 тисяч осіб) [191, с. 474–475]. Тож, радянські спецслужби у 1980-х рр. активно працювали над компрометацією ОУН (р). КДБ СРСР реалізовував операцію «Відплата», прагнучи дискредитувати українські самостійницькі сили, зобразивши їх «нацистськими злочинцями» [191, с. 462–463]. Я. Стецько докладав великих зусиль для відсічі спробам дискредитувати

боротьбу українців за національну свободу. Зокрема, він протидіяв дискредитації С. Бандери та А. Шептицького в німецькому інформаційному просторі [36, арк. 5; 479, с. 1; 487, с. 1, 4].

З другої половини 1985 р. Я. Стецько керував підготовкою VII Великого Збору ОУН (р). Показово, що він рекомендував враховувати при формулюванні постанов зібрання крайові видання, зокрема «Грані Культури» І. Геля [41, арк. 15]. На початку 1986 р. стан здоров'я Я. Стецька різко погіршився [585, с. 131]. Попри хворобу, він продовжував брати участь в управлінні ОУН (р) та роботі АБН. Зокрема, був учасником наради екзекутиви блоку в Мюнхені 25 лютого 1986 р. [310, с. 1, 6]. Навесні його шпиталізували для операції у зв'язку з ураженням раковою пухлиною [250, с. 51]. На здоров'я голови проводу ОУН (р) цілеспрямовано намагався вплинути КДБ. Радянські спецслужби провели операцію «Некро», інспірувавши поширення 15 квітня 1986 р. сфабрикованого повідомлення «Радіо Свобода» про смерть Я. Стецька для заподіяння останньому психологічної травми [682]. Водночас твердження співробітників КДБ про те, що саме фальшивий некролог спричинив важке захворювання голови проводу ОУН (р) [192, с. 242] є безпідставним. Я. Стецько впродовж тривалого часу потерпав від раку шлунка, який лікував принаймні з 1972 р. [191, с. 243–244]. Сфабриковані повідомлення про смерть не могли мати істотного впливу на розвиток цієї недуги. Відомо, що в 1986 р. в шпиталі він переніс хірургічну операцію [5, арк. 1]. Глибоке враження на Я. Стецька справила Чорнобильська катастрофа 26 квітня 1986 р [289, с. 153]. Він відправив телеграму до віцепрезидента США Д. Буша-старшого з проханням вплинути на Москву для надання українцям міжнародної допомоги [474, с. 1]. Перебуваючи в мюнхенському шпиталі, Я. Стецько 12 травня 1986 р. призначив своїм заступником в проводі ОУН (р) Василя Олеськіва [9, арк. 13, 17]. Серце лідера найбільшої сили українського визвольного руху припинило битися 5 липня 1986 р. у Мюнхені. У похороні Я. Стецька 12 липня 1986 р. взяло участь більше 1000 українців, зокрема чільні діячі різних українських політсил та середовищ: президент УНР М. Лівицький, представниця ОУН (з) Д. Ребет, член ПУН Яків Маковецький [410, с. 1030]. Останній спочинок голова проводу ОУН (р) знайшов на німецькому цвинтарі «Вальдфрідгоф» поблизу Мюнхена. На думку

С. Мудрика, саме смерть Я. Стецька не дозволила довести до практичної реалізації ідею консолідації найбільшої сили українського націоналістичного табору та ДЦ УНР [585, с. 75].

Підсумовуючи слід підкреслити, що діяльність Я. Стецька на посаді голови проводу ОУН (р) була насиченою новими проєктами та ініціативами в зовнішній та внутрішній політиці організації. Було надано чітких обрисів програмі політсили. В практичній площині активізовано роботу військової референтури ОУН (р), посилено увагу до вишколу молоді та контактів з українцями в СРСР. Особливе значення мала правозахисна діяльність Я. Стецька, спрямована на підтримку українських політичних в'язнів. Найбільш результативною була робота голови проводу ОУН (р) на міжнародному відтинку. Наднаціональний характер відзначення 40-ліття Акту відновлення Української держави, послідовна підтримка українського визвольного руху делегатами конференцій ВАКЛ, прямі контакти Я. Стецька з віцепрезидентом і президентом США ознаменували успіх зовнішньої політики організації.

Отже, в повоєнний період Я. Стецько відігравав чільну роль в діяльності ОУН (р) в діаспорі. Він зробив вагомий внесок в становлення ЗЧ ОУН, зосереджуючи свою роботу на зовнішньополітичній, ідеологічній та публіцистичній нивах. В подальшому діяч фокусувався на зовнішньополітичній роботі. Я. Стецько став ініціатором створення Антибільшовицького блоку народів та керував його розбудовою. Очолюючи АБН впродовж 40 років, він досяг вагомих успіхів на міжнародній арені. Йому вдалось об'єднати зусилля українського визвольного руху з антиімперськими силами інших поневолених народів та подальшому з міжнародним антикомуністичним табором. Акції АБН викликали значний резонанс, привертаючи увагу до проблем окупованих Москвою країн. Я. Стецько загалом успішно проявив себе на посту голови проводу ОУН (р). Він зумів суттєво активізувати роботу організації в низці сфер, привернути до неї увагу політичного істеблішменту західних демократії, реалізувати низку ініціатив, спрямованих на інституційний розвиток та зростання впливу найбільшої сили українського визвольного руху.

# ВИСНОВКИ

1. На початковому етапі громадсько-політичної діяльності Я. Стецько брав активну участь в роботі товариств «Марійська дружина», «Молода громада» та діяльності УВО і гімназійного осередку СУНМ. У цей період юнак здобув цінний досвід як підпільної боротьби проти окупаційного режиму, так і легальної конструктивної роботи на відповідальних позиціях у суспільному житті. Його світогляд формувався під впливом українських визвольних змагань, патріотичного виховання з боку членів родини та гімназійних викладачів, християнських настанов «Марійської дружини». Виявлені під час навчання у Тернопільській державній українській гімназії ерудованість та інтелектуалізм в поєднанні з досвідом підпільної боротьби сприяли подальшому стрімкому підйому Я. Стецька ієрархічною драбиною націоналістичного руху. За короткий час він пройшов шлях до окружного провідника ОУН Тернопільщини, а згодом став ідеологічним референтом підреферентури Юнацтва організації.

2. Я. Стецько відіграв украй важливу роль в діяльності міжвоєнної ОУН на українських землях та за кордоном, насамперед, в амплуа ідеолога українського визвольного руху. Два роки його перебування на посаді ідеологічного референта КЕ ОУН на ЗУЗ характеризуються плідною різноплановою активністю. Під час роботи у якості головного редактора підпільних видань та чільного публіциста крайового підпілля юнак зробив вагомий внесок у справу розвитку українського націоналістичного руху, проявив себе оригінальним політичним мислителем, здібним теоретиком і філософом. У період ув'язнення у 1934– 1936 рр. Я. Стецько продовжив участь у визвольній боротьбі. Він продемонстрував стійкість під час слідства, судового процесу та в період відбуття покарання. Дві масштабні успішні протестні акції в'язнів під керівництвом Я. Стецька засвідчили непересічні організаторські та лідерські якості діяча. Управління спільнотою політв'язнів у тюрмі Бригідка та результативна боротьба проти свавілля польської адміністрації в'язниці сприяли зростанню його авторитету. Історичне значення мали ініційовані Я. Стецьком зміни до тексту Декалогу українського націоналіста. Провідник УНПВ зробив вагомий

внесок в популяризацію українського визвольного руху та донесення ідей ОУН до загалу під час Львівського судового процесу, вдало використавши лаву підсудних як трибуну. Основними напрямками діяльності Я. Стецька в ОУН після виїзду за кордон 1937 р. були теоретична та координаційна підготовка ІІ ВЗУН й пов'язана з нею ідеологічно-публіцистична робота, зокрема розробка засад соціальної політики націоналістичного руху. Діяч зробив вагомий внесок в змістове наповнення Римського Конгресу ОУН. За підсумками ІІ ВЗУН Я. Стецько отримав посаду ідеологічного референта в проводі організації.

3. Я. Стецько відіграв украй важливу роль в становленні революційної ОУН як нової визвольної політичної сили. Розкол організації став закономірним результатом конфлікту як поколінь, так і концепцій в українському націоналістичному русі. Я. Стецько був однією з ключових фігур в обґрунтуванні в інформаційному просторі відеокремлення революційно налаштованої молоді від табору А. Мельника. Також він як авторитетний ідеолог та інтелектуал в значній мірі визначив зміст політичної платформи ОУН (р), ухваленої на Краківському Великому Зборі організації. Водночас Я. Стецько брав активну участь в управлінні політсилою та прийнятті важливих рішень щодо подальших дій. Закономірно, що навесні 1941 р. він утвердився на позиції другого після С. Бандери за впливом члена проводу найбільшої української націоналістичної організації.

4. Як керівник політичного штабу проводу ОУН (р) Я. Стецько відіграв чільну роль в ідейно-політичних приготуваннях організації до національного державотворення перед вибухом німецько-радянської війни. У теоретичній площині – шляхом написання ґрунтовних ідеологічних праць, в яких було викладено засади української державності. В практичному вимірі Я. Стецько зробив внесок у підготовку державотворення через запуск консолідаційної акції українських самостійницьких середовищ, участь в написанні важливої інструкції «Боротьба й діяльність ОУН під час війни» та ведення перемовин для згуртування національних сил. Проголошений з ініціативи Я. Стецька у Львові 30 червня 1941 р. без жодного узгодження із ІІІ Райхом Акт відновлення Української держави мав далекосяжні наслідки, засвідчивши суб'єктність українського визвольного руху на історичній

арені. Як голова УДП Я. Стецько став ключовою фігурою процесу державного будівництва. Він поклав в основу своєї внутрішньої політики засади консолідації, національного солідаризму та фахового добору посадовців, сформувавши уряд за професійною ознакою. Негативна позиція ІІІ Райху не змусила Я. Стецько припинити національне державне будівництво. Ініційоване українськими націоналістами державотворення охопило левову частку території України – на теренах більшості західних і центральних та частини південно-східних областей сформовано українські органи влади на різних рівнях, які мали контроль принаймні над частиною регіонів. Незважаючи на тиск гітлерівців, після арешту 9 липня 1941 р. Я. Стецько відмовився йти на поступки щодо права українців на національну державність. У результаті німецьких репресій понад три роки голова УДП відбував ув'язнення у берлінській тюрмі та нацистському концтаборі Заксенгхаузен.

5. У повоєнний період Я. Стецько відігравав чільну роль в діяльності революційної ОУН в діаспорі. Він зробив великий внесок у становлення ЗЧ ОУН. Свою працю діяч зосереджував, насамперед, на зовнішньополітичній, ідеологічній та публіцистичній нивах, а також брав активну участь у вирішенні загальних питань політики організації. Я. Стецько у внутрішньому конфлікті підтримав С. Бандеру та послідовно опонував лівій течії в ЗЧ ОУН. Великий вплив і авторитет діяча в політсилі були в значній мірі обумовлені його статусом голови УДП. У 1951– 1953 рр. він набув цінного управлінського досвіду, обіймаючи посаду голови проводу ЗЧ ОУН. З 1953 р. Я. Стецько належав до президії проводу організації в складі трьох осіб, відіграючи важливу роль в керуванні найбільшою українською націоналістичною мережею. Для її розвитку важливе значення мали регулярні поїздки діяча в різні держави проживання української діаспори. Після смерті С. Бандери 1959 р. він увійшов до нової президії проводу ЗЧ ОУН, відаючи питаннями зовнішньої політики. У тогочасних умовах Я. Стецько набув додаткової ваги як останній серед живих член створеного за участі націоналістичного підпілля в Україні бюро проводу ОУН (р), зумівши збільшити свій вплив.

6. Я. Стецько відіграв ключову роль в становленні Антибільшовицького блоку народів. Йому вдалось об'єднати зусилля українського визвольного руху та

антиімперських політичних середовищ інших поневолених народів.Акції АБН викликали значний резонанс, привертаючи увагу до проблем окупованих СРСР країн. В статусі голови блоку Я. Стецько провів особисті зустрічі з очільниками Іспанії, Китайської республіки на Тайвані, Філіппін, Італії та інших держав. АБН здобув перемогу над російськими імперіалістичними силами на міжнародних антикомуністичних конференціях, отримавши визнання своєї визвольної концепції від широкого кола учасників ВАКЛ. Успішною ініціативою Я. Стецька стала ЄРС, що об'єднала лідерів визвольних рухів поневолених народів з прихильними до них впливовими політичними колами західних демократій, забезпечивши системну взаємодію між ними на антикомуністичній платформі. Завдяки низці міжнародних проєктів голови АБН український визвольний рух отримав широке схвалення та значний вплив на міжнародній арені, продемонструвавши суб'єктність на геополітичній шахівниці в умовах бездержавності.

7. Я. Стецько загалом успішно проявив себе на посту голови проводу ОУН (р) в 1968– 1986 рр. Він зумів суттєво активізувати роботу організації та реалізувати низку ініціатив, спрямованих на інституційний розвиток та зростання впливу найбільшої сили українського визвольного руху. Велику увагу голова проводу ОУН (р) приділяв правозахисній діяльності, ініціювавши низку масштабних протестних кампанії на підтримку українських дисидентів. Відповідно до бачення Я. Стецька розгорталась мілітаризація організаційної мережі, було активізовано роботу на відтинках націоналістичного виховання молоді, крайових справ та залучення нових кадрів до провідної сили українського визвольного руху. Голова проводу ОУН (р) докладав зусиль для консолідації українських самостійницьких сил на еміграції, досягнувши проміжних успіхів у налагодженні співпраці з ДЦ УНР. Я. Стецько відіграв чільну роль як політичний лідер та ідеолог українського націоналізму в підготовці та проведенні IV, V та VI Великих Зборів ОУН (р). Найбільш істотних здобутків йому вдалось досягти на міжнародній арені, забезпечивши прихильне ставлення до українського визвольного руху частини впливових політиків західних демократій та залучивши до співпраці низку нових союзників. Інтернаціональний характер відзначення 40-ліття Акту відновлення української держави, прямі контакти

голови проводу ОУН (р) з віцепрезидентом та президентом США, успішне відстоювання українських інтересів на форумі ВАКЛ ознаменували успіх зовнішньої політики організації. Смерть Я. Стецька стала великою втратою для українського визвольного руху.

8. Як ідеолог українського націоналізму Я. Стецько впродовж трьох етапів своєї політичної діяльності пройшов еволюцію, яка засвідчує тяглість основоположних концептуальних позицій діяча. У міжвоєнний період він висунув у своїх працях низку важливих ідейних постулатів, які в подальшому розвивав та втілював на практиці: 1) опори українських націоналістів у боротьбі на власні, а не зовнішні сили; 2) соціально орієнтованого націоналізму (соціал-націоналізму), який поєднує національно-політичне визволення із розв'язанням гострих суспільних проблем загалу українців та надає особливої ваги встановленню соціальної справедливості; 3) християнського націоналізму, що забезпечує синтез основних постулатів Христової віри із турботою про інтереси української нації та породжує потребу духовної незалежності України через набуття патріархального статусу українською церквою; 4) спільного фронту поневолених народів на чолі з Україною як авангардною силою руху за національну справедливість; 5) консервативного націоналізму з опорою на питомі українські історичні традиції. Найбільш системно в міжвоєнній публіцистиці Я. Стецько розвивав ідеї соціал-націоналізму, сформулювавши концепцію, що поєднувала засади національного солідаризму, третього шляху між крайнощами капіталізму і комунізму в економіці, синтезу індивідуалізму та комунітаризму, альтруїстичної етики.

На якісно новий рівень як ідеолог українського націоналізму Я. Стецько вийшов у період Другої світової війни. У цей час він розвинув і систематизував концепцію соціал-націоналізму, продовжив пропагувати зовнішньополітичні та світоглядно-ціннісні постулати міжвоєнної доби. У воєнний період ідеолог ОУН (р) сформулював цілісну візію української державності. Я. Стецько бачив незалежну Україну як соціально справедливу, національну, модернізовану промислову державу із побудованою на засадах професійного представництва громадян (синдикалізму) системою народовладдя та змішаною моделлю економіки, яка дозволить поєднувати приватну ініціативну з активною роллю держави в господарському розвитку. Він

відкидав партійні практики ліберальної демократії, але водночас не демонстрував прихильності до тоталітарної диктатури, виступаючи за децентралізацію і широке самоврядування.

У повоєнний період Я. Стецько суттєво розвинув концепцію спільного фронту поневолених народів. Ідеолог ОУН (р) обґрунтував необхідність співпраці позбавлених Москвою незалежності націй та чільне місце українського визвольного руху в боротьбі за національну справедливість. Він висунув ідею великої революції народів, покликаної забезпечити руйнацію радянської імперії. При цьому послідовно обстоював концепцію опори на власні сили в боротьбі замість орієнтації на зовнішні центри впливу. Погляди Я. Стецька на засади системи врядування в УССД зазнали певних трансформацій. Синдикалістську концепцію народовладдя було поєднано з класичною демократичною моделлю, яка передбачала існування партій та політичну конкуренцію. У соціально-економічній площині ідеолог українського визвольного руху залишався на позиціях соціал-націоналізму. Я. Стецько доповнив свою концепцію УССД ідеями, що передбачали надання громадянам широких політичних і економічних прав, центральною складовою яких був постулат масової приватної власності як інструмента забезпечення повноцінної свободи. Подальшого розвитку в повоєнний період в працях ідеолога ОУН (р) набула засада духовної незалежності України. Було конкретизовано ідею українського патріархату та поширено її не лише на УПЦ, а й на УГКЦ. Ключові ідеологічні постулати Я. Стецька було утверджено на програмовому рівні в ОУН (р) на IV Великому Зборі організації в 1968 р.

Тож, можна констатувати, що Я. Стецько зробив великий внесок в розвиток українського визвольного руху в міжвоєнний, воєнний та повоєнний періоди як ідеолог та політичний лідер. Він став однією з центральних фігур процесу боротьби за відновлення незалежності України в ХХ столітті. Я. Стецько найбільше проявив себе в ідеологічній, державотворчій та дипломатичній роботі, сприяючи розбудові та зміцненню українського націоналістичного руху. Найістотніший вплив на історію України мало очолюване діячем державне будівництво 1941 р., що стало прямою передумовою двофронтової боротьби ОУН (р) під час Другої світової війни.

# СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

## Неопубліковані джерела

### Архів музею Ярослава і Слави Стецько в Києві.

1. Річне сьвідоцтво Я. Стецька. 17 червня 1922 р. 1 арк.
2. Річне сьвідоцтво Я. Стецька. 23 червня 1923 р. 1 арк.
3. Swiadectwo roczne. Y. Stecko. 28 czerwca 1926 r. 1 арк.
4. Лист Ярослава Стецька до Романа Ільницького. 1 арк.
5. Лист Ярослава Стецька до Миколи Лебедя. 1 арк.

### Архів ОУН в Києві

Фонд 1. Організація українських націоналістів

Оп. 1

6. Спр. 118. Теоретичні матеріали до ІІ Конгресу ОУ. Арк. 1 –62.
7. Спр. 125. Комунікати голови ПУН про скликання ІІ конгресу ОУН. 8 арк.

### Архів ОУН в УІС (Лондон)

Фонд 1. Провід ОУН

Оп. 1

8. Од. зб. 2. Лист друга "Орача" (Ярослава Стецька) щодо стану вояків УПА в таборах та необхідності їх захисту й критики американської політики в пресі). 1 арк.
9. Од. зб. 92. Правні рішення Я. Стецька щодо ОУН та УДП, зроблені ним в останні дні життя. Пізніші документи. 39 арк.
10. Од. зб. 93. Програмні документи IV Великого Збору ОУН. 22 арк.

Бібліотека Архіву ОУН в УІС

11. Інв. № 6. Розмови Ярослава Стецька з Анатолієм Бедрієм / записав і машинопис виготовив Дмитро Романишин, 24 лютого 1986 р. 130 арк.

**Архів Служби Безпеки України у Львівській області**

12. Спр. П-30079. Справа зі звинуваченням Грабара Івана Григоровича по ст. 54-1 «а» та 54-II КК УРСР). 202 арк.

**Архів Тернопільського академічного ліцею Українська гімназія ім. І.Франка.**

13. Свідоцтво зрілості Я. Стецька.1929 р. 1 арк.

**Архів Центру досліджень визвольного руху**

Фонд 2. Архів Ярослава Стецька

14. Файл № 00166. Лист Івана Геля до Ярослава Стецька. 7 арк.
15. Файл № 01020. Лист Йосифа Сліпого до Ярослава Стецька. 2 арк.
16. Файл № 01023. Лист Йосифа Сліпого до Ярослава Стецька. 1 арк.
17. Файл № 01034. Лист Йосифа Сліпого до Ярослава Стецька. 2 арк.
18. Файл № 01337. Протокол засідання ТПН від 4 березня 1978 р. 3 арк.
19. Файл № 01347. Організаційні недомагання і небезпеки. 4 арк.
20. Файл № 01349. Протокол, списаний під час засідання Європейської частини пленуму Головної дирекції, що відбулося в осідку голови Головної дирекції 21–24 квітня 1978 р. 16 арк.
21. Файл № 01361. Постанови пленуму ГД 21 –24 квітня і 15 –17 вересня 1978 р. 6 арк.
22. Файл № 01362. Протокол засідання II-ої частини пленуму Головної дирекції, що відбулося у заокеанській країні 15–17 вересня 1978 р. 10 арк.
23. Файл № 01364. Зауваги до протоколу II-ої частини пленуму Головної дирекції (15–17 вересня 1978 р.). 9 арк.
24. Файл № 01377. Протокол засідання трьох членів президії та членів Головної дирекції у справах актуально-біжучих (27–29 липня 1979 р.). 19 арк.
25. Файл № 01378. Протокол засідання президії Дирекції Видавництва, що відбулося 16–18 березня 1979 р. 15 арк.
26. Файл № 01388. Протокол засідання пленуму. 31 арк.

27. Файл № 01402. Підсумки і перспективи. Арк. 1 –15.
28. Файл № 01410. Протокол засідання членів Президії Головної Дирекції. Лондон, 5 березня 1975. 6 арк.
29. Файл № 01414. Протокол засідання членів президії Головної дирекції (Нью-Йорк, 14 квітня 1975 р., 9:45–14:10). 2 арк.
30. Файл № 01415. Протокол засідання членів президії Головної дирекції (16–17 червня 1975 р.). 4 арк.
31. Файл № 01449. Протокол нарад президії Головної дирекції, що відбулися 26–30 грудня 1979 р. 12 арк.
32. Файл № 01458. СКВУ: проєкт внесень на розгляд. 1 арк.
33. Файл № 01474. Протокол засідання президії Головної дирекції з покликаними керманичами секторів і референтами ПГД (МП Доброволя, 21–23 травня 1980 р.). 17 арк.
34. Файл № 01483. Протокол засідання другої частини пленуму Головної дирекції (поблизу Нью-Йорка, 11–13 квітня 1981 р.). 4 арк.
35. Файл № 01487. Протокол засідання першої частини пленуму Головної дирекції, що відбулося в місці осідку голови ГД (25–28 лютого 1981 р.). 12 арк.
36. Файл № 01497. Протокол засідання членів Головної дирекції в Мюнхені від 20 січня 1985 р. 6 арк.
37. Файл № 01503. Протокол засідання членів Головної дирекції за участю голови Головного суду від 25 лютого 1985 р. 5 арк.
38. Файл № 01507. Засідання членів Головної дирекції (частина) від 11 лютого 1985 р. 4 арк.
39. Файл № 01512. Протокол засідання Головної дирекції (20–21 квітня 1985 р., Богданівка). 6 арк.
40. Файл № 01523. Витяги з протоколу. Постанови із засідання членів Головної дирекції (14–16 лютого 1986 р.). 3 арк.
41. Файл № 01533. Протокол пленуму Головної дирекції, що відбувся 21–24 березня 1986 р. 15 арк.

Фонд 6. Архів ЗЧ ОУН в Мюнхені

42. Зізнання Демида. Фронт поневолених і загрожених Москвою народів. 12.IX.47 (аркуш ненумерований). Зізнання Демида. 75 арк.
43. Петро Мірчук. Нарис історії ОУН. Том 2. 269 арк.

Фонд 10. Архів ОУН в Нью-Йорку

44. Файл № 00799. Протокол 2-ої (заокеанської) частини VII конференції Закордонних частин Організації українських націоналістів (ЗЧ ОУН), що відбулася 17 травня 1968 р. на терені області «Київ». 9 арк.
45. Файл № 00841. Звідомлення проводу ЗЧ ОУН за час від III конференції ЗЧ ОУН до IV конференції ЗЧ ОУН (квітень 1951 – травень 1953 рр.). 36 арк.
46. Файл № 00854. Сьогоднішня міжнародна ситуація і перспективи для української визвольної боротьби : доповідь З. Орача на III конференції ЗЧ ОУН у квітні 1951 р. 15 арк.
47. Файл № 00905. Лист «Морського» членам комісії з підготовки з'їзду. 1 арк.
48. Файл № 02404. Нарада проводу ЗЧ ОУН від 14 жовтня 1960 р. 9 арк.
49. Файл № 02406. Нарада проводу ЗЧ ОУН від 16 листопада 1960 р. 7 арк.
50. Файл № 02458. Протокол поширених сходин проводу ЗЧ ОУН з участю членів Головної ради. 6 арк.
51. Файл № 02466. Нарада проводу ЗЧ ОУН від 26 листопада 1957 р. 10 арк.
52. Файл № 02616. Протокол із засідання Проводу ЗЧ ОУН, що відбулося між 2 і 8 березня 1952 р. у Лондоні. 27 арк.
53. Файл № 04217. Лист секретаріату проводу ЗЧ ОУН до Теренового проводу ЗЧ ОУН у США. 1 арк.
54. Файл № 04793. Інструкція у справі акції на захист нескорених. 4 арк.
55. Файл № 04796. Олімпійська акція ОУН. 6 арк.
56. Файл № 04797. Протокол із наради членів Дирекції у Л., що відбулася 20 квітня 1972 р. 3 арк.
57. Файл № 04799. Протокол нарад членів Головної дирекції Видавництва у США (Нью-Йорк), 5–6 лютого 1972 р. 9 арк.
58. Файл № 06371. Лист «Загірного» до проводу ЗЧ ОУН та Головної ради ЗЧ ОУН. 1 арк.

59. Файл № 06402. Проєкт устійнень. Фонд оборони України. 2 арк.
60. Файл № 06407 Витяги з постанов нарад Головної дирекції, що відбулися 17–19 листопада 1972 р. та 7–9 квітня 1973 р. 5 арк.
61. Файл № 06411. Протокол із засідання членів Головної дирекції в Л. від 15–16 грудня 1973 р. 6 арк.
62. Файл № 06413. Інструкція для активу і юнацтва. 2 арк.
63. Файл № 07222. Спільна нарада колегії трьох уповноважених і проводу ЗЧ ОУН від 4 лютого 1954 р. 7 арк.
64. Файл № 07241. Протокол з наради проводу ЗЧ ОУН від 18 вересня 1954 р. 7 арк.
65. Файл № 07673. Протокол наради проводу ЗЧ ОУН від 6 жовтня 1956 р. 7 арк.
66. Файл № 08049. Лист Ярослава Стецька до друга «Юрка». 1 арк.
67. Файл № 08322. Протокол з наради проводу ЗЧ ОУН від 22 лютого 1955 р. 2 арк.
68. Файл № 08323. Протокол наради проводу ЗЧ ОУН від 23 лютого 1955 р. 4 арк.
69. Файл № 08413. Лист Ярослава Стецька до проводу ЗЧ ОУН. 2 арк.
70. Файл № 09012. Протокол засідання Синоду від 14 грудня 1952 р., 9:30. 4 арк.
71. Файл № 09488. Protokol Cz. 1. 4 арк.
72. Файл № 09497. Protokol Cz. 2. 2 арк.
73. Файл № 09681. Проєкт реорганізації. 3 арк.
74. Файл № 09887. Протокол засідання П. З. Ч. 5 арк.
75. Файл № 10284. Протокол наради ПЗЧ 210. 7 арк.
76. Файл № 10285. Протокол наради ПЗЧ 1610. 6 арк.
77. Файл № 11286. Лист «Орача» до Степана Бандери. 4 арк.
78. Файл № 11287. Лист «Ярича» до «Орача». 2 арк.
79. Файл № 11383. Карбович З. Зміст нашої визвольної концепції і пов’язаність її з нашою програмою-змістом ССУД. 35 арк.
80. Файл № 11386. Лист Орача до проводу ЗЧ ОУН. 1 арк.
81. Файл № 11824. Інформація про розмови в Римі і Боні у вересні 1965.5 арк.
82. Файл № 11826. Інформація про поїздку Морського до США і Канади (червень–серпень 1965 р.). 5 арк.

83. Файл № 11836. Протокол засідання членів Дирекції від 24 травня 1971 р., Канада. 2 арк.
84. Файл № 11839. Протокол другої частини засідання Головної дирекції від 16–18 січня 1971 р. 22 арк.
85. Файл № 11844. Витяги з постанов нарад членів Головної дирекції у Торонто (24 травня) та Лондоні (8–9 липня 1971 р.). 8 арк.
86. Файл № 11845. Протокол засідання членів Головної дирекції Видавництва від 6 жовтня 1971 р., Лондон. 15 арк.
87. Файл № 12420. Звідомлення з 28-денної поїздки до Мадрида, Парижа, Бонна (березень 1964 р.). 6 арк.
88. Файл № 12421. Інформація з поїздки до Бонна і Нюрнберга. 3 арк.
89. Файл № 12623. Олімпіада в Мехіко. 1 арк.
90. Файл № 12860. Повідомлення Дирекції видавництва про завішання в правах члена видавництва О. Зеленецького. 1 арк.
91. Файл № 12866. Постанови, схвалені на засіданні Дирекції 22–23 березня 1969 р. 3 арк.
92. Файл № 13351. Лист Ярослава Стецька до друга-редактора. 2 арк.
93. Файл № 13788. Оборона Мороза та інших українських політв'язнів. 3 арк.
94. Файл № 13807. Обіжник ч. 1/74. 1 арк.
95. Файл № 14081. Протоколи нарад членів Дирекції (Торонто, Нью-Йорк, Лондон, Мюнхен, 1970 р.). 13 арк.
96. Файл № 14082. Протокол засідання членів Дирекції канадського терену (Торонто, 1–2 березня 1970 р.). 7 арк.
97. Файл № 14167. Протокол наради членів Головної дирекції, Мюнхен, 28 січня 1983 р. 2 арк.
98. Файл № 14169. Протокол Ч. 3 Конференції Головного військового штабу ОУН (Детройт, 16 квітня 1983 р.). 4 арк.
99. Файл № 14173. Звідомлення за 1982 рік. 5 арк.
100. Файл № 14182. Лист Іллі Дмитріва до Миколи Лівицького. 2 арк.
101. Файл № 14194. Повідомлення С.К.С. Т.П.К. 2 арк.

102.Файл № 14232. Протокол засідання членів Головної дирекції за участю голови Головного суду від 25 лютого 1985 р. 5 арк.
103.Файл № 15321. Протоколи засідань Української національної ради. 146 арк.
104.Файл № 17200. З постанов ширшої наради членів ОУН за кордоном. 12 арк.
105.Файл № 17364. Лист Ярослава Стецька до Андрія Лівицького. 2 арк.

**Бібліотека імені Олега Ольжича (м. Київ)**

106.Ідея і Чин. Бюлетень ідеольогічної референтури проводу українських націоналістів. 1940. 1 січ. Ч. 1. (аркуші ненумеровані).

**Галузевий державний архів Служби Безпеки України**

Фонд 5. Кримінальні справи на осіб, не знятих з оперативного обліку в МВС України («Основний») (1919–2006 рр.).

107.Спр. 445. Охримович Василь Остапович,1914 р. н. Т. 2. 311 арк.
108.Спр. 445. Охримович Василь Остапович, 1914 р. н. Т. 5. 293 арк.

Фонд 6. Кримінальні справи на осіб, знятих з оперативного обліку в МВС України («Припинений») (1919–2006 рр.).

109.Спр. 51895. Кук Василь Степанович, 1913 р. н. Т. 1. 272 арк.
110.Спр. 52413. Т. 1. Малисевича Василя Матвійовича, 1924 р.н. та ін. 309 арк.
111.Спр. 52413. Т. 4. Малисевича Василя Матвійовича, 1924 р.н. та ін. 404 арк.
112.Спр. 56232. Матвієйко Мирон Васильович, 1914 р. н. 391 арк.

Фонд 13. Друковані видання ВНК–КДБ, ВУНК–КДБ УРСР (1917–1991 рр.).

113.Спр. 372. Збірник документів про структуру і характер антирадянської діяльності «Організації українських націоналістів» (ОУН) та «Української повстанської армії» (УПА); методи й прийоми агентурно-оперативної роботи органів державної безпеки України з ліквідації підпілля ОУН та збройних формувань УПА (1943–1954 рр. Т. 46. Документи, що характеризують підривну антирадянську діяльність зарубіжних націоналістичних центрів ЗП УГВР, ЗЧ ОУН, АБН, ПУН та інших та їхні злочинні зв’язки з ОУНівським підпіллям в Україні й розвідками імперіалістичних держав. 429 арк.

114.Спр. 372. Збірник документів про структуру і характер антирадянської діяльності «Організації українських націоналістів» (ОУН) та «Української повстанської армії» (УПА); методи й прийоми агентурно-оперативної роботи органів державної безпеки України з ліквідації підпілля ОУН та збройних формувань УПА (1943–1954 рр. Т. 53. Документи, що характеризують керівників збройного підпілля ОУН і склад бандформувань на території Львівської та колишньої Дрогобицької областей (1944–1954 рр.)). 249 арк.

115.Спр. 376. Основи політики, стратегії і тактики ОУН. Огляди міжнародного й внутрішнього становища України, дискусійні матеріали з питань тактики ОУН та ін. Т. 6 373 арк.

Фонд 16. Секретаріат ДПУ УСРР – КДБ УРСР (м. Харків, Київ) (1930–1991 рр.).

Оп. 1.

116.Спр. 0940. Інформаційні документи КДБ УРСР на адресу ЦК КПУ про результати агентурно-оперативної роботи проти закордонних українських націоналістичних центрів (09.01.1964–30.12.1964). 260 арк.

117.Спр. 0957. Інформаційні документи КДБ при РМ УРСР на адресу ЦК КПУ щодо результатів оперативної, слідчої та контррозвідувальної роботи серед представників української інтелігенції (зокрема Д. Павличка) тощо (01.11.1967–30.11.1967). 373 арк

118.Спр. 0990. Інформаційні документи КДБ при РМ УРСР на адресу ЦК КПУ про контррозвідувальну роботу серед іноземців, результати розслідування кримінальних справ, розшук авторів анонімних документів, проведення оперативно-слідчих заходів у справі учасників УНФ («Український національний фронт») тощо (14.03.1971–31.03.1971). 364 арк.

119.Спр. 1003. Інформаційні документи КДБ при РМ УРСР до ЦК КПУ про: результати агентурно-оперативної, профілактичної та слідчої роботи у середовищі антирадянськи налаштованих осіб, релігійних конфесій та груп; діяльність закордонних націоналістичних організацій тощо (03– 25.01.1972 р.) 369 арк

120.Спр. 1013. Інформаційні документи КДБ при РМ УРСР на адресу ЦК КПУ щодо діяльності органів державної безпеки по лінії науково-технічної розвідки,

проведення в м. Торонто «23 зборів українців Канади і Америки», присвячених 30- й річниці утворення УПА, намірів ЗЧ ОУН організувати антирадянські акції у період підготовки та проведення XX Олімпійських ігор у ФРН тощо (21.07–18.08.1972). 366 арк.

Фонд 65. Оперативно-розшукові справи ВУНК–КДБ УРСР (1919–1989 рр.).

121.Спр. С-9079. «Берлога» на керівництво ОУН та УПА. Т. 43. Копії протоколів Дьячук В. Ю. 70 арк.

122.Спр. С-9079. «Берлога» на керівництво ОУН та УПА. Т. 59. Переклади. Додатки до агентурної справи «Берлога». 339 арк.

**Державний архів Івано-Франківської області**

Фонд 402. XVI пластунський курінь ім. Короля Данила у м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства

Оп. 1

123. Спр. 11 Бюлетень ОУН в Західній Україні. 26 арк.

**Державний архів Львівської області України**

Фонд 11. Львівський окружний суд, м. Львів Львівського воєводства.

Оп. 29.

124.Спр. 2236. Справа зі звинувачення Бандери Степана, Підгайного Богдана, Шухевича Романа й інших членів ОУН. 73 арк.

Фонд 26. Університет ім. Яна Казимира у Львові.

Оп. 15

125. Спр. 235. Каталог студентів I –IV курсів (1930 –1931). На Н –Ш/ N –SZ. 733 арк.

126. Спр. 238. Каталог студентів I –IV курсів (1930 –1931). А –С/ А –S. 612 арк.

Фонд 121. Львівська воєводська команда державної поліції, м. Львів.

Оп. 3

127. Спр. 1020. Відомості про діяльність українсько-націоналістичної організації ОУН і УВО. 38 арк.

Фонд 243. Львівська міська команда державної поліції, м. Львів

Оп. 1.

128.Спр. 219. Слідча справа на Стецько Оксану, Копач Розалію та інших, звинувачених у приналежності до ОУН й участі в комітеті «Допомоги українським політичним в'язням». 7 арк.

Фонд 255. Львівська кримінально-слідча в'язниця, м. Львів Львівського воєводства.

Оп. 1.

129. Спр. 1102. Справа Ярослава Стецька та ін. 6 арк.

130. Спр. 1744. Особова справа Шухевича Романа Юзефовича та інших. 164 арк.

Фонд 294. Товариство прихильників освіти у Львові

Оп. 1

131. Спр. 18. Книга членів товариства. 28 арк.

132. Спр. 79. Книга протоколів засідань правління і президії товариства за 1933 – 1933 звітний рік. 24 арк.

133. Спр. 80. Списки членів правління та алфавітні списки членів товариства.48 арк.

134. Спр. 83. Заяви студентів до правління товариства про надання матеріальної допомоги, з дод. довідок, автобіографій, витягів із матрикулів. 207 арк.

135. Спр. 86. Матеріали/звіти, протоколи, листування та ін./про діяльність товариства та його філіалів за 1934 р. 362 арк.

## Державний архів Тернопільської області

Фонд 294. Філіал українського товариства «Просвіта», м. Тернопіль

Оп. 1

136. Спр. 99. Статут товариства «Молода громада» у м. Тернополі. 2 арк.

Фонд 407. Тернопільська державна українська гімназія, м. Тернопіль

Оп. 1

137. Спр. 9. Головний журнал успішності учнів 1–8-х класів. 393 арк.

138. Спр. 61. Головний журнал успішності учнів 8-В класу. 15 арк.

139. Спр. 65. Протоколи здачі екзаменів на атестат зрілості. 15 арк.

**Центральний державний архів вищих органів влади та управління України**

Фонд 3833. Крайовий Провід Організації Українських Націоналістів (ОУН) на західноукраїнських землях.

Оп. 1

140. Спр. 4. Звіт про так звані націоналістичні збори українців у Львові від 30 червня 1941 р. 12 арк.

141. Спр. 5. Акт проголошення Української Держави. 12 арк.

142. Спр. 6. Декларація, меморандум, звернення та постанови Українського державного правління в Берліні. 14 арк.

143. Спр. 10. Списки та уповноважені члени Українського Державного Правління. 18 арк.

144. Спр. 14. Звіти про діяльність ОУН, направлених у Східні області УРСР у травні–червні 1941 р. 75 арк.

145. Спр. 15. Організаційні звіти про створення адміністративних націоналістичних установ в Західних і деяких Східних областях України. 95 арк.

146. Спр. 20. Листування голови УДП Я. Стецька з членами головного проводу ОУН (23.05. – 02.09.1941 р.). 28 арк.

147. Спр. 29. Постанови зборів громадян сіл Волинської, Житомирської, Київської, Кам'янець-Подільської, Станіславської областей про проголошення так званої Української держави. 66 арк.

148. Спр. 69. Пропагандистські матеріали: передрук статей, циркулярів і інших матеріалів з видань ОУН. 143 арк.

Оп. 2

149. Спр. 26. Біла книга ОУН (про бунт Яри – Бандери). 47 арк.

150. Спр. 27 Праця «Чому була потрібна чистка в ОУН». 51 арк.

Оп. 3

151. Спр. 7. Документи про діяльність ОУН (заклики С. Бандери та Я. Стецька, автобіографія Я. Стецька, листи до Мусоліні і Гітлера), листування. 195 арк.

**Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки**

Фонд 450. Інтернаціонал Свободи (ІС) (1946 – поч. 1960-х рр.).

Оп. 1

152. Спр. 2. Протоколи установчої другої конференції ІС, першої крайової конференції ІС на терені «А», засідань Президії ІС тощо. 49 арк.

153. Спр. 3. Комунікат про об'єднання Антибільшовицького Блоку Народів, Інтернаціоналу Свободи та Прометеївської ліги Атлантійської Хартії і створення Антибільшовицької Ліги Освободження Народів. 11 арк.

**Центральний державний історичний архів України, м. Львів**

Фонд 205. Прокуратура апеляційного суду, м. Львів.

Оп. 1.

154. Спр. 3126. Звинувачувальний висновок у справі членів ОУН Бандери С., Шухевича Р. та ін., звинувачених у терористичних діях. 80 арк.

Фонд 309. Наукове товариство імені Т. Шевченка.

Оп. 1.

155. Спр. 622. Рукописний збірник «Непоборні» організації «Провід української національної політики в'язнів у Львові Т. І.». 103 арк.

156. Спр. 2623. Рукописний збірник «Непоборні» організації «Провід української національної політики в'язнів у Львові Т. ІІ.». 52 арк.

157. Спр. 2624. Рукописний збірник «Непоборні» організації «Провід української національної політики в'язнів у Львові» Т. ІІІ.. 56 арк.

Фонд 358. Шептицький Андрей.

Оп. 1.

158. Спр. 11. Звернення Шептицького А. і єпископату до духовенства і народу з приводу проголошення Української держави та відозви Проводу ОУН, УПА. 23 арк.

159. Спр. 350. Листи кореспондентів з прізвищами на літери «Сте–Сти» до Шептицького А. 90 арк.

Фонд 371. Шухевич Степан (1877–1945), адвокат, громадський і військовий діяч, видавець, публіцист.

Оп. 1

160. Спр. 75. Справа про притягнення до судової відповідальності Бандери С. та ін. осіб, звинувачених у приналежності до ОУН у Львові. Т. II. 216 арк.

161. Спр. 76. Справа про притягнення до судової відповідальності Бандери С. та ін. осіб, звинувачених у приналежності до ОУН у Львові. Т. III. 308 арк.

162. Спр. 77. Справа про притягнення до судової відповідальності Бандери С. та ін. осіб, звинувачених у приналежності до ОУН у Львові. Т. IV. 219 арк.

163. Спр. 78. Справа про притягнення до судової відповідальності Бандери С. та ін. осіб, звинувачених у приналежності до ОУН у Львові. Т. V. 126 арк.

Фонд 508. Марійське товариство молоді, м. Львів.

Оп. 1.

164. Спр. 66. Анкети, протоколи, листи про діяльність марійських дружин, гуртків і союзів у Тернополі Львівської єпархії. 131 арк.

**Приватний архів Михайла Романюка (м. Львів)**

165. Інтерв'ю з Василем Куком (1913 р.н), записане Михайлом Романюком у м. Київ 22 липня 2005 р.

166. Комітет державної безпеки СРСР. Вказівки від 17 серпня 1987 р. № 51с. Про напрямки огляду заходів по реалізованій справі контррозвідувальної операції «Каскад». 15 арк.

Архів Степана Ленкавського валіза

167. Файл L-261. Протокол ширшої наради проводу ЗЧ ОУН в Бельгії, 23 серпня 1963 р. 46 арк.

168. Файл L-265. Ширша нарада 21 –23.09.63. 7 арк.

169. Файл L_310. Наші організаційні завдання. 12 арк.

170. Файл L_325. Протокол членів президії з членами Головної Дирекції. Альбіон, 29 червня 1976. 6 арк.

171. Файл L_418. В обороні нескорених. Звернення проводу ОУН до всієї української спільноти. 4 арк.

172. Файл L_454. Протокол засідання головної комісії І-ої частини IV Великого збору ОУН, 14.04.1968. 2 арк.

Архів Степана Ленкавського в Мюнхені

173. Файл № 01059. Спільне внесення проводу ЗЧ ОУН і члена бюра проводу ОУН, Я. Стецька в справі скликання IV Великого збору ОУН. 8 арк.

**Електронний архів визвольного руху**

174. Звіт зовнішньополітичної і АБН референтури Проводу ЗЧ ОУН за час від липня 1953 до березня 1955 р. 10 арк. URL: https://avr.org.ua/viewDoc/16649.

175. Лист Джона Стюарта про приїзд Ярослава Стецька до Шотландії від травня 1951 р. 2 арк. URL: https://avr.org.ua/viewDoc/18076.

176. Повідомлення про діяльність АБН. 2 арк.
URL: https://avr.org.ua/viewDoc/22991.

177. Протокол допиту обвинуваченого Дьячука-Чижевського Василя Миколайовича. 24–25 травня 1946 р. 25 арк. URL: https://avr.org.ua/viewDoc/23550.

178. Спогади Горбового Володимира - "Погода совісті" від 30.01.1978 року. 95 арк. (аркуші ненумеровані) URL: https://avr.org.ua/viewDoc/22336

179. Чому була потрібна чистка в ОУН. Ч. 1. З ким ідемо, з ким не підемо ніколи. 32 арк. URL: http://old.avr.org.ua/index.php/viewDoc/1105.

**Електронний архів Центрального розвідувального управління США**
**CIA Freedom of Information Act (FOIA) Electronic Reading Room.**

180. U. S. Department of State Attention: Mr. A. N. Abajian Office of Investigation Refugee Relief Program/ Deputy Director, Plana Subject: Yaroslav Stetsko aka Wasyl Dankiw. 4 p.
URL:
https://www.cia.gov/readingroom/docs/STETSKO%2C%20YAROSLAV_0092.pdf

181. The Ukrainian Element. 26 p. URL: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/QRPLUMB%20%20%20VOL.%201_0007.pdf.

182. Yaroslav Stetsko head of the ABN in Canada. 3 p. URL: https://www.cia.gov/readingroom/docs/STETSKO%2C%20YAROSLAV_0038.pdf

183. Yaroslav Stetzko. Miroslav Pavlovskii, Zinovii Karbovich. 8 p. (аркуші ненумеровані)
URL:
https://www.cia.gov/readingroom/docs/STETSKO%2C%20YAROSLAV_0024.pdf

**Опубліковані джерела**

**Тематичні збірники документів**

184. АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріялів з діяльности 1941–1956 рр. Т. 1. Б. м.: видання ОУН, 1956. 357 с.

185. АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріялів з діяльности 1941–1956 рр. Т. 2. Б. м.: видання ОУН, 1979. 463 с.

186. АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріалів з діяльности 1967–1970 рр. Т. 3. Б. м.: видання ОУН, 1981. 518 с.

187. АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріялів з діяльности 1971–1975 рр. (збірка документів). Т. 4. Б. м.: видання ОУН, 1982. 456 с.

188. Андрій Мельник. 1890–1964. Спогади. Документи. Листування / упоряд. О. Кучерук, Ю. Черченко. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2011. 551 с.

189. Варшавський акт обвинувачення Степана Бандери та товаришів / упоряд. М. Посівнич. Львів : МС, 2005. 200 с.

190. Відновлення Української держави в 1941 році. Нові документи і матеріали / редкол.: В. Сергійчук (голова) та ін.. Київ: Українська Видавнича Спілка, 2001. 198 с.

191. Влада УРСР і закордонні українці (1950–1980-ті рр.): документи і матеріали / упоряд. В. Даниленко. Київ: Смолоскип, 2017. 656 с.

192. Документи ДПУ–НКВС–МДБ–КДБ УРСР стосовно ліквідації визначних діячів українського національно-визвольного руху. Київ : СЗР України, 2023. 251 с.

193. Другий Світовий Конгрес Вільних Українців: матеріяли / гол. ред. В. Дідюк. Торонто ; Нью-Йорк ; Лондон: Видання Секретаріату СКВУ, 1986. 470 с.

194. Життя і діяльність Степана Бандери: документи й матеріали / упоряд. М. Посівнич. Тернопіль : Астон, 2008. 448 с.

195. Історія польсько-українських конфліктів: у 2 т. Т. 2 / / упоряд. М. Сивіцький, пер. з пол. Є. Петренка. Київ: Видавництво ім. О. Теліги, 2005. 360 с.

196. Конгрес Українських Націоналістів 1929 р. : документи і матеріали / упоряд. В. Муравський. Львів : ЛННБ ім. В. Стефаника, 2006. 420 с.

197. Літопис УПА. Нова серія. Т. 17: Осип Дяків-«Горновий». Документи і матеріали. / упоряд. В. Мороз. Київ ; Торонто: Літопис УПА, 2011. 1015 с.

198. Літопис УПА. Нова серія. Т. 21 : Ярослав Старух. Документи і матеріали. / упоряд. В. Мороз. Київ ; Торонто: Літопис УПА, 2012. 1008 с.

199. Літопис УПА. Нова серія. Т. 27: Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля (1949–1956). Кн. 3. / упоряд. М. Романюк. Київ ; Торонто: Літопис УПА, 2017. 736 с.

200. Московські вбивці Бандери перед судом : збірка матеріялів / ред. Д. Чайковський. Мюнхен : Українське видавництво, 1965. 728 с.

201. ОУН в 1941 році. Документи. Ч. 1 /упоряд. О. Веселова, О. Лисенко, І. Патриляк, В. Сергійчук. Відп. ред. С. Кульчицький. Київ: Інститут історії України НАН України, 2006. 336 с.

202. ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929–1955 р. Б. м.: видання Закордонних частин ОУН, 1955. 369 с.

203. ОУН і УПА в 1943 році : документи / упоряд. О. Веселова, В. Дзьобак, М. Дубик, В. Сергійчук. Київ: Інститут історії України НАН України, 2008. 347 с.

204. ОУН і УПА на Центральноукраїнських землях: документи та матеріали / упоряд. С. Хмара, Б. Шевченко. Кропивницький: Поліграф-Сервіс, 2022. 200 с.

205. Перший Світовий Конгрес Вільних Українців : матеріяли / гол. ред. І. Сирник. Вінніпег; Нью-Йорк; Лондон: Видання Секретаріату СКВУ, 1969. 479 с.

206. П’ятий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН) : матеріяли й постанови. Б. м.: Вид. ОУН, 1975. 374 с.

207. Розкол ОУН (1939–1940) : збірник документів / упоряд. В. Косик. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. 134 с.

208. Роман Шухевич у громадсько-політичному житті Західної України (1920–1939 рр.) : спогади, документи, світлини / упоряд. А. Сова. Львів: Апріорі, 2019. 816 с.

209. Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950). Т. 1 /упоряд. В. Сергійчук. Київ: ПП Сергійчук М. І., 2007. 640 с.

210. Степан Бандера у документах радянських органів державної безпеки (1939–1959). Т. 1 / за заг. ред. В. Сергійчука. Київ: ПП Сергійчук М. І., 2009. 680 с.

211. Степан Бандера у документах радянських органів державної безпеки (1939–1959) Т. 2 / за заг. ред. В. Сергійчука. Київ: ПП Сергійчук М. І., 2009. 639 с.

212. Степан Бандера у документах радянських органів державної безпеки (1939–1959) Т. 3 /за заг. ред. В. Сергійчука. Київ: ПП Сергійчук М. І., 2009. 647 с.

213. Степан Ленкавський. Український націоналізм: твори. Т. 1 / ред. О. Сич. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. 600 с.

214. Степан Ленкавський в історії ОУН : документи і матеріали. Ч. 2 (1945–1954) / упоряд. О. Сич. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2025. 607 с.

215. Україна в Другій світовій війні у документах : збірник німецьких архівних матеріалів. Т. 1 / упоряд. В. Косик. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. 384 с.

216. Україна в Другій світовій війні у документах : збірник німецьких архівних матеріалів. Т. 4 / упоряд. В. Косик. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, Інститут археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України, 2000. 368 с.

217. Українська еміграція 40 –70-х років минулого століття в архівних документах радянських спецслужб Ч. 1. Київ: СЗР України, 2024. 319 с.

218. Українська еміграція 40–70-х років минулого століття в архівних документах радянських спецслужб. Ч. 3. Київ: СЗР України, 2024. 235 с.

219. Українська політична еміграція 1919–1945 : документи і матеріали. / редкол. В. Смолій (співголова), Ю. Левенець (співголова) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2008. 928 с.

220. Українська суспільно-політична думка в XX столітті : документи і матеріали. Т. 2. /упоряд. Р. Сольчаник, Т. Гунчак. Б. м. : Сучасність: 1983. 430 с.

221. Українська суспільно-політична думка в XX столітті : документи і матеріали. Т. 3 /упоряд. Р. Сольчаник, Т. Гунчак. Б. м. : Сучасність, 1983. 381 с.

222. Українське державотворення. Акт 30 червня 1941 /упоряд. О. Дзюбан. Львів : Піраміда, 2001. 557 с.

223. Український здвиг: Закерзоння (1939–1947) / упоряд. В. Сергійчук. Київ: ПП Сергійчук М. І., 2011. 840 с.

224. Федун Петро – «Полтава». Концепція Самостійної України. Т. 2: Документи і матеріали / упоряд. М. Романюк. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2013. 896 с.

225. Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). Т. 1 : Постанови. Б. м. : Видання ОУН, 1969. 246 с.

226. Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). Т. 2 : Доповіді й статті. Б. м. : Видання ОУН, 1972. 320 с.

227. Шостий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). Матеріяли й постанови. Б. м. : Видання ОУН, 1984. 631 с.

**Спогади та щоденники**

228. Андрієвський Д. Наше ув'язнення у таборовій лікарні. *Українські націоналісти у боротьбі проти нацизму: збройне протистояння, спротив у тюрмах і концтаборах, діяльність на еміграції* / упоряд. М. Романюк. Львів : Інститут українознавства НАН України, 2020. С. 167–172.

229. Антонович О. Спогади. Київ; Вашинґтон: АО «Август», 1999. 392 с.

230. Армстронг Дж. Героїчне і людське: спогад про українських національних провідників 1941–1945 років. *Україна модерна.* Львів, 1996. Ч. 1. С. 101–113.

231. Аскольд (Стецько Я.). За ґратами. *Українське слово*. 1938. Ч. 269. С. 4. – до спогадів.

232. Волчук Р. Спомини з передвоєнного Львова та воєнного Відня. Київ: Критика, 2002. 176 с.

233. Врецьона Є. Мої зустрічі з полковником. *Євген Коновалець та його доба*. Мюнхен: видання фундації Євгена Коновальця, 1974. С. 466–481.

234. Гаврилишин Б. Д. Залишаюсь українцем. Київ: Пульсари, 2011. 288 с. (Серія «Українці у світовій цивілізації»).

235. Гайвас Я. Коли кінчалася епоха. Б. м.: б.в.,1964. 143 с.

236. Гайвас Я. Пора висвітлити факти: інтерв'ю [про ОУН у Другій світовій війні]. *Визвольний шлях*. 1982. Кн. 9. С. 1069–1075.

237. Гай-Головко О. Смертельною дорогою: події нашого часу. Т. 3. Тернопіль: Джура, 2001. 224 с.

238. Галамай С. У боротьбі за Українську Державу. Спогади. Львів: Мс, 2003. 458 с.

239. Глива Є. Життєві спостереження – через призму власного серця. Острог: Свинарчук Р.В., 2009. 272 с.

240. Григор М. У вирі подій. *В боротьбі за Українську державу* / ред. М. Марунчак. Львів: Меморіал, 1992. С. 701–711.

241. Гришко В. Карби часу: історія, література, політика, публіцистика : у 2 т. Т. 1 (1946–1952). Київ: Смолоскип, 1999. 868 с.

242. Губчак О. Підпільна діяльність у Тернопільській гімназії (спомин з 1928–1930 рр.). *Ювілейна книга української гімназії в Тернополі.* Тернопіль ; Львів: НТШ; Львівське крайове товариство «Рідна школа», 1998. С. 203–218.

243. Іванис В. Стежками життя. Кн. 5 :На чужині. Новий Ульм: накладом автора. 517 с.

244. Ільницький Р. Думки про українську визвольну політику / упоряд. О. Панченко. Гадяч: Гадяч, 2007. 516 с.

245. Історія — це правда про долю народів : із інтерв'ю в. о. голови УДП інж. Богдана Федорака. *30 червня 1941: Проголошення відновлення державності України* / відп. ред., упоряд. М. Посівнич. Львів ; Торонто ; Дрогобич: Посвіт, 2019. С. 432–434.

246. Казанівський Б. Шляхом легенди: Спомини. Лондон: Українська видавнича спілка, 1975. 293 с.

247. Кедрин І. Життя – події – люди: спомини і коментарі. Нью-Йорк : Видавництво кооперативи «Червона калина», 1976. 724 с.

248. Климишин М. В поході до волі : у 2 т. Т. 1. Детройт: Українська книгарня, 1987. 429 с.

249. Климишин М. В поході до волі : у 2 т. Т. 2. Б. м.: накладом автора, б. р. 387 с.

250. Климишин М. Ярослав Стецько (до 90-річчя від дня народження). Визвольний шлях. 2002. Кн. 1. С. 46–52.

251. Княжинський А. Листи до Ярослава Стецька. *Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле* / ред. Б. Романенчук. Філадельфія: видання комітету коломиян, 1988. С. 863 –868.

252. Коваль О. Спомини мого життя. Львів: Галицька видавнича спілка, 2016. 240 с.

253. Козак І. «Зродились ми великої години…» : спогади. Львів: Манускрипт, 2020. 464 с.

254. Королишин М. Діяльність гетьмана Павла Скоропадського під час Другої світової війни: фрагменти спогадів. *Останній гетьман: ювілейний збірник пам'яті Павла Скоропадського (1873–1945).* Київ: Академпрес, 1993. С. 262–271.

255. Костюк Г. Зустрічі і прощання: спогади. Кн. 2. Едмонтон :Канадський інститут українських студій, 1998. 609 с.

256. Кубійович В. Мені 85. Мюнхен: Молоде життя, 1985. 307 с.

257. Кук В. Державотворча діяльність ОУН. Акт відновлення Української держави 30 червня 1941 р. Львів; Київ: б.в., 2001. 30 с.

258. Левицький Б. Національний рух під час Другої світової війни. Інтерв'ю. *Діялог.* 1979. Ч. 2. С. 4 –31.

259. Лемко С. 30 червня 1941 р. на Лемківщині. *Визвольний шлях.* 1992. Кн. 6. С. 723 –729.

260. Лисий В. До історії 30 червня 1941 р. *Вільна Україна. Збірник*. 1956. Вип. 11. С. 41 –49.

261. Лисяк-Рудницький І. Щоденники. Київ: Дух і Літера, 2019. 696 с.

262. Макар В. Спомини та роздуми. Т. 4. Береза Картузька. Роки неволі та боротьби. Київ: б. в., 2001. 520 с.

263. Малащук Р. З книги мого життя : в 2 т. Т. 2: «Вибрати не можна тільки Батьківщину». Торонто: Гомін України, 1988. 416 с.

264. Мацьків Т. З-над Дністра на канадські прерії (Мій життєвий шлях). Едмонтон: Українські Вісті, 1963. 208 с.

265. Михалевич М. Круті віражі до волі. Нью-Йорк; Київ; Торонто: Видавництво ім. Олени Теліги, 1997. 158 с.

266. Михалевич М. Стрибками по часі (Репортаж з пам'яти). *Непогасний вогонь віри: Збірник на пошану полковника Андрія Мельника, голови Проводу українських націоналістів*. Париж: Націоналістичне видавництво в Європі, 1974. С. 167 –181.

267. Мечник С. (Мудрик С.) Люди. Роки. Події. Мюнхен: Українське Видавництво, 1986. 294 с.

268. Мечник С. (Мудрик С.) Моє минуле. Львів ; Мюнхен: б.в., 2002. 323 с.

269. Мечник С. (Мудрик С.) Під трьома окупантами: Спогад українського революціонера-підпільника. Лондон: Українська видавнича спілка, 1958. 208 с.

270. Мечник С. (Мудрик С.) Початок невідомого. Спогади 1945 –1954. Мюнхен: Українське видавництво, 1984. 264 с.

271. Мечник С. (Мудрик С.) Роздумую, пригадую (спогади, третя частина 1954 – 1973). Мюнхен: Українське видавництво, 1985. 283 с.

272. Мороз Р. В. Проти вітру. Спогади дружини українського політв'язня. 2-е вид. змін. і доповн. Харків: Права людини, 2012. 288 с.

273. Обух. (Тюшка О.) Дещо про організаційну діяльність Л. Ребета в 1936-39 рр. *Генерал УПА Олекса Гасин – «Лицар» /* авт. Г. Дем'ян. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2003. С. 337 – 348.

274. Онацький Є. У Вавилонському полоні. Буенос-Айрес: б.в., 1948. 131 с.

275. Павлишин Л. «На грані двох світів...»: спогади військовика бандерівця / літзаписувач В. Щеглюк. Львів : Сполом, 2010. 320 с.

276. Паньківський К. Від держави до Комітету. Нью-Йорк; Торонто: Ключі, 1957. 160 с.

277. Пасіка В. Легенда. *Визвольний шлях*. 1988. Кн. 1 (478). С. 22 – 28.

278. Петренко Г. На вибоях епохи. Київ: Українська видавнича спілка, 2007. 167 с.

279. Петренко Р. («Юрко», «Омелько»). За Україну, за її волю (Спогади). Літопис УПА. Т. 27 / відп. ред. Є. Штендера. Торонто; Львів: Видавництво «Літопис УПА», 1997. 283 с.

280. Потічний П. Й. Моя дорога : спогади / пер. з англ. С. Когут. Київ: Фрески, 2014. 342 с.

281. Пришляк Я. За Україну!: записки члена ЗП УГВР. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. 152 с.

282. Ребет Д. Спогади / наук. ред. Я. Грицак. Львів : Манускрипт, 2018. 176 с.

283. Ребет Л. Світла і тіні ОУН. Мюнхен: «Український Самостійник», 1964. 131 с.

284. Романишин О. У 50-річчя Акту 30 червня. *Альманах "Гомону України" на 1991 рік.* Торонто: Гомін України, 1991. С. 82 –88.

285. Романишин О. У 50-річчя великого процесу ОУН у Львові 1936. *Визвольний шлях*.1987. Кн. 6. С. 670 –685.

286. Самчук У. На білому коні. Вінніпег: Інститут Дослідів Волині Товариство «Волинь», 1972. 251 с.

287. Сидор-Чарторийський М. Від Сяну по Крим: спомини учасника III Похідної Групи-Південь. Нью-Йорк: Говерля, 1951. 222 с.

288. Стахів Є. Крізь тюрми, підпілля й кордони: Повість мого життя. Київ: Рада, 1995. 320 с.

289. Стецько С. Жінка, яка творила незалежну Україну. Київ: Ярославів Вал, 2021. 200 с.

290. Стецько Я. 30 червня 1941. Проголошення відновлення державності України. Торонто; Нью-Йорк; Лондон: Українська видавнича спілка, 1967. 465 с.

291. Стецько Я. Як це було. *Сурма.* 1949. Ч. 13 –14. С. 15 –18.

292. Сусік Д. З любові до свого народу: спогади. Львів: Афіша, 2006. 188 с.

293. Тарнавський З. Два процеси ОУН. *Шлях перемоги*. 1956. 5 лют. Ч. 6. С. 3, 5.

294. Тарнавський З. Дорога на Високий замок. Торонто: Гомін України, 1964. 254 с.
295. Чубай М. (Дзиндра Я.) Рейд організаторів ОУН від Попраду по Чорне море (із записника ройового). Мюнхен: Наша книгозбірня, 1952. 65 с.
296. Шухевич С. Моє життя. Спогади. Лондон: Українська видавнича спілка, 1991. 619 с.
297. Шушко В. Завдання виконав. Львів: Місіонер, 1999. 224 с.
298. Янів В. Зустріч з полк. Є. Коновальцем на тлі настроїв доби. *Євген Коновалець та його доба.* Мюнхен: видання фундації Євгена Коновальця, 1974. С. 426–465.
299. Яшан В. Під Брунатним чоботом: німецька окупація Станиславівщини в Другій світовій війні, 1941–1944. Торонто: the New Pathway Publishers Limited, 1989. 284 с.

**Творча спадщина Ярослава Стецька**

300. Б. О. (Стецько Я.). Можливості координованої політичної діяльности. Шлях перемоги. 1976. 17 жовт. Ч. 40. С. 3.
301. Борецький С. (Стецько Я.). За український зміст боротьби. *Шлях перемоги.* 1980. 2 бер. Ч. 9. С. 1, 3.
302. е-о (Стецько Я.). Завваги (на марґінесі дискусії про Орден). *Студентський шлях*. 1933. Ч. 4–5. С. 140–143.
303. Е. О. (Стецько Я.). На позиціях воюючої Батьківщини. *Визвольний шлях*. 1952. Ч. 8. С. 11–13.
304. Е. О. (Стецько Я.). Патріярхат УКЦ існує! *Шлях перемоги*. 1976. 2 трав. Ч. 18. С. 1, 6.
305. Завдання ОУН під сучасну пору. *Сурма.* 1951. № 30. С. 5–9.
306. З. К. (Стецько Я.). Дві концепції: Антибольшевицький блок народів і «Межимор'я». *Визвольна політика*. 1946. № 1. С. 11–14.
307. З. К. (Стецько Я.). До минулого немає повороту. *Визвольний шлях*. 1949. Ч. 7. С. 6–7.
308. З. К. (Стецько Я.). За велику справу. *Визвольний шлях*. 1951. Ч. 9. С. 16–17.

309.З. К. (Стецько Я.). За єдиний фронт поневолених народів. *Визвольний шлях.* 1950. Ч. 4. С. 28–31.

310.З. К. (Стецько Я.). Засідання ЦК АБН у Мюнхені. *Шлях перемоги*. 1986. 30 бер. Ч. 13 С. 1, 6.

311.З. К. (Стецько Я.). На спільному шляху. *Pour la liberté des peuples / За свободу народів!* 1946. № 1. С. 116–117.

312.З. К. (Стецько Я.). Основні завваги до змісту нашої визвольної концепції. *Визвольний шлях*. 1954. Кн. 6. С. 15–20.

313.З. К. (Стецько Я.). Україна в авангарді революції народів: ідеї та шляхи. *Визвольна політика*. 1946. № 1. С. 3–7.

314.Карбович З. (Стецько Я.). Всю владу народам. *Набат*. 1947. № 1. С. 2–11.

315.Карбович З. (Стецько Я.). Горі чола. *Наш клич*. 1939. 15 квіт. Ч. 15. С. 1, 4.

316.Карбович З. (Стецько Я.). Догми нашої революції. *Набат*. 1947–1948. № 3–4. С. 32–34.

317.Карбович З. (Стецько Я.). Жидівство і ми. *Новий шлях*. 1939. 8 трав. № 36, с. 3

318.Карбович З. (Стецько Я.). За розподіл Росії об'єднаними силами народів. *Pour la liberté des peuples / За свободу народів!* 1946. № 1. С. 29–34.

319.Карбович З. (Стецько Я.). Зміст нашої визвольної концепції. *Визвольний шлях.* 1950. Ч. 6. С. 6–9.

320.Карбович З. (Стецько Я.). Знехтована потуга. Б. м.: б. в., 1980. 29 с.

321.Карбович З. (Стецько Я.). Напрямні виховання. *Новий шлях.* 1939. 3 лип. Ч. 52. С. 3.

322.Карбович З. (Стецько Я.). Напрямні виховання. *Новий шлях.* 1939. 6 лип. Ч. 53. С. 3.

323.Карбович З. (Стецько Я.). Незмінні дороговкази. *Визвольний шлях.* 1956. Кн. 4. С. 389–395.

324.Карбович З. (Стецько Я.). Остаточна перемога наша. *Українське слово.* 1939. 23 квіт. Ч. 304. С. 1.

325.Карбович З. (Стецько Я.). У чому сила народу. Б. м.: б. в., б. р. 7 с.

326.Карбович З. (Стецько Я.). Шелєпіна у тюрму. *Шлях перемоги.* 1968. 18 серп. Ч. 33. С. 1.

327.Київ проти Москви: збірник праць Ярослава Стецька / упоряд. В. Рог, Г. Рій. Київ: Українська видавнича спілка, 2021. 634 с.

328.Ми йдемо вперід! *Українське слово*. 1938. 2 жовт. Ч. 275. с. 3

329.Націоналізм і релігія. *Юнак.* 1932. № 8–9. С. 4–7.

330.Озерський Б. (Стецько Я.). Дві мірки. *Шлях перемоги.* 1986. 27 квіт. Ч. 17. С. 1,6.

331.Озерський Б. (Стецько Я.). Напрямні нашої сучасної церковної політики. *Бюлетень проводу ОУН.* 1976. Ч. 17. С. 29–31.

332.Озерський Б. (Стецько Я.). Нові елементи в українській внутрішній політиці. *Бюлетень проводу ОУН.* 1974. Ч. 14. С. 8–10.

333.Озерський Б. (Стецько Я.). Український державний центр. *Шлях перемоги.* 1976. 16 трав. Ч. 20. С. 3–4.

334.Озерський Б. (Стецько Я.). Український державний центр. *Шлях перемоги.* 1976. 23 трав. Ч. 21. С. 3–4.

335.Орловський Є. (Стецько Я.). Боротьба для боротьби чи змагання за вартості. *Студентський шлях.* 1934. Ч. 5–6. С. 136–140.

336.Орловський Є. (Стецько Я.). За синтезу вартостей. *Студентський шлях.* 1934. Ч. 7–8. С. 229–231.

337.Орловський Є. (Стецько Я.). За творців нової дійсності. *Студентський шлях.* 1934. Ч. 5–6. С. 147–153.

338.Орловський Є. (Стецько Я.). Сучасний Ватикан і Україна. *Шлях перемоги.* 1969. 22 черв. Ч. 25. С. 1, 6.

339.Орловський Є. (Стецько Я.). Чи можлива перемога над Росією без світової війни. *Визвольний шлях.* 1951. Ч. 12. С. 9 –14.

340.Осінський С. (Стецько Я.). «Ви є сумлінням цілого світу». *Шлях перемоги.* 1983. 28 серп. Ч. 35. С. 1.

341.Осінський С. (Стецько Я.). До концепції імперіалізму. *Студентський вістник.* 1938. Ч. 1–2. С. 19–23.

342.Осінський С. (Стецько Я.). До питання генези української держави. *Студентський вістник.* 1939. Ч. 1. С. 5–9.

343.Осінський С. (Стецько Я.). На соціяльні теми. *Студентський вістник.* 1938. Ч. 5–6. С. 143–153.

344.Осінський С. (Стецько Я.). Розклад російської тюрми народів. *Шлях перемоги.* 1983. 31 лип. Ч. 31. С. 1–2.

345.Осінський С. (Стецько Я.). Чи асиміляція жидів? *Студентський вістник.* 1938. Ч. 3–4. С. 92–97.

346.Підмогильний Б. (Стецько Я.). Головні напрямні нашої дії за кордоном. *Бюлетень проводу ОУН.* 1969. Ч. 1. С. 6–13.

347.Підмогильний Б. (Стецько Я.). Наступ в обороні. *Бюлетень проводу ОУН.* 1974. Ч. 15. С. 15–22.

348.Підмогильний Б. (Стецько Я.). Наші завдання під сучасну пору. *Бюлетень проводу ОУН.* 1972. Ч. 11. С. 7–14.

349.Підмогильний Б. (Стецько Я.). Рік українського політв'язня. *Бюлетень проводу ОУН.* 1977. Ч. 18. С. 27–35.

350.Стецько-Карбович Я. (Стецько Я.). За новий суспільний лад. Ч. 1. Б. м. : б. в., 1941. 68 с.

351.Стецько-Карбович Я. . (Стецько Я.) Українське робітництво : його роль у новому суспільному ладі. Б. м. : б. в., б. р. 37 с.

352.Стецько Я. Від імперії до національної держави. *Шлях перемоги.* 1976. 21 лист. Ч. 45. С. 1, 6.

353.Стецько Я. Дві революції. Київ: Rainshouse, 2023. 24 с.

354.Стецько Я. За владу нації. *Шлях перемоги.* 1973. 25 лист. Ч. 48. С. 1, 3.

355.Стецько Я. За зміст державного життя : дискусійна праця. Б. м.: б. в., б. р. 50 с.

356.Стецько Я. Ідіть шляхом героїв! Слово Я. Стецька на здвизі СУМ-у в Лестері. *Шлях перемоги.* 1976. 25 лип. Ч. 30. С. 3.

357.Стецько Я. Наші шляхи. Б. м. : б. в., б. р. 18 с.

358.Стецько Я. Проблеми, що перед нами: промова після відкриття АБН конференції. *Шлях перемоги.* 1985. 15 груд. Ч. 50. С. 1, 6.

359.Стецько Я. Сорокові роковини АБН (промова в Конгресі США). *Шлях перемоги.* 1983. 21 серп. Ч. 34. С. 1, 4.

360.Стецько Я. У поклоні Патріярхові. *Шлях перемоги.* 1979. 7 жовт. Ч. 40. С. 1, 6.

361.Юріїв О. (Стецько Я.). Небезпечні сугестії. *Студентський шлях.* 1934. № 1–2. С. 2–6.

362.Ярослав Стецько. Твори : у 2 т. / ред. В. Косик. Т. 1 : Українська визвольна концепція. Мюнхен : Видання ОУН, 1987. 496 с.

363.Ярослав Стецько. Твори : у 2 т. / ред. В. Косик. Т. 2 : Українська визвольна концепція. Мюнхен : Видання ОУН, 1991. 467 с.

**Матеріали періодичних видань**

364.АВБ. Українці в Англії перемогли Шелепіна. *Шлях перемоги.* 1975. 27 квіт. Ч. 17. С. 1, 6.

365.АГ. Голодівка й похід в обороні Ю. Шухевича. *Шлях перемоги.* 1980. 13 квіт. Ч. 15. С. 1.

366.А. Г. З'їзд українців Франції. *Шлях перемоги.* 1980. 20 лип. Ч. 29. С. 6.

367.Акція АБН на XIX Олімпіяді в Мехіко. *Гомін України.* 1968. 2 листоп. № 45. С. 1.

368.Акція ЛВУ за патріярхат Української католицької церкви. *Шлях перемоги.* 1971. 9 трав. Ч. 19. С. 1.

369.Альтернатива до атомової війни (звернення ЦК АБН). *Шлях перемоги.* 1981. 22 лист. Ч. 47. С. 1, 6.

370.Американська Рада за Свободу – організатор міжнародньої конференції. *Шлях перемоги.* 1984. 23 вер. Ч. 39. С. 2.

371.Б. К. Маніфестація в обороні Української католицької церкви. *Шлях перемоги.* 1971. 16 трав. Ч. 20. С. 1.

372.Беркут М. Конференція АБН–ЄРС. *Шлях перемоги.* 1982. 17 жовт. Ч. 42. С. 1–2, 6.

373.Борушенко П. Відвідини Бразілії. *Шлях перемоги.* 1975. 3 серп. Ч. 31. С. 5–6.

374.В. Д. Успішний з’їзд Т-ва колишніх вояків УПА в ЗСА. *Шлях перемоги.* 1976. 4 лип. Ч. 27. С. 5.

375.В. Л. Гідна відзнаки імпрези. *Шлях перемоги*. 1981. 2 серп. Ч. 31. С. 1, 6.

376.В. С. Після візити Косигіна в Канаді. *Гомін України*. 1971. 6 лист. № 46. С. 1, 8.

377.В. Щ. У Детройті відзначено 50-річчя ОУН. *Шлях перемоги.* 1979. 16 груд. Ч. 50. С. 1, 5.

378.Варшавські вязні у Львові. *Українські вісти.* 1936. 23 трав. Ч. 117. С 1.

379.Велика демонстрація в Лондоні. *Шлях перемоги.* 1971. 6 черв. Ч. 23. С. 1.

380.Великий здвиг-маніфестація. *Шлях перемоги.* 1969. 20 лип. Ч. 29. С. 1, 5.

381.Великий процес ОУН у Львові. *Наш прапор.* 1936. 1 лип. Ч. 74. С. 3.

382.Великий успіх ОУН і АБН у Мадриді в пресі, телебаченні й радіо. *Шлях перемоги.* 1980. 23 лист. Ч. 47. С. 1, 6.

383.Вжити збройну силу проти москалів. Шлях перемоги. 1968. 1 вер. Ч. 35. С. 1.

384.Визволення України – його життєва тема. *Шлях перемоги.* 1983. 26 черв. Ч. 26. С. 1, 6.

385.Вийшли на волю. *Наш прапор*. 1936. 30 груд. Ч. 150. С. 1.

386.Високе відзначення. Я. та С. Стецько донесли українські ідеї до мільйонів американців. *Шлях перемоги.* 1978. 5 лют. Ч. 6. С. 1.

387.Відбулася успішна конференція АБН–ЄРС. *Шлях перемоги.* 1982. 10 жовт. Ч. 41. С. 1.

388.Відвідини в ЗСА. *Шлях перемоги.* 1983. 22 лип. Ч. 30. С. 1.

389.В обороні Української католицької церкви. *Шлях перемоги.* 1969. 18 трав. Ч. 20. С. 5.

390.В обороні української церкви. *Шлях перемоги.* 1969. 29 черв. Ч. 26. С. 5.

391.Гідні відзначення в Мюнхені. *Шлях перемоги.* 1979. 21 жовт. Ч. 42. С. 1, 6.

392.Голова АБН на пресконференції в Чикаго. *Шлях перемоги.* 1972. 23 січ. Ч. 4. С. 3.

393.Два ювілейні з’їзди. *Шлях перемоги.* 1977. 18 груд. Ч. 51. С. 1, 5–6.

394.Демонстрація в Оттаві. *Шлях перемоги.* 1981. 27 груд. Ч. 51–52. С. 1.

395.Демонстрація у Вінніпезі. *Шлях перемоги.* 1971. 30 трав. Ч. 22. С. 1.

396.Д-ів А. К. Виступ молоді в обороні переслідуваних в Україні. *Шлях перемоги.* 1974. 24 лют. Ч. 8. С. 1.

397.Дмитрів І. Голова проводу ОУН між українцями в Англії. *Шлях перемоги.* 1971. 1 серп. Ч. 31. С. 2, 6.

398.Донцов Д. Партія чи Орден? *Вістник.* 1933. Т. 1, кн. 2. С. 116–134.

399.До українсько-жидівських зв'язків. *Шлях перемоги.* 1979. 23 вер. Ч. 38. С. 1.

400.Екзекутива ВАКЛ у Женеві. *Шлях перемоги.* 1981. 15 бер. Ч. 11. С. 1.

401.ЕРС проти Конференції європейської безпеки. *Шлях перемоги.* 1972. 17 груд. Ч. 51. С. 1.

402.З поїздки голови ОУН. *Шлях перемоги.* 1976. 18 лип. Ч. 29. С. 1.

403.За зміну радіополітики ЗСА. *Шлях перемоги.* 1982. 17 січ. Ч. 3. С. 1.

404.За суверенітет нації. Конгрес американських приятелів АБН у Нью-Йорку. *Шлях перемоги.* 1981. 17 трав. Ч. 20. С. 1.

405.Завадович Р. В обороні рідної церкви. *Шлях перемоги.* 1969. 25 трав. Ч. 21. С. 4.

406.Заява Ярослава Стецька. *Шлях перемоги.* 1971. 20 черв. Ч. 25. С. 1.

407.Звернення в обороні України. *Шлях перемоги.* 1974. 21 лип. Ч. 29. С. 1.

408.Здвиг СУМ-у в Англії підтримує патріарха УКЦ. *Шлях перемоги.* 1975. 27 лип. Ч. 30. С. 1.

409.Зір. Московський наказовбивник у Німеччині. *Шлях перемоги.* 1975. 9 лют. Ч. 6. С. 1.

410.Зореслава, Дмитрів. Похорони сл. п. Ярослава Стецька. *Визвольний шлях.* 1986. Кн. 9. С. 1029–1035.

411.Їжик С. «Таких людей дає Боже Провидіння раз на століття»: у сороковий день від смерти сл. п. Ярослава Стецька. *Гомін України.* 1986. 3 вер. № 36. С. 12.

412.Кармелюк А. Свято державности в Мюнхені. *Шлях перемоги.* 1981. 5 лип. Ч. 27. С. 1, 6.

413.Клеветникам ОУНМ в альбом. *Шлях перемоги.* 1971. 19 груд. Ч. 51. С. 3.

414.Комунікат Конгресу АБН і конференції Європейської Ради за свободу. *Шлях перемоги.* 1985. 15 груд. Ч. 50. С. 1.

415.Комюніке IV Світового з'їзду Українського визвольного фронту. *Шлях перемоги.* 1983. 25 груд. Ч. 52. С. 1.

416.Конгрес американських приятелів АБН. *Шлях перемоги.* 1985. 9 черв. Ч. 23. С. 1.

417.Конгрес ЗСА схвалив резолюцію про голодовий геноцид в Україні. *Шлях перемоги.* 1983. 18 груд. Ч. 51. С. 3.

418.Конференція АБН у Великобританії. *Шлях перемоги.* 1976. 31 жовт. Ч. 42. С. 1.

419.Конференція Європейської ради свободи. *Шлях перемоги.* 1984. 14 жовт. Ч. 42. С. 5.

420.Крайове свято 40-річчя АБН. *Шлях перемоги.* 1983. 11 груд. Ч. 50. С. 1, 6.

421.Кульчицький-Гут В. «Забута війна» і АБН. *Шлях перемоги.* 1981. 5 лип. Ч. 27. С. 1, 6.

422.Леник В. «Народ оцінюють по силі духа»: кардинал Йосиф Сліпий у Мюнхені. *Шлях перемоги.* 1969. 7 вер. Ч. 36. С. 1, 5.

423.Леник В. Патріарх між нами. *Шлях перемоги.* 1976. 26 груд. Ч. 50. С. 1, 6.

424.Леник В. Релігійно-національна маніфестація в Римі. *Шлях перемоги.* 1969. 5 жовт. Ч. 40. С. 6.

425.Лондон у 25-річчя АБН. *Гомін України.* 1968. 2 листоп. № 45. С. 1, 5.

426.Маніфестація поневолених народів. *Шлях перемоги.* 1982. 4 лип. Ч. 27. С. 1.

427.Масові демонстрації проти Косигіна. *Гомін України.* 1971. 30 жовт. № 45. С. 1, 4.

428.мв. Голова ЦК АБН п. Ярослав Стецько в Мадриді. *Шлях перемоги.* 1955. 13 лют. Ч. 7. С. 2

429.Мицак І. Торонто: 10 000 демонстрантів. *Шлях перемоги.* 1983. 26 черв. Ч. 26. С. 1, 5.

430.Могутня маніфестація в ЗСА. *Шлях перемоги.* 1977. 2 жовт. Ч. 40. С. 1, 6.

431.Могутня маніфестація в Торонті. *Шлях перемоги.* 1975. 6 лип. Ч. 27. С. 5–6.

432.На допомогу воюючій Україні. *Шлях перемоги.* 1980. 21–28 груд. Ч. 51–52. С. 1, 6.

433.На захист віри і народу. *Шлях перемоги.* 1969. 6 лип. Ч. 27. С. 5.

434.На міжнародньому відтинку дії. *Шлях перемоги.* 1979. 19 серп. Ч. 33. С. 1.

435.Наша присутність у Мадриді. *Шлях перемоги.* 1980. 30 лист. Ч. 48. С. 1.

436.Некрасов В., Кузнецов Ю. Кому не подобається взаєморозуміння. *Правда.* 1964. 27 черв. № 179. С. 1.

437.О. С. Маніфестація в Нью-Йорку. *Гомін України.* 1969. 9 серп. № 33. С. 2.

438.Організаційний комітет. Конференція АБН у Канаді. *Шлях перемоги.* 1981. 6 груд. Ч. 49. С. 1, 6.

439.Орищук Е. Про відзначення в Монреалі. *Шлях перемоги.* 1982. 21 лют. Ч. 8. С. 3.

440.Покликання Консультативної комісії. *Шлях перемоги.* 1974. 21 лип. Ч. 29. С. 1.

441.Покорний Ч. Про українсько-словацьку співпрацю в АБН. *Шлях перемоги.* 1971. 5 груд. Ч. 49. С. 3.

442.Політика АБН не служить поневоленим народам. *Українське слово.* 1971. 24 жовт. Ч. 1560. С. 1.

443.Політичні заходи в ЗСА. *Шлях перемоги.* 1984. 5 серп. Ч. 32. С. 1.

444.Політичний процес ОУН у Львові. *Наш прапор.* 1936. 1 черв. Ч. 62. С. 4–5.

445.Полтава Л. 30 червня у столиці ЗСА. *Шлях перемоги.* 1981. 9 серп. Ч. 32. С. 1,4.

446.Почин Світового фронту молоді. *Шлях перемоги.* 1969. 26 січ. Ч. 4. С. 1.

447.Прийняття-зустріч із Я. Стецьком. *Шлях перемоги.* 1971. 5 груд. С. 6.

448.Прийняття УККА у Вашингтоні. *Шлях перемоги.* 1978. 19 лют. Ч. 8. С. 1.

449.Прийняття у спікера Палати репрезентантів. *Шлях перемоги.* 1981. 13 вер. Ч. 37. С. 1.

450.Принципи української зовнішньої і внутрішньої політики. *Шлях перемоги.* 1978. 1 жовт. Ч. 40. С. 1, 6.

451.Припиніть торгівлю з СССР. *Шлях перемоги.* 1985. 15 вер. Ч. 37. С. 4.

452.Присутній. Свята героїв. *Шлях перемоги.* 1968. 23 черв. Ч. 25. С. 5.

453.Проклямація Тижня поневолених народів. *Шлях перемоги.* 1984. 5 серп. Ч. 32. С. 1, 4.

454.Протестна телеграма до Папи Івана Павла II. *Шлях перемоги.* 1979. 7 жовт. Ч. 40. С. 1.

455.Проти переслідування церкви. *Шлях перемоги.* 1969. 6 квіт. Ч. 14. С. 1.

456.Протиросійська акція в Іспанії. *Шлях перемоги.* 1970. 19 лип. Ч. 29. С. 1.

457.Процес Бандери й товаришів. *Українські вісти*. 1936. 29 трав. Ч. 122. С. 3.

458.Прочанин Я. Д. Римські дні 1984 р. *Шлях перемоги.* 1984. 11 бер. Ч. 11. С. 1, 6.

459.Революційна ОУН дає всецілу підтримку Блаженнішому. *Шлях перемоги.* 1971. 14 лист. Ч. 46. С. 1.

460.Розбудова протибольшевицького фронту. *Шлях перемоги.* 1978. 5 бер. Ч. 10. С. 1, 6.

461.Савич І. Проламання муру байдужости, Підсумки поїздки п. Я. Стецька по Австралії. *Шлях перемоги.* 1957. 11 серп. Ч. 32. С. 2.

462.Світова преса на конференції Центрального комітету АБН. *Сурма.* 1950. Ч. 23. С. 7 –8.

463.Секретаріят КОУГЦУ. Роттердамські відзначення. *Шлях перемоги.* 1983. 12 черв. Ч. 24. С. 1–2, 6.

464.Соколишин О. За волю всіх націй. *Шлях перемоги.* 1969. 10 серп. Ч. 32. С. 5–6.

465.Соколишин О. Тиждень поневолених націй. *Шлях перемоги.* 1976. 20 черв. Ч. 25. С. 5.

466.С. П. Поневолені народи – Ахіллесова п’ята. *Шлях перемоги.* 1980. 20 січ. Ч. 3. С. 3.

467.С. П. За розвал російської імперії. *Шлях перемоги.* 1980. 13 квіт. Ч. 15. С. 1.

468.Становище до подій в Україні і світі. *Гомін України.* 1973. 27 жовт. № 43. С. 1, 5.

469.Становище до подій в Україні і світі. *Гомін України.* 1973. 3 лист. № 44 . С. 1–3.

470.Становище українських політичних формацій за кордоном. *Шлях перемоги.* 1979. 11 лист. Ч. 45. С. 1–2.

471.Стахів М. Дещо про членів Управління [у Львові] в 1941 році: [Зауваження до праці Я. Стецька «30 червня 1941 р.» та до ст. В. Медицької-Лисої «Щоб не ширилось баламутство» у «Вільному слові», 1968, 13 квітня]. *Визвольний шлях*. 1971. Кн. 6. С. 580–586.

472. Степовий В. Величава маніфестація в Мельборні. *Шлях перемоги.* 1977. 29 трав. Ч. 22. С. 1.

473. Стецько дальше хворий. *Українські вісти.* 1936. 10 черв. № 131. С. 1.

474. Телеграма в справі геноциду в Україні до віцепрезидента Буша і М. Новака. *Шлях перемоги.* 1986. 18 трав. Ч. 20. С. 1.

475. Телеграма до канцлера Брандта. *Шлях перемоги.* 1973. 27 трав. Ч. 22. С. 1.

476. Телеграма до Папи. *Шлях перемоги.* 1971. 4 квіт. Ч. 14. С. 1.

477. Телеграма до президента ЗСА. *Шлях перемоги.* 1972. 4 черв. Ч. 23. С. 1.

478. Тесляр В. Прийняття в британському парламенті. *Шлях перемоги.* 1981. 19 лип. Ч. 29. С. 1.

479. Тижневик «Цайт» визнає свої помилки. *Шлях перемоги.* 1986. 19 січ. Ч. 3. С. 1.

480. Тисячні демонстрації в обороні В. Мороза. *Шлях перемоги.* 1971. 23 трав. Ч. 21. С. 1, 6.

481. У поклоні полковникові. *Шлях перемоги*. 1983. 5 черв. Ч. 23. С. 1.

482. У 15-річчя смерти Провідника Степана Бандери. *Шлях перемоги*. 1974. 27 жовт. Ч. 42. С. 1.

483. Урочисте відзначення 40-річчя АБН у Мюнхені. *Шлях перемоги*. 1983. 20 лист. Ч. 47. С. 1, 6.

484. Урочистості у Торонті. *Шлях перемоги*. 1981. 26 лип. Ч. 30. С. 1, 6.

485. Уряд ЗСА засуджує переслідування в Україні. *Шлях перемоги*. 1972. 18 черв. Ч. 25. С. 1.

486. У сорокову річницю АБН (резолюції XVI конференції ВАКЛ). *Шлях перемоги.* 1983. 16 жовт. Ч. 42. С. 1.

487. Успіх в обороні доброго імені сл. п. Степана Бандери. *Шлях перемоги.* 1985. 4 серп. Ч. 31. С. 1, 4.

488. Футала Л. В обороні чести Нації. *Шлях перемоги.* 1983. 18 вер. Ч. 38. С. 1, 6.

489. Хвиля протимосковських демонстрацій. *Шлях перемоги.* 1972. 28 трав. Ч. 22. С. 1.

490. Хвиля українських протибольшевицьких демонстрацій. *Шлях перемоги.* 1972. 6 лют. № 6. С. 1.

491.Хроніка Морозової поїздки. *Шлях перемоги.* 1979. 1 лип. Ч. 26. С. 1, 6.

492.Черінь О. Чикаго й Мілвокі на допомогу Оттаві. *Шлях перемоги.* 1971. 21 лист. Ч. 47. С. 3.

493.Ще про 2 світовий з'їзд ОУВФ. *Шлях перемоги.* 1973. 25 лист. Ч. 48. С. 4.

494.Щербій В. Маніфестація незламної волі в Детройті. *Шлях перемоги.* 1984. 1–8 січ. Ч. 1–2. С. 4.

495.Що сказав Макарушка? *Наш прапор.* 1935. 28 лист. Ч. 92. С. 7–8.

496.Я. Демонстрація в Лондоні. *Шлях перемоги.* 1977. 10 лип. Ч. 28. С. 1.

497.Я. Стецько в Боффало. *Шлях перемоги.* 1972. 23 січ. Ч. 4. С. 3.

498.Я. Стецько в Детройті. *Шлях перемоги.* 1971. 14 лист. Ч. 46. С. 3.

499.Я. Стецько вдруге у папського делегата у Вашінґтоні. *Шлях перемоги.* 1971. 30 трав. Ч. 22. С. 1.

500.10-тисячна українська маніфестація в Нью-Йорку. *Шлях перемоги*. 1974. 13 жовт. Ч. 40. С. 1, 6.

501.XII конференція ВАКЛ. Міжнародна підтримка Патріярхату УКЦ. *Шлях перемоги.* 1979. 3 черв. Ч. 22. С. 1.

502.40-річчя Акта 30 червня. *Шлях перемоги.* 1981. 1 лист. Ч. 44. С. 1, 5.

503.Intensified Cooperation with Free China. *ABN Correspondence*. 1957. № 7–8. P. 11.

504.Spain as an Example. *ABN Correspondence*. 1956. № 8–9. P. 8.

505.Statement of the European Freedom Council (Munich, September 29–30, 1984). *ABN Correspondence.* 1985. № 1. P. 24–26.

506.Stetsko S. ABN activities: ABN report for the 17th WACL Conference. *ABN Correspondence.* 1984. № 6. P. 31–37.

507.Stetsko S. XIIIth WACL Conference in Geneva. *ABN Correspondence*. 1980. № 5. P. 7–20.

508.World-wide echo to the Anti-Khrushchov campaign in Scandinavia. *ABN Correspondence.* 1964. № 4. P. 52–62.

# ЛІТЕРАТУРА

## Монографії, статті, науково-популярні та публіцистичні праці


509. Антонюк Я. Антирадянська діяльність ЗЧ ОУН в афганській війні (1979–1989). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2019. Вип. 52. Т. 2. С. 110–116.

510. Антонюк Я. Діяльність спеціальних підрозділів українських націоналістичних організацій (1921–1991). Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Острог, 2021. 650 с.

511. Бабинський А. Ідея патріархату УГКЦ в політичній думці третьої хвилі української еміграції. *Практична філософія*. 2020. Вип. 1 (75). С. 141–148.

512. Бабинський А. Б. Патріархальний рух в середовищі українських греко-католиків у діаспорі (1964–1989 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 041 – богослов'я. Львів, 2020. 307 с.

513. Баган О. Ідея і чин Ярослава Стецька. Публіцистичний нарис. Київ: б. в., 2008. 164 с.

514. Балей П. Фронда Степана Бандери в ОУН 1940 р. Причини і наслідки. Лас Веґас: Troppe Note Publishing, Inc., 1997. 373 с.

515. Бедрій А. АБН – міжнародна концепція і формація ОУН (до 50-річчя створення). *Альманах «Гомону України» на рік 1996*. Торонто: Тризуб, 1996. С. 68–89.

516. Бедрій А. Українська держава, відновлена актом 30 червня 1941. Київ: Центр Національного Відродження ім. Степана Бандери, 2001. 80 с.

517. Бескид Ю. Український академічний дім у Львові: кузня українського мозку й характеру. Торонто: На сторожі, 1962. 80 с.

518. Боляновський А. Національний рух опору і відступ Вермахту з українських земель (літо–осінь 1944 р.). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* 2012. Вип. 22. С. 141–171.

519. Боляновський А. Німецька окупаційна адміністрація і національний рух опору України у 1941–1944 роках. *Записки НТШ. Т. CCXXXVIII: Праці історико-філософської секції.* Львів, 1999. С. 348–381.

520. Боляновський А. Убивство польських учених у Львові в липні 1941 року: факти, міфи, розслідування. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. 188 с.

521. Вахнянин А. Світовий Конгрес Вільних українців: заснування та діяльність (1967–1991 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – історія та археологія. Львів, 2025. 261 с.

522. Вєдєнєєв Д., Биструхін Г. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки : монографія. Київ : К.І.С., 2007. 568 с.

523. Винар Л. Олег Кандиба-Ольжич у листуванні Лева Шанковського (у 100-ліття народження археолога, поета і революціонера). *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки.* 2007. Вип. 16. С. 154–165.

524. Вулдрідж А. Влада гідних. Як меритократія створила сучасний світ. Київ: Наш формат, 2024. 480 с.

525. В'ятрович В. Генерал Кук. Біографія покоління УПА. Харків: Віват, 2025. 944 с.

526. В'ятрович В. Ставлення ОУН до євреїв: формування позиції на тлі катастрофи. Львів: Мс, 2006. 143 с.

527. В'ятрович В. Україна. Історія з грифом «секретно». Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2017. 512 с.

528. Гаврилів І. Військово-політична діяльність УВО-ОУН в боротьбі за Українську Державу (1920–1941 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Львів, 2016. 598 с.

529. Гаврилів І. Україна та українці в Другій світовій війні: сучасний погляд історика. Львів: Піраміда, 2020. 256 с.

530. Гаєвой М. Українська молодь і націоналізм у Тернополі наприкінці 1920-х років. *Ідентичності в умовах пограниччя :* матеріали міжнародної наукової конференції (м. Ужгород, 27–28 січня 2021 р.). Ужгород, 2021. С. 246–255.

531.Гай-Нижник П. П. Відновлення Української Держави Актом 30 червня 1941 р. *Держава у теорії і практиці українського націоналізму :* матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції. (м. Івано-Франківськ, 26 –27 червня 2015 р .) Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. С.52 –67.

532.Гай-Нижник П. Українська Держава: суспільно-політична модель і соціально-економічний лад в теорії та ідеології ОУН-б (1940–1990 рр.). Київ: Крок, 2020. 432 с.

533.Гай-Нижник П. Український націонал-консерватизм: Гетьманський Рух. Кн. ІІІ. Ч. І. 1945–1957. Київ: Саміт-Книга, 2025. 528 с.

534.Гінда В. Національно-визвольний рух в Україні 1930–1950 років: факти, постаті, події. Київ: Арій, 2024. 432 с.

535.Гомельський А. Єврейсько-українські відносини ХХ сторіччя. Київ: Український пріоритет, 2021. 264 с.

536.Гривул Т. Військово-політична діяльність Організації Українських Націоналістів на території західних областей України (вересень 1939 – червень 1941 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Львів, 2011. 241 с.

537.Гунчак Т. Ключові проблеми історіографії Другої світової війни : зб. статей. Київ : Українська видавнича спілка ім. Ю. Липи, 2011. 225 с.

538.Гунчак Т. ОУН і нацистська Німеччина: між колабораціонізмом і резистансом. *Український визвольний рух.* 2007. Зб. 11. С. 61–80.

539.Гурик М. Еміграційна діяльність Ярослава Стецька (1967–1968 рр.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія.* 2009. Вип. 3. С. 140–143.

540.Дем’ян Г. Генерал «Тарас Чупринка» у творчій спадщині Ярослава Стецька. *Життєвий шлях та політична діяльність Ярослава Стецька* : матеріяли конференції. Київ, 1996. С. 28–35.

541.Дзьобак В. Конфлікти в ОУН(Б) і їх вплив на український Рух Опору (1941–1944 рр.). Київ: Інфоцентр, 2005. 266 с.

542.Дмитрук К. Безбатченки. Правда про участь українських буржуазних націоналістів і церковних ієрархів у підготовці нападу фашистської Німеччини на СРСР. Львів: Каменяр, 1974. 238 с

543.Дужий П. Степан Бандера – символ нації. Ескізний нарис про життя і діяльність Провідника ОУН. Ч. ІІ. Львів : Галицька Видавнича Спілка, 1997. 384 с.

544.Загребельний І. Націоналізм versus модерн: життя і творчість Дмитра Донцова в оптиці консервативної революції : монографія. Київ : Видавництво Сергія Пантюка, 2014. 192 с.

545.Зайцев О. Воєнна доктрина Михайла Колодзінського. *Україна модерна*. 2013. Ч. 20. С. 247–256.

546.Зайцев О. Український інтегральний націоналізм (1920–1930-ті роки): генеза, еволюція, порівняльний аналіз. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Львів, 2014. 463 с.

547.Злепко Д. Ярослав Стецько: з Кракова у Львів (червень — липень 1941 р.) за документами Міністерства зовнішніх справ Райху. *Український визвольний рух*. 2017. Зб. 22. С. 26–33.

548.Історія ООЧСУ: нарис до 30 -річчя діяльності (1946–1976) / ред. І. Білинський. Нью-Йорк : St. Sophia Press of the Ukrainian Orthodox Church of the U.S.A., 1976. 308 с.

549.Камінський А. Василь Охримович: Біографічний нарис. Торонто; Нью-Йорк; Лондон : Видання Політичної Ради ОУН, 1999. 152 с.

550.Касьянов Г. Ідеологія ОУН: історико-ретроспективний аналіз. *Український історичний журнал*. 2004. № 1. С. 29–42.

551.Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму . Київ: Либідь, 1999. 349 с

552.Кентій А. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Історико-архівні нариси. Т. 1 : Від Української Військової Організації до Організації Українських Націоналістів. 1920–1942. Київ: Держкомархів України, ЦДАГО України, 2005. 330 с.

553.Кентій А. Нариси історії Організації Українських Націоналістів (1929–1941 рр.). Київ : Інститут історії України НАН України, 1998. 201 с.

554.Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років XX століття : ідеологія та практика. Львів : Добра справа, 2003. 464 с.

555.Книш З. Б'є дванадцята. Спогади й матеріали до діяння ОУН напередодні німецько-московської війни 1941 р. Торонто: Срібна Сурма, б.р. 384 с.

556.Книш З. Варшавський процес ОУН: в 2 т. Т. 2. Торонто : Срібна Сурма, 1986. 535 с.

557.Книш З. Розбрат. Спогади та матеріали до розколу ОУН у 1940–1941 роках. Торонто : Срібна сурма, б. р. 430 с.

558.Косик В. Гарвард патронує ненаукові методи історичного дослідження. *Український визвольний рух*. 2003. Зб. 1. С. 176–189.

559.Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. Париж; Нью-Йорк-Львів: б. в., 1993. 658 с.

560.Косик В. Україна під час Другої світової війни (1938–1945). Київ; Париж; Нью-Йорк; Торонто: б. в., 1992. 729 с.

561.Кость С. Західноукраїнська преса першої половини XX століття: люди боротьби й ідеї (біобібліографічний довідник) : навчальний посібник. Львів, 2015. 446 с.

562.Кость С. Історія української військової преси: навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 340 с.

563.Кричевський Р. ОУН в Україні, ОУН (з) і ЗЧ ОУН: причинок до історії українського націоналістичного руху. Нью-Йорк; Торонто: Видання політичної ради однодумців ОУН в США, 1962. 116 с.

564.Кульчицький С. Акт 30 червня 1941 року. *Проблема ОУН-УПА. Попередня історична довідка* /відп. ред. С. Кульчицький. Київ: Інститут історії НАН України, 2000. С. 19 –42.

565.Курилишин К. Українське життя в умовах німецької окупації (1939 –1944 рр.) : за матеріалами україномовної легальної преси: монографія. Львів: ЛННБ України ім. В. Стефаника, 2010. 325, [1] с.

566.Кучер В. Спроба ОУН відродити незалежну Українську державу (скорочено). *Проголошення Акту Відновлення Української Держави 30 червня 1941. Збірник матеріалів і документів* / уклад. О. Романишин. Київ : Українська Видавнича Спілка. С. 39–49.

567.Кучерук О., Ковальчук М., Черченко Ю. Євген Коновалець. Історія нерозкритого вбивства. Київ: Віхола, 2024. 456 с.

568.Кучерук О. Рико Ярий – загадка ОУН. Львів:Піраміда, 2005. 212 с.

569.Лебедь М. УПА: Українська Повстанська Армія. Б. м.: Видання Пресового Бюра УГВР, 1946. 100 с.

570.Липовецький С. Вбити міністра. Варшавський замах та інші пригоди українських націоналістів. Київ: Темпора, 2025. 500 с.

571.Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : [в 2 т.]. Т. 2. Київ : Основи, 1994. 573 с.

572.Маєвський М. Спецслужби Польської Народної Республіки проти осередків зарубіжних українських організацій. *Український історичний журнал*. 2012. № 3. С. 122 –134.

573.Манзуренко В. Лицарі найвищих бойових нагород УПА в наказах ГВШ. *Український визвольний рух*. 2006. Зб. 7. С. 267 –287.

574.Масловський В. Жовто-блакитна мафія. Львів: Каменяр, 1975. 144 с.

575.Мельник Н. Габрусевичі. Священича родина: монографія. Львів: Сполом, 2022. 248 с.

576.Мельничук Б., Сагайдак М., Уніят В. Великий українець з Тернопілля. Тернопіль : Астон, 2010. 176 с.

577.Мизак Н. Боротьба УПА-«Захід» і збройного підпілля ОУН на західноукраїнських землях (1942–1960 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Київ, 2011. 510 с.

578.Мирон-Орлик Д. Ідея і Чин України. Київ: Рейнсхаус, 2021. 431 с.

579.Михалейко А. Митрополит Андрей Шептицький і нацистський режим, 1941–1944: між християнськими ідеалами і політичними реаліями. Львів : Видавництво УКУ, 2023. 416 с.

580.Мірчук П. Акт відновлення Української Державности 30 червня 1941 р. Його генеза та політичне й історичне значення. Мюнхен: Ціцеро, 1953. 64 с.

581.Мірчук П. Нарис історії ОУН. Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк: Українське видавництво, 1968. 638 с.

582.Мірчук П. Революційний змаг за УССД. (Хто такі «бандерівці», «мельниківці», «двійкарі»). Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Лондон : Союз українських політв'язнів, 1985. 222 с.

583.Мірчук П. Революційний змаг за УССД. (Хто такі «бандерівці», «мельниківці», «двійкарі»). Т. 2. Нью-Йорк; Торонто; Лондон : Союз українських політв'язнів, 1987. 280 с.

584.Мотика Г. Від волинської різанини до операції «Вісла». Польсько-український конфлікт 1943–1947 рр. Київ: Дух і літера, 2013. 360 с.

585.Мудрик-Мечник С. Закордонні частини Організації Українських Націоналістів. Львів: Галицька Видавнича Спілка, 1995. 150 с.

586.Мудрик-Мечник С. Закордонні частини ОУН: Внутрішні справи і діяльність в еміграції (причинки до історії). Львів: Галицька Видавнича Спілка, 1996. 109 с.

587.Нариси історії ЛВУ/ ред. В. Солонинка. Торонто: Друкарня «Гомону України», 1984. 719 с.

588.Недужко Ю. Діяльність української діаспори щодо відновлення державної незалежності України (середина 40-х – початок 90-х років XX століття). Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Київ, 2009. 498 с.

589.Остап'юк Б. Давній Тернопіль. Маямі; Торонто : б. в., 1984. 208 с.

590.Панченко В. Економічна складова в ідеології українського націоналізму повоєнної доби (за матеріалами Великих Зборів ОУН). *Український визвольний рух.* 2013. Зб. 18. С. 97 –109.

591.Панченко О. Організація українських націоналістів за кордоном в контексті українського державотворення. Гадяч : Видавництво «Гадяч», 2003. 430 с.

592.Папуга Я. Західна Україна і Голодомор 1932–1933 років: морально-політична і матеріальна допомога постраждалим. Львів: Астролябія, 2008. 248 с.

593.Паска Б. Валентин Мороз: прапор українського дисидентства. Івано-Франківськ : Фоліант, 2018. 366 с.

594.Патриляк І. Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960). Київ: АДЕФ-Україна, 2020. 776 с.

595.Патриляк І. Відчайдушне державотворення. Акт 30 червня на тлі українсько-німецьких стосунків червня-вересня 1941 р. *30 червня 1941 Проголошення відновлення державности України* / відп. ред., упоряд. М. Посівнич. Львів; Торонто; Дрогобич: Посвіт, 2019. С. 406–431.

596.Патриляк І. Військова діяльність ОУН (Б) у 1940–1942 роках. Київ :Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут історії НАН України, 2004. 598 с.

597.Патриляк І. Діяльність Романа Шухевича в Українському Легіоні (1941–1943). *Український визвольний рух*. 2007. Зб. 10. С. 186–201.

598.Патриляк І. Перемога або смерть. Український визвольний рух у 1939–1960 рр. Харків : Клуб сімейного дозвілля; Львів: Часопис, 2015. 512 с.

599.Патриляк І. Спроба вмістити велику історію у малій формулі… Рец. на: Franziska Bruder «Den Ukrainischen Staat erkämpfen oder sterben!»: Die Organisation Ukrainischer Nationalisten (OUN). 1929–1948. Berlin: Metropol, 2007. 299 s. *Український визвольний рух*. 2011. Зб. 15, С. 295–320.

600.Плохій С. Убивство у Мюнхені. По червоному сліду. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 579 с.

601.Полікарпенко Г. Організація українських націоналістів під час Другої світової війни. Б. м.: б.в., 1951. 148 с.

602.Полянський О. Ярослав Стецько і його концепція національно-визвольної боротьби. *Життєвий шлях та політична діяльність Ярослава Стецька* : матеріяли конференції. Київ, 1996. С. 13–18.

603.Посівнич М. Воєнно-політична діяльність ОУН у 1929–1939 роках. Львів : Інститут українознавства імені Івана Крип’якевича, Центр досліджень визвольного руху, 2010. 368 с.

604.Посівнич М. Постать Степана Бандери під час Варшавського та Львівського процесів (1935–1936 рр.). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки*. 2010. Вип. 16. С. 31–44.

605.Посівнич М. Степан Бандера. Провідник української ідеї. Київ: Наш формат, 2023. 288 с.

606.Проценко О. Національний трибун. Життя та ідеї Івана Вовчука. Київ: Фронезис, 2024. 400 с.

607.Пундик Ю. Воєнні роки ОУН у світлі архівних матеріялів. *Непогасний огонь Віри. Збірник на пошану полковника Андрія Мельника голови Проводу Українських Націоналістів.* Париж: Націоналістичне Видавництво в Европі, 1974. С. 227–241.

608.Разиграєв О. Кримінальні та політичні в'язні у львівській тюрмі «Бригідки» у 1918–1939 роках. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3. С. 20–29.

609.Рій Г. Нарис історії Антибольшевицького блоку народів. Київ : Українська Видавнича Спілка, 2021. 236 с.

610.Рій Г. Соціально-політичний портрет членів УДП. *Візія Української держави в ідеології українського націоналізму: матеріали Третіх Бандерівських читань* (Київ, 3 лютого 2016 р.). Київ-Івано-Франківськ : Місто НВ, 2016. С. 219–225.

611.Рій Г. Соціально-справедлива держава і український націоналізм (Ярослав Стецько «За зміст державного життя»). *Соціальна політика в теорії і практиці українського націоналізму: історія і сьогодення :* матеріали VII всеукраїнської наукової конференції. (м. Івано-Франківськ, 19–20 травня 2017 р.) / наук. ред. О. М. Сич. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2017. С. 217–228.

612.Рій Г. Таємні місії ОУН. Міжнародна діяльність у часи Холодної війни. Київ: Віхола, 2025. 240 с.

613.Романюк М. Боротьба націоналістичного підпілля в Галичині проти радянського та німецького тоталітарних режимів в роки Другої світової війни (1939–1945). *Взаємодія інституцій держави та громадянського суспільства в Україні: західні землі (кінець XIX – початок XXI ст.) : колективна монографія* /

відп. ред. І. Соляр. Львів: НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2017. С. 719–746.

614. Россолінські-Лібе. Г. Життя Степана Бандери: тероризм, фашизм, геноцид, культ. Київ: «Антропос-логос-фільм», 2021. 624 с

615. Руда О. Проблеми функціювання української мови в шкільництві польсько-українського пограниччя у 20–30-х роках XX ст. *Польсько-українське пограниччя: етнополітичні, мовні та релігійні критерії самоідентифікації населення* / відп. ред. І. Соляр. Львів : НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2019. С. 231–244.

616. Рудницький Я. Державний Центр УНР в екзилі між 1941 і 1991/2 роками. Оттава: видання архівного комітету УНР, 1995. 96 с.

617. Русначенко А. Народ збурений: національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940 –50-х роках. Київ: Пульсари, 2002. 518 с.

618. Рябенко С. Слідами «Львівського погрому» Джона-Пола Химки. *Український визвольний рух.* 2013. Зб. 18. С. 258–328.

619. Саківський І. Діяльність ОУН у Тернопільському воєводстві у 1929–1939 рр. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Тернопіль, 2017. 232 с.

620. Сич О. Монах ОУН. Ч. 1. У краю. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2023. 416 с.

621. Сич О. Монах ОУН. Ч. 2. Закордонні частини ОУН (1945–1954). Івано- Франківськ: Лілея-НВ, 2024. 432 с.

622. Сич О. Степан Ленкавський в історії Організації українських націоналістів (1929 –1977 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Київ, 2008. 230 с.

623. Сич О. Сучасний український націоналізм: політологічні аспекти трансформації парадигми. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. Київ, 2020. 457 с.

624.Сич О. М. Формування першої опозиції в закордонних частинах ОУН (1946–1947 рр.). *Регіональні студії: науковий збірник* / редкол.: М. М. Палінчак (голов. ред.), І. М. Вегеш, Є. І. Гайданка та ін. Ужгород : Видавничий дім "Гельветика". 2024. Вип. 37. С. 125–129

625.Скакун Р. «Пацифікація»: Польські репресії 1930 року в Галичині. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2012. 172 с.

626.Скрипник О. Спецоперація Некро. Розсекречені історії з архіву розвідки. Київ: АДЕФ-Україна, 2023. 608 с.

627. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність / Пер. з англійської П. Таращука. Київ: Основи, 1994. 224 с

628.Сніжко В. Політик-філософ Ярослав Стецько. *Життєвий шлях та політична діяльність Ярослава Стецька :* матеріяли конференції. Київ, 1996. С. 19–27.

629.Стасюк О. Видавнича діяльність ОУН в міжвоєнний період. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* 2000. Вип. 7. С. 377–386.

630.Стахів В. Про українську зовнішню політику, ОУН, Карпатську Україну та політичні вбивства Кремля / упоряд. О. Панченко. Гадяч : Гадяч, 2005. 362 с.

631.Стецько С. Міжнародна політична діяльність Ярослава Стецька. *Життєвий шлях та політична діяльність Ярослава Стецька :* матеріяли конференції. Київ, 1996. С. 5–12.

632.Струве К. Німецька влада, український націоналізм, насильство проти євреїв: Літо 1941 року в Західній Україні / пер. Н. Комарової. Київ: Дух і літера, 2022. 608 с.

633.Струве К. ОУН(б), німці та антиєврейське насильство в Галичині влітку 1941 року . *Україна модерна*. 2017. Ч. 24. С. 234 –255.

634.Сціборський М. Націократія. Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2007. 112 с.

635.Трофимович В. Відображення Акта 30 червня 1941 р. у працях і мемуарах учасників українського визвольного руху. *Український визвольний рух*. 2017. Зб. 22. С. 34–44.

636. Хома І. Національно-державницька діяльність Євгена Коновальця. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Львів, 2025. 522 с.

637. Цецик Я. Львівський процес ОУН 1936 р. у рецепції газети «Новий час». *Сумський історико-архівний журнал*. 2008. Вип. IV-V. С. 110–117.

638. Чередниченко В. П. Націоналізм проти. Київ: Видавництво політичної літератури України, 1970. 191 с.

639. Черченко Ю., Бурім С. Огляд документів фонду Євгена Коновальця в Архіві Осередку української культури і освіти у Вінніпезі. *Український археографічний щорічник.* 2018. Вип. 21/22. Т. 24/25. С. 101–118.

640. Шанковський Л. Похідні групи ОУН. Мюнхен: Український самостійник, 1958. 370 с.

641. Шпіцер В., Мороз В. Крайовий Провідник Володимир Тимчій-«Лопатинський». Львів: Афіша, 2004. 256 с.

642. Щур Ю. Український визвольний рух на Наддніпрянщині (1920 – 1955 рр.) . Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Запоріжжя, 2009. 233 с.

643. Юрик Ю. Протистояння ОУН і польської держави (1929–1935 рр.). Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. 2005. Вип. 13. С. 356–407.

644. Яблонський В. Політична боротьба українських партій на еміграції у контексті Української національної ради (1945–1991 рр.). *Temporis filia veritas. Monographie collective. Paris-Warszawa*, 2024. С. 126–150.

645. Яблонський В. Діяльність Державного центру УНР в екзилі 1920–1992 рр. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Київ, 2021. 486 с.

646. Яневський Д. Проект «Україна». 30 червня 1941 року, акція Ярослава Стецька. Харків : Фоліо, 2013. 286 с.

647. Янів В. Студії та матеріяли до новішої української історії : в 2 т. Т. 2. Мюнхен: б. в., 1983. 343 с.

648. Armstrong J. Ukrainian nationalism. 1939–1945. New York: Columbia university press, 1955. 341 p.

649. Berkhoff K. C. , Carynnyk M. The Organisation of Ukrainian Nationalists and Its Attitude Towards Germans and Jews: Iaroslav Stetsko's 1941 Zhyttiepys. *Harvard Ukrainian Studies,*1999. Vol. 23, №. 3/4. P. 149 –184.

650. Birkholz S. Die stärksten Verbündeten des Westens. Der Antibolschewistische. Block der Nationen 1946 –1996. Hamburg : KVV Konkret. 2017. 143 s.

651. Bruder F. «Den Ukrainischen Staat erkämpfen oder sterben!»: Die Organisation Ukrainischer Nationalisten (OUN). 1929–1948. Berlin: Metropol, 2007. 299 s.

652. Chamberlin W. The Ukrainian struggle for freedom. *The Ukrainian Quarterly*. 1945–1946. № 2. P. 111 –119.

653. Ilnytzkyj R. Deutschland und die Ukraine 1934–1945. Band 2. München: Urheberrechte beim Osteuropa-Institut München, 1956. 438 s.

654. Kamenetsky I. Hitler's Occupation of Ukraine 1941–1944: A Study of Totalitarian Imperialism. Milwaukee: Marquette University Press, 1956. 101 p.

655. Motyka G. Ukraińska partyzantka. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstańczej Armii. Warszawa : Oficyna Wydawnicza Rytm, 2006. 723 s.

656. Himka J.-P. The Lviv Pogrom of 1941: The Germans, Ukrainian Nationalists, and the Carnival Crowd. Canadian Slavonic Papers. 2011. Vol. LIII. № 2–4. P. 209–243.

657. Rudling P. A. Eugenics and racial anthropology in the Ukrainian radical nationalist tradition. *Science in Context*. 2019. Vol. 32. Issue 1. P. 67–91.

658. Svoboda D. Jablko z oceli: Zrod, vývoj a činnost ukrajinského radikálního nacionalismu v letech 1920–1939. Praha: Academia, 2021. 1014 p.

659. Shkandrii M. Ukrainian Nationalism: Politics, Ideology, and Literature, 1929–1956. New Haven: Yale University Press, 2015. 331 p.

660. Sych O. Special operation of the central intelligence directorate of the United States of America "Aerodynamics" and the split in the foreign units of the organization of

ukrainian nationalists in 1954. *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 35, 153–163.

661. Szafoval N. Iaroslav Stetsko y la Libertad de Ucrania. Munich : Ukrainishes Institut fur Bildungspolitik, 1988. 121 p.

662. Torzecki R. Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy (1933–1945). Warszawa : Książka i Wiedza, 1972. 378 s.

663. Torzecki R. Polacy i Ukraińcy. Sprawa ukraińska w czasie II wojny światowej na terenie II Rzeczypospolitej. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1993. 349 s.

664. Wojnar M. Myśl polityczna Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów w drugiej połowie lat trzydziestych w świetle nowych dokumentów. *Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej*. 2020. T. 55. № 2. S. 95–115.

665. Wojnar M. The Thought of Yaroslav Stetsko Compared with the Views of Vojtech Tuka to 1941: On Two Variants of Integral Nationalism in Central and Eastern Europe. *Kwartalnik Historyczny* [online]. 2023. T. 130. №7. S. 83–115,

666. Wysocki R. Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939. Geneza, struktura, program, ideologia. Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2003. 435 s.

**Електронні ресурси**

667. Гаєвой М. Світоглядні орієнтири ОУН: приклад Ярослава Стецька [Електронний ресурс] : *Історична правда*. 2024. 31 серп. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/2024/08/31/164256/ (дата звернення: 20.11.2025).

668. Грицак Я., Зайцев О. Бандерівці та антиєврейське насильство. *Україна модерна.* 2023. 21 вер. URL: https://uamoderna.com/history/banderivtsi-y-antyievreyske-nasylstvo/ (дата звернення: 05.01.2026).

669. До дня народження Ярослава Стецько. *Державний архів Тернопільської області.* 2022. 19 січ. URL: https://te.archives.gov.ua/index.php/e-archiv/2-uncategorised/396-yaroslav-stetsko (дата звернення: 20.01.2026).

670.Забілий Р. Акт відновлення державності 30 червня. Як це було (ФОТО). *Історична правда*. 2011. 30 черв. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/06/30/44396/ (дата звернення: 28.12.2025).

671.Зінкевич О. Контррозвідка ПНР проти Організації українських націоналістів. *Історична правда*. 2016. 1 бер. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/56d51bda5224d/ (дата звернення: 15.11.2025).

672.Ісаюк О. Справа Романа Шухевича: політична міфологія у дослідженнях науковців. *Центр досліджень визвольного руху*. 2023. 24 жовт. URL: https://cdvr.org.ua/30523/2023/10/24/ (дата звернення: 25.11.2025).

673.Колесніченко знову поцупив чужу працю. *Українська правда*. 2013. 9 квіт. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2013/04/09/6987750/ (дата звернення: 05.12.2025).

674.Кулик В., Лісовий В. Націоналізм. *Енциклопедія сучасної України*. URL: https://esu.com.ua/article-71080 (дата звернення: 07.12.2025).

675.Рій Г. Кинув виклик Хрущову: звідки росте коріння про «антисемітизм» Ярослава Стецька? *Історична правда*. 2023. 15 бер. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/2023/03/15/162489/ (дата звернення: 10.01.2026).

676.Рій Г. ОУН і Тайвань проти комуністів та Пекіна. *Історична правда*. 2020. 18 вер. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/09/18/158139/ (дата звернення: 22.12.2025).

677.Рій Г. Перша демонстрація Антибільшовицького Блоку Народів. *Історична правда.* 2021. 19 квіт. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/2021/04/19/159303/ (дата звернення: 18.01.2026).

678.Рій Г. «Тайвань — острів свободи та надії». Що Ярослав Стецько писав про візит до Вільного Китаю у 1950-х роках? *Історична правда*. 2023. 29 трав. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/2023/05/29/162732/ (дата звернення: 03.12.2025).

679. Рудлінг П. А. Євгеніка та расова антропологія в українській радикально-націоналістичній традиції. *Спільне*. 2020. 31 січ. URL: https://commons.com.ua/uk/yevgenika-ta-rasova-antropologiya/ (дата звернення: 15.11.2025).

680. Скрипник О. Антибільшовицький Блок Народів. Нове прочитання. *Історична правда.* 2022. 4 лип. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/07/4/161513/ (дата звернення: 19.11.2025).

681. Скрипник О. Проголошення Акта відновлення Української Держави в архівних документах розвідки. *Історична правда*. 2021. 30 черв. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/2023/01/11/162276/ (дата звернення: 27.12.2025).

682. Скрипник О. Радянська служба «А» проти закордонних центрів ОУН: *Історична правда*. 2023. 11 січ. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/2023/01/11/162276/ (дата звернення: 11.01.2026).

# ДОДАТКИ

Додаток А

Перелік науково-популярних праць автора, розміщених на інтернет-ресурсах, по темі дослідження

1. Косенко Н.  «Непоборні»: невідомий часопис ОУН. Український погляд. 2024. 5 черв. URL: https://ukrpohliad.org/national-memory/nepoborni-nevidomyj-chasopys-oun.html (дата звернення: 11.01.2026).
2. Косенко Н. «Українське державотворення літа 1941-го. Міфи та факти», Історична правда. 2025. 25 серп. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/2025/08/25/165255/ . (дата звернення: 11.01.2026).
3. Косенко Н. «Словом і чином здійснював ідею державності й соборності»: Дмитро Мирон в боротьбі за незалежність України. Історична правда». 2025, 5 лист. URL: https://www.istpravda.com.ua/columns/2025/11/5/165448/ (дата звернення: 11.01.2026).
4. Косенко Н. Історичне значення державотворення 1941 року.  Історична правда». 2026. 9 лип. URL: https://www.istpravda.com.ua/columns/2026/07/9/166006/ (дата звернення: 10.07.2026).

Додаток Б

Свідоцтво зрілості (атестат) Ярослава Стецька

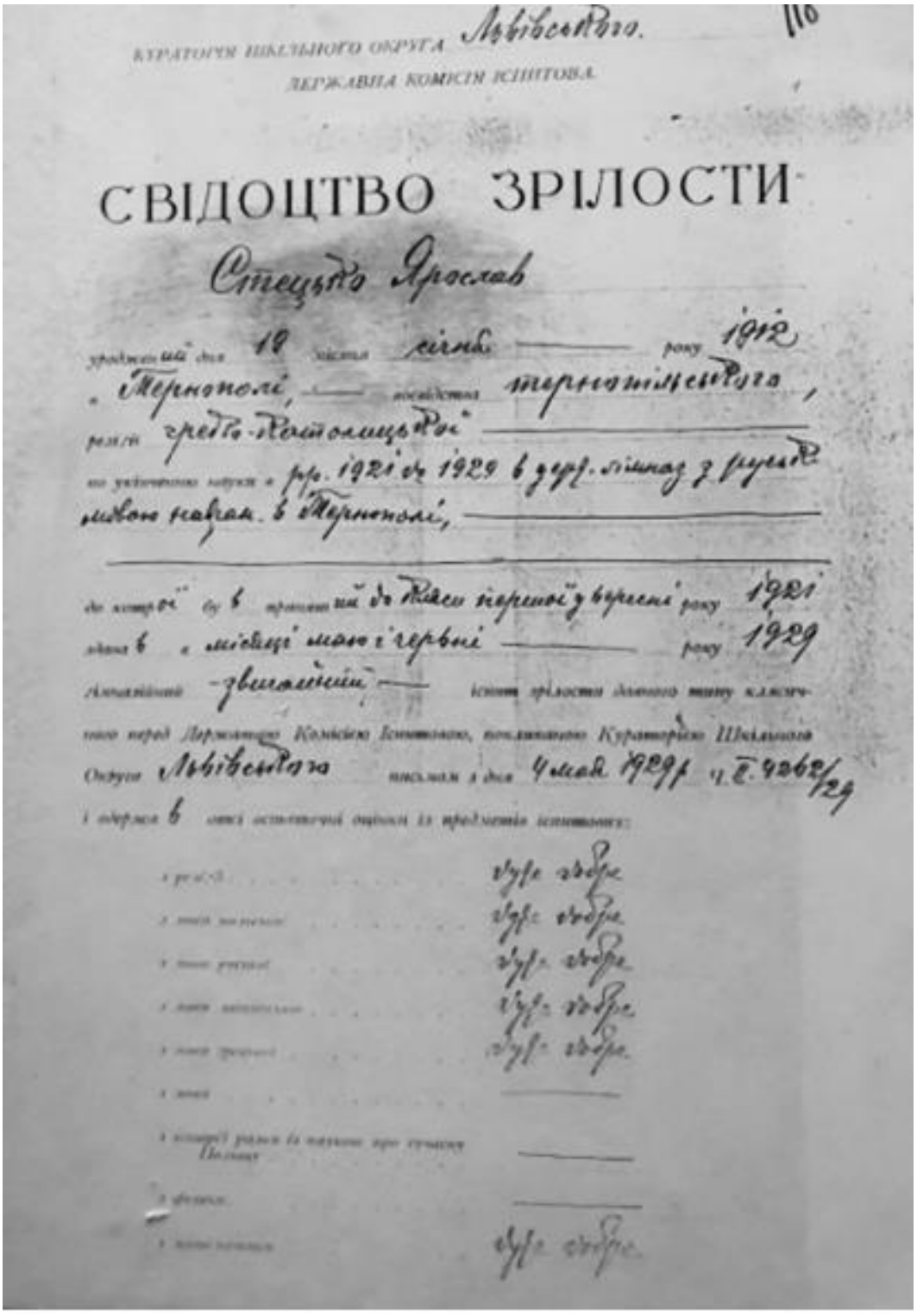

КУРАТОРІЯ ШКІЛЬНОГО ОКРУГА Львівського.

ДЕРЖАВНА КОМІСІЯ ІСПИТОВА.

СВІДОЦТВО ЗРІЛОСТИ

Стецько Ярослав

уроджений дня 19 місяця січня року 1912

в Тернополі, повітства тернопільського,

розділ греко-католицької

по укінченню науки в рр. 1921 до 1929 в держ. гімназ. з рускою мовою навчан. в Тернополі,

до котрої був принятий до кляси першої у вересні року 1921

здавав в місяці маю і червні року 1929

Іспит зрілости даного типу клясичного перед Державною Комісією Іспитовою, покликаною Кураторією Шкільного Округа Львівського письмом з дня 4 мая 1929 р. ч. Е. 4262/29

і одержав в отсі остаточні оцінки із предметів іспитових:

| | |
|---|---|
| з релігії | дуже добре |
| з мови [illegible] | дуже добре |
| з мови [illegible] | дуже добре |
| з мови [illegible] | дуже добре |
| з мови [illegible] | дуже добре |
| з мови | |
| з історії рамки із наукою про сучасну Польщу | |
| з фізики | |
| з мови [illegible] | дуже добре |

Джерело [13]

Додаток В

Акт відновлення Української держави, проголошений Я. Стецьком 30 червня 1941 р.

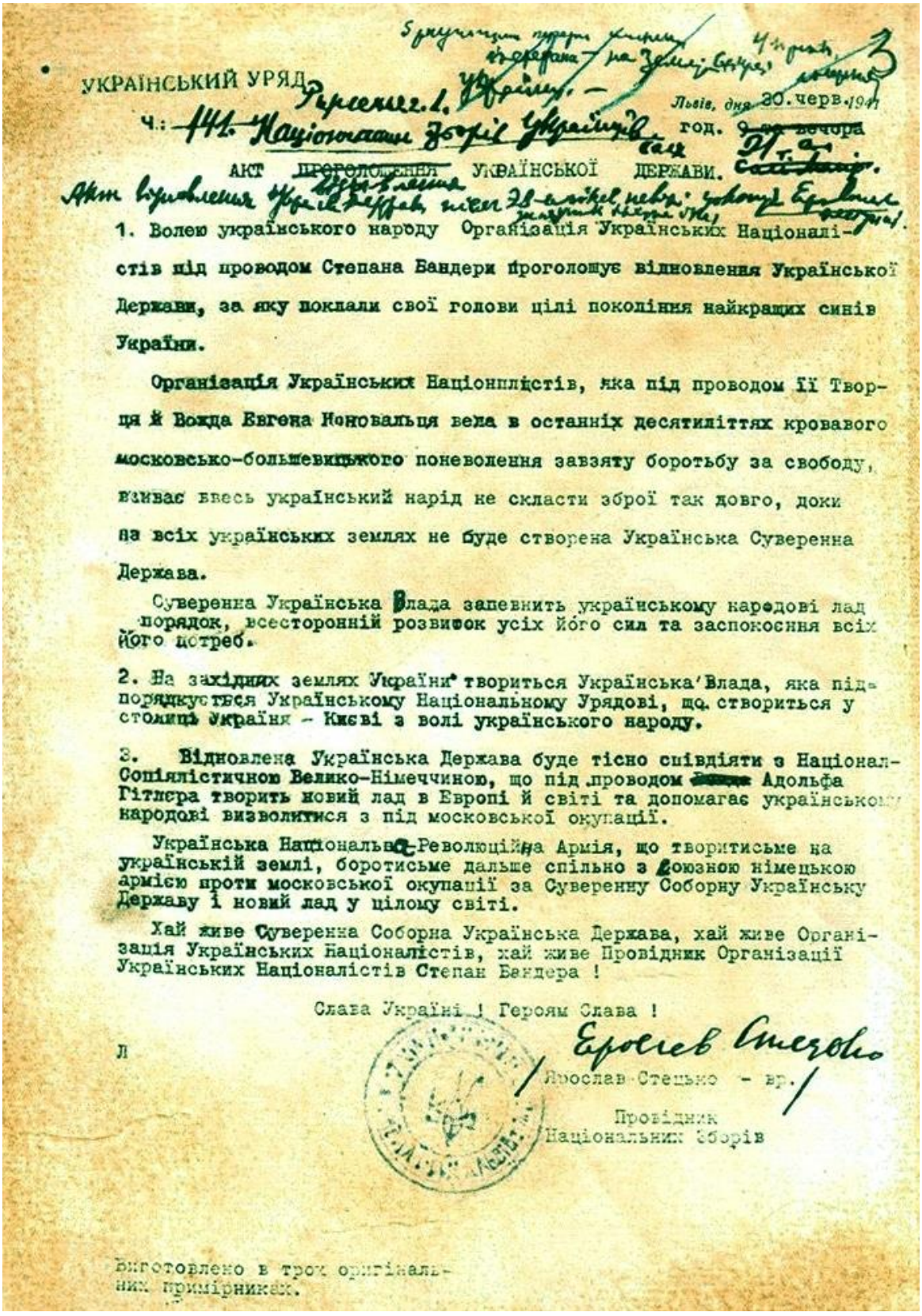

УКРАЇНСЬКИЙ УРЯД

Львів, дня 30. черв. 1941

Ч.: 141. Національних Зборів Українців год. 9 та вечора

АКТ ~~ПРОГОЛОШЕННЯ~~ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.

1. Волею українського народу Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України.

Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її Творця й Вожда Евгена Коновальця вела в останніх десятиліттях кровавого московсько-большевицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взиває ввесь український нарід не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Українська Суверенна Держава.

Суверенна Українська Влада запевнить українському народові лад порядок, всесторонній розвиток усіх його сил та заспокоєння всіх його потреб.

2. На західних землях України твориться Українська Влада, яка підпорядкується Українському Національному Урядові, що створиться у столиці України – Києві з волі українського народу.

3. Відновлена Українська Держава буде тісно співдіяти з Націонал-Соціялістичною Велико-Німеччиною, що під проводом Адольфа Гітлера творить новий лад в Европі й світі та допомагає українському народові визволитися з під московської окупації.

Українська Національна Революційна Армія, що творитисьме на українській землі, боротисьме дальше спільно з союзною німецькою армією проти московської окупації за Суверенну Соборну Українську Державу і новий лад у цілому світі.

Хай живе Суверенна Соборна Українська Держава, хай живе Організація Українських Націоналістів, хай живе Провідник Організації Українських Націоналістів Степан Бандера !

Слава Україні ! Героям Слава !

Л

Ярослав Стецько

/Ярослав Стецько – вр./

Провідник
Національних Зборів

Виготовлено в трох оригінальних примірниках.

Джерело: [141]

Додаток Г

Основні іншомовні публіцистичні праці Ярослава Стецька повоєнного періоду

| Назва мовою оригіналу | Назва українською мовою | Мова оригіналу | Рік випуску |
|---|---|---|---|
| How to localize and win the war against Russia | Як локалізувати та виграти війну проти Росії | Англійська | 1952 |
| The Kremlin On A Volcano: Coexitence or Liberation Polici | Кремль на вулкані: співіснування чи політика визволення | Англійська | 1959 |
| The principles of Ukrainian foreign policy : international situation and liberation struggle | Принципи зовнішньої політики України: міжнародне становище та визвольна боротьба | Англійська | 1966 |
| The present stage of the national liberation struggle of the subjugated nations | Сучасний етап національно-визвольної боротьби поневолених народів | Англійська | 1974 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| The National Liberation Struggle Within the Russian Empire | Національно-визвольна боротьба в Російській імперії | Англійська | 1975 |
| The Road to Ideological Victory over Marxism and Bolschevism | Шлях до ідеологічної перемоги над марксизмом та більшовизмом | Англійська | 1978 |
| Revolutionary and Reactionary Forces in the World : (The subjugated nations in the struggle for a new and just international order) | Революційні та реакційні сили у світі (Поневолені нації в боротьбі за новий і справедливий міжнародний порядок). | Англійська | 1981 |
| Der Höhere Sinn unseres Kampfes | Вищий сенс нашої боротьби | Німецька | 1955 |
| Taiwan : die Insel der Freiheit und der Hoffnung : Reiseeindrücke aus dem Fernen Osten | Тайвань: Острів свободи та надії: враження від подорожей з Далекого Сходу | Німецька | 1956 |

Додаток Ґ

Основні зустрічі Ярослава Стецька з іноземними лідерами в рамках діяльності на міжнародній арені

| рік | Подія |
|---|---|
| 1955 | Зустріч із іспанським лідером Франциско Франко |
| 1955 | Зустріч із президентом Китайської республіки Чан Кайші |
| 1957 | Зустріч із президентом Китайської республіки Чан Кайші |
| 1962 | Зустріч із прем'єр-міністром Японії Ікедою Хаято |
| 1966 | Зустріч із колишнім прем'єр-міністром Канади лідером Консервативної партії Джоном Діффенбейкером |
| 1968 | Зустріч із президентом Республіки В'єтнам Нгуєном Ван Тхієу |
| 1969 | Зустріч із королем Таїланду Пуміпоном Адульядетом Великим (Рамою IX) та прем'єр-міністром держави Таном Кіттікачоном |
| 1971 | Зустріч із президентом Філіппін Фердинандом Маркосом |
| 1979 | Зустріч із прем'єр-міністром Італії Джуліо Андреотті |
| 1983 | Візит до Білого дому та рукостискання з президентом США Рональдом Рейганом |

Додаток Д

Список псевдонімів Ярослава Стецька

| № | Псевдонім |
|---|---|
| 1. | Степан Осінський |
| 2. | Євген Орловський |
| 3. | Степан Борецький |
| 4. | Борис Озерський |
| 5. | Орест Юріїв |
| 6. | Орест |
| 7. | Іван Белендиш |
| 8. | Зиновій Карбович |
| 9. | Аскольд |
| 10. | Орач |
| 11. | Загірний |
| 12. | Морський |
| 13. | Богдан Підмогильний |
| 14. | Байрак |
| 15. | Ю. Підлісецький |
| 16. | Басмач |
| 17. | Лука |
| 18. | Лев Завітний |
| 19. | Богдан Озерко |
| 20. | Євген Озерський |
| 21. | Є. Оскільський |
| 22. | Сарматський |